

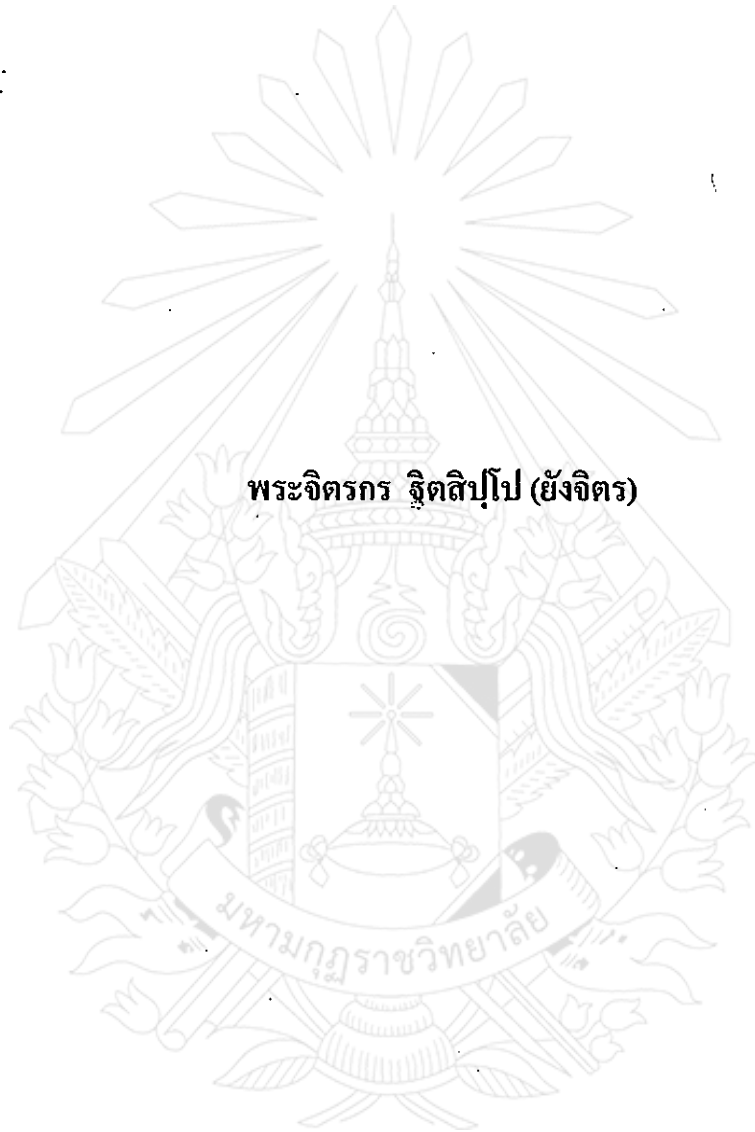

พิมพ์โดยคุปต์สารคดี สืบค้นจากหอสมุดแห่งชาติ
จัดพิมพ์โดย คุปต์ สารคดี ปรินต์ติ้ง

พระนิพนธ์ของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ (เจ้าฟ้าปิยะ)

จัดพิมพ์ขึ้นใหม่โดย คุปต์ สารคดี สืบค้นจากหอสมุดแห่งชาติ
ตามฉบับที่ ๑๖๖ ของหอสมุดแห่งชาติ
พิมพ์ที่ กรุงเทพมหานคร
ทุกเล่มมีราคา ๒๐๐ บาท

ปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขต
อำเภอทับนทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

พระจิตรกร จิตสิปปโป (ยังจิตร)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๓

B 20140

**PROBLEMS IN BUDDHIST PROPAGATION OF THE SANGHA IN
KABIN BURI DISTRICT, PRACHIN BURI PROVINCE**

PHRA CHITTAKORN THITASIPPO (YOUNGJIT)

**A THEMATIC PAPER SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
DEPARTMENT OF GOVERNMENT
GRADUATE SCHOOL
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY
B.E. 2553 [2010]**

หัวข้อสารนิพนธ์ : ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขต
อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร
ชื่อนักศึกษา : พระจิตรกร ฐิตสิปปโก (ยังจิตร)
สาขาวิชา : รัฐศาสตร์การปกครอง
อาจารย์ที่ปรึกษา : ดร. ปัญญา คล้ายเดช
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : พระราชบัณฑิต

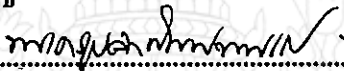
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

.....

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ (ดร.))

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

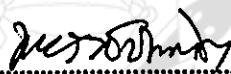
ประธานกรรมการ

(พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ (ดร.))

.....

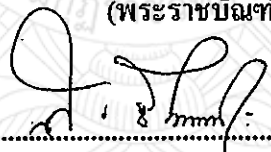
อาจารย์ที่ปรึกษา

(ดร. ปัญญา คล้ายเดช)

.....

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(พระราชบัณฑิต)

.....

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.สุกิจ ชัยมุสิก)

.....

กรรมการ

(ดร. วัชรชัย ทะราตรี)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Thematic Title : Problems in Buddhist Propagation of the Sangha in Kabin Buri
District, Prachin Buri Province

Student 's Name : Phra Chittakorn Thitasippo (Youngjit)

Department : Government

Advisor : Dr. Panya Klaydesh

Co-Advisor : Phrarajbandit

Accepted by the Graduate School, Mahamakut Buddhist University in Partial
Fulfillment of the Requirements for Master's Degree.

P. Sampipattanaviriyajarn
..... Dean of Graduate School
(Phrakhrupaladsampipattanaviriyajarn (Dr.))

Thematic Committee

P. Sampipattanaviriyajarn
..... Chairman
(Phrakhrupaladsampipattanaviriyajarn (Dr.))

P. Klaydesh
..... Advisor
(Dr. Panya Klaydesh)

Phrarajbandit
..... Co-Advisor
(Phrarajbandit)

S. Chaimusik
..... Member
(Asst. (Emeritus) Prof. Dr. Sukit Chaimusik)

Thawatchai
..... Member
(Dr. Thawatchai Tharasri)

หัวข้อสารนิพนธ์	: ปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขต อำเภออินทร์บุรี จังหวัดพิจิตร
ชื่อนักศึกษา	: พระจิตรกร ฐิตสิโรโป (ยังจิตร)
สาขาวิชา	: รัฐศาสตร์การปกครอง
อาจารย์ที่ปรึกษา	: ดร. ปัญญา คล้ายเดช
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	: พระราชบัณฑิต
ปีการศึกษา	: 2553

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามทัศนะของคณะสงฆ์ในเขตอำเภออินทร์บุรี จังหวัดพิจิตร 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล กับปัญหาอุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภออินทร์บุรี จังหวัดพิจิตร 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภออินทร์บุรี จังหวัดพิจิตร การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ คณะสงฆ์ในเขตจังหวัดพิจิตร จำนวน 120 รูป โดยจำแนก อายุ อายุพรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ ระดับการศึกษาสายปริยัติธรรม ตำแหน่งการปกครอง(สูงสุด) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaires) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ(Percentage) ค่าเฉลี่ย(μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และการทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติไคว์ สแควร์ (Chi-Square)

ผลการวิจัยพบว่า

1. คณะสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนา โดยรวมและรายด้านส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก คือ ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร และด้านสั่งสอนอบรมประชาชน ตามลำดับ

2. โดยรวม อายุพรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ ตำแหน่งการปกครองปัจจุบันของพระสงฆ์ มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อย่างมีนัยสำคัญที่สถิติที่ .05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แต่ อายุ และ ระดับการศึกษาสายปริยัติธรรม (แผนกธรรม) ของพระสงฆ์ ไม่มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิธีการแก้ไขปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า ด้านอบรมสั่งสอนภิกษุ สามเณร คือ ควรมีการประชุมพระภิกษุสามเณรอยู่เสมอ การนำเข้าสู่หลักการปฏิบัติให้มากขึ้นเนื่องจากปัจจุบัน ใช้แต่หลักปฏิบัติฟุ่มเฟือย ควรสนับสนุนสื่อการเรียนการสอนให้มากกว่านี้ ก่อนบวชต้องเข้าวัด ศึกษาธรรมก่อนอย่างน้อย 1 เดือน ต้องมีกฎระเบียบในการปฏิบัติให้เป็นที่เลื่อมใสแก่ พุทธศาสนิกชน แก่เรื่องสื่ออธิบายมุข ภาษามวลใหม่ไม่ค่อยสนใจในการอบรมสั่งสอน ควรเป็นผู้มีความรู้จริงจังและมีสื่ออุปกรณ์การสอนให้เห็นอย่างรูปธรรม ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน คือ มีสื่อชักชวนประชาชนได้รับรู้หลักสั่งสอน ควรมีสื่อในการเผยแผ่ให้เข้าใจในหลักคำสอน การเทศน์ในแต่ละปีหรือเทศกาลพระควรกำหนดหลักการเป็นไตรมาสหรือเป็นกระบวนทัศน์ในแต่ละปี ให้ตั้งตนอยู่ในพุทธศาสนาที่ดีและนำหลักคำสั่งสอนไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ ขอความร่วมมือ ทุก ๆ หน่วยงานให้ร่วมโครงการ ด้านศาสนพิธีควรเน้นให้มาก และการอบรมสั่งสอนให้เห็นสาเหตุของปัญหาโดยยกตัวอย่างประกอบ และด้านอบรมสั่งสอนเยาวชน คือ การฝึกฝนด้านสมาธิภาวนา ให้เยาวชนมีความเชื่อที่ถูกต้องปลูกฝังแนวคิดด้านศาสนาที่ถูกต้อง มีอุปกรณ์และสื่อจูงใจแฝงด้วย คติธรรม และทำกิจกรรมร่วมในการออกความคิดเห็น เวลาเด็กนักเรียนกับวัดไม่สอดคล้องกัน ควรให้ผู้นำประชุมความพร้อม เยาวชนเป็นผู้อ่อนต่อสังคมโลก บางครั้งต้องผ่อนผันกันบ้าง ทำให้เด็กมีความเข้าใจในพระพุทธศาสนานำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ใช้เอกสาร วิทยากรที่มีคุณภาพ แก่เรื่องสื่อ และด้านมีมารยาทชาวพุทธควรเน้นให้มาก

Thematic Title : **Problems in Buddhist Propagation of the Sangha in Kabin Buri District, Prachin Buri Province**

Student ' s Name : **Phra Chittakorn Thitasippo (Youngjit)**

Department : **Government**

Advisor : **Dr. Panya Klaydesh**

Co-Advisor : **Phrarajbandit**

Academic Year : **B.E. 2552 (2009)**

ABSTRACT

The objectives of this thematic paper were as follows : 1) to study attitude concerning with problems and obstacles in Buddhist propagation of the Sangha in Kabin Buri District, Prachin Buri Province. 2) to seek a relation between problems and obstacles in Buddhist propagation of the Sangha in Kabin Buri District, Prachin Buri province and age, phansa (ordination-year), general education, religious education (nakdham) and administrative supreme position 3) to study suggestions, problem solution and obstacle in Buddhist propagations of Sangha in Kabin Buri district, Prachin Buri province. This is a quantitative research. The samples of this thesis were 120 administrator-monks in Prachin Buri province. The research instruments were questionnaires and data analysis by computer program. The statistic analysis of data were percentage, mean, standard deviation and Chi-Square test

The results of research were found as follows :

1. The Sangha had a way of thinking concerning with problems and obstruction in Buddhist propagation were at maximum average, both the while and each aspect by arranging sequentially as follows : training, teaching monks, novice, people and youth.
2. Phansa (ordination-year), general educational level and administrative supreme position concerned about problems and obstruction in Buddhist propagation of the Sangha at the significant statistic figure level .05, but age and religious educational level (nakdham) did not concerned with problems and obstruction in Buddhist propagation of the Sangha
3. Suggestions concerning with problem solutions and difficulties in Buddhist propagation of the Sangha were found that monk-novice instruction : There were up-to-date instructional media but no scholarship from governmental organization, scant budget, people training : People have hardly

time for training, most of them were old. Youth training : Youths hardly pay attention, quardians did not hand over sons and grandsons to be monastery boy.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งได้ให้แหล่งความรู้ ให้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ต่าง ๆ ในการศึกษา ค้นคว้า ตลอดระยะเวลาที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาเหล่านี้ จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณในความกรุณาช่วยเหลือแนะนำอย่างยิ่งจาก ดร. ปัญญา กล้ายเดช อาจารย์ที่ปรึกษา พระราชบัณฑิต อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม และคณาจารย์ทุกท่าน เป็นอย่างสูง ที่กรุณาให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ และแก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์มา โดยตลอด

ขอขอบคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ที่ให้ความรู้ คำแนะนำ แก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนเสร็จสมบูรณ์

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ สำนักงานของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ทุกท่านที่ได้ช่วยอนุเคราะห์ประสานงานด้านต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงด้วยความมีมิตรไมตรีที่ดียิ่ง

ขอขอบคุณคณะสงฆ์ ในเขตอำเภออินทร์บุรีจังหวัดปราจีนบุรี ทุก ๆ รูปที่ให้ความช่วยเหลือ และให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลคุณค่าของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบแทนคุณ บิดา มารดา ซึ่งเป็นครูคนแรกของชีวิต และเพื่อนที่ดีทุกท่าน ที่ได้ให้การดูแล สนับสนุนในทุกๆ เรื่อง และเป็นกำลังใจในการเรียนและการทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จการศึกษาอย่างสมบูรณ์

พระจิตรกร จิตติปิโย (ยังจิตร)

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญแผนภูมิภาพ	ญ
สารบัญแผนภูมิ	ฐ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 สมมติฐานการวิจัย	2
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	3
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 พระพุทธศาสนากับการเผยแผ่	5
2.2 ทฤษฎีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า	17
2.3 แนวคิดวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า	22
2.4 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย	29
2.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	51
2.6 บทบาทพระสงฆ์กับงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	73
2.7 สภาพพื้นที่ อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี	83
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	84

2.9	สรุปกรอบแนวคิดในการวิจัย	91
บทที่ 3	วิธีดำเนินการวิจัย	93
3.1	ประชากร	93
3.2	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	93
3.3	การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	95
3.4	การเก็บรวบรวมข้อมูล	97
3.5	การวิเคราะห์ข้อมูล	97
3.6	สถิติที่ใช้ในการวิจัย	97
บทที่ 4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	100
4.1	สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	100
4.2	ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล	101
4.3	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	101
	ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	101
	ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอภินทรบุรี จังหวัดปราจีนบุรี	104
	ตอนที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับปัญหาอุปสรรค การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอ ภินทรบุรี จังหวัดปราจีนบุรี	111
	ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอภินทรบุรี จังหวัดปราจีนบุรี	131
บทที่ 5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	134
5.1	สรุปผลการวิจัย	135
5.2	การอภิปรายผล	138
5.3	ข้อเสนอแนะ	143
	5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	143
	5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย	144

บรรณานุกรม	145
ภาคผนวก	150
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ	151
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญ	153
ภาคผนวก ค แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	157
ประวัติผู้วิจัย	164

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ	101
ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ พรรยา	102
ตารางที่ 4.3 แสดงจำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระดับ การศึกษาสายสามัญ	102
ตารางที่ 4.4 แสดงจำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระดับ การศึกษา สายปริยัติธรรม (แผนกธรรม)	103
ตารางที่ 4.5 แสดงจำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามตำแหน่ง การปกครองปัจจุบัน(สูงสุด)	103
ตารางที่ 4.6 แสดงระดับความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาคณะสงฆ์	104
ตารางที่ 4.7 แสดงระดับความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาคณะสงฆ์ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร	105
ตารางที่ 4.8 แสดงระดับความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน	107
ตารางที่ 4.9 แสดงระดับความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน	109
ตารางที่ 4.10 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ โดยรวม	111
ตารางที่ 4.11 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร	112
ตารางที่ 4.12 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน	113
ตารางที่ 4.13 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ การ ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน	114

ตารางที่ 4.14	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุพรรษากับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ โดยรวม	115
ตารางที่ 4.15	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุพรรษากับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุสามเณร	116
ตารางที่ 4.16	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุพรรษากับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน	117
ตารางที่ 4.17	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุพรรษากับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน	118
ตารางที่ 4.18	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาสายสามัญกับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ โดยรวม	119
ตารางที่ 4.19	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาสายสามัญกับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุสามเณร	120
ตารางที่ 4.20	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาสายสามัญกับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน	121
ตารางที่ 4.21	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาสายสามัญกับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน	122
ตารางที่ 4.22	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษา สายปริยัติธรรม (แผนกธรรม) กับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ โดยรวม	123
ตารางที่ 4.23	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษา สายปริยัติธรรม (แผนกธรรม) กับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุสามเณร	124
ตารางที่ 4.24	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษา สายปริยัติธรรม (แผนกธรรม) กับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน	125

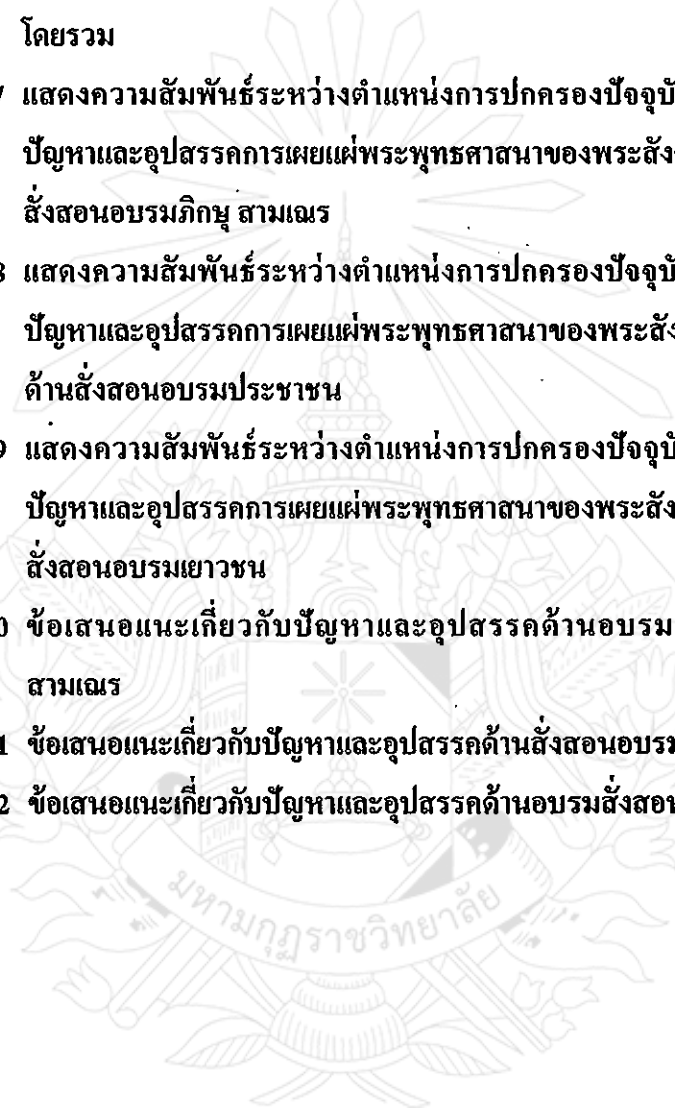
๕

๕

๕

๕

ตารางที่ 4.25	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษา สายปรียัติธรรม (แผนกธรรม) กับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน	126
ตารางที่ 4.26	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งการปกครองปัจจุบัน(สูงสุด)กับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ โดยรวม	127
ตารางที่ 4.27	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งการปกครองปัจจุบัน(สูงสุด)กับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร	128
ตารางที่ 4.28	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งการปกครองปัจจุบัน(สูงสุด)กับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ การด้านสั่งสอนอบรมประชาชน	129
ตารางที่ 4.29	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งการปกครองปัจจุบัน(สูงสุด)กับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน	130
ตารางที่ 4.30	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคด้านอบรมสั่งสอนภิกษุสามเณร	131
ตารางที่ 4.31	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคด้านสั่งสอนอบรมประชาชน	132
ตารางที่ 4.32	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคด้านอบรมสั่งสอนเยาวชน	133

สารบัญแผนภูมิภาพ

หน้า

แผนภูมิภาพที่ 2.1 แผนที่อาณาเขตของอำเภอकिनทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

83

สารบัญแผนภูมิ

หน้า

แผนภูมิที่ 2.1 แสดงสรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

92

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาทุกปัญหาที่สังคมโลกและทุกประเทศรวมถึงสังคมไทยกำลังเผชิญอยู่นั้น เป็นบทเรียนราคาแพงที่ทุกคนได้รับ สาเหตุที่แท้จริงของทุกปัญหานั้นมาจากเหตุเพียงเหตุเดียว คือ ความด้อยคุณภาพของประชากร ทั้งระดับครอบครัว ระดับสังคม ระดับชาติ จำนวนประชากรที่มีคุณภาพต่ำเป็นจำนวนมากในสังคมเหล่านั้น ดังนั้นการแก้ปัญหาจึงต้องทำทุกวิถีทางที่จะสร้างคุณภาพที่สูงขึ้นไปแก่ประชาชนในสังคมไทย

ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันนี้ เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ก็เกิดจากฝีมือของคนเห็นแก่ตัว หวังเพื่อประโยชน์ส่วนตนทั้งสิ้น โดยไม่มองถึงความเดือดร้อนของคนอื่น เห็นความเดือดร้อนของคนอื่นเป็นเรื่องไกลตัว แต่ถ้าคนเราแก้ปัญหาตรงจุดนี้ได้ มองว่ามนุษย์เท่าเทียมกัน และคนเหล่านี้ไม่เอาเปรียบกันมีจิตสำนึกดี เชื่อว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมคงจะหายไปเพราะฉะนั้นคนที่เอาเปรียบคนอื่น หรือเห็นแก่ตัวควรจะมามองปัญหาสังคมและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้เสียแล้วปัญหาต่าง ๆ ก็จะไม่ตามมา จะแก้ไขปัญหาง่ายมาก เพียงแค่คนมีจิตสำนึก รู้จักคำว่า “หน้าที่และมีวินัย” ปัญหาต่าง ๆ ก็คงไม่เป็นแบบวันนี้ และคงไม่ฝังรากจนเติบโตจนยากแก่การแก้ไข แต่ถ้าคิดจะแก้ไขก็คงไม่สายถ้าคิดจะทำ กระแสความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม และอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและบุคคลในสังคม ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และค่านิยม ควรที่ทุกฝ่ายทั้งอาณาจักรและศาสนจักรต้องประสานร่วมมือกันป้องกันแก้ไขปัญหาในระบบสังคม ค่านิยม อุดมการณ์ รวมทั้งคุณธรรม จริยธรรม และร่วมกันปลูกจิตสำนึกบุคคลในสังคมให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมมากขึ้น

การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการนำเอาหลักธรรมทางศาสนาประยุกต์เข้ากับการดำรงชีวิตในปัจจุบัน ควบคู่กับการสร้างคุณภาพชีวิตเยาวชนผู้เป็นประชากรใหม่ของสังคมในยุคต่อ ๆ ไป โดยสถาบันครอบครัวมีอิทธิพลต่อเยาวชนเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นสถาบันแรกที่ทำให้การอบรมทางด้านจิตใจ ให้ความรัก ความอบอุ่น เอาใจใส่ ปกครองดูแลอย่างถูกต้องแล้วก็จะสามารถให้เยาวชนเป็นบุคคลที่มีคุณภาพและคุณธรรม ได้อย่างแน่นอน อีกทั้งยังช่วยลดปัญหาให้กับสังคม เพราะเยาวชนในวันนี้ก็คือผู้นำและพัฒนาสังคมประเทศชาติในวันข้างหน้า

สถาบันศาสนาเป็นส่วนหนึ่งในสังคมไทย ได้ช่วยส่งเสริมให้บุคลากรภายในประเทศมีพัฒนาการในด้านศีลธรรมที่ดี ควบคุมและ/หรือแข่งขันไปกับความเจริญในด้านวัตถุเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่มีอิทธิพลสูงต่อจิตใจของสังคมมนุษย์ สถาบันพระพุทธศาสนาอันมีพระภิกษุสงฆ์เป็นทรัพยากรที่มีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนการเผยแผ่ศาสนา สู่อำเภอตั้งแต่รากหญ้า ตลอดถึงสังคมเมืองที่หลากหลายวัฒนธรรม

ดังนั้นสิ่งเหล่านี้ที่กล่าวมาที่ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการวิจัยเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอภินทร์บุรี จังหวัดปราชญ์บุรี เพื่อเป็นแนวทางและวิธีการแก้ปัญหาข้อบกพร่องดังกล่าวเพื่อนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามทัศนะของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอภินทร์บุรี จังหวัดปราชญ์บุรี
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล กับปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอภินทร์บุรี จังหวัดปราชญ์บุรี
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอภินทร์บุรี จังหวัดปราชญ์บุรี

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

- 1.3.1 อายุมีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 1.3.2 อายุพรรษามีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 1.3.3 ระดับการศึกษาสายสามัญมีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 1.3.4 ระดับการศึกษา สายปรีชิตธรรม (แผนกธรรม) มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 1.3.5 ตำแหน่งการปกครองปัจจุบัน (สูงสุด) มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านประชากร

ได้แก่ คณะสงฆ์ในเขตอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 120 รูป

1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ได้แก่ ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามที่สนของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 3 ด้าน คือ

- 1) ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร
- 2) ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน
- 3) ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน

1.4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

ได้แก่ อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี
2. ทำให้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี
3. ทำให้ทราบข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี
4. ทำให้นำเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำผลการวิจัยเพื่อใช้เป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี และอื่นๆ ต่อไป

1.6 คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การเผยแผ่พระศาสนา หมายถึง การนำพุทธธรรมของพระพุทธเจ้าเข้าไปสั่งสอนให้ขยายออกไปแพร่หลายออกไป ในงานวิจัยนี้ประกอบด้วย การเผยแผ่พระพุทธศาสนาใน 3 ด้าน คือ

ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุสามเณร หมายถึง คณะสงฆ์ทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่พระภิกษุสามเณรคือการสั่งสอนอบรมพระภิกษุสามเณรให้ดำรงอยู่ในสมณสัญญา (รู้ตนเองว่าเป็นสมณะ), การสั่งสอนอบรมให้พระภิกษุสามเณรมีจรรยาบรรณในฐานะที่เป็นพุทธบุตร, การสั่งสอนอบรมให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาหรืออย่างถูกต้อง, การสั่งสอนอบรมพระภิกษุสามเณรให้เจริญพุทธมนต์ตามระเบียบแบบ

แผน,การให้คำแนะนำพระภิกษุสามเณรที่เป็นประโยชน์โดยใช้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา และการให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนนักธรรม/บาลี

ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน หมายถึง คณะสงฆ์ได้นำความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนคือการแนะนำอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธี, การแนะนำอบรมประชาชนให้ปฏิบัติตามหลักศาสนพิธีอย่างถูกต้อง, การสั่งสอนอบรมประชาชนให้โดยสื่อทางเสียงตามสายหรือทางวิทยุชุมชน, การสั่งสอนอบรมประชาชนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา, การสั่งสอนอบรมประชาชนให้เป็นผู้รู้ผู้ตื่นผู้เบิกบานและการสั่งสอนอบรมประชาชนมิให้หลงงมงายในหลักธรรมที่มีไข่คำสอนที่แท้จริง (สัทธรรมปฏิรูป)

ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน หมายถึง การที่คณะสงฆ์ได้นำหลักธรรมของพระศาสนาในการอบรมศีลธรรมแก่เยาวชนเพื่อสร้างอนาคตที่ดีของประเทศชาติต่อไป คือ การสั่งสอนให้ศิษย์วัดมีความรู้ในพระพุทธศาสนา, การอบรมศีลธรรม (สั่งสอนและปฏิบัติธรรม) ให้แก่ศิษย์วัด, การจัดตั้งห้องสมุดหรือแหล่งเรียนรู้ให้แก่เยาวชน, การเข้าไปสอนวิชาทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน, การจัดหาสื่อที่เหมาะสมให้แก่เยาวชน, การจัดหาอุปกรณ์การศึกษาให้แก่เยาวชน, การสร้างลานกีฬา สถานธรรม สำหรับเยาวชนและการจัดอุปสมบทสามเณรภาคฤดูร้อน

คณะสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุผู้ได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระสังฆาธิการซึ่งดำรงตำแหน่ง ตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และเจ้าอาวาสขึ้นไปจนถึงเจ้าคณะอำเภอ ที่อยู่ในเขตอำเภอภินทรบุรี จังหวัดปราจีนบุรี

อายุ หมายถึง อายุของผู้ตอบแบบสอบถามสำหรับสารนิพนธ์ฉบับนี้ แบ่งเป็น 4 ช่วง คือ 1) อายุ 25 - 35 ปี, 2) 36 - 45 ปี, 3) 46 - 55 ปี และ 4) 56 ปี ขึ้นไป

อายุพรรษา หมายถึง อายุพรรษาของผู้ตอบแบบสอบถามสำหรับสารนิพนธ์ฉบับนี้ แบ่งเป็น 4 ช่วงคือ 1) 6 - 10 พรรษา, 2) 11 - 15 พรรษา, 3) 16 - 20 พรรษา และ 4) 20ปี ขึ้นไป

การศึกษา สายสามัญ หมายถึง ระดับของการศึกษา สายสามัญ ของผู้ตอบแบบสอบถามสำหรับสารนิพนธ์ฉบับนี้ แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ 1) ไม่มีวุฒิการศึกษา, 2) ป.6, 3) ม.3, 4) ม.6 หรือเทียบเท่า และ 5) อนุปริญญา ปริญญาตรี หรือสูงกว่า

การศึกษา สายปริยัติธรรม(แผนกธรรม) หมายถึง ระดับของการศึกษาสายปริยัติธรรม (แผนกธรรม) ของผู้ตอบแบบสอบถามสำหรับสารนิพนธ์ฉบับนี้ แบ่งเป็น 4 ระดับ คือ 1) ไม่มีนักธรรม, 2) นักธรรมตรี, 3) นักธรรมโท และ 4) นักธรรมเอก

ตำแหน่งการปกครองปัจจุบัน(สูงสุด) หมายถึง ตำแหน่งการปกครองสูงสุดของผู้ตอบแบบสอบถามสำหรับสารนิพนธ์ฉบับนี้ แบ่งเป็น 4 ตำแหน่งคือ 1) เจ้าอาวาส, 2) รองเจ้าอาวาส, 3) ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และ 4) รองเจ้าคณะตำบลขึ้นไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภออินทร์บุรีผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการวิจัย โดยแบ่งรายละเอียดในการศึกษาออกเป็น 7 ส่วน คือ

- 2.1 พระพุทธศาสนากับการเผยแผ่
- 2.2 ทฤษฎีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า
- 2.3 แนวคิดวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า
- 2.4 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย
- 2.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 2.6 บทบาทพระสงฆ์กับงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 2.7 สภาพพื้นที่ อำเภออินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี
- 2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.9 สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

2.1 พระพุทธศาสนากับการเผยแผ่

2.1.1 ความหมายและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา หมายถึง สถาบันหนึ่งของสังคมชาวพุทธหรือองค์กรหนึ่งของสังคมไทย ซึ่งมีองค์ประกอบที่เป็นหลักสำคัญ ๆ 5 ประการ ดังนี้

1. ศาสดา

หมายถึง ผู้ก่อตั้งพระพุทธศาสนา

2. ศาสนธรรม

หมายถึง คำสั่งสอน ได้แก่พระธรรมวินัยที่อยู่ในฐานะของพระศาสดาแทนพระผู้มีพระภาคเจ้า ตามพระพุทธคำรัสที่ตรัสไว้ก่อนปรินิพพานว่า “ดูก่อนอานนท์ พระธรรมและวินัยอันใดที่เรา

แสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย พระธรรมและพระวินัยนั้นจักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย แทนเราตถาคต”¹

3. ศาสนบุคคล

หมายถึง บุคคลในพระพุทธศาสนา ซึ่งประกอบด้วยพุทธบริษัททั้งสิ้น คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ตลอดจนถึง สามเณร สามเณรีด้วย

4. ศาสนสถาน

หมายถึง สถานที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น วัด เจดีย์ พระพุทธ-ปฏิมา สัญลักษณ์ ต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา

5. ศาสนพิธี

หมายถึง พิธีกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา ตลอดถึงวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ เกี่ยวเนื่องหล่อหลอมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระพุทธศาสนา

บรรดาศาสนาสำคัญที่มีผู้นับถือเป็นจำนวนมากในปัจจุบัน พระพุทธศาสนานับว่าเป็นศาสนา ที่มีอายุเก่าแก่เป็นอันดับสอง รองจากศาสนาพราหมณ์ที่ดำรงอยู่ในรูปของศาสนาฮินดู พระพุทธศาสนา อุบัติขึ้นในโลกเมื่อ 45 ปีก่อนพุทธศักราช (พุทธศักราชเริ่มนับ 1 ถัดจากปีที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธ ปรินิพพาน) ในดินแดนชมพูทวีป ซึ่งตรงกับวันเพ็ญ เดือนอาสาฬหะ (ขึ้น 15 ค่ำเดือน 8) จากวันนั้นเป็น ต้นมา พระพุทธเจ้าได้เสด็จจาริกออกเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไปทั่วชมพูทวีป โดยในระยะแรกพระองค์ เสด็จออกเผยแผ่พระองค์เดียว เมื่อมีสาวกมากขึ้น ก็ให้พุทธสาวกออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย ทำให้ พระพุทธศาสนามีความรุ่งเรืองและแผ่ขยายไปในชมพูทวีปอย่างรวดเร็ว

พระพุทธศาสนาได้เผยแพร่เข้ามาสู่ประเทศไทยครั้งแรกในคราวสังคายนาครั้งที่ 3 ประมาณ พ.ศ. 236 เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชส่งพระธรรมทูตออกเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในดินแดนต่าง ๆ 9 สาย ซึ่งแต่เดิมประชาชนในแถบนี้ นับถือศาสนาพราหมณ์มาก่อน เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามา ผู้คนจึง หันมานับถือพระพุทธศาสนา พร้อมกับยังคงความเชื่อและพิธีกรรมบางอย่างของพราหมณ์อยู่ ตั้งแต่ สมัยก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยและล้านนา ก็ยังคงนับถือพระพุทธศาสนาตั้งแต่ต้นมาจนถึงปัจจุบัน

พระพุทธศาสนากับชนชาติไทยมีความสัมพันธ์แนบแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งใน ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนชาติไทย และวัฒนธรรม

ในทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนชาติไทย เนื่องมาด้วยกันกับความ เป็นมาของ พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะนับตั้งแต่สมัยที่ชนชาติไทยมีประวัติศาสตร์อันชัดเจน ชาวไทยก็ได้ นับถือ

¹ที.ม. 10/141/123.

พระพุทธศาสนาต่อเนื่องมาตลอด จนกล่าวได้ว่า ประวัติของประเทศไทยเป็นประวัติของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา

ในด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนไทย ได้ผูกพันประสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อและหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ตลอดเวลายาวนาน วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาของสังคมไทยเป็นแหล่งสั่งสอนการฝึกอบรม กิจกรรมส่วนใหญ่ที่มีความสำคัญของรัฐ ของชุมชน ก็จะมีส่วนประกอบด้วยพระพุทธศาสนาเป็นพิธีการ เพื่อเน้นย้ำความสำคัญและเสริมคุณค่าทางจิตใจ

สภาพที่กล่าวมานี้ ได้เป็นมาช้านานจนฝังลึกในจิตใจและวิถีของชาวไทย กลายเป็นเครื่องหล่อหลอมกลั่นกรองนิสัยใจคอพื้นฐานจิตใจของคนไทย ให้มีลักษณะเฉพาะที่เรียกว่า เอกลักษณะของสังคมไทย ทำให้พูดได้อย่างถูกต้องมั่นใจว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ เมื่อชาวไทยทั่วประเทศได้ฟังกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ตรัสต่อพระสันตะปาปาจอห์น ปอล ที่ 2 ประมุขแห่งคริสตศาสนาในนครวาติกัน ในคราวที่เข้าเฝ้า ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทในวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2527 มีความจำเพาะตอนนี่ว่า “คนไทยเป็นศาสนิกชนที่ดีทั่วกัน ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาประจำชาติ” หลังจากได้ความมั่นใจดุจเป็นพระราชวินิจฉัยจากพระราชดำรัสครั้งนั้นแล้ว บุคคลและองค์กรต่าง ๆ ก็พากันมีความกล้าหาญที่จะพูด หรือเขียนให้ชัดแจ้งว่า “พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ”

อย่างไรก็ตาม การที่พระศาสนาจะเจริญมั่นคงอยู่ในโลกได้นานนั้น จะต้องมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. การดำรงไว้ (ธารณ)

หมายถึง การดำรงไว้โดยการศึกษาเล่าเรียน โดยการทรงจำ โดยการปฏิบัติตามพระธรรม โดยการให้ความคุ้มครองป้องกัน และโดยการกำจัดภัยของพระศาสนา ตลอดถึงการทำสังคายนาพระธรรมวินัยเป็นครั้งคราว

2. การสืบต่อ (สอนุตาน)

หมายถึง การสืบต่อพระพุทธศาสนาไว้ไม่ให้ขาดสูญ ด้วยการบรรพชาอุปสมบท หรือด้วยสนับสนุนให้บุตรหลานของตน และคนอื่น ๆ ได้บรรพชาอุปสมบทเพื่อสืบต่ออายุของพระพุทธศาสนา

3. การเผยแผ่ (วิตุตารณ)

หมายถึง การเผยแผ่พระธรรมให้เข้าถึงจิตใจของชาวโลกให้กว้างขวางออกไปวิธีการต่าง ๆ เช่น การสอน การพิมพ์หนังสือธรรมออกเผยแผ่และการปฏิบัติให้เป็นตัวอย่าง เป็นต้น

องค์ประกอบทั้ง 3 นี้ เป็นหลักสำคัญในความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนา จะเห็นความจริงข้อนี้ได้จากประวัติศาสตร์อันยาวนานของพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนากำเนิดในประเทศอินเดียแต่ด้วยอำนาจของการเผยแผ่ และมีการดำรงไว้ มีการสืบต่อ จึงทำให้พระพุทธศาสนา

ได้แพร่หลายไปทั่วโลกในปัจจุบันนี้ ถ้าองค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้ขาดข้อใด ข้อหนึ่งลง พระพุทธศาสนาก็คงสูญหายไปจากโลกอย่างแน่นอน

2.1.2 ความหมายและความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่ คือ การให้การศึกษา หรือการช่วยให้บุคคลมีทัศนคติที่ถูกต้อง มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เป็นสัมมาทิฐิ จุดมุ่งหมายของการเผยแผ่ ก็คือ การนำสิ่งประเสริฐคือธรรมะคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปเผยแผ่ให้แก่มวลมนุษย์ทั่วไปได้รับทราบ เพื่อจะได้นำไปประพฤติปฏิบัติธรรมตาม เป็นหลักหรือเป็นคู่มือในการดำเนินชีวิต ในทางพระพุทธศาสนาก็คือการสั่งสอน หรือการประกาศพระพุทธศาสนา โดยมีหลักในการดำเนินงานอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ การเผยแผ่ มาจากศัพท์ 2 ศัพท์ คือ

เผย คือ การเปิดออก เช่น เผยวาจา ได้แก่การเปิดให้เสียงหรือคำพูดออกมาจากปากนั่นเอง

แผ่ คือ การขยายให้กว้างขวาง มีปริมาณมากขึ้น เช่น แผ่อานุภาพ แผ่บุญญานุการ เป็นต้น

อีกคำหนึ่งซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าเผยแผ่ คือ คำว่า เผยแพร่ (Publicity) การเผยแพร่เป็นงานส่วนหนึ่งของการประชาสัมพันธ์ (Public Relations) เป็นงานด้านข่าวสาร (information service) เกี่ยวกับเหตุการณ์ บุคคล กลุ่ม และผลิตภัณฑ์ ซึ่งข่าวสารนั้นจะนำไปเผยแพร่ต่อมวลชนหรือช่องทางการสื่อสารต่างๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของกลุ่มเป้าหมายดังนั้นผู้ปฏิบัติงานเพื่อเตรียมการและแจกจ่ายข่าวสาร จึงเรียกว่า นักเผยแพร่ (Publicist)

แต่การนำมาใช้เกี่ยวกับงานด้านศาสนานั้น หากใช้คำว่า “เผยแผ่” น่าจะเหมาะสมกว่า เพราะการเผยแผ่ หมายถึงการเปิดเผยสิ่งที่ถูกปกปิดอยู่ให้คนได้รู้ได้เห็น เป็นการเปิดเผยสิ่งที่ดีงาม ที่คนยังไม่รู้ไม่เห็นให้ได้รู้เห็นทั่วกัน และคำนี้มักใช้กับสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น แผ่เมตตาแผ่ความสุขช่วยเหลือแผ่แผ่ ส่วนคำว่า “เผยแพร่” หมายถึง การขยายหรือกระจายออกไปในวงกว้าง คือ สิ่งนั้นไม่ได้ถูกปกปิด แต่มีอยู่ในขอบเขตจำกัด เมื่อต้องการจะขยายออกไปในวงกว้างก็จะใช้ คำว่าเผยแพร่ และคำนี้มักใช้กับสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น แพร่ภาพ แพร่ข่าว แพร่เชื้อ แต่ที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาแล้ว มีการใช้คำทั้งสองคำนี้ เช่น “การเผยแผ่พระพุทธศาสนา” หรือบางครั้งก็ใช้คำว่า “การเผยแพร่พระพุทธศาสนา” คำสอนในพระพุทธศาสนา อยู่ในฐานะเป็นนามธรรม การใช้คำว่า เผยแผ่ น่าจะเหมาะสมกว่าใช้คำว่า เผยแพร่²

งานเผยแผ่พระศาสนานั้น นับว่าเป็นงานที่สำคัญประการหนึ่งของชาวพุทธ ดังที่เราจะเห็นความจริง ถ้าหากไม่มีพระธรรมทูตนำพระพุทธศาสนาออกจากประเทศอินเดียไปเผยแผ่ ใน

²พระมหาธรรมวัด อริยธมฺโม, เอกสารประกอบการสอนรายวิชา หลักการเผยแผ่และวาทศิลป์ (นครศรีธรรมราช : มจร วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช, 2548), เอกสารอัดสำเนา, หน้า 5.

ต่างประเทศแล้วประเทศไทยก็คงไม่ได้รับพระพุทธศาสนาและพระพุทธรูปก็คงจะสูญหายไปจากโลกเสียหมดแล้ว เพราะแม้แต่ในประเทศอินเดียเอง ก็เคยสูญสิ้นพระพุทธศาสนาไปแล้วเป็นเวลาหลายร้อยปี เพราะถูกภัยต่าง ๆ ทั้งภัยภายในและภัยภายนอกเบียดเบียนทำลาย แต่การที่พระพุทธศาสนาไม่สูญสิ้นไปจากโลก ก็เพราะผลงานการเผยแผ่ของชาวพุทธในอดีตนั่นเอง

ในความเป็นจริงแล้ว พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการศึกษา พระพุทธศาสนามีก้าวมาถึงวันนี้ได้ ก็ด้วยการการศึกษาและเผยแผ่ อันถือได้ว่าหัวใจและเป็นทางรอดของพระพุทธศาสนาในอดีตที่พระเจ้าอโศกมหาราช ได้ส่งพระโสณะและพระอุตตระมาประกาศพระศาสนา มาให้การศึกษาแก่ประชาชน นั่นก็คืองานเริ่มต้นปักหลักพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศพระพุทธศาสนา พระองค์ก็เริ่มต้นที่ให้การศึกษาคือเป็นสัมมาทิฐิแก่ประชาชน¹

2.1.3 วัตถุประสงค์ของการเผยแผ่

พระพุทธศาสนา แม้จะมีคนในหลายประเทศนับถือ ทั้งในเอเชีย ยุโรป และอเมริกา แต่ก็ไม่มากเท่ากับประเทศไทย คนไทยส่วนใหญ่ร้อยละ 95 นับถือพระพุทธศาสนา นอกจากนับถือแล้ว ยังอุปถัมภ์บำรุงด้วย พระมหากษัตริย์ก็ทรงนับถือและอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา จนกฎหมายรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศไทยทุกฉบับที่ผ่านมา ได้กำหนดไว้ว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะซึ่งมีความหมายว่า ประเทศไทยได้กำหนดให้ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ดังนั้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงถือว่าเป็นหน้าที่ของชาวพุทธทุกคน เพื่อให้ประชาชนรู้จักพระพุทธศาสนาตามวัยของตน เพื่อเป็นการปลูกฝังศีลธรรมและวัฒนธรรมให้แก่ประชาชน และเพื่อให้ประชาชนรู้จักดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นต้น เพื่อความเข้าใจง่าย จะขอประมวลสรุปถึงวัตถุประสงค์ของการเผยแผ่ได้ดังนี้ คือ

1 เพื่อความมั่นคงของชาติ

ความมั่นคงของชาติจะต้องประกอบไปด้วยหลักใหญ่ ๆ 4 ประการ คือ ความมั่นคง ด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคงด้านการเมือง ความมั่นคงด้านการทหาร ความมั่นคงด้านสังคมวิทยาประเทศชาติดำรงอยู่ได้เพราะสถาบันหลัก คือ พระมหากษัตริย์ และ ศาสนา ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยมีประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 95 นับถือพระพุทธศาสนา จึงถือได้ว่าพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติของไทย เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่คนส่วนใหญ่ของประเทศนับถือ⁴

¹ปิยโสภณ, ก้าวใหม่แห่งคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : หจก.สามัญญินิบุทโกลล์ เจียฮั่ว, 2536), หน้า 3.

⁴ไสว มาลาทอง, พระพุทธศาสนากับความมั่นคงของชาติ, เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ผู้นำสังคมในการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรม”, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), หน้า 42.

จากการที่คนส่วนใหญ่ของประเทศนับถือพระพุทธศาสนา ดังนั้นความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนาที่ไม่ถูกต้องของประชาชน จึงมีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศถ้าพลเมือง ผู้ นั้นในฐานะเป็นพุทธศาสนิกชน ไม่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในพระพุทธศาสนา มีความเชื่อถือ และปฏิบัติผิดพลาดคลาดเคลื่อน เช่น เชื่อถือสิ่งเหลวไหลมีความหลงงมงาย มีพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ ผลร้ายก็ย่อมตกอยู่กับสังคมไทย การใช้การศึกษาเพื่อ ให้พุทธศาสนิกชนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ก็คือการพัฒนาคุณภาพประชากรของประเทศไทยนั่นเอง

ดังนั้น การเผยแพร่พระพุทธศาสนาหรือการให้การศึกษาพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องแก่พุทธศาสนิกชนเป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องกระทำ โดยเฉพาะในสังคมไทย ซึ่งพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศนับถือพระพุทธศาสนาการที่ต้องมีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้กับคนไทย หรือการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องให้กับพุทธศาสนิกชนชาวไทยนั้น นอกจากเพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงจิตใจของพุทธศาสนิกชนแล้ว ก็เพื่อรักษาผลประโยชน์ของสังคมไทยและเพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอีกด้วย เพราะฉะนั้นผู้บริหารที่มีความรับผิดชอบต่อประเทศชาติถึงแม้จะไม่หวังใยว่า พระพุทธศาสนาจะเจริญหรือเสื่อมอย่างไร แต่ก็จำเป็นต้องเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงประชาชน หรือจะต้องจัดให้ประชาชนได้ศึกษาพระพุทธศาสนา หรือให้มีความรู้ความเข้าใจพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง ทั้งนี้เพื่อเห็นแก่ผลประโยชน์ของสังคมส่วนใหญ่และเพื่อความมั่นคงของประเทศไทยเอง

ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนานั้นมีลักษณะพิเศษอย่างหนึ่ง ที่ต่างจากศาสนาทั่วไป จนบางที ผู้ที่มองความหมายในแง่ของศาสนาอื่น ๆ ถือว่าพระพุทธศาสนาไม่เป็นศาสนา บางคนก็กล่าวว่าเป็นเพียงปรัชญา หรือแนวทางดำเนินชีวิต หรือมีแก่นนั้นก็ เป็นศาสนาแห่งปัญญา เพราะไม่บังคับศรัทธา ไม่บังคับให้เชื่อ แต่ถือปัญญาเป็นสำคัญ กล่าวคือ ให้เสรีภาพทางความคิด ไม่เรียกร้องและไม่บังคับความเชื่อ ไม่กำหนดข้อปฏิบัติแก่ศาสนิกชน แต่ให้พิจารณาเลือกตัดสินใจด้วยตนเอง

การปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา จึงต้องอาศัยการศึกษาและการเผยแพร่ เพราะในเมื่อไม่กำหนดข้อบังคับให้มีสิ่งที่ต้องเชื่อ และต้องปฏิบัติอย่างตายตัวแล้ว ถ้าไม่ศึกษาให้รู้อย่างถูกต้องแท้จริง ก็มี โอกาสอย่างมากที่จะเกิดความคลาดเคลื่อนผิดเพี้ยนในความเชื่อและการปฏิบัติ เมื่อเชื่อผิดพลาดและปฏิบัติคลาดเคลื่อนไป นอกจากจะเป็นผลเสียหายในทางศาสนาแล้ว ก็ทำให้เกิดโทษแก่ชีวิตและสังคมไทยไปด้วย

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาหรือศึกษาและการเผยแพร่ จึงต้องอาศัยการศึกษาและการเผยแพร่ ที่จะทำ ให้ระบบจริยธรรมดำเนินไปได้ พระสังฆาธิการผู้บริหารกิจการพระพุทธศาสนาจึงต้องเอาใจใส่ถือเป็นหน้าที่หลักสำคัญที่สุด ที่จะต้องเฝ้าระวังจัดให้มีการศึกษาเผยแพร่แก่พุทธบริษัททั้งปวง

ด้วยเหตุที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา และความเชื่อถือปฏิบัติที่ถูกตั้งขึ้นต่อการศึกษาเช่นนี้ ไม่ว่าจะสถาบันพุทธศาสนาจะเอาใจใส่จัดการศึกษาและเผยแผ่ให้แก่ศาสนิก-ชนของตนหรือไม่ก็ตาม ในกรณีที่พลเมืองส่วนใหญ่เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา รัฐที่เป็นประชาธิปไตยและมีความรับผิดชอบต่อประโยชน์สุขของประชาชน และต่อความเสื่อมความเจริญของสังคม จะต้องเอาใจชวนชวยเอื้ออำนวยให้ประชาชนส่วนใหญ่ที่เป็นพุทธศาสนิกชนให้ดีที่สุด ทั้งนี้เพราะว่าความเป็นพุทธศาสนิกชนของประชากรส่วนใหญ่เหล่านั้น อยู่ในตัวบุคคลผู้เดียวกันกับที่เป็นพลเมืองของประเทศอย่างแยกจากกันไม่ออก

อนึ่ง ในกรณีที่น่าเอาระบบจริยธรรมอย่างอื่นเข้ามาเผยแผ่ในชาติ หรือนำเข้ามาสอนในระบบการศึกษาของชาติ นอกจากความแปลกแยกขัดแย้งไม่กลมกลืนจะเกิดขึ้นแล้ว ผลเสียหายนี่จะเกิดขึ้นอีกอย่างหนึ่งก็คือ ความเชื่อถือและการปฏิบัติที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนต่าง ๆ ที่มีอยู่โดยอาศัยชื่อว่าเป็นพุทธศาสนา ก็จะออกไปอยู่นอกเขตความรับผิดชอบของการศึกษา จะกว้างขวางหาผู้รับผิดชอบจัดการไม่ได้เพราะไม่มีข้อกำหนดบังคับศรัทธา หรือข้อกำหนดการปฏิบัติใด ๆ ที่องค์กรพุทธศาสนาจะยกไปอ้างบังคับเหมือนอย่างในศาสนาอื่น ได้ และความเชื่อถือปฏิบัติผิดพลาดเสียหายเหล่านั้น ก็จะถูกปล่อยให้ถ่างทอดสืบต่อขยายตัวออกไปโดยเสรี ก่อพิษก่อภัยแก่สังคมไทยกว้างขวางออกไปเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด และในสภาพเช่นนี้ผู้ที่จะได้รับผลกระทบกระเทือนมากที่สุด ก็คือสังคมไทยหาใช่พระพุทธศาสนาไม่^๕

2. เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาในประเทศไทยนั้น นับว่าเจริญมั่นคงกว่าพระพุทธศาสนาในประเทศอื่นใดในโลกปัจจุบัน คนไทยส่วนใหญ่(ประมาณ 95 %) และพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ เป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง ทั้งนี้เพราะว่าพระพุทธศาสนาในประเทศไทยไม่ได้ถูกเบียดเบียนหรือถูกทำลายเหมือนอย่างพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย ลังกา และในประเทศจีน เป็นต้น ซึ่งประเทศต่างๆ เหล่านี้เคยเป็นศูนย์กลางของความเจริญของพระพุทธศาสนามาแล้วทั้งสิ้น แต่ความเจริญนั้นคู่กับความเสื่อม หากศึกษาถึงประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาแล้ว จะเห็นได้ว่า หลายๆ ประเทศ ที่อดีตเคยเป็นศูนย์กลางแห่งความเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนา แต่ปัจจุบันเหลือเพียงประวัติศาสตร์ให้เราศึกษา หรือแม้แต่ในดินแดนแห่งพุทธภูมิ คือ ประเทศอินเดียเอง ซึ่งเป็นสถานที่กำเนิดของพระพุทธศาสนา แต่พระพุทธศาสนาก็ไม่สามารถมั่นคงอยู่ได้

^๕พระเทพเวที (ประยูร ญฺ ปยุตฺโต), ทำไมคนไทยจึงเรียนพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2533), หน้า 24-26.

ความเสื่อมโทรมของพระพุทธศาสนาดังกล่าว ได้เคยมีมาแล้วในอดีตหลายคราว แม้หลังพุทธปรินิพพานไม่นานก็เคยมี ตามเหตุผลที่ว่ามีความดีก็ต้องมีความชั่ว มีความเจริญก็ต้องมีความเสื่อมควบคู่กันไปเป็นธรรมดา ความเสื่อมโทรมของพระพุทธศาสนาทุกครั้ง พุทธบริษัท หรือโดยเฉพาะพระภิกษุบริษัทเป็นผู้ก่อขึ้น และผู้ที่สามารถกำจัดความเสื่อมโทรมได้ทุกครั้ง ก็คือพระภิกษุสงฆ์ผู้เป็นพระสาวก ผู้ทรงสติปัญญา มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามั่นคง มีความกตัญญูตทเวทิต่อพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงเป็นกำลังสำคัญ และได้อาศัยกำลังทางบ้านเมืองให้ความสนับสนุนด้วยดี ปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้พระพุทธศาสนาไม่มั่นคงนั้นจัดเป็นภัย ซึ่งมีทั้งภัยภายในและภัยภายนอก ภัยภายใน ก็ได้แก่พุทธบริษัททั้งสิ้น คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ส่วนภัยภายนอกก็ได้แก่ภัยจากลัทธิศาสนาอื่น ภัยจากลัทธิการเมือง เป็นต้น

เหตุผลสำคัญประการหนึ่งซึ่งจำเป็นต้องมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นั่นก็คือเพื่อป้องกันหรือกำจัดภัยให้แก่พระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาถ้าหากจะพิจารณาโดยความจริงแล้ว ก็จัดเป็นสังขารอย่างหนึ่ง ซึ่งตกอยู่ภายใต้กฎแห่งพระไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ความไม่เที่ยง ทุกขังความเป็นทุกข์ อนัตตา ความไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน ไม่สามารถบังคับบัญชาได้ ธรรมดาของสังขาร ทั้งหมดย่อมจะต้องมีทุกข์ หรือก็คือ ปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ คอยบั่นทอน เบียดเบียน บีบบังคับให้ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ ซึ่งปัญหาหรืออุปสรรคเหล่านั้น มาจากทั้งภายในและภายนอก เมื่อพระพุทธศาสนาจัดเป็นสังขารอย่างหนึ่ง ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงพ้นไปจากสภาพการณ์อย่างนี้ได้ หากพิจารณาในพุทธชัยมงคลคาถา จะเห็นได้ว่าพระโบราณจารย์ได้รวบรวมการต่อสู้ของพระพุทธเจ้าและพระสาวกชนะไว้ถึง 8 ครั้งด้วยกัน ซึ่งเป็นอันตรายที่มีทั้งจากภัยภายในและภัยภายนอก โดยมีเป้าหมายเพื่อที่จะทำลายพระพุทธเจ้า พระธรรม และพุทธบริษัท โดยตรงแต่พระองค์ก็สามารถที่จะต่อสู้และประสพชัยชนะได้ในที่สุด

การมีชัยชนะทั้งหมดของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นเพียงตัวอย่างของการต่อสู้และประสพกับความสำเร็จเท่านั้น แต่ในแง่ของความเป็นจริง ตลอดระยะเวลา 45 พรรษาที่ทรงเผยแผ่พระศาสนานั้น อันตรายต่าง ๆ ได้เกิดขึ้นแก่สถาบันพระพุทธศาสนาครบถ้วน ทั้งแก่พระศาสดา คือ พระพุทธเจ้า ศาสนธรรม ศาสนสถาน ศาสนบุคคล และศาสนพิธี แต่เมื่อเกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นมา ก็มีการแก้ปัญหามาให้เหมาะสมตามแต่กรณี ๆ ไป

สิ่งที่สำคัญในการแก้ปัญหาก็คือ ต้องทราบถึงสภาพของปัญหาเสียก่อน ว่าปัญหาคืออะไร มีสาเหตุมาจากไหน มีหลักการวิธีการที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหอย่างไร ภัยของพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลนั้นมีมาก เพราะเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในท่ามกลางของคนที่ยึดถือศาสนาอื่น ๆ ทั้งหมด แต่ด้วยความรอบรู้สถานะที่แท้จริงของปัญหา สาเหตุของปัญหา ความดับของปัญหา หลักการวิธีการในการแก้ปัญหของพระพุทธเจ้า พระเถระอรหันต์ทั้งหลาย ท่านจึงสามารถแก้ไขปัญหานั้นให้ยุติลงด้วยความเรียบร้อยภายในเวลาไม่นานนัก

แต่เมื่อยุคสมัยผ่านไป สภาพการณ์บ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไป สภาพการบริหารกิจการ พระพุทธศาสนา ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เมื่อก่อนนั้นพุทธบริษัทเป็นผู้รับผิดชอบ แต่ปัจจุบันนั้น พุทธบริษัทเป็นอันมากไม่มีอำนาจหน้าที่อะไรตามกฎหมาย จึงไม่สามารถทำอะไรได้ เมื่อมีสิ่งที่ไม่ดี เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา เพราะไม่มีอำนาจตามกฎหมาย กลายเป็นจำเป็นต้องวางเฉยส่วนผู้ที่มี อำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ก็ต้องมีลำดับขั้นตอน ขอบเขตอำนาจหน้าที่อีกมากมาย จึงเกิดสภาพปัญหา ที่ไม่มีใครต้องการจะมารับผิดชอบในกรณีนี้ จึงมักจะเกิดปัญหาโยนปัญหากันไปมา เมื่อเกิดปัญหา ต่าง ๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหาผู้รับผิดชอบที่แท้จริงไม่ได้ เพราะต่างก็ถือว่าธุระไม่ใช่

และที่สำคัญตลอดประวัติศาสตร์อันยาวนาน การกิจในการสืบสานทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา มัก ตกอยู่ภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ ในกรณีของศาสนภยันตรายที่เกิดขึ้น จากบุคคลภายนอก พระมหากษัตริย์จะ ทรงจัดการแก้ไขให้ แม้อันตรายที่เกิดขึ้นจากคนภายในก็ยังคงต้องอาศัยพระราชอำนาจเข้าช่วยเหลือ ที่ จะเรียกว่า ขอรักษาจากบ้านเมือง ทำให้สถาบันสงฆ์เองไม่คุ้นเคยต่อการทำหน้าที่ ในการแก้ไข ปรับปรุวาทะที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนาให้เรียบร้อย สถานภาพของพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน โดยเฉพาะท่าทีของพุทธศาสนิกชนจำนวนไม่น้อยที่ตกอยู่ในอาการที่เรียกว่า “วิฤตติ” ทั้งด้านวิฤตติ ศรัทธา และความวิฤตติทางด้านสติปัญญา ล้วนแล้วแต่เป็นภัยของพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

ภัยแห่งพระพุทธศาสนา ความจริงมีมานานแล้ว แต่ถ้าเราไม่ประมาทจริง ๆ ก็ยังพอมีทาง ที่จะ แก้ปัญหาได้ ภัยดังกล่าวมีสองอย่างคือ ภัยจากภายนอกและภัยจากภายใน ภัยภายในเป็นเรื่องใหญ่ ภัย ภายนอกแม้จะร้ายแรงอย่างไรก็ตาม ถ้าภายในยังเข้มแข็งอยู่ก็สามารถดำรงตนรักษาตัว ไว้ได้ แต่ถ้า ภายในอ่อนแอเสียแล้ว ภัยภายนอกก็เข้ามาซ้ำเติมได้ง่าย แม้แต่ไม่มีภัยก็ยังทำลายตัวเองหมดไปได้

3. เพื่อสืบสานพุทธปณิธานของพระพุทธเจ้า

วัตถุประสงค์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประการต่อมา คือ การสืบสานพุทธปณิธานของ พระพุทธเจ้า โดยพระองค์ทรงมีพระปณิธานให้พุทธบริษัทได้ศึกษาพระธรรมคำสอนให้มีความเข้าใจ และเผยแผ่พระธรรมคำสอนนั้นแก่บุคคลอื่น ดังจะเห็นได้จากตอนที่มารมาทูลขอให้พระพุทธองค์ เสด็จดับขันธปรินิพพาน พระองค์ทรงรับอาราธนาแต่ทรงมีเงื่อนไขว่า พระองค์จะดำรงพระชนมชีพอยู่ เพื่อทำงาน 4 ประการให้สำเร็จลุล่วงเสียก่อน จึงจะปรินิพพาน คือ

1. ให้พุทธบริษัททั้งหลายได้ศึกษาพระธรรม
2. ให้พุทธบริษัททั้งหลายได้ประพฤติปฏิบัติตามพระสัทธรรมที่พระองค์ทรงแสดงแก่เขา
3. ให้พุทธบริษัทช่วยกันเผยแผ่ชี้แจง แสดงพระสัทธรรมที่ตนได้ศึกษาปฏิบัติตามมาแล้วแก่

บุคคลอื่น ใดโดยพิสดาร

4. ยามใดที่มีปรับปรุวาท คือ การกล่าวจ้วงจาบหยาบคาย บิดเบือนพระสัทธรรมให้พุทธ บริษัทสามารถแก้ไขปรับปรุวาทเหล่านั้นให้ยุติลงด้วยความเรียบร้อย

ดังนั้น การศึกษาปฏิบัติและเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงเท่ากับเป็นการสืบสานพุทธปณิธานของพระพุทธเจ้า ถือเป็นหน้าที่ของชาวพุทธทุกคน โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ถือได้ว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญ ดังพระโอวาทที่ทรงประทานแก่พระสาวกชุดแรก ก่อนที่จะส่งประกาศพระศาสนา ยังสถานที่ต่าง ๆ ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยว ไปยังชนบท เพื่อประโยชน์และความสุขแก่มหาชน เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล และเพื่อความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ แต่พวกเธออย่าไปทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมให้งามทั้งในเบื้องต้น ทั้งในท่ามกลาง ทั้งในที่สุด พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ จงประกาศพรหมจรรย์อันบริสุทธิ์ บริบูรณ์ โดยสิ้นเชิงเถิด สัตว์ทั้งหลายที่มีกิเลสเบาบางนั้นมีอยู่เพราะโทษที่มิได้ฟังธรรม ย่อมจะเสื่อมจากคุณที่จะฟังได้ฟังถึง ผู้รู้ทั่วถึงธรรมคงจักมีอยู่แม้ตัวเราเองก็จะไปสู่สุระเวลาเสนาบดีคม เพื่อแสดงธรรมเช่นกัน”⁶

จากพระคำรัสข้างต้น ได้แสดงให้เห็นถึงพุทธปณิธานของพระพุทธเจ้า ในการที่ทรงส่งพระสงฆ์ให้ไปประกาศพระศาสนาในสถานที่ต่าง ๆ โดยทรงระบุไว้อย่างชัดเจนว่า

1. ทรงให้พระภิกษุสงฆ์แยกย้ายกันไปประกาศแบบการดำรงชีวิตอันประเสริฐ
2. เป้าหมายของการประกาศพระพุทธศาสนา เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล และเพื่อความสุขแก่มหาชนส่วนใหญ่ มิใช่ไปประกาศเพื่อองค์การของตน เพื่อตนเอง หรือเพื่อต้องการให้คนอื่นหันมายอมรับนับถือตน
3. ทรงมุ่งอนุเคราะห์มหาชน ในขณะที่พระสงฆ์มีน้อย จึงให้แยกย้ายกันไปทางละ 1 รูป อย่าไปทางเดียวกัน 2 รูป เพราะจะไม่เพียงพอต่อการประกาศธรรม
4. สิ่งที่น่าสังเกตคือ ทรงประสงค์ให้สงเคราะห์ อนุเคราะห์ กับมนุษย์ทั้งหลาย รวมทั้งเทวดาด้วย เป็นลักษณะเด่นพิเศษของพระพุทธศาสนา ที่สอนให้อนุเคราะห์เทวดาในขณะที่ศาสนาอื่น ๆ สอนให้ตกอยู่ใต้อำนาจของเทวดา

พระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงอนุเคราะห์ชาวโลกนั้น แสดงออกในพุทธกิจประจำวันหรือกิจวัตรประจำวันของพระสงฆ์ ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่า วันเวลาที่ผ่านไปแต่ละวันนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ของคนอื่นทั้งนั้น และให้เห็นการรู้จักทำงานเป็นเวลาของพระมหาบุรุษ พุทธกิจประจำวันนั้นแบ่งเป็น 5 ดังนี้ พุทธกิจภาคเช้า เสด็จออกบิณฑบาตเพื่อโปรดสัตว์ พุทธกิจภาคบ่าย แสดงธรรมโปรดประชาชนทั่วไป พุทธกิจตอนค่ำทรงแสดงธรรมแก่พระภิกษุทั้งหลาย พุทธกิจในมัชฌิยามหรือเที่ยงคืน ทรงตอบปัญหาแก่เทวดา พุทธกิจในปัจฉิมยามทรงตรวจดูสัตว์โลกเพื่อจะ

⁶วิ.มหา. 4/23/23.

เสด็จไปโปรดในยามรุ่งเช้า จะเห็นได้ว่าพุทธกิจประจำวันของพระพุทธเจ้าในแต่ละวันนั้น ทรงปฏิบัติงานเพื่อผู้อื่นทั้งสิ้น ทั้งนี้ด้วยพระที่เต็มเปี่ยมด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์โดยแท้

4. เพื่อความสงบสุขของสรรพสัตว์

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนเรื่องปัญหา (ทุกข์) และ วิธีแก้ปัญหา (การแก้ทุกข์) โดยตรง ปัจจุบันการศึกษาพระพุทธศาสนากำลังได้รับความสนใจเป็นอย่างยิ่ง ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศพระพุทธศาสนาแม้จะเกิดขึ้นในโลกมานานมากกว่า 2550 ปีแล้ว แต่คำสอนนั้นยังทันสมัยทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ เหมาะสมกับคนทุกคน ทุกชาติ ทุกภาษา หากชนชาติใด ที่ยินยอมเปิดใจให้กว้างพอ หันมาศึกษาและยอมรับเอาคำสอนในทางพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดผล ก็จะสามารถทำตนและสังคมประเทศชาติของตนให้สิ้นปัญหา (ทุกข์) ได้ นักปราชญ์ทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นชนชาติใด นับถือศาสนาใด ๆ ก็ตาม หากมีใจเป็นธรรมและเป็นกลาง ๆ แล้ว เมื่อหันมาศึกษาคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ไม่มีใครจะสามารถปฏิเสธคำสอนในทางพระพุทธศาสนาได้เลย ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาจึงดำรงอยู่ใน โลกอย่างรุ่งเรืองมั่นคงในท่ามกลางโลกกำลังก้าวหน้าและด้วยความเจริญรุ่งเรืองทางด้านวิทยาศาสตร์

ความดำรงชีวิตอยู่ในโลกของบรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ เต็มไปด้วยปัญหาและอุปสรรคนานัปประการ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นปัญหาใหญ่บ้าง เล็กบ้าง เป็นปัญหาเกี่ยวกับการครองชีพบ้าง ปัญหาทางสังคมบ้าง ปัญหาทางการเมืองบ้าง แต่ละบุคคล แต่ละประเทศต่างก็ประสบปัญหาต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ทั้งปัญหาที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้นมาเอง หรือปัญหาที่เกิดจากภัยธรรมชาติต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่บั่นทอนความปกติสุขของมนุษย์ไปอย่างมาก

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงชี้ให้เห็นว่า การที่จะปลดปล่อยมนุษยชาติให้พ้นจากความทุกข์นั้น เป็นการจำเป็นที่จะต้องให้พวกเขาได้รับความจริงว่า ในทางกายมนุษย์อาจจะเป็นอิสระก็จริง แต่ในทางจิตใจ トラบใดที่ยังผูกมัดไปด้วยความยึดถือ ความถือตัว ความอาฆาตพยาบาท และความทะเยอทะยานอยากต่าง ๆ แล้ว トラบนั้นเขาก็ยังชื่อว่า เป็นทาสในทางจิตใจ และอาจถูกกิเลสของตนบังคับให้ประกอบอาชญากรรมได้ทุกชนิด

ดังนั้น ทำอย่างไรที่จะช่วยให้เขาเป็นอิสระจากความเป็นทาสภายใน ได้ เป็นปัญหาที่บุคคลผู้รักเสรีภาพ และสันติภาพ และโดยเฉพาะบุคคลผู้รับผิดชอบต่อความปลอดภัยของโลก จะต้องแก้ไข

ความสงบที่แท้จริงไม่ได้ขึ้นอยู่กับภายนอก หากอยู่ภายในจิตใจของเราเอง การชำระจิตใจให้สะอาด จึงเป็นหลักฐานอันหนึ่งแห่งพระพุทธศาสนา การชนะจิตใจได้ก็คือการชนะโลกได้ และชัยชนะเช่นนั้นย่อมไม่ก่อให้เกิดการนองเลือดใดๆ มีแต่ นำความผาสุก ความสมัครสมานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะความไม่รู้ความจริงเรื่องความทุกข์ พร้อมทั้งต้นเหตุแห่งความทุกข์ กับทั้งวิธีการกำจัดเหตุแห่งความทุกข์ บางครั้งบุคคลมีความต้องการจะนำความสุขมาสู่ตน แต่กลับนำความทุกข์เข้ามา

แทนที่ก็มี บุคคลยิ่งเพิ่มความทะยานอยากและพยายามเพิ่มความทะยานอยากนั้นให้เต็มมากขึ้นเพียงใด เขาก็ได้ชื่อว่าผูกมัดตนเองด้วยความทุกข์มากขึ้นเพียงนั้น

โดยเฉพาะในสังคมตะวันตก ปัจจุบันพระพุทธศาสนากำลังได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก การที่ตะวันตกหันมาสนใจพระพุทธศาสนาในปัจจุบันนี้ เหตุผลหนึ่งก็เพราะเห็นว่าพระพุทธศาสนาอาจจะมีคำตอบให้แก่เขาได้ เพราะศาสนาพุทธนั้น เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปว่าเป็นศาสนาสากล ที่จะสามารถแก้ปัญหาให้กับโลกได้ องค์การสหประชาชาติก็เล็งเห็นถึงความสำคัญ จึงได้ประกาศให้วันวิสาขบูชา คือ วันคล้ายวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธเจ้า เป็นวันสำคัญขององค์การสหประชาชาติ หรือของโลก และฝรั่งเศสก็ยอมรับพระพุทธศาสนามานานแล้ว เช่น เบอร์ทรันด์ รัสเซลล์ (Bertrand Russell) กล่าวไว้ว่า ในบรรดาศาสนาทั้งหลายนั้น เขาเห็นว่าพระพุทธศาสนาดีที่สุด เพราะมีเรื่อง Persecution คือการปราบปรามข่มเหงรังแกผู้ที่ไม่นับถือเหมือนตนน้อยที่สุด⁷ เป็นที่รู้กันว่าไม่เคยมีประวัติศาสตร์สงครามที่เกิดจากพระพุทธศาสนาโดยตรง ต่างจากศาสนาตะวันตก คือ ศาสนาคริสต์และอิสลาม ที่เต็มไปด้วยประวัติของการรบราฆ่าฟันเพราะเรื่องศาสนาโดยตรง ตั้งแต่สงครามที่ใหญ่และยืดเยื้อเป็นร้อยปี อย่างสงครามครูเสด (Crusades) จนถึงสงครามย่อย ตั้งแต่อดีตมาจนถึงยุคปัจจุบัน

ฉะนั้น จึงสามารถพูดได้อย่างเต็มปากด้วยความมั่นใจว่า พระพุทธศาสนาสอนเมตตาสากลไม่จำกัดแบ่งแยก ซึ่งเป็นเหตุผลอย่างหนึ่งว่า ถ้านับถือธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาแล้ว การรบราฆ่าฟันแบ่งแยกก็จะหมดไป นอกจากจะมีหลักเมตตาสากลแล้ว หลักการใหญ่ ๆ และปลีกย่อยก็เป็นสากลนำไปสู่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของมนุษยชาติสอดคล้องกันทั้งหมด ต่างจากหลายลัทธิศาสนาที่ยังนับถือ ก็ยังทำให้คนยังยึดมั่นในการแบ่งแยก คือตอนแรกคนยังมีความรู้สึกแบ่งแยกกันน้อย แต่พอมานับถือและปฏิบัติตามศาสนานั้น ๆ เข้า ก็ยิ่งคิดตั้งใจแบ่งแยกแบ่งพวกออกไป ทำให้มีการแบ่งแยกกันชัดยิ่งขึ้น เป็นการรวบรวมคนเพื่อแยกกลุ่ม ส่วนพระพุทธศาสนาตอนคนเข้ามาใหม่ ๆ ยังมีกิเลสอยู่ก็อยากจะแยก แต่พอมานับถือพุทธแล้วจะสอนให้คนแบ่งแยกน้อยลง ๆ จนเลิกแบ่งแยกมารวมกันหมด เป็นการรวบรวมคนจากกลุ่มย่อยสู่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งหมด จุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา คือ พัฒนาคคน ให้ลดละกิเลสที่จะแบ่งแยกขัดแย้งกันให้น้อยลง ๆ จนไม่มีความขัดแย้งแบ่งแยกเหลืออยู่เลย เพราะพระพุทธศาสนาแสดงหลักการไปตามความจริง ที่เป็นธรรมชาติของธรรมชาติ จึงมีความสากลอยู่ในตัวเอง คือเป็นกลางๆ ตามธรรมชาติไม่ขึ้นต่อใครๆ ที่ไหน หรือพวกใด จึงไม่ทำให้เกิดการแบ่งแยก แต่กลับทำให้มนุษย์ร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยเหตุผลสำคัญ คือ

⁷พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พระธรรมทูตไทย เบิกทางสู่อารยธรรมใหม่, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2545), หน้า 22-42.

1. มีความจริงเป็นสากล

แสดงหลักเหตุผลที่เป็นกลาง ๆ ตามความจริงของกฎธรรมชาติผลดีหรือผลร้าย เกิดจากเหตุปัจจัยคือการกระทำที่ดีหรือชั่วนั่นเอง ทำดีไปสวรรค์ ทำชั่วไปนรก และเป็นความจริงสำหรับมนุษย์ทุกคนทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าจะนับถือลัทธิศาสนาใด ไม่ใช่จริงสำหรับผู้นับถือศาสนานี้ แต่ไม่จริงสำหรับผู้นับถือศาสนาอื่น การมีหลักความจริงที่เป็นสากลอย่างนี้ ไม่ทำให้เกิดการทะเลาะกันว่า นับถือเทพเจ้าองค์นี้เป็นพวกนี้ จึงจะ ไปสวรรค์ ถ้าไม่นับถือเทพเจ้าองค์นี้จะไปนรก

2. เชื่อความเป็นมนุษย์สากล

คือ มองมนุษย์เป็นมนุษย์เหมือนกันหมด การทำร้าย ชำพินเบียดเบียนมนุษย์ ไม่ว่าจะคนใด ก็ไม่ดี เป็นบาปทั้งสิ้น มนุษย์จึงควรช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั่วทั้งหมดยุค ดังที่เรียกว่าสอนเมตตาสากล ไม่แบ่งแยกว่า ถ้าเป็นคนของเทพเจ้าองค์นี้ นับถือศาสนานี้จึงควรช่วย ถ้าคนของเทพเจ้าอื่น หรือนับถือศาสนาอื่น เป็นคนบาป เป็นคนของซาตาน ต้องถูกกำจัด ชำแล้ว ใ้บุญ

3. มีเมตตาสากล

คือ สอนให้คนรักใคร่มีไมตรีต่อมนุษย์ทุกคน โดยไม่จำกัดว่าเป็นกลุ่มใด พวกไหน นับถือศาสนาใด ไม่ใช่ให้เมตตารักคนนี้ พวกนี้ กลุ่มนี้ นับถือศาสนานี้ แต่ให้เกลียดชัง คนนับถือศาสนาอื่น พวกอื่น

ถ้าศาสนาทุกศาสนายอมรับหลักสากล 3 ประการนี้ไม่ได้ และไม่มีทางสงบ จากความขัดแย้งและสงครามแต่สำหรับพระพุทธศาสนา มีคำตอบให้หมดสำหรับ โลกปัจจุบันที่ถึงยุคติดตัน ไม่ว่าจะ เป็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม หรือปัญหาการแบ่งแยกในหมู่มนุษย์ ดังนั้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นที่รับรู้อย่างแพร่หลายในหมู่มนุษย์ จึงถือว่าเป็นสิ่งจำเป็น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่จะช่วยสร้างสันติภาพให้กับโลกได้

2.2 ทฤษฎีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า

2.2.1 ทฤษฎีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า

การที่พระพุทธเจ้าสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างรวดเร็ว ประสบความสำเร็จในช่วงระยะเวลาอันสั้นนั้น แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะนักบริหารและนักเผยแผ่ของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงประกอบไปด้วยคุณลักษณะของนักบริหารชั้นยอดเยี่ยม ทรงปฏิบัติหน้าที่ของนักบริหารตามหลักอักษรย่อภาษาอังกฤษ POSDC^๑ 3 ประการ ได้อย่างสมบูรณ์แบบ คือ

^๑พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), คุณธรรมสำหรับนักบริหาร, พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพ นายลำดัญญ์ ศังวณิช (ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2538), หน้า 10-11.

1. ทรงมีการวางแผนหรือการกำหนดนโยบาย (Planning)

หมายถึง การกำหนดนโยบายและมาตรการอันเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ หลังจากตรัสรู้แล้ว ก็ทรงเริ่มวางแผนในการเผยแผ่พระศาสนา และได้ประกาศพุทธศาสนานโยบาย กำหนดเป้าหมายในการประกาศพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจนว่า ให้ไปประกาศพุทธศาสนาหรือ พรหมจรรย์ เพื่อประโยชน์และความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์แก่กุลและ ความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์⁹

พุทธศาสนานโยบายของพระพุทธองค์นั้นทรงมีเป้าหมายชัดเจนว่า ให้พระสงฆ์สาวกไปเผยแผ่ พระศาสนาซึ่งเรียกว่าพรหมจรรย์ คือแบบอย่างแห่งการดำรงชีวิตอันประเสริฐเพื่อประโยชน์ เพื่อ ก่อเกิดและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย พระสงฆ์สาวกทั้ง 60 รูปนั้นต่างก็รับพุทธศาสนานโยบาย ไปปฏิบัติด้วยดี เพียงระยะเวลา 9 เดือนหลังจากการตรัสรู้ มีผู้ปฏิญาณตนเป็นพุทธศาสนิกชน เป็นการ แสดงให้เห็นถึงพระคุณสมบัติของนักบริหารชั้นยอดของพระองค์ที่ทรงทำงานอย่างมีการวางแผน มี การกำหนดนโยบาย และเป้าหมายที่ชัดเจนแน่นอน

2. ทรงมีพุทธวิธีในการบริหารองค์กรและการบริหารงานบุคคล การจัดองค์การ(Organizing)

คือ การกำหนดตำแหน่งสายบังคับบัญชาในองค์กร ว่ามีตำแหน่งอะไรบ้าง แต่ละตำแหน่งมี อำนาจหน้าที่อย่างไร เป็นต้น และการแต่งตั้งบุคลากร(Staffing) หมายถึงการสรรหาบุคลากรมาบรรจุ แต่งตั้งในตำแหน่งที่กำหนดไว้ ตามหลักแห่งการใช้คนให้เหมาะกับงาน ในการเผยแผ่พระศาสนา นั้น จะเห็นได้ว่ากระบวนการในการจัดองค์การเผยแผ่พระศาสนา นั้น มีลักษณะเป็นธรรมเสนา คือ กองทัพ ธรรม มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นองค์ธรรมราชา มีพระสาวกเป็นพระธรรมเสนาบดี มีพระโมคคัลลานะ เป็นแม่ทัพ มีพุทธบริษัทเป็นทหารในกองทัพธรรม ทรงมีพุทธวิธีในการเผยแผ่ที่ทันสมัย ทรงมีความ ระมัดระวังเป็นอย่างยิ่งในการรับสมาชิก เข้าสู่องค์การ หรือสถาบันสงฆ์อย่างเข้มงวด ทรงจำแนกหรือ แบ่งงานออกเป็นแผนก ๆ ทรงแต่งตั้งพระภิกษุให้ทำหน้าที่ด้านต่าง ๆ ตามความเหมาะสม เช่น พระสา ริบุต ซึ่งเป็นผู้ที่มีสติปัญญา มีความแตกฉานในพระธรรมคำสอน ทรงแต่งตั้งให้พระสาวกเป็น พระอัครสาวกเบื้องขวา ส่วนพระ โมคคัลลานะนั้นเป็นผู้ที่มีความสามารถในการแก้ปัญหาต่าง ๆ มี อิทธิฤทธิ์ มีความเฉียบขาด เฉียบแหลม ทรงแต่งตั้งให้เป็นพระอัครสาวกฝ่ายซ้าย ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วย ฝ่ายบริหารและยังมีพระเถระอื่น ๆ ที่ทรงแต่งตั้ง เช่น พระอุบาลี ทรงมอบหมายให้ทำหน้าที่ในการ ตัดสินอธิกรณ์ถึง 3 เรื่อง คือ เรื่องพระกุมารกัสสปะ¹⁰ เรื่องพระภารุกัจจกะ และเรื่องพระอชชุกะ เพราะ

⁹วิ.มหา. 4/32/32.

¹⁰วิ.มหา. 1/78/52.

พระอุบาลีเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในพระวินัย¹¹ ได้ศึกษาพระวินัยจากสำนักของพระพุทธองค์โดยตรง ในการยกย่องพระสาวกก็เช่นกัน พระองค์ทรงยกย่องตามความรู้ความสามารถ ที่เรียกว่าทรงแต่งตั้ง เอตทัคคะ เช่น พระปุลณมัตถดาณีบุตร เป็นผู้ que แสดงธรรมได้อย่างยอดเยี่ยม พระองค์ทรงยกย่องให้เป็นเอตทัคคะด้านธรรมกถึก เป็นต้น¹²

3. พุทธวิธีในการอำนวยการและการควบคุม การอำนวยการ (Directing)

หมายถึง การกำกับสั่งการ และมอบหมายให้แต่ละฝ่ายได้ปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ ส่วน การควบคุม (Controlling) หมายถึงการติดตามดูว่าแต่ละฝ่ายปฏิบัติงานไปถึงไหน มีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นในที่ใด และที่สำคัญคือการป้องกันมิให้ย่ำแย่หรือล่าช้าที่ ละทิ้งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่

ในพุทธศาสนานั้น พระวินัยที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้เป็นหลักการสูงสุด พระองค์ทรงยึดหลัก ความถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญ หากพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งทำผิดพระวินัย พระองค์ก็จะทรงบอกว่ามี การยกเว้นว่าผู้นั้นจะเป็นใคร เช่นพระติสสะซึ่งเป็น โอรสของพระปิตุจฉาของพระองค์เอง¹³ พระองค์ ทรงใช้อำนาจในการบริหารทั้ง 3 แบบ คือ อัตตาริปปิไคย โลการิปปิไคย และธัมมาริปปิไคย ตามความ เหมาะสม แต่จะทรงเน้นถึงธัมมาริปปิไคย คือ การถือธรรม ความถูกต้องเที่ยงธรรมเป็นใหญ่ สิ่งใดที่ พระองค์ทรงเห็นว่าถูกต้อง เที่ยงธรรม แม้จะขัดกับฐานะของพระองค์เองและเป็นการฝืนกระแสของ สังคม พระองค์ก็ทรงยืนหยัดอย่างเหนียวแน่น เช่น ในเรื่องการยกเลิกระบบวรรณะอย่างสิ้นเชิงใน พระพุทธศาสนา ทรงเป็นผู้มีบทบาทในการระงับข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น ในองค์กร ตัวอย่างความขัดแย้ง แดกสามัคคีกันของพระภิกษุชาว โกสัมพี¹⁴ ในการควบคุมสมาชิกในองค์กร พระองค์ก็ทรงบัญญัติพระ วินัยเอาไว้ให้เป็นกรอบปฏิบัติสำหรับพระภิกษุสามเณรในพุทธศาสนา ไม่ว่าจะมาจากชนชั้นวรรณะ ใดแต่เมื่อเข้ามาสู่พระธรรมวินัยของพระองค์แล้วก็ต้องอยู่ภายใต้กรอบหรือพระวินัยอันเดียวกัน จึง ทำให้องค์กรมีเอกภาพ มีความเสมอภาค มีภารดรภาพ และในการบัญญัติพระวินัยของพระองค์นั้น พระองค์มิได้บัญญัติขึ้นตามที่ทรงพอพระทัย แต่จะทรงบัญญัติก็ต่อเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นและ เหตุการณ์นั้นเป็นที่ดำเนินคดีเดียวของประชาชนบ้าง เป็นเรื่องไม่เหมาะสมบ้าง พระองค์จึงทรงห้ามการ กระทำนั้น ๆ ถ้าใคร ชื่นทำลงไปก็จะเป็นความผิดมิโทษตามพุทธบัญญัติ

¹¹ อก.เอก. 20/149/25.

¹² อก.เอก. 20/146/24.

¹³ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระธรรมปทัฏฐกถาแปล ภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 13 (กรุงเทพมหานคร : โรง พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2529), หน้า 53-63.

¹⁴ วิ.มหา. 4/238-260/245-277.

พระคุณลักษณะในด้านการบริหารของพระพุทธองค์นั้น สามารถที่จะนำมาใช้ในการเผยแผ่ในสังคมปัจจุบัน ได้เป็นอย่างดี เพราะพระคุณสมบัติของการเป็นนักบริหารชั้นยอดนี้เอง พระพุทธศาสนาจึง ได้กลายเป็นสถาบันอันเป็นปึกแผ่นมั่นคงอยู่ในอินเดียเหนือ ได้ภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว และยังแผ่กระจายไปยังนานาประเทศ และองค์กรที่พระองค์ทรงก่อตั้งขึ้นก็คือ องค์กรสงฆ์ ก็ยังมีความเจริญมั่นคงสืบเนื่องจนถึงทุกวันนี้

และในการเผยแผ่หรือการเสนอของพระพุทธเจ้า มิได้ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังเชื่อหรือยอมรับ แต่ทรงสอนเพื่อมุ่งให้ผู้ฟังเกิดความรู้ความเข้าใจ โดยใช้สติปัญญาของตนคิดไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล และลำดับการสอนก็เป็น ไปอย่างมีขั้นตอน มีการสรรเสริญการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าไว้ว่า

1. เหมือนการหยายของที่คว่ำเอาไว้
2. เหมือนการเปิดของที่ปิดเอาไว้
3. เหมือนบอกทางแก่คนที่หลงทาง
4. เหมือนส่องประทีปในที่มืดเพื่อให้นักที่มีตาดีจะได้เห็นแสงสว่าง¹⁵

ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักการ ในการสอนไว้อย่างชัดเจนและเป็นขั้นตอน คือ

1. สอนผู้ฟังขณะนั้น ๆ ให้รู้ยังเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น (อภิปัญญา)
2. ทรงสอนประกอบด้วยเหตุผลที่ผู้ฟังสามารถคิดตาม หรือไตร่ตรองด้วยปัญญาของตนแล้วสามารถจะเข้าใจได้ (สนิทาน)
3. ทรงสอนในสิ่งที่ผู้ฟังสอน เพราะเป็นการเสียเวลาเปล่า เอาเวลา ไปให้แก่ผู้ที่พร้อมจะรับการ สอนดีกว่า ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึง ไม่สอนคนที่อยู่ในจำพวกปทปรมะ คือ คนที่โง่ทึบมาก ๆ เพราะเป็นผู้ยังไม่พร้อมที่จะรับการ สอน ถึงสอนไปก็เปล่าประโยชน์ จึงต้องปล่อยให้สติปัญญาของเขา ได้รับการพัฒนาขึ้นอีกระดับหนึ่งก่อนจึงค่อยสอน

การสอนที่จะให้ผลดีนั้น ต้องสอนให้เหมาะสมกับความต้องการและสภาพจิตใจของผู้รับ การสอนฉะนั้น ผู้สอนนอกจากจะฉลาดในเรื่องที่จะสอนแล้ว ยังต้องฉลาดในวิธีสอนและเข้าใจ ถึงสภาพของผู้ที่จะรับการ สอนเป็นอย่างดีด้วย ซึ่งพุทธวิธีในการสอนของพระพุทธเจ้าพอที่จะวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้วไปหาสิ่งที่ยังไม่รู้
2. สอนเนื้อหาเรื่องที่ค่อยลุ่มลึกยากลงไปตามลำดับขั้น
3. สอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียนนำไปประสบการณ์ตรง โดยให้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง

¹⁵ที่.มหา. 10/48/34.

4. ทรงสอนเนื้อหาเพื่อให้ผู้ฟังรู้อย่างเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น คือ จำเป็นต่อการดับทุกข์ หรือแก้ปัญหาชีวิตของมนุษย์

5. เนื้อหาทรงสอนนั้น เป็นสิ่งที่มีเหตุผล ที่ผู้ฟังสามารถตรงตามได้

6. ทรงสอนในสิ่งที่จำเป็นและเหมาะสมกับผู้ฟังแต่ละกลุ่ม

7. ทรงสอนตามสภาพของผู้ฟัง ทรงคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างผู้ฟัง

8. ทรงมีพุทธวิธีในการสอน หรือพุทธลีลาในการสอน¹⁶ โดยมีองค์ประกอบที่เป็นคุณลักษณะ 4 ประการ คือ

1. สันทัตสนา ชี้แจงให้เห็นชัด

2. สมาทปนา ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ

3. สมุตเตชนา เร้าใจให้อาจหาญ

4. สัมปหังสนา ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริง¹⁷

9. รูปแบบที่ทรงใช้ในการสอน มีหลายรูปแบบ เช่น แบบธรรมสาธกัจฉา คือ การสนทนาธรรม แบบบรรยาย แบบตอบปัญหา ทรงรู้จักใช้อุปกรณ์การสอนที่อยู่ใกล้ตัว¹⁸

10. ทรงสอนมุ่งเนื้อหา มุ่งให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สอนเป็นสำคัญ ไม่กระทบตนและผู้อื่น ไม่มุ่งยกตน ไม่มุ่งเสียคติใคร ๆ

11. ทรงสอนโดยเคารพ คือ ตั้งใจสอน ทำจริง ด้วยความรู้สึดีกว่า เป็นสิ่งมีค่า มองเห็นความสำคัญของผู้เรียน

12. ภาษาที่ทรงใช้ในการสอน ทรงใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เป็นภาษาที่ผู้ฟังใช้พูดกัน หรือบางทีก็ทรงใช้ในความหมายใหม่

13. ส่วนที่เกี่ยวกับผู้ฟัง พระองค์ก็จะทรงเลือกสอนตามภูมิปัญญาของผู้ฟัง มีความยืดหยุ่นในการสอน ทรงมีพุทธวิธีการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า มีการให้รางวัลคนทำดี และลงโทษผู้กระทำความผิด เป็นต้น

14. ทรงสร้างบรรยากาศในการสอนให้ปลอดโปร่ง เพลิดเพลิน ไม่ให้ตึงเครียด ไม่ให้เกิดความอึดอัดใจ และให้เกียรติแก่ผู้เรียน ให้เขามีความภูมิใจในตัว

¹⁶พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (ฉบับประมวลธรรม), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 158- 159.

¹⁷ที.สี. 9/198/161.

¹⁸พระมหานแหวนทอง บุญคำ (บุญญาภโม), วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าตามที่ปรากฏในพระสูตรและพระวินัย, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2540), หน้า 63-64.

15. ทรงมีการบริหารเวลาอย่างเป็นระบบ พระพุทธเจ้าทรงมีการบริหารเวลาอย่างเป็นระบบ ทรงจัดเวลาไว้เพื่อการเผยแผ่พระธรรมคำสอน ซึ่งสามารถศึกษาได้จากพุทธกิจ คือ กิจที่พระพุทธเจ้า ทรงบำเพ็ญ หรือการงานที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำ ซึ่งเป็นพุทธกิจประจำวัน¹⁹

16. เกี่ยวกับตัวผู้รับการสอน พระพุทธเจ้าทรงคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของบุคคลนั้น ๆ เนื่องจากบุคคลมีระดับสติปัญญา ซึ่งพระพุทธศาสนาเรียกว่า อินทรีย์²⁰ อันหมายถึงความพร้อมทางสติปัญญา แตกต่างกันดังกล่าว ปรับวิธีสอนสอนให้เหมาะสมกับบุคคล แม้สอนเรื่องเดียวกันแต่ต่างบุคคลอาจใช้ต่างวิธีต่างกัน

2.3 แนวคิดวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระพุทธเจ้า

เมื่อพระพุทธองค์ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว พระองค์ทรงคำนึงถึงการ ที่จะทรงแสดงธรรม โปรดประชาชน ในขั้นแรกพระองค์ทรงตั้งเลอยู่ว่าจะโปรดดีหรือไม่เพราะทรงเห็นว่า ธรรมที่ทรงค้นพบด้วยการตรัสรู้นั้น เป็นสิ่งอันล้ำลึก ยากแก่ผู้ที่ยังยึดติดในกามคุณจะได้ แต่ถึงทรงตระหนักในหลักความจริงว่า มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ทั้งปวง มนุษย์เป็นเวไนยสัตว์ คือ เป็นสัตว์ที่แนะนำสั่งสอนได้ แต่ถึงกระนั้นมนุษย์ยังมีระดับของความแตกต่างในความพร้อม สติ ปัญญา ความรู้ ความสามารถ พระองค์จึงทรงเปรียบมนุษย์เหมือนกับดอกบัว 4 เหล่า ที่มีความแตกต่างกันในการ เรียนรู้พุทธธรรม ดังนั้นพุทธวิธีและเทคนิคการเผยแผ่พุทธธรรมของพระองค์จึงแตกต่างกันไปตาม กาลเทศะและบุคคลที่สั่งสอน

สิ่งที่ควรทำความเข้าใจอีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ ลักษณะงานสอนซึ่งแตกต่างกันตามประเภทวิชา อาจแยกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. วิชาประเภทชี้แจงข้อเท็จจริง เช่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เป็นต้น การสอนวิชาประเภทนี้ หลักสำคัญอยู่ที่ทำให้เกิดความเข้าใจตามที่สอนให้เกิดความเข้าใจข้อเท็จจริง การสอนจึงมุ่งเพียงหาวิธีการให้ผู้เรียนเข้าใจตามที่สอนให้เกิดพหุสัจจะจะเป็นส่วนใหญ่

2. วิชาอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับคุณค่าในทางความประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะวิชา ศีลธรรม และวิชาจริยธรรมทั่วไปการสอนที่จะได้ผลดี นอกจากการให้เกิดความเข้าใจแล้ว จะต้องให้เกิดความรู้สึกมองเห็นคุณค่าความสำคัญ จนมีความเลื่อมใสศรัทธาที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติด้วย สำหรับวิชาประเภทนี้ ผลสำเร็จอย่างหลังเป็นสิ่งสำคัญมาก และมักทำได้ยากกว่าผลสำเร็จอย่างแรก เพราะต้องการคุณสมบัติขององค์ประกอบในการสอนทุกส่วนนับแต่คุณสมบัติของผู้สอนไปที่เดียว

¹⁹พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (ฉบับประมวลธรรม), อ้างแล้ว, หน้า 189-190.

²⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 419-450.

ยิ่งในงานประดิษฐานพระพุทธรูปศาสนาที่จะให้คนจำนวนมากยอมรับด้วยแล้ว ก็ยิ่งเป็นเรื่องสำคัญมาก ฉะนั้นการพิจารณาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระพุทธเจ้า จึงเริ่มแต่คุณสมบัติผู้สอน²¹ จากการศึกษพบว่าพระพุทธเจ้าตรัสสอนด้วยเทคนิคและวิธีการที่หลากหลาย สามารถสรุปธรรมบรรยายต่าง ๆ ได้ดังนี้

2.3.1 จุดมุ่งหมายในการสอนของพระพุทธเจ้า

จากการศึกษารวบรวมเอกสารต่าง ๆ สามารถสรุปจุดมุ่งหมายในการสอนของพระพุทธเจ้าได้ 3 ประการ

1. ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น

จุดมุ่งหมายข้อนี้หมายความว่า ทรงสอนให้รู้แจ้งเห็นจริงเฉพาะเท่าที่จำเป็นสำหรับสาวกนั้น ๆ สิ่งใดที่ทรงรู้แล้ว แต่เห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรือผู้รับการสอน ก็จะไม่สอนสิ่งนั้น ทรงสอนให้รู้แจ้งเห็นจริงเฉพาะเท่าที่รู้และจำเป็นเท่านั้น เช่น

...พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ลีศปาวัน เขตโกสัมพี ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหิบบิณฑูประคูลาย 2-3 ใบขึ้นมา แล้วรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความหมายนั้นว่าอย่างไร บิณฑูประคูลาย 2-3 ใบที่เราหิบบิณฑูประคูลาย 2-3 ใบที่อยู่มานาน อยู่นานไหนดีกว่ากัน” ลำดับนั้นภิกษุทั้งหลาย กราบทูลว่า “ใบไม้ที่อยู่มานาน ไหม้เน่าเหม็นมากกว่าใบประคูลาย 2-3 ใบที่พระองค์ทรงหิบบิณฑูประคูลาย 2-3 ใบที่เพิ่งมีเพียงเล็กน้อย พระพุทธเจ้าข้า”

...ภิกษุทั้งหลายสิ่งที่เรารู้แล้วแต่มิได้บอกเธอทั้งหลายก็มีมากเหมือนกันเพราะเหตุไรเราจึงได้บอกเพราะสิ่งนี้ไม่มีประโยชน์ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อความคลายกำหนัด ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน เพราะเหตุนี้ เราจักมิได้บอก สิ่งอะไรเล่าที่เราบอกแล้วคือเราได้บอกไว้ทุกข นีทุกข สมุทัยนี้ทุกขนิโรธ นีทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาเพราะเหตุไร เราจึงบอก เพราะสิ่งนี้มีประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับเพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน เพราะเหตุนี้ เราจึงบอกภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นีทุกข ฯลฯ นีทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา²²

²¹ พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตฺโต), เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2531), หน้า 6.

²² ส. มหา. 19/1101/613.

2. พระพุทธเจ้าทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังไตร่ตรองตามแล้วเห็นจริงได้

ทรงแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลที่ผู้ฟังพอไตร่ตรองตามให้เห็นด้วยตนเอง เช่น พระองค์ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า

“ภิกษุทั้งหลาย แม้ภิกษุจะพึงจับชายสังฆาฏิกของเราติดตามรอยเท้าเราติดตามไปข้างหลัง แต่ภิกษุนั้นมีความละโมภ กำหนดยินดีอย่างแรงกล้าในกาม มีจิตพยาบาท คิดประทุษร้าย หลงลืมสติไม่รู้ตัว มีจิตไม่ตั้งมั่น กระสับกระส่าย ไม่สำรวมอินทรีย์ แท้จริงแล้ว ภิกษุนั้นก็ยิ่งชื่อว่าอยู่ห่างไกลเรา เราก็กห่างไกลภิกษุนั้นนั่นเป็นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้นยังไม่เห็นธรรม เมื่อไม่เห็นธรรม ชื่อว่าไม่เห็นเรา

ภิกษุทั้งหลาย แม้ถ้าภิกษุอยู่ไกลเราถึง 100 โยชน์ แต่ภิกษุนั้นไม่มีความละโมภ ไม่กำหนดยินดีอย่างแรงกล้าในกาม มีจิตไม่พยาบาท ไม่คิดประทุษร้าย มีสติมั่น มีความรู้สึกตัว มีจิตตั้งมั่นแน่วแน่ สำรวมอินทรีย์ แท้จริงแล้วภิกษุนั้นก็ชื่อว่าอยู่ใกล้เรา เราก็ออยู่ใกล้ภิกษุนั้น นั่นเป็นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้นเห็นธรรม แม้เห็นธรรม ชื่อว่าเห็นเรา”²³

3. ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร

ทรงแสดงธรรมมีคุณเป็นนหัตถ์จรรย สามารถยังผู้ปฏิบัติตามให้ได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตนเช่น ในมหาปริณิพพานสูตร เมื่อพระองค์ใกล้จะปรินิพพาน ทอดพระเนตรเห็นมหาชนนำเครื่องสักการะเป็นอันมากมาบูชาพระองค์จึงตรัสกับพระอานนทว่า

“การทำการบูชาอย่างนั้นไม่ชื่อว่าบูชาพระองค์ด้วยการบูชาอย่างยิ่ง แต่ผู้ใดจะเป็นภิกษุ หรือภิกษุณี อุบาสกอุบาสิกาก็ตามปฏิบัติธรรมสมควร ปฏิบัติชอบผู้นั้นแหละชื่อว่าบูชาพระองค์ด้วยการบูชาอย่างยิ่ง เมื่อพระตถาคตเจ้าทรงปลงพระชนมายุสังขารว่าอีก 4 เดือนข้างหน้าพระองค์จึงจักปรินิพพาน ดังนี้ภิกษุหลายพันรูปหนึ่งชื่อธรรมาราม ไม่ยอมรวมกลุ่มกับภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุทั้งหลายถามถึงความรู้สึกเกี่ยวกับการปรินิพพานของพระศาสดาท่านมิได้ให้คำตอบ ว่าประการใด แต่คิดว่า” อีก 4 เดือนข้างหน้าพระศาสดาจักปรินิพพานแล้ว เราเป็นผู้ที่ยังมีโรคอยู่ เราจะพยายามเพื่อบรรลุอรหันตผลในช่วงเวลาที่พระศาสดายังทรงพระชนม์อยู่เอง เพื่อเป็นการบูชาพระองค์”²⁴

²³ พุ.อิตติ. 25/95/465.

²⁴ ที. มหา. 10/134/120.

2.3.2 หลักการสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าจะทรงสอนใคร พระองค์ทรงดูว่าบุคคลแต่ละคนนั้นอยู่ในระดับไหน ทรงคำนึงถึงบุคคล 4 ประเภทคือ

- อุกมภูติปัญญา

ผู้สามารถรู้ได้อย่างถนัดปล้น เพียงแค่ยกหัวข้อขึ้นแสดงก็อาจรู้ได้ทันที

- วิปจิตปัญญา

ผู้สามารถรู้ได้เมื่ออธิบายความอย่างละเอียดแล้วซักถามทบทวน

- เนยยะ

ผู้สามารถเข้าใจได้ เมื่ออธิบายความอย่างละเอียดแล้วซักถามทบทวน

- ปทปรมะ

ผู้ไม่สามารถเข้าใจอะไรที่ลึกซึ้งและมีความเห็นผิดอย่างรุนแรง²⁵

ในการแสดงธรรม พระองค์ทรงใช้หลักการสอนให้เหมาะสมกับบุคคลประเภทต่าง ๆ โดยคำนึงถึงตัวผู้เรียน และเนื้อหาเรื่องที่สอนเป็นสิ่งสำคัญเช่นเดียวกับหลักการสอนต่างๆ กล่าวคือ

2.3.3 เกี่ยวกับเนื้อหาหรือเรื่องที่ทรงสอนของพระพุทธเจ้า

ในการสอนแต่ละครั้งนอกจากพระองค์จะทรงดูนิสัย หรือระดับภูมิปัญญาแล้วเนื้อหาหรือเรื่องที่จะทรงสอนนั้นก็ต้องคำนึงถึงด้วย ซึ่งเนื้อหาที่จะทรงสอนนั้นพระองค์ก็มีหลัก 7 ประการ คือ

1. สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่รู้เห็นหรือเข้าใจยากหรือยังไม่รู้ไม่เข้าใจ
2. สอนเนื้อเรื่องที่ค่อยลุ่มลึกยากลง ไปตามลำดับขั้น และความต่อเนื่องกันเป็นสายลงไป
3. ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ ฟังสอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียน ได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง อย่างที่เรียกว่าประสบการณ์ตรง
4. สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง คมอยู่ในเรื่อง มีจุด ไม่วกวน ไม่ไขว้เขว ไม่ออกนอกเรื่องโดยไม่มีอะไรเกี่ยวข้องในเนื้อหา
5. สอนมีเหตุผล ตรงตามเห็นจริงให้เรียน ขาสนิทาน
6. สอนเท่าที่จำเป็นพอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่ใช่สอนเท่าที่ ควรรู้หรือสอนแสดงว่ามีความรู้มาก
7. สอนสิ่งที่มีความหมาย ควรที่จะเรียนรู้และเข้าใจ เป็นประโยชน์แก่ตัวเอง²⁶

²⁵พระราชวรมณี,(ประยุทธ์ ปยุตฺโต), เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, 2531), หน้า 30.

2.3.4 เกี่ยวกับตัวผู้เรียน

เกี่ยวกับตัวผู้เรียนนี้ก็คล้ายเนื้อหาหรือเรื่องที่พระองค์ทรงสอน พระองค์จะสอนใครนั้นต้องดูก่อนว่ามีความพร้อมที่จะเรียนรู้หรือไม่ หรือคนไหนมีความรู้ระดับไหนพระองค์ก็จะปรับความยากง่ายให้เข้ากับบุคคลนั้น พระองค์จะรู้ว่าบุคคลนั้นมีนิสัยหรือจริตในทางใด (รู้ด้วยทศพลญาณ) พระองค์ก็จะสอนตามนั้น เกี่ยวกับตัวผู้เรียนจึงแบ่งออกได้เป็น 7 ประเภทได้ดังนี้ คือ

1. รู้ คำนึงถึง และสอนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น บุคคล 4 ประเภท เป็นต้น
2. ปรับวิธีสอนก่อนให้เหมาะสมกับบุคคล แม้สอนเรื่องเดียวกันแต่ต่างบุคคล อาจใช้ต่างวิธี
3. นอกจากคำนึงถึงความแตกต่าง ระหว่างบุคคลแล้ว ผู้สอนยังจะต้องคำนึงถึงความพร้อม ความสุกงอม ความแกร่งบแห่งอินทรีย์ หรือญาณ ที่บาลีเรียกว่า ปริปากะ ของผู้เรียน แต่ละบุคคลเป็นรายๆ ไปด้วย
4. สอนโดยให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตัวเอง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจนแม่นยำ และได้ผลจริง
5. การสอนดำเนินไปในรูปที่ให้ผู้รู้สึกว่าผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกัน ในการแสวงหาความจริง ให้มีการแสดงความคิดเห็นโต้ตอบโดยเสรี หลักนี้เป็นข้อสำคัญในวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งต้องการอิสรภาพในทางความคิด และโดยวิธีนี้เมื่อเข้าถึงความจริง ผู้เรียนก็จะรู้สึกว่าตนได้มองเห็นความจริงด้วยตนเอง
6. เอาใจใส่บุคคลที่ควรได้รับความสนใจพิเศษเป็นราย ๆ ไปตามสมควรแก่กาลเทศะและเหตุการณ์
7. ช่วยเหลือเอาใจใส่คนที่ด้วย ที่ไม่มีปัญญา เช่น เรื่องจูฬปันถก²⁷

2.3.5 เกี่ยวกับตัวผู้สอน

ตรงนี้จะกล่าวถึงภาพรวมของผู้สอนซึ่งหมายถึงนักเผยแผ่พุทธธรรมทุกรูปและก็รวมไปถึงการสอนของพระพุทธเจ้าด้วย ในการสอนหรือเผยแผ่พุทธธรรมทุกครั้งนั้นผู้สอนจะต้องคำนึงถึงผู้สอนในฐานะผู้นำเสนอและผู้เรียนตามหลัก 5 ประการนี้ คือ

1. ในการสอนนั้น การเริ่มต้นเป็นจุดสำคัญมากอย่างหนึ่งการเริ่มต้นที่ดีมีส่วนช่วยให้การสอนสำเร็จผลดีเป็นอย่างมาก อย่างน้อยก็เป็นเครื่องดึงความสนใจ และนำเข้าสู่เนื้อหาได้

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 31-33.

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 34-38

2. สร้างบรรยากาศในการสอนให้ปลอดโปร่ง เพลิดเพลิน ไม่ให้ตึงเครียด ไม่ให้เกิดความอึดอัดใจ และให้เกียรติแก่ผู้เรียน ให้เขามีความภูมิใจในตัว

3. สอนมุ่งเนื้อหา มุ่งให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งสอนเป็นสำคัญ ไม่กระทบตนและผู้อื่น ไม่มุ่งยกตน ไม่มุ่งเสียดสีใครๆ

4. สอน โดยเคารพ คือ ตั้งใจสอน ทำจริง ด้วยความรู้สึว่าเป็นสิ่งมีคุณค่า มองเห็นความสำคัญของผู้เรียน และงานสั่งสอนนั้น ไม่ใช่สักว่าทำ หรือเห็นผู้เรียน ینگเวลา หรือเห็นเป็น คนชั้นต่ำ ๆ

5. ใช้ภาษาสุภาพ นุ่มนวล ไม่หยาบคาย ขวนให้สบายใจ สละสลวย เข้าใจง่าย²⁸

อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีเทคนิควิธีการสอนอีกอย่างที่พระองค์ทรงสอนเพื่อการเผยแผ่ คือ

1. สันตัสสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือ ไปดูเห็นกับตา
2. สมาทปนา ชักจูงใจให้เห็นจริงด้วยชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ
3. สมุตเตชนา เราใจให้แกลั้วกล้า บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จ ทนต่อความเหนื่อยยาก

4. สัมปหังสนา ชโลมใจให้เข้มขึ้น ราษฎร์ เบิกบาน พึงไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะเห็นประโยชน์ในการปฏิบัติ²⁹

2.3.6 วิธีสอนแบบต่าง ๆ ของพระพุทธเจ้า

วิธีสอนของพระพุทธเจ้า มีหลักวิธีแต่ที่พบบ่อยได้แก่วิธีต่อไปนี้ คือ

1. แบบสาถักัจฉา หรือสนทนา โดยใช้วิธีการถามคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจในธรรมะและความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด

2. แบบบรรยาย จะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมะประจำวัน ซึ่งมีประชาชนหรือพระสาวกเป็นจำนวนมาก

3. แบบตอบปัญหา ในการตอบปัญหาพระองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมาะสม

4. แบบวางกฎข้อบังคับ โดยใช้วิธีการกำหนดหลักเกณฑ์ กฎและข้อบังคับให้พระสาวกหรือสงฆ์ปฏิบัติ หรือยึดถือตัวด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน³⁰

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 39-41.

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 42-43

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 43-47.

2.3.7 เทคนิคและวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

จากการศึกษารวบรวมจากเอกสารหรือหนังสือต่าง ๆ พระราชาวรมุนี(ประยูรค์ ปยุตฺโต) ได้สรุปเทคนิคและวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าได้ดังนี้ คือ

1. การยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ การยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย และการเล่านิทานประกอบ ช่วยให้เข้าใจความได้ง่ายและชัดเจน
 2. การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา ทำให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยากปรากฏความหมายเด่นชัดออกมา และเข้าใจง่ายขึ้น
 3. การใช้อุปกรณ์การสอน
 4. การทำเป็นตัวอย่างหรือสาธิตให้ดู วิธีสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในทางจริยธรรม คือการทำเป็นตัวอย่าง
 5. การเล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่ ซึ่งเป็นเรื่องของความสามารถในการใช้ภาษาผสมกับปฏิภาณ
 6. อุบายการเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล การเลือกคนเป็นอุบายสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่การเริ่มต้นที่บุคคลซึ่งเป็นประมุขหรือหัวหน้าของชุมชนนั้น ๆ เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
 7. การรู้จักจังหวะและโอกาส ผู้สอนต้องรู้จักใช้จังหวะและโอกาสให้เป็นประโยชน์ในการสอนธรรมอย่างได้ผล
 8. ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ ถ้าผู้สอนสอนอย่างไรมีอัตรากำลังลดถดถอย ฐานะพิธีเสียให้น้อยที่สุด ก็จะมุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “เราขอมฝึกฝนด้วยวิธีอ่อนละมุนละไมและทั้งรุนแรงปนกันไปบ้าง”
 9. การลงโทษและการให้รางวัล การลงโทษในที่นี้ คือ การลงโทษตนเองซึ่งมีทั้งในทางธรรมและวินัยอยู่แล้ว มีบทบัญญัติความประพฤติอยู่แล้ว การให้รางวัล คือการแสดงธรรมไม่กระทบกระทั่งไม่รุกรานใคร เป็นต้น
 10. ถกวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นต่างครั้งต่างคราว ย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไปไม่มีที่สุด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมต้องอาศัยปฏิภาณ คือ ความสามารถในการประยุกต์หลัก วิธีการ และเทคนิควิธีการต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสม เป็นเรื่องเฉพาะคราวไป³¹
- จะเห็นได้ว่า หลักนิเทศศาสตร์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้สอดคล้องกับเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระพุทธเจ้า กล่าวคือ จะทรงตั้งจุดมุ่งหมายในการสอนว่าทรงกำหนดจุดมุ่งหมาย แต่

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 48-58.

ละครั้งเพื่ออะไร แล้วก็ทรงเตรียมเนื้อหาหรือเรื่องที่จะทรงสอนไปตามลำดับความยากง่ายไปพร้อม ๆ กับทรงคำนึงถึงตัวผู้รับการสอนหรือผู้รับสารด้วยว่า เขาจะสนใจเอาใจใส่มากยิ่งขึ้นทั้งนี้เทคนิคและวิธีการสอนก็ทรงหลายรูปแบบและวิธีการดังกล่าวแล้ว จึงทำให้ในระยะแรกที่ทรงประกาศพระพุทธศาสนานั้นมีบุคคลในทุกชั้นวรรณะเลื่อมใสศรัทธาอุปสมบทตามและสามารถบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์จำนวนมาก ดังที่ปรากฏในพุทธประวัติแล้ว ถึงแม้บางคนจะมีได้อุปสมบทก็ตาม แต่ก็ได้น้อมนำหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตที่สุขสงบทั้งในระดับบุคคลครอบครัวมาสู่ชุมชนและสังคม ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทั้งฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักรมาโดยตลอด

2.4 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย

พระพุทธศาสนามีการเผยแผ่โดยพุทธบริษัท 4 คือภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ได้มีบทบาทในการนำพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ในสถานที่ต่างๆ เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ ของพระพุทธเจ้าตามกำลังและสติปัญญาของแต่ละคน แต่โดยหลักทั่วไปพระสงฆ์ยังเป็นที่ยอมรับเคารพเลื่อมใสของประชาชน และเป็นผู้นำทางสังคมและเป็นที่ยิ่งทางใจ

หลังจากพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วนั้น จะเห็นได้ว่า ศาสนากับการเมือง หรือผู้มีอำนาจไปด้วยผู้มีอำนาจทางการปกครองต่างๆ ยังอิงกับธรรม ผู้มีอำนาจจะไม่ใช้อำนาจไปด้วยเหตุผลส่วนตัวหรือโดยยึดถือผลประโยชน์ของผู้ปกครอง หลักการทางศาสนาก็ยอมรับความชอบธรรมของผู้มีอำนาจหรือกษัตริย์ในการปกครองประเทศ ส่วนกษัตริย์มีหน้าที่ในการอุปถัมภ์บำรุงและคุ้มครองศาสนา ดังนั้นศาสนจักรและอาณาจักรจึงไม่มีการแยกกันแต่ส่วนก็เป็นเกิดโทษของกันและกัน โดยเหตุที่ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนาพระมหากษัตริย์ได้ดำเนินมาอย่างแน่นแฟ้นตลอด แม้ภายหลังพุทธกาลความสัมพันธ์ก็ยังมีอยู่คงเห็นได้จากหลักฐานในการทำสังคายนาพระธรรมวินัยทุกครั้ง จะต้องมีกษัตริย์เป็นผู้ถวายความอุปถัมภ์ ความสัมพันธ์ดังกล่าวได้เด่นชัดในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชการเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็ยังคงอยู่ในรูปแบบดั้งเดิม คือพระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่โดยใช้นุชปราชูระ

แต่ครั้งมาถึงยุคพระพุทธศาสนาได้แยกออกเป็นหลายนิกายแล้ว โดยเฉพาะที่เด่นชัดที่สุดหลังพระพุทธศาสนาได้แตกแยกออกเป็น 2 นิกาย คือ นิกายใหญ่ ได้แก่เถรวาทกับอาจารย์วาท หลังจากการสังคายนาครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 100

จุดเด่นของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชคือ พระเจ้าอโศกมหาราชนั้น ได้หันมานับถือพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังและเปลี่ยนการขยายอำนาจด้วยศาสตราวุธมาเป็นธรรมวุธ โดยอาศัยพระราชอำนาจของพระองค์ในการใช้นโยบาย “ธรรมวินัย” ซึ่งวิธีการต่าง ๆ ของพระองค์เริ่มต้นด้วย

- การบำรุงพระพุทธศาสนาและปฏิสังขรณ์พร้อมทั้งสร้างวัดวาอารามขึ้นมาเป็นอย่างมาก พร้อมทั้งอุปถัมภ์พระสงฆ์ด้วยปัจจัย 4 ทำให้พระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช นี้เผยแผ่ไปได้กว้างไกลมาก เพราะผู้นำประเทศนั้นให้การสนับสนุน และให้การอุปถัมภ์ดูแลอย่างแท้จริง

- ทรงอาราธนาให้พระสงฆ์ทำการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ 1

- ทรงประกาศนโยบายธรรมวินัยในราชอาณาจักร วิธีการนี้ถือว่าเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง “ธรรมาธิปไตย”

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเจ้าอโศกมหาราชนั้นต่อมาได้กลายเป็นแบบอย่างแก่ประเทศต่าง ๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนา แม้ว่าพระพุทธศาสนาได้เข้ามาเจริญรุ่งเรืองแพร่หลายในประเทศไทยแล้วก็ตามพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ของไทยแทบทุกพระองค์ก็ได้ทรงปฏิบัติและเจริญรอยตามแบบอย่างของพระเจ้าอโศกมหาราชมาโดยตลอดทุกพระองค์ทุกสมัยรัชกาล

2.4.1 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย

หลังจากที่พระพุทธศาสนาที่ได้เผยแผ่จากประเทศศรีลังกาเข้ามาสู่ประเทศไทยอย่างมั่นคงในสมัยสุโขทัย โดยพ่อขุนรามคำแหงได้ส่งทูตไปอาราธนาคณะพระภิกษุไทยซึ่งไปศึกษาที่ ประเทศศรีลังกาแล้วมาตั้งสำนักอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราชไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สุโขทัย ภายหลังจากพระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่ประเทศไทยและคนไทยได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาแล้วก็ปรากฏว่าพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์มีแต่ทรงเป็นพุทธศาสนูปถัมภ์ และเป็นพุทธศาสนิกชนมาโดยตลอดพระมหากษัตริย์ไทยหลายพระองค์ได้ทรงดำเนิน พระราชภารกิจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาแบบอย่างของพระเจ้าอโศกมหาราช และได้ปรากฏเด่นชัดมาโดยตลอดตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา

ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย กล่าวได้ว่า ทั้งพ่อขุนรามคำแหง และพระเจ้าลิไทได้ทรงบำเพ็ญพระองค์เป็นองค์ศาสนูปถัมภ์ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ข้าราชการ ประชาชนนับถือและศรัทธาในพระพุทธศาสนาด้วยพระองค์เองจึงทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยนั้นเป็นไปอย่างกว้างขวางและเป็นปึกแผ่น แต่เนื่องจากในสมัยสุโขทัยเป็นระยะแรกของการนำเอาพระพุทธศาสนา นิกลยลังกาวงศ์เข้ามาเป็นศาสนาประจำชาติ ดังนั้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคนี้ จึงยังมีรูปแบบที่ไม่แน่นอน เพราะพระภิกษุที่มีความรู้แตกฉาน ด้านพระพุทธศาสนามีจำนวนน้อย วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงมุ่งเผยแผ่พุทธธรรม ไปสู่พระมหากษัตริย์แล้วจึงเผยแผ่มาสู่ข้าราชการและประชาชนในภายหลัง ส่วนการ สร้างถาวรวัตถุทางพระพุทธศาสนาที่ดี การจัดระบบการศึกษาธรรมะของพระสงฆ์ ตลอดจนระบบการปกครองของคณะสงฆ์ก็ดี เป็นส่วนช่วยให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงและเป็นที่ยึดเหนี่ยวของพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างมาก บทบาทและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ในสมัยสุโขทัยนั้นเป็นการออกไปหาประชาชนและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

เข้าถึงจิตใจประชาชนจนกระทั่งหยั่งรากลึกกลงในสังคมมีวัดและพระสงฆ์เพิ่มมากขึ้น จากจุดนี้เองที่เกิดการ ตั้งมั่นของพระพุทธศาสนาจนกลายเป็นสถาบันหนึ่งของสังคม

2.4.2 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยกรุงศรีอยุธยา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองไทยสมัยอยุธยา โดยทั่วไปแล้วนิยมใช้รูปแบบและวิธีการดั้งเดิม กล่าวคืออาศัยพระมหากษัตริย์ทรงอุปถัมภ์และควบคุมนโยบาย การพัฒนากิจกรรมคณะสงฆ์และศาสนาจักรอิงอาศัยกันอยู่กับอาณาจักรทุกยุคทุกสมัย เหตุการณ์ ในประวัติศาสตร์ได้ให้คำตอบแก่เราเป็นอย่างดีว่าสมัยใดพระมหากษัตริย์ทรงสนพระทัย ในการพระศาสนา ส่งเสริมกิจการทางศาสนา ด้วยดี สมัยนั้นพระพุทธศาสนาก็เจริญรุ่งเรือง แต่ถ้าตรงกันข้ามพระมหากษัตริย์ไม่ทรงสนพระทัยในการพระศาสนา กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาก็มักตกต่ำและไม่เจริญรุ่งเรืองเท่าที่ควร

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบดังกล่าวมักปรากฏออกมาในรูปแบบของการเทศน์เป็นหลักและต้องเป็นการเทศน์แบบเป็นพิธีกรรมคือมีคนนิมนต์ให้ขึ้นธรรมาสน์ มีการอาราธนาศีล อาราธนาธรรม แล้วพระสงฆ์จะเทศน์โดยการอ่านใบลานเป็นท่วงทำนองเทศน์อย่างเป็นพิธีและมีรูปแบบตายตัวตั้งแต่เริ่มต้น เนื้อเรื่อง และตอบจบ ส่วนวิธีการเผยแผ่โดยอ้อมนั้นจะแฝงมาในรูปแบบของการสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ เช่น วัดวาอาราม โบสถ์ วิหารและการใช้วัดเป็นสาธารณสถานสำหรับการบริการประชาชนในด้านต่าง ๆ เช่น เป็นโรงเรียน โรงพยาบาล ที่พัก สโมสร ที่ประชุม เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจสังคม การเมืองและการศึกษา ของประชาชนในยุคนั้น ๆ ยังไม่เอื้ออำนวยต่อขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมเดิมอยู่ วิธีการดั้งเดิมดังกล่าวจึงมักใช้ได้อยู่ทุกยุคทุกสมัย

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งในสมัยอยุธยา คือ การสอดแทรกพระธรรมของพระพุทธเจ้า ไปยังประชาชนในรูปวรรณคดีทางพระพุทธศาสนาจึงเกิดวรรณคดีทางพระพุทธศาสนาในยุคนี้หลายเรื่องที่สำคัญ ได้แก่ นันทโศภนันทสูตรคำหลวง พระมาลัยคำหลวง ปุณโณวาทคำฉันท์และพระราชพงศาวดารคณะสงฆ์เป็นต้น

2.4.3 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยกรุงธนบุรี

สืบเนื่องจากกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าเมื่อปี พ.ศ. 2310 จึงมีผลทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องหยุดชะงักลงโดยสิ้นเชิง เพราะหลักฐานต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา วัดวาอาราม ศาสนสถานและพระไตรปิฎกได้รับความเสียหายเป็นอันมาก ดังนั้นเมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสิน ได้กู้เอกราชเป็นผลสำเร็จแล้ว จึงโปรดให้ดำเนินการปรับปรุงฟื้นฟูพระพุทธศาสนาขึ้นใหม่ทันที เริ่มจากการเข้มงวดในเรื่องศีลและวินัยของพระสงฆ์ก่อน นอกจากนี้ได้มีการปรับปรุง ปฏิสังขรณ์และสร้างวัดวาอารามตลอดจนศาสนสถานต่าง ๆ ขึ้นเป็นจำนวนมาก การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยนี้จึงไม่มีความก้าวหน้า จะมุ่งเน้นไปในด้านงานฟื้นฟูพระพุทธศาสนาและงานปฏิสังขรณ์เป็นส่วนใหญ่

อย่างไรก็ตามในส่วนกิจการทางพระพุทธศาสนา สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีก็ได้ทรงเอาพระทัยใส่ทำนุบำรุงที่มีโอกาส คราวใดที่มีโอกาสก็ต้องจับงานด้านนี้ฟื้นฟูพระพุทธศาสนาขึ้นทันที ดังจะเห็นได้จากเมื่อเสด็จไปทรงปราบหัวเมืองต่าง ๆ หากมีช่องทางก็จะนำเอาการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ และเมื่อสร้างกรุงเสร็จก็โปรดให้อาราธนาพระสงฆ์ที่มีศีลาจารวัตรดีงามจากที่ต่าง ๆ เข้ามาพำนักตามวัดต่าง ๆ ที่ได้ทรงสร้างขึ้นหลายวัดในกรุงธนบุรี และได้รับรวบรวมพระไตรปิฎกจากหัวเมืองต่าง ๆ เข้ามาคัดลอกจำลองไว้เพื่อสร้างเป็นพระไตรปิฎกฉบับหลวงสำหรับพระนคร พระราชกรณียกิจของพระองค์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนานับว่าเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากจารึกของพระองค์ ในศาลพระเจ้ากรุงธนบุรี ณ วัดอรุณราชวราราม ความว่า

“อันตัวพ่อชื่อว่าพระยาตาก	ทนทุกข์ยากกู้ชาติพระศาสนา
ถวายเป็นดินให้เป็นพุทธบูชา	แต่พระศาสนาสมณะพระพุทธโคดม
ให้ยื่นขงคงถ้วนห้าพันปี	สมณะพรามณ์ ชี ปฏิบัติให้พอควร
เจริญสมณะ วิปัสสนา พ่อชื่นชม	ถวายเป็นบิณฑบาตพระศาสนา
คิดถึงพ่อพ่ออยู่คู่กับเจ้า	ชาติของเราคงอยู่ คู่พระศาสนา
พุทธศาสนาอยู่ยงคู่องค์กษัตริย์	พระศาสนาฝากไว้ให้คู่กัน”

2.4.4 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

สมัยรัชกาลที่ 1-4 สถานการณ์พระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ๆ ก็ยังไม่มียะไรแตกต่างไปจากเดิมเหมือนกับในยุคที่ผ่านมา ได้มีการรวบรวมและสังคายนาพระไตรปิฎก ตลอดจนการสนับสนุนการศึกษาที่มีการจัดสอนพระปริยัติธรรมในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งถือว่าเป็นราชกิจส่วนหนึ่งของพระมหากษัตริย์ที่ปฏิบัติสืบ ๆ กันมาในรัชการที่ 4 อาจจะมีการปรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบ้าง เช่น การเทศน์ก็มีการเทศน์ด้วยปากเปล่า และที่ใช้ตำวนวนธรรมคาถาที่ฟังแล้วเข้าใจได้ง่าย เน้นการนำมาปฏิบัติตามได้ตามวิถีชีวิตประจำวัน สมัยรัชการที่ 5-8 เป็นสมัยนี้ มีรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นหลากหลายยิ่งขึ้น ในสมัยนั้นจะไม่เน้นการสร้าง วัดวาอาราม จะเน้นการพัฒนาที่ตัวบุคคลคือมีการพัฒนาการศึกษา เช่นการสร้างโรงเรียน การจัดพิมพ์หนังสือธรรมะ และการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มากขึ้น รูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยนี้ สรุปได้ดังนี้

- มีการชำระพระไตรปิฎก ในสมัยรัชการที่ 1
- มีการนิพนธ์และหนังสือธรรมะขึ้นมาหลายเล่ม ในสมัยรัชการที่ 2
- มีการออกหนังสือวารสารเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- มีการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกสยามรัฐเป็นอักษรไทยจนจบบริบูรณ์
- มีการสนับสนุนให้มีการแต่งหนังสือธรรมะในรูปแบบต่าง ๆ

- มีการจัดแปล และพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสมบูรณ์ขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2500³²

2.4.5 พระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน

ในปัจจุบัน พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นศาสนาที่มีคนไทยนับถือเป็นจำนวนมากที่สุด โดยที่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแพร่จนเป็นที่เคารพเลื่อมใส รวมทั้งพระมหากษัตริย์และฝ่ายปกครองส่วนได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาโดยตลอด จึงกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนามีอิทธิพลหล่อหลอมจิตใจของคนไทยจนมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างจากชาติอื่น ๆ พอสมควร

พระพุทธศาสนาที่ประดิษฐานมั่นคงในประเทศไทยมี 2 นิกาย ได้แก่ นิกายอภยวาทหรือมหายาน และนิกายเถรวาท โดยมีลักษณะที่ผสมผสานกับศาสนาพราหมณ์และความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับผีางเทวดา พระพุทธศาสนาได้สร้างสรรค์วัฒนธรรมของไทยในด้านต่าง ๆ ทั้งทางจิตใจ บุคลิกภาพของคนไทย รวมทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น โบสถ์ วิหาร เจดีย์ พระพุทธรูปปฏิมากร เป็นต้น พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองในสมัยสุโขทัย ต่อเนื่องมาถึงอยุธยา และมาเริ่มเสื่อมโทรมลงเมื่อสมัยกรุงศรีอยุธยาพ่ายแพ้แก่พม่า จนกระทั่งพระเจ้าตากสินมหาราช กอบกู้เอกราช และตั้งราชธานีใหม่ที่กรุงธนบุรี จึงได้ฟื้นฟูศาสนาขึ้นมาใหม่ให้เป็นปึกแผ่นแต่ก็ยังไม่สำเร็จผลจนมาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้ทรงจัดระเบียบการปกครองสงฆ์ ทรงตั้งกรมสังฆการีขึ้นให้มีบทบาทหน้าที่ในการดูแลพระสงฆ์โดยตรง ปัจจุบันรูปแบบการปกครองได้เปลี่ยนแปลงเป็นการปกครองโดยมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นองค์กรของสงฆ์หน้าที่ดูแลรับผิดชอบและบริหารกิจการของสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร

1 ลักษณะของพระพุทธศาสนา

แต่เดิมพระพุทธศาสนาเข้ามาในประเทศไทยเป็นพระพุทธศาสนา นิกายมหายานดังปรากฏหลักฐานคือปฏิมากรรม ในสมัยพุทธศตวรรษที่ 19 ต่อมาไทยเราได้ไปรับเอาพระพุทธศาสนา นิกายเถรวาทจากศรีลังกา คนจึงได้รับนับถืออย่างกว้างขวางมา โดยลำดับ จนถึงสมัยรัชการที่ 3 แห่ง ตนโกสินทร์ พระพุทธศาสนาได้แบ่งย่อยออกเป็นมหานิกายและธรรมยุติก ซึ่งมีธรรมทรรศนะและวัตรปฏิบัติที่มีรายละเอียดแตกต่างกัน แต่โดยหลักการแล้วก็ยึดถือพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติอย่างเดียวกัน

พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตฺโต) กล่าวว่า พระพุทธศาสนาประกอบด้วย ธรรมที่เป็นเนื้อหา และวินัยเป็นภาคปฏิบัติ³³ หมายความว่า ธรรมะที่เป็นเนื้อหาเป็นสังฆธรรมหรือเป็นแก่นธรรมคำสอน

³²สิริวัฒน์ วันคำสา, ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท จรัส สนิทวงศ์การ จำกัด, 2542), หน้า 15-82.

ซึ่งว่าด้วยข้อเท็จจริงของสิ่งต่าง ๆ หรือโลกธาตุทั้งหมด ตามสภาพที่เป็นจริง คืออริยสัจ 4 ประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค โดยเน้นทางสายกลาง คือ มรรคแปดหรือความถูกต้อง คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ส่วนวินัยเป็นวิธีการหรือการลงมือปฏิบัติให้ได้ผลตามเนื้อหาศาสนา คือจริยธรรม ซึ่งนำคำสอนมาประยุกต์ใช้ เป็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อบำเหน็จชีวิต ราบรื่นให้มีสันติสุข

ด้วยลักษณะของพระพุทธศาสนาดังกล่าว ประกอบกับวิวัฒนาการ การนับถือพระพุทธศาสนา ต่อเนื่องมาตั้งแต่ในครั้งอดีต จึงแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มของผู้รู้ ซึ่งยึดถือเนื้อหาแท้จริงของศาสนา กับกลุ่มประชาชนหรือเรียกว่าพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน ซึ่งเน้นการปฏิบัติหรือจริยธรรมเป็นสำคัญ มีการแปลความหมายของธรรมะผสมผสานกับคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์และความเชื่อผีสงเทวดา จึงนับถือศาสนาเรื่องของพิธีกรรมมากกว่าแก่นคำสอนหรือธรรมะในศาสนา³³

2. ความสัมพันธ์ของพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

ในด้านความสัมพันธ์กับสังคม พระพุทธศาสนาเป็นบทบาทต่อสังคม เศรษฐกิจและการเมือง มาตลอด ขณะเดียวกันก็อาจจะได้รับผลกระทบจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงเช่นกัน เพราะพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันสังคมที่เอื้ออำนวยให้สังคมดำรงอยู่อย่างมีปึกแผ่นในทำนองเดียวกัน สังคมก็ได้อุปถัมภ์และส่งเสริมให้ศาสนามีความเจริญ ทางด้านวัตถุ ส่วนศาสนาทาง ด้านจิตใจ และเป็นที่นับถืออย่างกว้างขวาง มีวัดและพระสงฆ์ทำหน้าที่สนับสนุน การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและ ค่านิยม ให้ตอบสนองวัตถุประสงค์ของสังคม และให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ดังที่ สมบูรณ์ สุขสำราญ ได้กล่าวไว้ว่า วัดได้ทำหน้าที่ทางสังคมไทยในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. เป็นสถานที่ศึกษา

ที่ชาวบ้านส่งลูกหลานมารับการศึกษาอบรมทางศีลธรรมหรือมา รับใช้พระ เป็น การเล่าเรียนวิชาความรู้ต่าง ๆ ทางอ้อมจากพระได้ตลอดเวลาและ โอกาส

2. เป็นสถานสงเคราะห์

เป็นที่พักของคนเดินทาง และสำหรับคนยากจนได้มาอยู่อาศัย เป็นที่ปรึกษาปัญหา ชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่าง ๆ และช่วยไถ่ถอนภัยพิบัติของชาวบ้าน รวมทั้งช่วยรักษาผู้ป่วย ตามความรู้ของพระในขณะนั้น

³³ พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตฺโต), ลักษณะสังคมพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิ โคมกิติมทอง, 2531, หน้า 11.

³⁴ เสฐียร โกเศศ, การศึกษาเรื่องประเพณีไทย, (กรุงเทพมหานคร : หน่วยพิมพ์และหน่วยจำหน่าย ศาสนาภรณ์, 2514), หน้า 187.

3. เป็นศูนย์กลางชุมชน

ที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ทำกิจกรรมและพิธีกรรมต่าง ๆ รวมทั้งชาวบ้านจะหาความบันเทิงในงานเทศกาลและงานมหรสพต่าง ๆ ที่วัดได้³⁵

บทบาทของพระพุทธศาสนาได้มีอิทธิพลต่อสังคมในแง่ปฏิบัติทางศาสนาเป็นความเชื่อและวิถีชีวิตของคนไทยในสังคมไปอย่างเดียวกัน เสริมสร้างให้คนมีความเป็นเอกภาพและมีการผสมผสานเผ่าชนต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในประเทศให้มีความรักสามัคคีต่อกันไม่แตกแยก นอกจากนี้หลักคำสอนยังเป็นสื่ออบรมให้รู้จักระเบียบและประเพณี ของส่วนร่วม จึงกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นกลไกอย่างหนึ่งที่สามารถควบคุมสังคมให้เกิดความสงบเรียบร้อย³⁶

3. พระสังฆาธิการกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

“พระสังฆาธิการ” หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ เป็นคำรวมตำแหน่งพระภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติและสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เริ่มใช้มาแต่ พ.ศ. 2506 จนถึงปัจจุบัน โดยมีกฎหมายตราสามศก ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2506)³⁷ ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอน พระสังฆาธิการ กำหนดนามเป็นครั้งแรก โดยเปลี่ยนคำว่า “พระคณาธิการ” มาเป็น “พระสังฆาธิการ” ให้สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินงาน คณะสงฆ์รวมคำว่า “พระ” “สงฆ์” และ “อธิการ” เป็น “พระสังฆาธิการ” แปลตามรูปศัพท์ว่า “พระภิกษุผู้ทำงาน โดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์” พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง” ซึ่งในแม่บทท่านบัญญัติว่า หมายถึง “พระภิกษุดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์” มีตำแหน่งดังนี้ คือ เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

เจ้าคณะและเจ้าอาวาสดังกล่าวนี้ เป็นผู้ทำงานคณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็มตามกฎหมายและครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วย เจ้าอาวาส จะมีอำนาจหน้าที่เต็มตามตำแหน่ง ก็เพราะได้รับการมอบหมาย จึงบัญญัตินามว่า “พระสังฆาธิการ” ซึ่งเทียบได้กับข้าราชการของฝ่ายราชอาณาจักร ส่วนเลขานุการเจ้าคณะและเลขานุการรองเจ้าคณะ หาได้เป็นพระสังฆาธิการไม่ การศึกษาสงฆ์ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2535 มี 6 ด้าน คือ

³⁵ สมบูรณ์ สุขสำราญ, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา, 2525), หน้า 49.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 50.

³⁷ สมหวัง คล่องการเรียน, ประมวลกฎหมายคณะสงฆ์. (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตการพิมพ์, 2522), หน้า 143.

1. การปกครอง
2. การศาสนาศึกษา
3. การศึกษาสงเคราะห์
4. การเผยแพร่
5. การสาธารณูปการ
6. การสาธารณสงเคราะห์

รวมทั้งภารกิจ อื่น ๆ ของคณะสงฆ์ พระสังฆาธิการถือว่าเป็นผู้ที่มิบทบาทสำคัญมากในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองต่อไป³⁸

3.1 คุณสมบัติของพระสังฆาธิการผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระสังฆาธิการผู้ที่จะทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเปรียบเสมือนสถาบันที่เป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา รวมทั้งวัดวาอาราม จะต้องดำรงตนให้น่าศรัทธา เรียบร้อยดีงามและเป็นประโยชน์ต่อสังคม ถ้าหากสามารถดำรงภาพลักษณ์อย่างนี้ไว้ได้ ก็จะเป็นการเผยแผ่ธรรมะ โดยวิธีการที่ไม่ต้องพูดซึ่งเป็นวิธีการที่สำคัญมาก อาจจะสำคัญกว่าวิธีการพูดเสียอีก เพราะเป็นฐานที่มั่นคง พระสังฆาธิการจะต้องมีความรู้ความเข้าใจหลักการของพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ทั้งในด้านปริยัติ และด้านปฏิบัติ นอกจากจะมีความรู้ความเข้าใจแล้ว ความรู้ความเข้าใจนั้นจะต้องเป็นเอกภาพ คือมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในด้านความรู้ความเข้าใจ จนเกิดภาวะที่เรียกว่า “ทัญญูสามัญญตา” ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นปึกแผ่นมั่นคง

นอกจากรู้หลักพระพุทธศาสนาดีแล้ว ก็ต้องรู้เท่าทันต่อสภาพความเปลี่ยนแปลงของโลกและความต้องการของสังคม ว่าสังคมในขณะนี้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร โลกมีความเจริญก้าวหน้าอย่างไร มีอะไรเกิดขึ้นเป็นไป อะไรเป็นปัญหา อะไรเป็นความต้องการ จะต้องมีความรู้ความเข้าใจ เพื่อจะได้นำพระพุทธศาสนามาสื่อสาร มาเผยแผ่ให้เกิดประโยชน์ ในการช่วยเหลือสังคมและโลกนี้ให้ประสบสันติสุขได้และประการสำคัญในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ มีความเป็นเอกภาพเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความพร้อมเพรียงกัน ขจัดความขัดแย้งสับสนต่าง ๆ ออกจากวงการพระพุทธศาสนาปัจจุบันนี้ความขัดแย้งสับสนที่เกิดขึ้น ก็คือ ความไม่แน่นอน ความไม่แน่ใจเกี่ยวกับหลักการของพระพุทธศาสนา คำสอนเรื่องเดียวกัน มาจากพระไตรปิฎกเหมือนกัน แต่ต่างสำนัก ต่างอาจารย์ คำสอนไม่ลงรอยกันไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้ประชาชนสับสน ไม่รู้ว่าจะอย่างไรหนาคือคำสอนที่ถูกต้องอย่างไรหน่าไม่ใช่อะไรและอีกประการหนึ่ง คือ การปล่อยให้ไสยศาสตร์เข้ามาครอบงำพุทธศาสตร์ จนไม่สามารถแยกออกได้ว่าอย่างไรเป็นไสยศาสตร์ อย่างไรเป็นพุทธศาสตร์ ในที่สุด

³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 145.

ไสยศาสตร์ก็ห่วงเหนียวจิตใจของพุทธศาสนิกชน ให้กลายเป็นคนอ่อนแอ ลุ่มหลงมัวเมา ไม่พัฒนา ไม่ก้าวหน้า ทำให้สถานการณ์พระพุทธศาสนายิ่งตกต่ำเลวร้ายเพิ่มขึ้นอีก เพราะฉะนั้น พระสังฆาธิการ ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบสถาบันพระพุทธศาสนา จะต้อง หาทางแก้ไขสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ไม่ให้เป็นปัญหา สืบสานพร้ามัวในวงการพระพุทธศาสนา มิฉะนั้นจะก้าวไปข้างหน้าไม่ได้เลย

พระสังฆาธิการและพระผู้ปกครองคณะสงฆ์ทุกรูปจะต้องตระหนักว่า รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้ผลดีนั้น จำต้องมืองค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการคือ

1. ต้องมีความเข้าใจในหลักการของพระพุทธศาสนาอย่างดีและตรงกัน
2. ต้องมีความรักความสามัคคี ความผูกพันที่จะดำเนินการร่วมกันเต็มใจที่จะทำงานร่วมกัน
3. ต้องมีอุดมการณ์พัฒนาพระพุทธศาสนาาร่วมกัน ดำเนินงานอย่างจริงจังและไม่หยุดยั้งเพื่อให้เจริญขึ้นเรื่อย ๆ

พระสังฆาธิการเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนั้น นอกจากจะต้องเป็นผู้ปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ต้องศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยให้มีความรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริง เพื่อจะได้นำไปประพฤติปฏิบัติและหาทางเผยแผ่ธรรมนั้นแก่พุทธศาสนิกชน ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนและเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา ยิ่ง ๆ ขึ้นแล้ว พระสังฆาธิการที่จะทำให้การเผยแผ่ประสบความสำเร็จได้จะต้องประกอบไปด้วยคุณสมบัติ คือ

1. ต้องเป็นนักบริหาร สามารถบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลที่อยู่ภายใต้ปกครองให้มีคุณภาพทำงานด้านการเผยแผ่สามารถสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี มีผลงานเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป
2. ต้องเป็นนักปกครอง สามารถปกครองพระภิกษุสามเณรจำนวนมาด้วยคุณธรรม และสามารถทำให้นุคคลภายใต้ปกครองอยู่ร่วมกันด้วยความผาสุก
3. เป็นนักการทูต มีความสามารถในการเจรจาและมีความสัมพันธ์อันดีกับหน่วยงานต่าง ๆ ภายในจังหวัดแทบทุกหน่วยงาน ในการที่จะขอความร่วมมือในการทำกิจกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
4. ต้องเป็นนักประชาสัมพันธ์ สามารถทำให้คนรู้จักกิจกรรมต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนา
5. ต้องเป็นนักปฏิบัติ มีวัตรปฏิบัติเป็นที่น่าศรัทธาเลื่อมในของบุคคลทั่วไป
6. ต้องเป็นนักเผยแผ่ มีรูปแบบและเทคนิคในการเผยแผ่ให้เป็นที่เข้าใจของประชาชน
7. ต้องเป็นนักเทศน์ สามารถเทศนาธรรมให้ผู้ฟังเข้าใจง่าย
8. เป็นนักจิตวิทยา เป็นผู้ที่รู้จักคนที่เข้าไปปฏิบัติธรรม มีปฏิสัมพันธ์ที่ดี
9. เป็นนักฝึกอบรม ทั้งอบรมพระภิกษุ ประชาชน นักเรียนนักศึกษา

10. เป็นนักพัฒนา ทั้งทางด้านวัตถุ ด้านบุคคล และพัฒนาคนให้มีคุณภาพและธรรม
ในความรับผิดชอบ

พระสังฆาธิการที่เป็นนักเผยแผ่ที่ดี สามารถเผยแผ่พระศาสนาประสบความสำเร็จได้นั้นมิได้ขึ้นอยู่กับความรู้ทางพระพุทธศาสนาเพียงอย่างเดียวก็หาไม่ แต่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ อย่าง บางคนรู้หลักธรรมคำสอนเป็นอย่างดี แต่พูดไม่ได้หรือบางคนพูดได้ พูดเป็น แต่ไม่รู้ลึกซึ่งถึงหลักธรรมคำสอน ก็ไม่สามารถเป็นนักเผยแผ่ที่ประสบความสำเร็จได้ ผู้ที่จะเป็นนักเผยแผ่ที่ประสบความสำเร็จได้นั้นนอกจากจะต้องมีความรู้แตกฉานในหลักปริยัติธรรมและในด้านการปฏิบัติธรรมแล้ว ยังจะต้องมีอริยาสัยไมตรีที่ดี รู้จักครองตน ครองคนและครองงานอีกด้วย จึงจะสามารถทำให้การเผยแผ่ประสบความสำเร็จ

นอกจากนี้พระสังฆาธิการ จะต้องประกอบไปด้วยคุณสมบัติของนักบริหารอย่างครบถ้วน จึงจะสามารถทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ประสบความสำเร็จอย่างกว้างขวางได้ ซึ่งคุณสมบัติของนักบริหารนั้นพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้อย่างครบถ้วนแล้ว ดังที่ ทินพันธ์ นาคะตะ³⁹ ได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเรียบเรียงเป็นคุณลักษณะของนักบริหารไว้ ดังนี้

1. ความไม่เห็นแก่ตัว (Unselfishness)

คือ การไม่ฉวยโอกาสเอาเปรียบเพื่อความสุขผลประโยชน์ หรือความปลอดภัยเฉพาะส่วนตน ซึ่งตรงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ ทาน การให้ บริจาค การบริจาค หรือการเสียสละเพื่อส่วนรวม

2. ลักษณะท่าทาง (Bearing)

คือ การวางตัวเหมาะสม ทั้งในด้านการปกครองและในด้านความประพฤติ ตลอดจนมีความสงบเสงี่ยม (Humility) คือ การไม่อวดดี ไม่หยิ่งหรือภูมิใจโดยไร้เหตุผลอันควรตรงกับหลัก มหุทวิ คือ ความสุภาพอ่อนโยน ทั้งทางกายและวาจา ไม่แข็งกระด้าง อวิโรชนี คือ ความสงบเสงี่ยมและการมีสติควบคุมรักษามารยาทไม่ให้ผิดระเบียบประเพณี กฎหมาย และศีลธรรม ให้มีความสุภาพเมื่อจะเสียขันติ สัตถ์ คือ ความมีศีลธรรม สรรวมควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อย

3. ความซื่อสัตย์สุจริต (Integrity)

คือ การซื่อตรง มั่นคงอยู่ในศีลธรรม รักษาสัจจะ และเกียรติยศ ตลอดจนเป็นที่เชื่อถือไว้วางใจได้ (Dependability) ในเรื่องการทำงานและมีความภักดี (Loyalty) ต่อผู้ใหญ่กว่า ผู้ร่วมงานตลอดจน

³⁹ คณะอนุกรรมการศึกษาและกำหนดหลักวิชาการรัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์. รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กราฟิการ์ต, 2526), หน้า 118.

ผู้ได้บังคับบัญชา ซึ่งตรงกับหลัก อาชฺหฺว คือ ความซื่อตรงต่อตนเอง ต่อการทำงาน และต่อบุคคลอื่น และมีความภักดี ตั้งอยู่ในสุจริตธรรม

4. ความอดทน (Endurance)

คือ ทนต่อความเคร่งเครียดต่าง ๆ ทั้งทางกายและใจ เช่น อดทนต่อความเจ็บปวด เหนื่อยอ่อน ทนต่อความทุกข์ เดือดร้อน และความยากลำบาก ไม่ยอมแพ้ รวมทั้งความกล้าหาญ (Courage) ทั้งทางกายและทางใจ คือ ตระหนักถึงความกลัว แต่ก็ยังสามารถเผชิญกับอันตรายได้ด้วยความสงบมั่นคง ควบคุมตัวเองได้ ทั้งยังสำนึกในความรับผิดชอบที่ต้องทำการในเหตุการณ์นั้นด้วย ซึ่งตรงกับหลัก ขนฺติ คือ ความอดทนอดกลั้น รู้จักข่มใจและห้ามใจตนเอง ทนทานต่อกิเลสและความทุกข์ มีสติ ควบคุมจิตใจให้คงที่อยู่ตามปกติ ไม่ให้กำริบอ่อนไหวในเมื่อเผชิญกับความยุ่งยาก ความลำบากหรืออันตราย เป็นธรรมที่จะฟันฝ่าอุปสรรค ไปจนถึงจุดหมายปลายทางได้ แสดงถึงความเข้มแข็งและกล้าหาญ

5. ความเด็ดขาด (Decisiveness)

มีความสามารถในการตัดสินใจอย่างมั่นคงและรวดเร็วไม่ลังเล และมีอำนาจในตัว (Force) คือ ความสามารถที่จะบังคับผู้อื่นปฏิบัติตามความตั้งใจของตน ซึ่งตรงกับหลัก ตปฺตี คือ การมีอำนาจ หรือธรรมที่ทำลายหรือขจัดความชั่ว เป็นอำนาจที่ก่อให้เกิดความเคารพยำเกรง

6. ความเห็นอกเห็นใจ (Sympathy)

คือ รู้จักแบ่งเบาความรู้สึกของผู้อื่นที่อยู่ร่วมกัน รู้จัก เอาใจเขามาใส่ใจเรา ซึ่งตรงกับหลัก อภฺโกธฺ ความไม่โกรธโกรธโดยใช้วิธีสย มี ความเมตตา รัก และปรารถนาดี ต่อผู้อื่น และหลัก อวิหฺสิ คือ ความไม่เบียดเบียน มีความกรุณาช่วยเหลือผู้อื่น ให้พ้นจากความทุกข์

7. ความยุติธรรม (Justice)

คือ มีความเสมอภาค ไม่ลำเอียงในการปฏิบัติต่อผู้ได้บังคับบัญชา เช่น การให้รางวัลหรือการลงโทษ ซึ่งตรงกับหลัก ปกฺครองฺ โดยยุติธรรม คือ เว้นจากอคติ⁴⁰ คือ เว้นจากการลำเอียงอันเป็นเหตุให้เสียความเป็นธรรม อันเนื่องมาจากความรักใคร่กัน เนื่องจากความเขลาหรือความกลัว ดังมีพระพุทธภาษิตที่ว่า “บุคคลใดล่วงละเมิด ความยุติธรรมเพราะอคติ ยศของบุคคลนั้นย่อมเสื่อม บุคคลใดไม่ล่วงละเมิดความยุติธรรม เพราะอคติ ยศของบุคคลนั้นย่อมบริบูรณ์”⁴¹ นอกจากนี้ในพรหมวิหาร 4 ก็ยังกล่าวถึงการถือ หลักยุติธรรมของผู้ใหญ่ไว้อีกด้วย

⁴⁰ที่.ปา. 11/177/139.

⁴¹ที่. ปา. 11/246/185-186.

8. ความรู้ (Knowledge)

คือ มีความรอบรู้ในวิชาชีพและความรู้ทั่วไป รู้จักงานของตนมีความรู้ความเข้าใจบุคคลอื่น รวมทั้งมีความฉลาด (Intelligence) มีสติปัญญาจัดการกับปัญหา ต่าง ๆ และมีความแนบเนียน มีกาลเทศะ (Tact) คือ มีปฏิภาณไหวพริบ สามารถปฏิบัติต่อบุคคลโดยวิธีอันเหมาะสมปราศจากข้อหุนเหียงหรือขัดขืน ซึ่งตรงกับหลักสัปตริศธรรม⁴² คือ เป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาลเวลาอันสมควร รู้จักประชุมชน รู้จักเลื้อยบุคคล ดังมีพุทธภาษิตว่า “ผู้มีปัญญา ถึงพร้อมด้วยความรู้ ฉลาดในวิธีจัดการงาน รู้กาลรู้สมัย เขาพึงอยู่ในราชการได้”⁴³

9. ความกระตือรือร้น (Enthusiasm)

คือ คุณลักษณะที่เล็งเห็นเองว่า สิ่งใดควรทำขึ้นหรือต้องทำ แล้วทำให้สิ่งนั้น ซึ่งตรงกับหลักอิทธิบาท⁴⁴ คือ คุณธรรมที่ทำให้สำเร็จความประสงค์ 4 อย่าง คือ ความพอใจ รักใครในสิ่งนั้น เพียงประกอบสิ่งนั้น เอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ไม่วางธุระหมั่นตรិตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น พร้อมทั้งมีความกระตือรือร้น (อุสโสหุหิ) และหลักมรรค 8⁴⁵ คือ มีปัญญาเห็นชอบ คำริชอบ เลี้ยงชีวิตชอบ ทำการชอบ เพียรชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจ ไว้ชอบ ดังที่มีพุทธภาษิตอยู่ว่า “ผู้หมั่นในการทำงาน ไม่ประมาท มีปัญญาเห็นประจักษ์ จัดการงานได้เรียบร้อย เขาพึงอยู่ในวงราชการได้”⁴⁶ และ “ยศยอมเจริญแก่ผู้มี ความขยัน มีสติ มีการทำงานสะอาด มีปกติใคร่ครวญแล้วจึงทำ สำรวมระวังดีเลี้ยงชีพโดยธรรม และไม่ประมาท”⁴⁷

หลักธรรมหมวดต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วแทบทุกหมวดนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องของการบริหารตน บริหารคน บริหารงานทั้งสิ้น พระสังฆาธิการผู้บริหารหรือผู้ที่ทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนา จะต้องนำไปบริหารตนก่อน แล้วจึงนำไปบริหารคนและบริหารงานในภายหลัง

⁴²ช. ขา. 28/2518/330.

⁴³ที.ป.า. 11/231/233.

⁴⁴ที.ม. 10/299/348.

⁴⁵ช. ขา. 28/2519/330.

⁴⁶ช. ธ. 25/12/13.

⁴⁷มาถพ พลไพรินทร์, คู่มือบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : หจก. ชุติมาการพิมพ์, 2531), หน้า 172-173.

3.2 แนวปฏิบัติในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในยุคปัจจุบัน

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ.2584 ที่กำหนดหน้าที่ของเจ้าคณะพระสังฆาธิการ และพระสงฆ์เกี่ยวกับด้านการเผยแผ่ไว้ คือ⁴⁸

1. อบรมภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยา มารยาท ตลอดถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่าง ๆ
2. อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย
3. หาอุบายวิธีให้ ได้ยิน ได้ฟัง โอวาท คำสั่งสอน หรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์
4. แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ
5. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ ได้ยิน ได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง
6. หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้นหรือบำบัดที่เกิดขึ้นให้หมดไปโดยชอบ
7. ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนาและอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น
8. ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลี หรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน หรือขวนขวายจัดหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้าง เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์บ้าง เกี่ยวกับศีลธรรมบ้าง ที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้าง เพื่อให้ผู้รักษาศีลฟังธรรมตามวัดต่าง ๆ ได้ท่อง ได้อ่าน ตามสมควรแก่สถานที่และโอกาส
9. ขวนขวายจัดหาเครื่องอุปกรณ์ในการเรียนภาษาไทยบางประเภทสำหรับชั้นประถมศึกษาขึ้นไป เพื่อเด็กที่ขัดสนยืมใช้ในการเรียน

การเผยแผ่โดยภาพรวม คือ จะต้องให้หน้าที่รับผิดชอบด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามบทบัญญัติ มาตรา 37/3 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2535 คือ มาตรา 37/3 เจ้าอาวาสวัดมีอำนาจหน้าที่ธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้จําแนกการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส หรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส จะต้องประพฤติ จะต้องปฏิบัติ จะต้องจัด จะต้องทำ อันเป็นภารกิจประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส หรือ ผู้รักษาการเจ้าอาวาส แยกเป็น 2 ประเด็น

1. เป็นธุระในการจัดการศึกษาธรรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต
2. เป็นธุระในการอบรมและสั่งสอนธรรมแก่คฤหัสถ์⁴⁹

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน หน้า 172-173.

เจ้าคณะพระสังฆาธิการพระภิกษุสามเณร ควรพัฒนาความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจในหลักการเผยแผ่ แล้วนำไปปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยกำหนดสารัตถะที่เป็นนโยบายในการเผยแผ่ คือ

หลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกระดับมีความรู้ความเข้าใจหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สามารถนำหลักธรรม และวิธีการ ไปประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีรายละเอียดเกี่ยวกับขอบข่ายที่พระนักเผยแผ่ต้องรู้ในหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ

1. นโยบายคณะสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
2. หลักและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
3. ปัญญาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
4. การตั้งหน่วยอบรมประชาชนตำบล (อ.บ.ต.)
5. บทบาทพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

บทบาทพระสงฆ์กับงานพระธรรมทูต

เพื่อให้เจ้าคณะพร้อมสังฆาธิการทุกระดับมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่พระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ คือ

1. หน้าที่ของพระธรรมทูต
2. ความสำคัญของพระธรรมทูต
3. คุณสมบัติและลักษณะพระธรรมทูตที่พึงประสงค์
4. บทบาทพระธรรมทูตกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศ
5. บทบาทพระธรรมทูตกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่างประเทศ

พระสงฆ์กับการอบรมศีลธรรมแก่เยาวชน

เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกระดับมีความรู้ความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการอบรมศีลธรรมแก่เยาวชน เพื่อสร้างอนาคตที่ดีของประเทศชาติต่อไป คือ

1. หลักการ วิธี และกระบวนการในการจัดอบรม
2. กลุ่มเป้าหมายของผู้เข้ารับการอบรม
3. บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในการสอนศีลธรรมแก่เยาวชน

⁴⁹ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรบุณโย), คู่มือพระสังฆาธิการเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2540), หน้า 134.

4. ตัวอย่างการจัด โครงการอบรมศีลธรรมแก่เยาวชน

พระสงฆ์กับการใช้สื่อในการสอน

เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูป มีความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่อการสอนต่าง ๆ และสามารถนำไปใช้ประกอบการสอน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ

1. ความหมายและความสำคัญของสื่อการสอน
2. ประโยชน์ในการใช้สื่อการสอน
3. วิธีการใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ
4. พระสงฆ์กับประสิทธิภาพการใช้สื่อการสอน
5. พระสงฆ์กับการใช้สื่อเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา

สื่อสารมวลชนกับคณะสงฆ์

เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูป มีความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่อสารมวลชน เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น และตระหนักว่าสื่อสารมวลชนมีบทบาทสำคัญในสังคมปัจจุบัน คือ

1. ความสำคัญของสื่อสารมวลชน
2. หลักการ และจรรยาบรรณของสื่อสารมวลชน
3. พ.ร.บ. คลื่นความถี่กับพระศาสนา
4. ชนิดและรูปแบบของสื่อสารมวลชน
5. บทบาทพระสงฆ์กับสื่อสารมวลชน

งานประชาสัมพันธ์คณะสงฆ์

เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูป มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักและวิธีการประชาสัมพันธ์และสามารถนำหลักการและวิธีการไปประยุกต์ใช้กับงานคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ

1. หลักแล้ววิธีการประชาสัมพันธ์
2. องค์ประกอบของการประชาสัมพันธ์
3. ความสำคัญของการวางแผนประชาสัมพันธ์
4. การสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์
5. แนวทางการประชาสัมพันธ์⁵⁰

⁵⁰ สำนักงานเจ้าคณะภาค 2, คู่มือโครงการอบรมหลักสูตรพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา รุ่นที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมศาสนา, 2546), หน้า 58-61.

คณะสงฆ์ควรมีนโยบายและวิธีการส่งเสริมให้พระสงฆ์ภิกษุ ได้ปฏิบัติทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นหัวใจหลักในการประกาศพระพุทธศาสนา ให้มีความมั่นคงถาวรนั้น นับว่าได้ตามพุทธประสงค์ที่ทรงส่งสาวกประกาศพระพุทธศาสนาในเบื้องต้นแห่งพุทธกาล และเอื้อเฟื้อตามกฎ ระเบียบพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทยเป็นอย่างยิ่ง เพราะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระสงฆ์ เพราะว่าพระสงฆ์ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นจะต้องมีความรู้ความสามารถและเทคนิควิธีการนอกเหนือจากความรู้ด้านหลักธรรม จึงจะสามารถทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ⁵¹

ในยุคปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ซึ่งเป็นยุคสื่อสารข้อมูล หรือที่เรียกว่า ยุค IT (Information Technology) คือ อากาศที่สิ่งทั้งหลายกระจายไปทั่วโลก ข่าวสารมุมโลกหนึ่งสามารถสื่อถึงอีกมุมหนึ่งของโลกหนึ่งอย่างรวดเร็ว ซึ่งการที่สื่อสารทั้งหลายแพร่กระจายเชื่อมโยงถึงกันทั่วโลกอย่างรวดเร็วนี้ มีทั้งส่วนดีและส่วนเสีย ในส่วนดีก็คือว่า ถ้าหากข่าวสารด้านดีได้แพร่กระจายไปอย่างรวดเร็วก็จะเป็นคุณประโยชน์ แต่ถ้าในทางตรงกันข้าม หากเป็นความคิด ค่านิยม หรือข่าวสารผิด ๆ ที่แพร่กระจายออกไป ก็จะกลายเป็นโทษ เพราะสิ่งร้าย ๆ ก็จะกระจายไปอย่างกว้างขวางรวดเร็ว และมีอิทธิพลครอบงำไปในสังคม ยิ่งถ้าหากคนรับข่าวสารไม่มีความพร้อมในการที่จะรับ คือ ขาดวิจารณญาณในการรับรู้ข่าวสาร ก็จะตกอยู่ภายใต้อำนาจ ใต้อิทธิพลของสิ่งเลวร้ายไปได้โดยง่าย แทนที่ข้อมูลข่าวสารจะเป็นคุณก็จะกลายเป็นโทษ

ในแง่ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกัน ถ้าได้ใช้วิธีการเผยแผ่ที่ดี ในความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ชัดเจนถูกต้อง ก็จะเกิดความรู้เป็นอันเดียวกัน มีความเข้าใจเป็นอันเดียวกัน ก็จะทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองได้อย่างรวดเร็ว แต่ถ้าหากว่าการดำเนินการเผยแผ่ไม่ดี มีความขัดแย้ง เผยแผ่ในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ก็จะก่อให้เกิดความสับสนในหมู่ชาวพุทธ คนที่รับรู้ข่าวสาร แทนที่จะเข้าใจพระพุทธศาสนา ก็จะเกิดความเข้าใจผิด เกิดความหลง อย่างน้อยก็มีความสับสน เมื่อเกิดความสับสนแทนที่จะเกิดความเจริญก็จะเกิดความเสื่อมต่อพระพุทธศาสนา⁵²

ดังนั้น ในยุคข้อมูลข่าวสารหรือยุคไอที จึงมีทั้งข้อดีและข้อเสีย มีทั้งคุณและโทษพระสงฆ์ ภิกษุ การผู้รับผิดชอบในความเจริญหรือความเสื่อมของพระพุทธศาสนา จะต้องถือเอาประโยชน์จากยุคข้อมูลข่าวสารให้ได้ ทำให้ได้ผลในแง่ดี ถ้าหากว่าสถาบันพุทธศาสนาไม่นำมาใช้ประโยชน์ สถานการณ์หรือสถาบันต่าง ๆ ในยุคไอที เช่น วงการสื่อสารมวลชนเป็นต้นก็จะนำสถาบันพระพุทธศาสนาไปใช้

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 62.

⁵² พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), “การเผยแผ่ธรรมะในยุคข้อมูลข่าวสาร” หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร: เอ.พี.กราฟิกส์ดีไซน์และการพิมพ์, 2539), หน้า 142.

ประโยชน์ หรือบางครั้งก็นำไปใช้ในทางที่เป็นโทษกับพระพุทธศาสนาด้วย เพราะว่าไม่ว่าเราจะใช้ประโยชน์จากข่าวสารข้อมูลหรือไม่ก็ตามตัวข่าวสารหรือเหตุการณ์ย่อมเกิดขึ้นเสมอ

เพราะว่าสถาบันพระพุทธศาสนาและองค์กรชาวพุทธนั้น เป็นองค์กรใหญ่ เหตุการณ์ต่างๆ ในวงการพระพุทธศาสนาก็ย่อมเกิดขึ้นตลอดเวลาและย่อมที่จะต้องตกเป็นข่าว เมื่อไม่เป็นฝ่ายรุก ก็ต้องตกเป็นฝ่ายรับ ซึ่งเป็นสิ่งที่พระสังฆาธิการผู้บริหารคณะสงฆ์ เจ้าคณะผู้ปกครอง รวมไปถึงพุทธบริษัททั้งปวง โดยเฉพาะองค์กรปกครองสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในวงการพระพุทธศาสนา จะต้องหันมาทบทวนตัวเองว่า ในปัจจุบันนี้ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่ผ่าน ๆ มานั้นเป็นอย่างไร การเผยแพร่พระพุทธศาสนาควรเป็นภารกิจของใคร สื่อมวลชนหรือสื่ออื่นๆ ควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้พัฒนาขึ้นอย่างไร องค์กรหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนานั้น กำลังยืนอยู่ในบทบาทฝ่ายใด ได้รับประโยชน์จากยุคข้อมูลข่าวสารหรือได้โทษมากกว่ากัน ถ้าหากว่าได้ประโยชน์ก็น่าสบายใจ และควรที่จะส่งเสริมให้เพิ่มพูนยิ่งขึ้น แต่ถ้าได้คำตอบว่า ปัจจุบันนี้ได้สภาพที่เป็นโทษมากกว่า ก็คงจะต้องตื่นตัวด้วยความไม่ประมาท และหันมาร่วมแรงร่วมใจกันแก้ไขเพราะมิฉะนั้นแล้วยุคข้อมูลข่าวสารจะทำให้เกิดความเสื่อมแก่พระพุทธศาสนามากกว่าความเจริญ

หน้าที่ของเทคโนโลยีนั้นจะช่วยในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ให้เกิดความเข้าใจในสาระสำคัญได้รวดเร็วมากขึ้น ที่ผ่านมาก็มีพัฒนาการตามลำดับ มีการนำเอาพระไตรปิฎกทั้งหมดมาไว้ในซีดีรอม มีการสร้างฐานข้อมูลแนวคำสอนที่เป็นระบบและทันสมัยขึ้น ได้กระจายไปอย่างทันทั่วถึงต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ในขณะนี้ ขณะเดียวกันพุทธบริษัททั้งหลายที่จะเข้าถึงข้อมูลด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยใหม่นี้อย่างสะดวกเร็วและราคาถูกได้อย่างไร

พระพุทธศาสนานั้นเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบและนำมาแสดง นำมาเผยแผ่ให้กับมวลมนุษยชาติได้รับรู้ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาทุกวันนี้จะทำกันในลักษณะตามหลักชาวโลกนั้น คงจะไม่เหมาะสมคงจะไม่ได้ผลเท่าที่ควร เพราะตั้งแต่ครั้งสมัยพุทธกาล ใช้การเทศนาเป็นสื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่ในยุคปัจจุบันนั้น เป็นยุคที่มีข้อมูลข่าวสารออกมามากมายหลายรูปแบบการเผยแผ่โดยการใช้วิธีการเทศนาเพียงอย่างเดียวคงไม่เพียงพอ

แม้ในปัจจุบันจะมีพระสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จะใช้วิธีสื่อหรือใช้วิธีการเผยแผ่ด้วยการเขียนลงหนังสือพิมพ์ จักรายการวิทยุหรือโทรทัศน์ สัมมนา รวมทั้งใช้วิธีการอื่น ๆ เช่นการใช้อินเทอร์เน็ตกันบ้างแล้วแต่ก็ยังทำกันในวงแคบ ๆ ไม่แพร่หลายเท่าที่ควร การเผยแพร่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อของพระสงฆ์ยังอยู่ในขอบเขตที่จำกัด ไม่ว่าจะในสื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุหรือโทรทัศน์ ที่สำคัญคือ ยังไม่สามารถเข้าไปควบคุมคุณภาพการผลิตตามที่ปรารถนา ตามที่ควรจะควบคุมได้ แต่ต้องทำตามสื่ออื่น ๆ กำหนด ข้อเท็จจริงก็คือสื่อทุกสื่อ ไม่ได้เน้นความสำคัญในการนำเสนอประเด็นดี ๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา หากแต่ชอบนำเสนอประเด็นที่เป็นลบมากกว่า เพราะสามารถขายข่าวได้ การจะใช้

ประโยชน์จากยุคข้อมูลข่าวสาร นำมาใช้ในการเผยแพร่ต่าง ๆ นั้น พุทธบริษัทซึ่งมี พระภิกษุสงฆ์เป็นแกนนำ

งานประกาศพระพุทธศาสนาหรือการเผยแพร่พระพุทธศาสนานั้น เป็นงานที่สำคัญที่พระสังฆาธิการหรือพระนักเผยแพร่นั้น จะต้องใช้ความรู้ความสามารถและต้องปฏิบัติหน้าที่ศาสนทายาทอย่างเต็มตัว การจะเผยแพร่พระพุทธศาสนานั้น สิ่งแรกที่พระสังฆาธิการผู้ทำหน้าที่เผยแพร่นั้นจะต้องตั้งคำถามกับตัวเองว่า จะทำอะไร ไปให้แก่ใคร ด้วยวิธีการอย่างไร คำตอบก็คือ สิ่งที่กำลังจะกระทำนั้นจะกระทำโดยวิธีการต่าง ๆ โดยสิ่งที่พระสังฆาธิการผู้ทำหน้าที่เผยแพร่นั้นจะต้องตระหนักก็คือ ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนานั้น มี 2 กลุ่มบุคคล คือ

1. เผยแพร่กับบุคคลที่นับถือพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว

การเผยแพร่กับบุคคลกลุ่มนี้ไม่ลำบากมากนัก เพราะมีความศรัทธาเลื่อมใสอยู่แล้ว ผู้ที่เป็นพระธรรมทูตหรือนักเผยแพร่นั้น จะต้องปฏิบัติให้อยู่ในกรอบของพระธรรมวินัยอันดีงาม และคอยแนะนำสั่งสอนเขาให้มั่นคงอยู่ในหลักพระศาสนา ก็สามารถที่จะทำให้พุทธศาสนิกชนที่ฟังทางจิตใจและยึดเหนี่ยวอยู่กับพระศาสนาได้

2. เผยแพร่กับบุคคลหรือกลุ่มชนที่ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา

เช่น การไปเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปยังต่างแดน คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา เยอรมัน แคนาดา เป็นต้น การเผยแพร่กับบุคคลกลุ่มนี้ นอกจากจะต้องปฏิบัติเคร่งครัดตามพระธรรมวินัยอย่างดีแล้ว จะต้องใช้ความรู้และความสามารถเป็นพิเศษ เพื่อที่จะชักจูงเปลี่ยนความรู้สึกรากเหง้าของเขาให้หันมานับถือพระพุทธศาสนา และให้เห็นประโยชน์ในการนับถือพระพุทธศาสนาให้ได้

อย่างไรก็ตาม การเผยแพร่กับกลุ่มชนทั้ง 2 กลุ่มนั้น ไม่ว่าจะไปเผยแพร่กับกลุ่มชนใด สิ่งที่น่าสังเกตคือหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ เพื่อให้การเผยแพร่นั้นบรรลุผล คือ “จะต้องมีการประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้ประชาชนดู มีความเป็นอยู่ให้ประชาชนเห็น และต้องมีความร่วมมือให้ประชาชนสัมผัส” หมายถึงว่า ผู้ที่เป็นพระธรรมทูตหรือนักเผยแพร่นั้น จะต้องเป็นต้นแบบหรือ เป็นตัวอย่างที่ดี ในการนำธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาประพฤติเป็นแบบอย่าง ให้ปรากฏผลจากการปฏิบัติขึ้นที่ตัวของพระธรรมทูตหรือนักเผยแพร่นั้นเสียก่อน เมื่อนำมาประพฤติปฏิบัติ เป็นแบบอย่างแล้ว ก็จะได้นำสิ่งนั้นไปเผยแพร่ให้กับประชาชนได้ถือปฏิบัติสืบไป

การเผยแพร่พระพุทธศาสนานั้น สามารถทำได้หลายวิธีดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้น ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ในการเผยแพร่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า พระสังฆาธิการผู้ทำหน้าที่เผยแพร่นั้นพระพุทธศาสนาสามารถจะทำให้รูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ ได้มากมาย จะสรุปมาพอเป็นแนวทางดังต่อไปนี้

1. การจัดให้มีการปฏิบัติธรรมประจำวันหรือประจำสัปดาห์

เช่น การจัดตั้งโรงเรียนมีการทำวัตร สวดมนต์ โดยเปิด โอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม โดยอาจจะจัดให้มีการอบรมความรู้และฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแก่พระภิกษุสามเณร ประชาชนเป็นประจำก็ได้

2. การจัดโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่เยาวชนต่าง ๆ

เช่น การจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อันเป็นการนำเยาวชนเข้ามาศึกษาวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในเวลากลางวัน ตั้งแต่เยาว์วัย โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการนำเยาวชนเข้าค่ายคุณธรรม หรือเข้าค่ายพุทธบุตร หรือออกไปสอนคุณธรรมตามสถานที่หรือโรงเรียนต่าง ๆ เป็นต้น

3. จัดการด้านการสาธารณสงเคราะห์

เช่น การจัดสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน การจัดสถานที่ดูแลเด็กก่อนเกณฑ์ เป็นการบรรเทาความเดือดร้อนให้กับประชาชน ซึ่งจำเป็นต้องออกไปทำมาหากินนอกบ้าน ในยุคที่เศรษฐกิจกำลังบีบรัดตัว

4. ปรับปรุงศาสนพิธีให้มีความหมายตรงตามพระธรรมวินัย

ประหยัด เรียบง่าย และปราศจากอบายมุข ปัจจุบันมีศาสนพิธีมากมายที่มีความขัดแย้งกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา บางอย่างสักแต่ทำเป็นเพียงพิธีกรรม ไม่ได้มีสาระเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอน ดังนั้นควรปรับปรุงทั้งในด้านรูปแบบและด้านเนื้อหาของพิธีกรรม

5. การจัดนิทรรศการต่าง ๆ ภายในวัดหรือในพุทธสถาน

เพื่อให้ผู้ที่เข้ามาในวัดจะได้ดูด้วยตาฟังด้วยเสียง คิดด้วยจิตที่เบิกบาน เป็นการเรียนรู้โดยไม่ต้องอาศัยการสอนด้วยปากเพียงอย่างเดียว แต่อาจจัดเป็นรูปการสอนพระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชนในรูปแบบของนิทรรศการ ซึ่งเป็นการดึงดูดจิตใจประชาชนให้มาชมและร่วมกิจกรรมกับทางวัดมากขึ้น

6. การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

การจัดงานประเพณีท้องถิ่นในวัด เช่น งานวันสารท วันสงกรานต์และวันสำคัญของชาติ อันเป็นเครื่องแสดงถึงเอกลักษณ์อันดีงาม ของชาติ และทุกกิจกรรม ควรจะกระตุ้นเตือนส่งเสริมและปลูกฝังความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และความสำนึกในความเป็นพลเมืองของชาติ

7. การอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม

ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทยเพื่อทำความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการถ่ายทอดให้เยาวชนรุ่นหลังทำหน้าที่ในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีอันดีงามนั้นต่อไป

8. การจัดให้มีที่อ่านหนังสือสาธารณะ

ห้องสมุดธรรมะบริการแก่ประชาชน หรืออาจจะจัดให้มีห้องโสตทัศนศึกษาสำหรับอ่าน ฟัง ดู ธรรมะในทางพระพุทธศาสนาหรือสาระสำคัญต่าง ๆ ภายในวัด

9. การจัดให้มีการศึกษาพระธรรมวินัยแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนโดยทั่วไป

ให้ได้มีความรู้ความเข้าใจอย่างเหมาะสมกับ ฐานะ เพศ วัย และความรับผิดชอบของตน เพื่อที่จะได้นำธรรมไปใช้ได้จริงในการปฏิบัติหน้าที่และประกอบกิจกรรมในชีวิตประจำวัน

10. การจัดระเบียบบริหารผู้อยู่อาศัยภายในวัด

อันก่อให้เกิดประโยชน์กับทุกฝ่าย มีกฎกติการะเบียบข้อวัตรปฏิบัติที่ทำให้ผู้ที่มาอยู่อาศัยภายในวัดทุกคน เช่น แม่ชี ศิษย์วัด คนอนาถา หรือผู้ที่มาประพฤติปฏิบัติธรรม ให้มีความสงบเรียบร้อย ไม่สร้างความเสื่อมเสียแก่วัดและพระพุทธศาสนา

11. การจัดตั้งศูนย์ปรึกษาและบริการสาธารณสุขมูลฐาน

โดยเฉพาะในชนบทที่ห่างไกล วัดควรมีส่วนร่วมมือกับสถานีอนามัยและสาธารณสุข ในการช่วยเหลือประชาชนในด้านสุขภาพอนามัย โดยเฉพาะการแพทย์แผนไทยและภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งมีอยู่แล้วในท้องถิ่น

12. การจัดตั้งศูนย์จัดอบรมและศูนย์บำบัดยาเสพติด

อันเป็นบ่อนทำลายความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้ผู้ติดยาเสพติดเหล่านี้รู้เท่าทันตามความเป็นจริง และการใช้การปฏิบัติกรรมฐานเป็นการฝึกจิตใจให้เข้มแข็งฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ

13. การจัดตั้งศูนย์อุบาสิกา

สตรีนับได้ว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาท้องถิ่นและเป็นผู้คอยอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา จึงควรส่งเสริมสตรีให้มีความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น กษัตริย์จังหวัด โรงเรียน วิทยาลัยต่าง ๆ ในท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของสตรี

14. การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุหรือ ชมรมปรึกษาปัญหาชีวิต

โดยทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรคอยชี้แนะ ปลอดภัยและแนวทางแก้ไข ปัญหาชีวิตแก่ประชาชน อันเป็นโอกาสดีในการสอดแทรกและประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ไปใช้แก้ปัญหาชีวิตของประชาชน ทำให้ประชาชนรู้สึกที่วัดเป็นที่พึ่งพาในยามที่ประสบกับปัญหาชีวิตได้

พระสงฆ์หรือผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา เมื่อไปเผยแผ่ยังสถานที่ใด ชุมชนใดสิ่งแรกที่จะต้องทำก็คือ การทำให้วัดหรือศาสนสถานนั้น ๆ เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนให้ได้ ถ้าเป็นเจ้าอาวาส จะต้องเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนรอบ ๆ วัดให้ได้เสียก่อน เพราะมีเจตน์นั้นแล้ว วัดจะอยู่

อย่างลำบาก ปัจจุบันเมื่อสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป ได้รับอิทธิพลของตะวันตกมากขึ้น บทบาทของพระภิกษุสงฆ์และวัดสถาบันทางพระพุทธศาสนา ก็ค่อย ๆ คลายความสำคัญลงได้มีองค์อื่น ๆ ที่เป็นของรัฐและเอกชนเข้ามาทำหน้าที่แทน ดังนั้นผู้ที่จะเป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา จำเป็นจะต้องนำบทบาทในการเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนกลับมาให้ได้เพราะเป็นการบริหารศรัทธาของพุทธศาสนิกชน

ข้อนี้มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในขณะที่มีศาสนิกชนที่นับถืออยู่แล้วจะต้องพยายามรักษาและถนอมน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลอุบาสิกอุบาสิกาให้ดี เพื่อว่าบุคคลเหล่านี้จะได้ไม่ต้องไปนับถือศาสนาอื่น ถ้าหนีไปแล้วจะดึงกลับมานั้นเป็นเรื่องยาก การที่จะทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนได้ ผู้ที่เป็นนักเผยแผ่จะต้องเป็นบุคคลสำคัญ คือ ต้องมีบทบาททั้งในการให้และการรับ และจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัดให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม การปรับปรุงวัดพุทธศาสนสถาน ให้เป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านประชุมชน การทำให้วัดให้ประชาชนทุกชนชั้น ทุกระดับการศึกษา มีความศรัทธาเลื่อมใส คึงดูแลใจให้คนเข้าวัดมากขึ้น เข้ามาใช้ประโยชน์ในวัด เข้ามาศึกษาหาความรู้และเข้ามาฝึกฝนปฏิบัติธรรมเพื่อขจัดขจัดเกลากิเลส นอกเหนือจากวัดจะต้องจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ในวัดให้มีความเหมาะสมแล้ว จะต้องช่วยกันปรับปรุงวัดในด้านอื่น ๆ อีก เช่น

1. ด้านพระภิกษุสามเณร

ผู้ปฏิบัติธรรมภายในวัด จะต้องมีความประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสม ซึ่งบางวัดอาจจะเน้นด้านคันถะธุระ บางวัดอาจจะเน้นด้านวิปัสสนาธุระ แต่ไม่ว่าจะเน้นด้านใด วัดจะต้องมีความเป็นที่ยิ่งของประชาชนได้ และสามารถแนะนำสั่งสอนประชาชนให้สามารถนำหลักธรรมใช้ในชีวิตประจำวันหรือสอนให้ประชาชนมีศรัทธาปฏิบัติธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้ทำให้ชีวิตของเขามีความสุข จิตใจสงบ มีสมาธิในการประกอบสัมมาชีพ

2. ด้านความสงบ

ต้องปรับปรุงวัดหรืออารามให้มีความสงบร่มเย็น มีต้นไม้ มีสวนสำหรับพักผ่อนหย่อนใจของประชาชน เมื่อเข้าไปในวัดแล้วทำให้เกิดความรู้สึกสงบ ร่มเย็น ทำให้คนมีความสุขเป็นเบื้องต้น

3. ด้านความสวยงาม

ต้องปรับปรุงวัดให้มีสิ่งปลูกสร้างเหมาะสมกับท้องถิ่น เศรษฐกิจของประชาชน มีศิลปะอันเป็นเอกลักษณ์ของพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรมไทยเข้ากับบรรยากาศในวัด ไม่รกรุงรังและไม่ชำรุดทรุดโทรมอันแสดงถึงการขาดการบำรุงรักษา

4. ด้านความสะอาด

ต้องปรับปรุงพัฒนาวัดหรือพุทธสถานให้มีความสะอาด คอยปิดกวาดขยะมูลฝอยและมูลสัตว์ต่าง ๆ ไม่ให้สกปรกหรือส่งกลิ่นอันไม่พึงประสงค์ได้

5. ด้านเสนาสนะ

จะต้องปรับปรุงพัฒนาเสนาสนะภายในวัด ไม่ปลูกอาคารสิ่งก่อสร้าง ต่าง ๆ ให้รกรุงรังโดยไม่มีแบบแปลน หากเป็นเสนาสนะที่สร้างไว้แล้วแต่เดิมก็ไม่ควรรื้อทิ้ง แต่ควรรักษาความสะอาดและไม่ปล่อยให้สกปรกชำรุดทรุดโทรม

6. ด้านสุขลักษณะ

จะต้องพัฒนาปรับปรุงวัดและพุทธสถานให้ถูกสุขลักษณะ มีระบบการเก็บขยะและเศษอาหาร มีการกำจัดขยะมูลฝอย มีที่ระบายน้ำ ลักษณะอาคารสถานที่ โปร่ง ไม่มีคทึบ ห้องน้ำห้องสุสะอาด

7. ด้านสิ่งแวดล้อม

จะต้องพัฒนาปรับปรุงสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ภายในวัดให้สงบ ร่มรื่น สวยงามให้ผู้เข้ามาในวัดเกิดความรู้สึกเย็นกายสบายใจ

8. ด้านความสะดวก

ในการที่จะเดินทางเข้ามาในวัด มีป้ายบอกทาง มีถนนหนทางเมื่อเข้ามาถึงในวัดแล้ว จะต้องอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนผู้ที่เข้ามาติดต่อในวัด ว่าติดต่อธุระในเรื่องนั้น ๆ จะติดต่อที่ไหน ต่อต่อใคร ควรมีหน่วยงานประชาสัมพันธ์ของวัด

9. ด้านการสร้างเสริมศรัทธา

จะต้องปรับปรุงวัดให้มีกิจกรรมที่สร้างเสริมศรัทธาให้กับประชาชน ชูใจคนให้เข้าวัด จัดกิจกรรมที่มีประโยชน์ที่ประชาชนสามารถหันเข้ามาพึ่งพาได้ หลักการสำคัญก็คือ ควรจัดกิจกรรมทางศาสนาให้ประชาชนได้มีโอกาสปฏิบัติธรรม สอนธรรมะอย่างจริงจังให้ชาวบ้านเกิดความเลื่อมใสศรัทธา ให้มีที่พึ่งทางใจได้

10. ด้านการส่งเสริมการศึกษา

พระสงฆ์หรือผู้เป็นนักเผยแผ่ จะต้องส่งเสริมการศึกษา ทั้งทางตรงและทางอ้อมทุกรูปแบบเท่าที่สามารถที่จะทำได้ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรในวัดตลอดถึงคฤหัสถ์ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย และหลักคำสอน เช่น มีสำนักเรียนพระปริยัติธรรม โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น

11. ด้านการส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาที่ถูกต้อง

โดยการทำวัดให้เป็นศูนย์กลางของประชาชนของชุมชน และของหมู่บ้านนั้น ๆ จะต้องสนับสนุนให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาหรือวัฒนธรรมภายในวัด โดยเน้นความเรียบง่าย ความประหยัด ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนา ไม่มีกิจกรรมต่าง ๆ ที่เน้นการเรียบริ หรือมุ่งความสนุกสนาน และจะต้องเชื่อมโยงกับหลักธรรมคำสอนไปด้วยทุกกิจกรรม เพราะกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมเป็นสิ่งที่เชื่อมโยง ให้เด็กและเยาวชน ได้หันหน้าเข้ามาวัดทั้งสิ้น

พระสังฆาธิการผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ ต้องตระหนักว่า ตนเองเป็นธรรมทูต คือ เป็นทูตแห่งธรรมเปรียบเหมือนกับเป็นราชทูตไปอ่านสาส์นเท่านั้น ไม่มีอำนาจใด ๆ ไปแปลงสาส์น ข้อความในสาส์นเป็นอย่างไร ไม่มีสิทธิ์ไปเปลี่ยนแปลงราชสาส์นให้ผิดไปได้ พระสงฆ์มีหน้าที่เผยแผ่ธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้อย่างไร ต้องแสดงหรือเผยแผ่ไปอย่างนั้นอย่าไปปฏิรูปปรับเปลี่ยนไปตามความชอบใจของตน หรือเพราะวัตถุประสงค์อย่างอื่นใด มิใช่ทำเพื่อประโยชน์ของตนเอง หรือพวกพ้องของตน เพราะเป็นทูตของพระธรรม ไปตามอุดมการณ์ของพระพุทธเจ้าที่ว่า “จงจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุขของคนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก” จุดมุ่งหมายกว้างเป็นสากลนี้ เป็นการประกาศให้เห็นว่า พระธรรมทูตมิได้ทำหน้าที่เพื่อประโยชน์เพื่อพวกพ้องของตน เพื่อประเทศชาติของตน หรือไปเอาผลประโยชน์จากดินแดนที่เข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่เข้าไปเพื่อเป็นทูตแห่งธรรม นำความดีงาม นำเอาพระธรรมคำสอนอันวิเศษสุด ไปให้เขา ไปเผยแผ่ให้กับเขา นำความสงบสุขไปให้แก่ประชาชน

2.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ประสบผลสำเร็จ ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น แผนและนโยบายในการเผยแผ่ เทคนิควิธีการในการเผยแผ่ กลุ่มผู้ที่ได้รับการเผยแผ่ และประการสำคัญที่สุดคือ กลุ่มผู้ทำการเผยแผ่ จะต้องมียุทธสมบัติเหมาะสม จึงจะสามารถทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประสบผลสำเร็จได้ ซึ่งในที่นี้จะขอสรุปมาเพียง 4 ปัจจัยสำคัญๆ คือ

2.5.1 ปัจจัยภายในจากองค์กรคณะสงฆ์

1. ด้านการปกครองคณะสงฆ์

การจัดโครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดจากความต้องการของรัฐบาลซึ่งในสมัยนั้นมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองประเทศ ที่นิยมการรวบอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดไว้กับผู้นำที่เข้มแข็ง เห็นว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่กำหนดให้มีการถ่วงดุลอำนาจกันนั้นนำมาซึ่งความล่าช้า และความขาด

ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ดังนั้นจึงเห็นว่าการแยกอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์ออกเป็น 3 ทาง คือ สังฆสภา คณะสงฆมนตรี และคณะวินัยธร ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 เป็นระบบที่มีผล บันทอนประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ต้องประสบอุปสรรคและความล่าช้า

ภาพรวมการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน อยู่ภายใต้การปกครองโดยพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. 2505 โดยกำหนดอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับ ที่ 2) พ.ศ. 2535 ในปัจจุบันมีอำนาจที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ 6 ประเภท คือ

- 1) การปกครอง
- 2) การศาสนศึกษา
- 3) การศึกษาสงเคราะห์
- 4) การเผยแผ่
- 5) การสาธารณูปการ
- 6) การสาธารณสงเคราะห์

การบริหารงานของมหาเถรสมาคม เป็นไปในลักษณะที่ว่ากรรมการทั้งหมดร่วมกันรับผิดชอบ งาน ทั้ง 6 ประเภท โดยไม่มีการแต่งตั้งเป็น “กระทรวง” ให้ชัดเจน แล้วมอบหมายให้กรรมการรูปใดรูป หนึ่งทำหน้าที่เป็น “รัฐมนตรี” เพื่อกำกับดูแลการเฉพาะ และการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์มีอำนาจ ก็ือ⁵³

ก. อำนาจนิติบัญญัติของมหาเถรสมาคม

ในฐานะที่ปฏิบัติหน้าที่ของสังฆสภา มหาเถร-สมาคมจึงมีอำนาจฝ่ายนิติบัญญัติ ดังนี้

- 1) ตรากฎมหาเถรสมาคม
- 2) ออกข้อบังคับมหาเถรสมาคม
- 3) วางระเบียบมหาเถรสมาคม
- 4) ออกคำสั่งมหาเถรสมาคม
- 5) มีมติมหาเถรสมาคม
- 6) ออกประกาศมหาเถรสมาคม

ข. อำนาจบริหารของมหาเถรสมาคม

โดยที่อำนาจการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ของคณะสงฆมนตรีเดิมได้ตกเป็น อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ดังนั้น มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ด้านการบริหาร ดังต่อไปนี้

⁵³พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2539), หน้า 56-64.

- เจ้าคณะภาค
- เจ้าคณะจังหวัด
- เจ้าคณะอำเภอ
- เจ้าคณะตำบล
- เจ้าอาวาส

การปกครองคณะสงฆ์ถือว่าเป็นการปกครองโดยยึดหลักธรรมวินัยเป็นที่ตั้งเป็นรูปแบบแผน โดยอาศัยอำนาจของรัฐและจารีตเป็นหลักอุดหนุน ดังนั้นการปกครองคณะสงฆ์ที่คตินั้นต้องรู้จักวางโครงการหรือการแบ่งงานมอบอำนาจหน้าที่ หลักในการบริหารงานบริหารคนนั้น ผู้ปกครองนัก ผู้บริหารจะต้องรู้จักคนมีความรู้ มีความสามารถ มีความรอบรู้เกี่ยวกับคนร่วมงานหรือผู้อยู่ได้บังคับ เสียก่อน ว่าใครมีความสามารถในด้านไหนบ้าง เพื่อจะใช้คนถูกงาน⁵⁴ คณะสงฆ์ ในระดับตำบล อำเภอ จังหวัดต้องเข้มแข็ง เพื่อทำงานและแก้ปัญหา การที่จะทำให้ระบบของคณะสงฆ์จึงไม่ได้อยู่ที่ ด้านใดด้านหนึ่ง พระสังฆาธิการต้องทำงานกันเป็นทีมปรึกษาหารือกันรู้จักกันร่วมมือกันประสาน ความสัมพันธ์ มีการจัดประชุมกันอยู่เนืองนิตย์ อย่งไรก็ตามการจัดประชุมตมมหาเถรสมาคม ระดับ เจ้าคณะจังหวัด อำเภอ ตำบล เจ้าอาวาส และเลขานุการเป็นต้น ก็เพื่อให้เกิดความสามัคคีความสัมพันธ์ กันนั้น และต้องมีวิธีการที่ทำให้พระสังฆาธิการทำงานร่วมกัน เช่น การจัดโครงการอบรมหลักสูตร “การเพิ่มประสิทธิภาพเลขานุการเจ้าคณะพระสังฆาธิการ” โครงการอบรมบาลีก่อนสอบ โครงการ อบรมพระนักเผยแผ่ โครงการอบรมหลักสูตรพระนักเทศน์ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์หนกลางเป็น ต้น เหล่านี้จะเป็นผลให้คณะสงฆ์ได้ทำงานร่วมกันมีปัญหาที่จะได้ช่วยกันแก้ไข ได้พูดคุยสนทนา สร้างความสัมพันธ์ไม่ตรีต่อกัน

ประเด็นที่น่าสนใจ คือเจ้าคณะพระสังฆาธิการจะต้องมีทีมงานเลขานุการที่พร้อมสนองงาน ในหน่วยงานของตน เพราะว่าเลขานุการต้องปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นแม่บ้านหรือหัวหน้า สำนักงาน เพื่อติดต่อประสานงานและดูแลรับผิดชอบงานเอกสาร และอีกหลายๆ เรื่อง เจ้าคณะ พระสังฆาธิการกับเลขานุการต้องอิงอาศัยซึ่งกันและกันในการปฏิบัติงาน ถ้าเจ้าคณะไม่เก่งเลขานุการต้อง เก่ง ถ้าเลขานุการไม่เก่งเจ้าคณะต้องเก่ง

ฉะนั้น การเลือกเลขานุการที่มีประสิทธิภาพ ต้องเลือกเลขานุการที่สามารถสนองงานได้ดีเป็นที่พอใจและทีมงานที่เข้มแข็ง งานจึงจะก้าวหน้า ในมุมมองของคณะสงฆ์ถือว่างานต่างๆ ทั้งหลายอยู่ในมือของเลขานุการ เรื่องจะถึงไม่ถึงผู้ใหญ่บางที่อยู่เลขานุการ เรื่องจะเดินหรือไม่เดินอยู่ที่ เลขานุการ จะผ่านหรือไม่ผ่านอยู่ที่เลขานุการ งานคณะสงฆ์ต้องพึ่งพาอาศัยกัน คือ เจ้าคณะที่เป็น

⁵⁴ สำนักงานเจ้าคณะภาค 2, ระเบียบงานสารบรรณ, อ้างแล้ว, หน้า 4-17.

ตำบลก็ขอแรงเจ้าอาวาส ในเขตปกครองมาช่วยงานที่ท่านเป็นเจ้าคณะอำเภอก็ขอแรงเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะจังหวัดก็ขอแรงจากเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะภาคต้องขอแรงเจ้าคณะจังหวัด มาช่วย ที่เรียกว่า ช่วยกันทำงานเป็นทีม และผู้ประสานงานทั้งหมดอยู่ที่เลขา นอกจากนี้ งานปกครองคณะสงฆ์เบื้องต้น นั้น จำต้องมีทีมงานคอยสนองงานเจ้าคณะเพื่อให้งานคณะสงฆ์ดำเนิน ไปด้วยความเรียบร้อย จึง กำหนดลักษณะงานไว้ 4 ประการ คือ

1. งานสารบรรณ เป็นหัวใจหลักของงานด้านเอกสาร
2. งานประชุมเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เป็นส่วนที่จะทำให้งานบริหารงาน ปกครองดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. การเสนองาน จะต้องมีการกรอกรงานและเสนองานเพื่อพิจารณาว่าเรื่องนี้เป็นมา อย่างไม่ ก่อนที่จะเสนอเจ้าคณะ ต้องกรอกรงานหรือถว้ยคำแนะนำก่อนพิจารณาอนุมัติ
4. การสนองงาน เวลาเกิดเรื่องเลขานุการต้องเป็นหน่วยเคลื่อนที่เร็วเราเรียกว่า Trouble Shooter แปลว่า เจาะปัญหา ลงไปคลี่คลายปัญหา อย่างให้ลูกกลมใหญ่โต

ถ้าทำงานกันเป็นระบบอย่างนี้ งานจะเดินไปได้ด้วยดีและทำให้ท่านทำงานได้หลากหลาย สิ่ง สำคัญประการสุดท้ายคือเมื่องานมากขึ้นต้องมีเจ้าหน้าที่สำนักงาน เลขานุการต้องหาทีมงานมาช่วย นี้ เป็นความคาดหวังและอยากเห็นการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์

2. ด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

ก. ด้านการศึกษา

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของบรรพชิตและคฤหัสถ์หรือ การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมซึ่งเป็นหนึ่งในสี่ธรรม 2 ประการของบรรพชิตและคฤหัสถ์ใน อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาของคณะ สงฆ์” (มาตรา 15 ตรี) และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนกลางมหาเถรสมาคมได้กำหนด วิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษาว่า “ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม” ทั้งได้กำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นว่า “ควบคุมและส่งเสริม การศาสนศึกษาให้ดำเนิน เป็นไปด้วยดี”⁵⁵ ในปัจจุบันการจัดการศึกษาของสงฆ์ เป็น 2 ส่วน คือ

- การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี
- การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ⁵⁶

⁵⁵ พระเทพปริยัติสุธี, ภูมิอพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2540), หน้า 87.

⁵⁶ ไพบุลย์ เสียงก้อง, วัดพัฒนา 44, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2544), หน้า 21.

การศาสนศึกษา หมายถึง ปรัชญา ปฏิบัติ ปฏิเวธ และมุ่งให้ศึกษาตามหลักไตรสิกขา

- สीलสิกขา การอบรมกาย วาจา
- จิตสิกขา การอบรมใจ
- ปัญญาสิกขา การอบรมกาย วาจา ใจ ด้วยปัญญา⁵⁷

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เป็นศาสนาแห่งการศึกษา จนสามารถกล่าวได้ว่าระบบปฏิบัติ ทั้งหมดในพุทธศาสนาก็คือระบบแห่งการศึกษาหรือฝึกฝนพัฒนาตนเอง ดังมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ไตรสิกขา” ทั้งนี้ก็เพราะพุทธศาสนาถือว่า “สิกขา” หรือ “ศึกษา” เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะทำให้มนุษย์มีชีวิตที่งอกงามจนบรรลุถึงอิสรภาพขั้นสูงสุด กระบวนการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาเรียกว่า สิกขา ซึ่งก็คือการศึกษานั่นเอง การศึกษาเป็นกิจการของคณะสงฆ์ประเภทหนึ่งที่สำคัญมาก พระธรรมปิฎกได้กล่าวไว้ว่า

“...ถ้าเราไม่สามารถสร้างเครื่องและพัฒนานั้นอย่างดีเหลือเกินมีประสิทธิภาพ แต่คนใช้เครื่องมือไม่เป็นบัณฑิต อาจนำไปใช้ในทางโทษได้ โบราณถือว่า ขึ้นคาบให้กับโจร ฉะนั้นการสร้างคนให้เป็นบัณฑิตเป็นเรื่องสำคัญ...”⁵⁸

ดังพระพุทธเจ้าทรงเป็นแบบอย่างแห่งการศึกษาหรือฝึกฝนพัฒนาจนพ้นจากความเป็นปุถุชนอย่างสิ้นเชิง การศึกษาคือเนื้อหาสาระของชีวิตแห่งความเป็นพระภิกษุ การปกครองเป็นเครื่องมือรับใช้การศึกษา คือเป็นการจัดระบบความเป็นอยู่ ความสัมพันธ์และสภาพแวดล้อม ให้เอื้ออำนวยต่อการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตให้เข้าถึงความดีงามและประโยชน์ที่สูง” หน้าที่อุปัชฌาย์ในการปกครองพระที่ตนบวชให้ นั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อดูแลให้พระที่บวชเข้ามาใหม่นั้น ได้รับการศึกษา การปกครองของสงฆ์ในอดีตนั้นทุกระดับเป็นไปเพื่อการศึกษา ขณะเดียวกันการศึกษาก็ช่วยให้การปกครองเป็นไปด้วยดี พระธรรมปิฎกได้สรุปว่าการปกครองตามหลักการพุทธศาสนา “เป็นเรื่องของการศึกษา ด้วย

⁵⁷พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตฺโต), คู่มือบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของมาณพ พลไพรินทร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2531), หน้า 159.

⁵⁸พระธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตฺโต), รวบรวมบทความทางวิชาการพระพุทธศาสนาและปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540), หน้า 2.

⁵⁹พระธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตฺโต), ปาฐกถาพิเศษ “นิติศาสตร์แนวพุทธ”, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543), หน้า 11-99.

การศึกษาและเพื่อการศึกษา”⁶⁰ พระสงฆ์กับความเป็นผู้นำทางการศึกษาจึงกลายเป็นสิ่งคู่กันมา ชุมชนสงฆ์นับเป็นชุมชนแห่งการศึกษาอย่างแท้จริง

ข. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือการศึกษาอื่นนอกจากศาสนาศึกษาหรือสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน⁶¹ พระสงฆ์ไทย ได้ทำหน้าที่จัดการศึกษาและให้การศึกษาแก่คนไทยตั้งแต่อดีตมาแล้วเมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นสภาพการณ์ต่างๆ เปลี่ยนไปทำให้บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ลดลง ก็คงเหลือแต่การศึกษาสงเคราะห์เท่านั้น ดังนั้น การศึกษาสงเคราะห์คือการให้การสงเคราะห์แก่รัฐในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน อนึ่งมหาเถรสมาคมยังได้ให้ความสำคัญของการศึกษาสงเคราะห์ โดยประกาศเรื่องการตั้งทุนสงเคราะห์แก่นักเรียนนักศึกษา โดยกำหนดข้อบัญญัติในเรื่องการตั้งทุนว่า การตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษา ให้เป็นไปตามกุศลเจตนาของวัดทั้งหลายที่มีกำลังและสามารถจะจัดทำได้ มิให้มีการบังคับด้วยประการใด ๆ ห้ามมิให้นำเงินการกุศลหรือเงินผลประโยชน์ หรือเงินอื่นใดของวัดมาจัดตั้งทุนเพื่อการนี้ ห้ามมิให้วัดกั๊ยมเงินมาจัดตั้งเป็นทุนไม่ว่าจะเป็นการตั้งทุนชั่วคราวหรือการตั้งทุนถาวรเป็นต้น

การสงเคราะห์ให้คนหรือประชาชนได้รับการศึกษา เป็นการศึกษาสงเคราะห์ของวัดและพระสงฆ์ตั้งแต่แรกทีรัฐเริ่มจัดการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์⁶² การศึกษาสงเคราะห์เป็นการศึกษาที่นอกเหนือจากการศึกษาภาคปริยัติธรรม เป็นการศึกษาส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งทางโลกและทางธรรมนอกเหนือจากการสงเคราะห์ในวัดหรือสถานที่ศึกษาต่างๆ การตั้งศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ การตั้งเด็กและเยาวชนศึกษาธรรม การเปิดสอน ธรรมศึกษาให้แก่เด็กและนักเรียนนั้นจัดพระสงฆ์ให้เข้าไปอบรมในสถานที่

ค. ด้านการสาธารณูปการ

สาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. 2488 ใช้คำว่า “องค์การสาธารณูปการ” แต่ในปัจจุบันบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคม และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง

⁶⁰พระธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตฺโต), นิติตาสตร์แนวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม 2541), หน้า 55.

⁶¹พระเทพปริยัติสุธี, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2540), หน้า 101.

⁶²มานพ พล ไพรินทร์, คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์, อ่างแล้ว, หน้า 236.

เรียกว่า “การสาธารณูปการ” ทั้งองค์การสาธารณูปการและการสาธารณูปการ มีความหมายในการรวมกิจการคณะสงฆ์อย่างเดียวกัน กล่าวคือหมายถึง

1. การก่อสร้างและการบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน
2. กิจการอันเกี่ยวกับกรวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง
3. กิจการของวัดอื่น ๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร
4. การศาสนสมบัติของวัด⁶³

ง. ด้านสาธารณสงเคราะห์

สาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงานหรือของบุคคลหรือคณะบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจุนเจือกิจการของรัฐหรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจุนเจือสถานที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป และการเกื้อกูลทำประโยชน์ร่วมกันไม่ว่าทั้งที่เป็น คำแนะนำคำสอนความคิดและวัตถุสิ่งของ ตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาถือว่า การให้ธรรมเป็นทานย่อมชนะการให้ทานทั้งปวง ฉะนั้นการสนทนหนังสือก็ตีการแนะนำที่เกี่ยวกับความรู้ที่ดีจัดเป็นสาธารณประโยชน์ทั้งนั้น

นโยบายของรัฐบาลหรือมหาเถรสมาคมควรมีการกำหนดคนโยบายส่งเสริมสาธารณประโยชน์ เช่น โครงการทุนวัดช่วยวัด โครงการรักษาโรคเรื้อน โครงการสงเคราะห์ส่งเงินบำรุงโรงพยาบาลสงฆ์ เป็นต้น

สาธารณสงเคราะห์ แยกโดยลักษณะ คือ

1. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น หน่วยอบรม อ.บ.ต. ห้องสมุดเพื่อประชาชนมูลนิธิเพื่อคนยากจน
2. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาวัด เป็นต้น
3. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดคลองการพัฒนาก่อสร้างวัดพัฒนา โรงเรียน เป็นต้น

⁶³ พระเทพปริยัติสุธี, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, อ้างแล้ว,

4. การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป

เช่น การช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยากเพราะ ภัยทางธรรมชาติ เช่น วิกฤติ อุทกภัย อัคคีภัย เหล่านี้ถือว่เป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่นทั้งนั้น รวมไปถึงการสงเคราะห์คนวัยชรสถานเด็กกำพร้า เป็นต้น

2.5.2 พุทธศาสนิกชนกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

1. คุณสมบัติของพุทธศาสนิกชน

คำว่า พุทธศาสนิกชน หมายถึง ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา⁶⁴ ซึ่งมีทั้งผู้ชาย และผู้หญิง ผู้ชายที่นับถือพระพุทธศาสนา เรียกว่า อุบาสก หมายถึงคฤหัสถ์ผู้ชายที่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง⁶⁵ ผู้ยึดมั่นในพระรัตนตรัย ผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา⁶⁶ ส่วนผู้หญิงเรียกว่า อุบาสิกา หมายถึง คฤหัสถ์ผู้หญิงที่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงและยึดมั่นในพระรัตนตรัยเช่นเดียวกัน รวมเรียกผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาทั้งผู้หญิงและผู้ชายว่า “พุทธศาสนิกชน” หลักปฏิบัติขั้นพื้นฐานของพุทธศาสนิกชน เรียกว่า สมบัติของอุบาสกหรืออุบาสิกากรรม ซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 5 ประการ คือ

1. มีศรัทธา

ความเชื่อมั่นในปัญญา คุณธรรมและความเพียรพยายามของมนุษย์ ซึ่งสามารถทำให้เข้าถึงความจริง ความดีงามสูงสุด ได้ตามกฎกรรมตามแห่งเหตุผล⁶⁷ เป็นความเชื่อที่มีเหตุมีผล มั่นในคุณพระรัตนตรัย โดยเชื่อในสิ่งต่อไปนี้ คือ กัมมัตถา เชื่อกรรม ว่าทำดี ได้ดี ทำชั่ว ได้ชั่ว วิปากัตถา เชื่อผลของกรรมว่าใครทำอะไร จะต้องได้รับผลอย่างนั้น กัมมัสสกตัตถา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของ ๆ ตน ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

2. มีศีล

มีศีลอย่างน้อยดำรงตนอยู่ในศีล 5

3. ไม่ถือมงคล

ไม่ถือมงคลต้นข้าว เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคล มุ่งหวังผลจากการกระทำมิใช่การ โชคกลางหรือสิ่งที่คืนกันไปว่าขลังหรือศักดิ์สิทธิ์

⁶⁴ราชบัณฑิตสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, 2539), หน้า 356.

⁶⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 955.

⁶⁶สมพร เจริญพงศ์, พจนานุกรมไทยฉบับพิสดาร, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, 2544), หน้า 567.

⁶⁷พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุต. โต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2541), หน้า 424.

4. ไม่แสวงหาทักษิไฉย

นอกหลักคำสอนนี้ เขตบุญหมายถึงพระอริยบุคคล 4 คือ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ พระอริยบุคคลจะแสวงหาเขตบุญจึงควรแสวงหาแต่ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ไม่ควรแสวงหาในศาสนาอื่น เพราะในศาสนาอื่นไม่มี⁶⁸ พระพุทธศาสนาไม่ได้ห้ามอุบาสกทำบุญในศาสนาอื่น แต่ท่านกำหนดคุณสมบัติไว้ว่า อุบาสกที่ดีนั้น เมื่อจะทำบุญกุศลที่ควรทำมิให้ท่าน เป็นต้น ก็ควรทำในพระพุทธศาสนา ก่อน เช่นมีผู้มาบอกบุญบูรณะโบสถ์กับสุเหร่า อุบาสกควรบริจาคสร้างหรือบูรณะ โบสถ์ในพระพุทธศาสนา ก่อน ภายหลังจะบริจาคสร้างหรือบูรณะสุเหร่าอีกท่านไม่ห้าม แต่ให้บริจาคเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในฐานะที่อยู่ร่วมสังคมเดียวกัน แต่มิใช่ให้ในฐานะเพื่อแสวงหาบุญหรือเพื่อทำบุญ

5. เอาใจใส่ทำนุบำรุงและช่วยกิจการพระพุทธศาสนา

เอาใจใส่ทำนุบำรุงและช่วยกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยปัจจัยสี่ตามกำลังทรัพย์และกำลังศรัทธาที่ตนสามารถทำได้⁶⁹

2. บทบาทของพุทธศาสนิกชนต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาประจำชาติ พลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศ มากกว่า 95 % เป็นพุทธศาสนิกชน นับถือพระพุทธศาสนา ถ้าพูดตามความเป็นจริงแล้ว ถ้าคนส่วนใหญ่ นับถือพระพุทธศาสนาอย่างนี้ ปัญหาต่างๆ ในสังคมคงไม่เกิดขึ้น ถ้าทุกคนที่นับถือพระพุทธศาสนาได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา หรือเป็นชาวพุทธที่แท้จริง ไม่ได้เป็นเพียงแต่ชื่อหรือได้มีเพียงชื่อว่าเป็นพุทธศาสนิกชน แต่การประพฤติปฏิบัติ นั้น ไม่ได้มีลักษณะของผู้ที่ประกาศตนว่านับถือพระพุทธศาสนาเลย

สภาพปัญหาของพระพุทธศาสนาหรือคุณภาพของพุทธศาสนิกชน ซึ่งเป็นสัญญาณอันตรายของพระพุทธศาสนา มีการเชื่อถือในสิ่งที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนจากหลักการของพระพุทธศาสนา ไม่มีการประพฤติตามศีลธรรม ดิ้นข่วน ไม่เชื่อเรื่องกรรม แต่ไปเชื่อเรื่อง โชคชะตา เมื่อประชาชนมีความเชื่อที่คลาดเคลื่อนก็นำไปสู่การปฏิบัติที่คลาดเคลื่อน ผลที่เกิดตามมาก็คือ ความไม่พัฒนาของตนเองและสังคมประเทศชาติ

⁶⁸คณาจารย์แห่ง โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ธรรมวิภาคและลัทธิปฏิบัติฉบับมาตรฐาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง 2535), หน้า 192-194.

⁶⁹อง. ปญจก. 22/175/230

1. พุทธศาสนิกชนจำนวนไม่น้อยนับถือพระพุทธศาสนาโดยไม่รู้เรื่อง โดยไม่เข้าใจว่า พระพุทธศาสนาคืออะไร นับถือตาม ๆ กันมาตามประเพณี นับถือสักแต่ว่า นับถือ บางทีกลับปฏิบัติตรงกันข้ามกับการนับถือคือ แทนที่นับถือแล้วส่งเสริม กลับเป็นว่านับถือแล้วทำลาย ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะคิดว่าพระพุทธศาสนาเป็นของใกล้ตัวจนเกิดไป เลยไม่สนใจที่จะศึกษาให้เข้าใจอ่องแท้

2. พุทธศาสนิกชนไม่น้อย ไม่เข้าใจความหมายของการอุปถัมภ์บำรุงพระศาสนาว่า บำรุงเพื่ออะไรจนเป็นเหตุให้เกิดการอุปถัมภ์บำรุงที่ผิดทาง บำรุงอุปถัมภ์จนเกินความพอดี จนเกิดความเสียหายก็มีทำให้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาหลงลาภสักการะ จนเสียความเป็นพระ เพราะการอุปถัมภ์บำรุงที่เกินสมควรมีมากขึ้นทุกที

3. ชาวพุทธไทยจำนวนไม่น้อย ใช้พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ แสวงหาอำนาจ ใช้เป็นเครื่องมือแสวงหาความสำเร็จในด้านการเมือง เศรษฐกิจ การค้า และสังคมอยู่มากมาย แทนที่พระพุทธศาสนาจะเป็นเครื่องมือดับทุกข์ กลับกลายเป็นว่าบุคคลกลุ่มนี้ใช้พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือสร้างความสำเร็จให้กับตนและพวกพ้องของตนเอง

4. พุทธศาสนิกชนไม่สามารถแยกแยะได้ว่าคำสอนใดเป็นของพระพุทธเจ้า คำสอนใดไม่ใช่เนื่องจากมีสังฆกรรมปฏิรูปแปลกลดลงมากมาย จนทำให้ประชาชนที่ขาดความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนาดีพอ สับสนและไม่สามารถแยกแยะได้ว่า สิ่งใดคือคำสอนในทางพระพุทธศาสนา สิ่งใดไม่ใช่ ก่อให้เกิดการปฏิบัติผิดพลาด ไปจากหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีมากขึ้น

2.5.3 สภาพสังคมไทยปัจจุบัน

ด้วยเหตุที่สภาพสังคมของประเทศไทยเกิดการเปลี่ยนแปลง ไปตามยุคตามสมัยที่รวดเร็วมาก จึงทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ในสถานการณ์ที่ลำบาก เพราะพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ที่เป็นเยาวชนของประเทศไม่ได้สนใจหรือเรียนรู้กับพระพุทธศาสนา จึงทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาอย่างมากมาย ดังนั้นแล้วการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องอาศัยการเรียนรู้และความเข้าใจ ในสภาพสังคมไทยและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เพื่อเป็นการประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน

1. ผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในปัจจุบัน

สภาพสังคมไทยปัจจุบัน เป็นสังคมที่กำลังอยู่ในภาวะการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจรุดหน้าไปมากที่สุด เป็นผลพลอยให้เกิดมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษา การสาธารณสุข และการเมืองการปกครองตามไปด้วย แม้ว่าจะตามไม่ค่อยจะทันกันเท่าใดนักก็ตาม ทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจเป็นการเปลี่ยนทางด้านวัตถุ อันได้แก่เทคโนโลยีและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นส่วนใหญ่ ส่วนการเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ มักจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนามธรรมและคุณภาพของประชากรรวมอยู่ด้วย

ระบบย่อยที่เปลี่ยนแปลงน้อยมากได้แก่ ระบบความเชื่อและศาสนา ซึ่งพบว่าผู้คนเป็นจำนวนมากหันมายึดถือไสยศาสตร์เป็นที่พึ่งมากขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะผู้คนในปัจจุบันมีความต้องการ (โลก) มาก แต่ความเสี่ยงต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการดำเนินธุรกิจ ราชการหรือการดำเนินชีวิตประจำวันก็ตาม ยังมีอยู่มากในสังคมไทย ฉะนั้นการพึ่งไสยศาสตร์อาจช่วยสร้างความมั่นคง ทางจิตใจได้บ้างเป็นอย่ำน้อย โดยที่ภาวะของสังคมปัจจุบันมีทั้งการเปลี่ยนแปลงไปข้างหน้าและการถอยหลัง ในบางเรื่อง จึงดูเหมือนว่าสังคมจะขาดระเบียบ ผู้คนเป็นจำนวนมากพากันสับสนวุ่นวาย การจัดระเบียบสังคมให้สังคมอยู่ในภาวะคุณภาพ ในอนาคตจึงน่าจะเป็นทางออกที่ดีประการหนึ่งของสังคมไทย

2. ความจำเป็นที่จะต้องเผยแพร่พุทธศาสนาในสังคมไทย

ผลจากการทบทวนและวิเคราะห์ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยทั้งหมดนี้ ได้สะท้อนถึงปัญหาเชิงโครงสร้างการพัฒนาของประเทศที่ไม่สมดุล ไม่ยั่งยืน และอ่อนไหวต่อผลกระทบจากความผันผวนของปัจจัยภายนอกที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ปัจจุบันคนไทยกำลังประสบปัญหาวิกฤตค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมและพฤติกรรมที่เปลี่ยนไป โดยเป็นผลกระทบมาจากการเลือนไหล ทางวัฒนธรรม จากต่างชาติ เข้ามาสู่ประเทศไทยผ่านสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนยังขาดทักษะในด้านการคิด วิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ไม่สามารถคัดกรอง และเลือกรับวัฒนธรรมที่ดี ปัจจุบันเว็บไซต์ลามกในประเทศไทยขยายตัวสูงขึ้นนอกจากนี้ สื่อสารมวลชนอื่น ๆ ทั้งสื่อโทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ จำนวนมากขาดความเข้มงวดทางจรรยาบรรณ ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเชิงลบ ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนค่านิยมและพฤติกรรมที่เน้นวัตถุนิยมและบริโภคนิยมมากขึ้น ขาดจิตสำนึกสาธารณะ ให้ความสำคัญกับส่วนตนมากกว่าส่วนรวมทำให้คุณธรรมและจริยธรรมของคนไทยลดลง นำไปสู่ปัญหาทางสังคมต่าง ๆ อาทิ ปัญหาเด็กและเยาวชนปัญหาการขาดสัมพันธภาพในครอบครัว รวมทั้งปัญหายาเสพติดและอาชญากรรมอื่น ๆ

สถาบันหลักทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญต่อการปลูกฝังศีลธรรม ให้สำนึกในคุณธรรม จริยธรรม และอบรมหล่อหลอมให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนมีความเข้มแข็งลดลง สถาบันครอบครัวที่เคยมีระบบเครือญาติในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และมีความเข้มแข็งในการอบรม สั่งสอนและปลูกฝังศีลธรรมและค่านิยมที่ดีงามให้แก่ลูกหลานเริ่มเปราะบางลง เนื่องจากวิถีชีวิตปรับเปลี่ยนไปมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ ต้องดิ้นรนทางเศรษฐกิจมากขึ้นส่งผลค่าความสัมพันธ์ ในครอบครัวอ่อนแอลง

จากพฤติกรรมดำรงชีวิตและการปฏิบัติสัมพันธ์ของคนในสังคมปรับเปลี่ยนไปจากอดีต โดยกระแสวัตถุนิยมที่เข้าสู่ชุมชนได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในสังคม ทำให้มีความสะดวกมากขึ้น แต่มีความสุขลดลง มีรายได้ไม่พอรายจ่าย มีหนี้สินเพิ่มขึ้นและความสัมพันธ์ของคนในสังคมลดน้อยลงในลักษณะที่ต่างคนต่างอยู่มากขึ้น ในด้านสุขภาพคนไทย เผชิญกับการเจ็บป่วยด้วยโรคที่ป้องกันได้ที่มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นต่อเนื่อง เป็นผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ การบริหารจัดการ

ภาครัฐ ยังไม่ตอบสนองต่อการเสริมสร้างธรรมาภิบาล โดยยังมีลักษณะรวมศูนย์อำนาจ ยังไม่เปิดโอกาสให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมตัดสินใจของประชาชน แม้การดำเนินงาน การกระจายอำนาจมีความก้าวหน้ามากขึ้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ยังไม่เข้มแข็งและไม่สามารถพึ่งตนเอง บทบาทภาครัฐยังมีจำกัด ขาดการทำงานเป็นเครือข่ายที่จะก่อให้เกิดพลัง ร่วมในการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ภาพลักษณ์คอร์ปชั่นยังอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำทั้งวัฒนธรรมอุปถัมภ์มีการฝังรากลึกเป็น อุปสรรคขัดขวางการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย ประกอบกับการขาดคุณภาพและจิตสำนึกสาธารณะ จึงทำให้สามารถแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตัวออกจากผลประโยชน์สาธารณะ ก่อให้เกิดปัญหาความไม่เป็นธรรมและการทุจริตประพตมิชอบ

สภาพสังคมไทยปัจจุบัน เยาวชนก้าวร้าวผู้ใหญ่ขาดความสามัคคี ขาดความรัก ความเอื้ออาทรต่อกันและกันเพิ่มมากขึ้น สื่อลามกอนาจารภาพเปลือยโป๊เป็นเรื่องธรรมดา ที่ปรากฏในสื่อทุกแขนงจนเยาวชนแยกไม่ถูกว่าสิ่งใดดี สิ่งใดชั่ว สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควรการทำงานด้านศีลธรรมเริ่มยากขึ้นทุกวัน ทำให้เห็นภัยในสังคมไทยที่ห่างจากพระพุทธศาสนา

ส่วนหนึ่งจะเห็นว่าเกิดจากการขาดการพัฒนาจิตให้มีคุณภาพ ไม่มีจิตสำนึกที่ดีต่อการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัด โปร่งใส และเป็นธรรม โดยไม่มีการนำหลักธรรมทางศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิต ทำให้เกิดเป็นปัญหาต่อสังคมและประเทศชาติ ประกอบกับในอนาคตประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในหลายบริบท ทั้งที่เป็น โอกาสและเข้าจำกัดของการพัฒนา “คน” จึงทำให้เกิดปัญหานานับการต่อสังคมไทยอย่างไม่ที่สิ้นสุด

หากสังคมไทยยังไม่มีพัฒนาที่ถูกต้องให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาจิตใจกับการพัฒนาทางวัตถุ และไม่มีเตรียมความพร้อมของคนให้สามารถปรับตัวอย่างรู้เท่าทัน โลกาภิวัตน์สังคมไทยก็จะตกอยู่ในสภาวะการณ์เช่นนี้ จากแนวโน้มของระบบโลก ได้กลายเป็น ทางสองแพร่งที่เราต้องถามหาเพื่อเลือกเดินระหว่างความสดใส หรือความมืดมน ปัญญานิยมหรืออำนาจนิยม กระจายอำนาจหรือรวมศูนย์ ความรู้คู่คุณธรรมหรือความรู้ไปทางคุณธรรมไปทางสร้างเครือข่ายความรู้สู่ชุมชนหรือเครือข่ายฐานอำนาจรู้ทัน โลกหรือรู้ท่องสูตร สร้างสังคมเรียนรู้หรือสร้างสังคมนกแก้วนกขุนทอง⁷⁰

สังคมไทยจึงต้องปรับกระบวนการทัศน์ในการพัฒนา ไปในทิศทางที่พึ่งตนเองและมีภูมิคุ้มกันมากขึ้น โดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางปฏิบัติควบคู่ไปกับการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปในทางสายกลาง บน

⁷⁰ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัมพู โกดิรัมย์, รอยต่อความทันสมัยและการพัฒนา กับบทบาทอุดมศึกษาต่อสังคมไทย, กรุงเทพฯ ธูรกิจ, วันศุกร์ที่ 13 กรกฎาคม พ. ศ. 2550, <<http://www.nidambel.lnet.>>

พื้นฐานคุณภาพเชิงพลวัตของการพัฒนาที่เชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่าง บูรณาการ ทั้งมิติตัวคน และสังคม โดยใช้หลัก มีเหตุผลและ ความพอประมาณ ให้เกิดความสมดุลระหว่างมิติทางวัตถุกับจิตใจของคนในชาติ และมีการเตรียมระบบภูมิคุ้มกัน ด้วยการบริหารจัดการความเสี่ยงให้เพียงพอและพร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายนอกและภายในประเทศที่เกิดขึ้นตามกระแสโลกาภิวัตน์

จากที่ยกตัวอย่างมา เป็นเพียงส่วนหนึ่งของปัญหาเท่านั้น ด้วยเหตุผลดังกล่าว การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเผยแผ่ ทั้งในหมู่ของชาวพุทธด้วยกันเอง และจำเป็นต้องเผยแผ่แก่คนที่ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนาอีกด้วย เพราะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า ประเทศไทยกับพุทธศาสนาดำรงอยู่คู่กันเกื้อกูลกันรังสรรค์กันมาโดยตลอด ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กิริยามารยาท วิถีคิด วิถีชีวิตของคนไทย ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา ชนิดแยกกันไม่ออก⁷¹ โดยเฉพาะเมื่อสภาพสังคมไทยปัจจุบันมีสภาพอย่างนี้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นจำเป็นต้องเผยแผ่ให้เข้าถึงจิตใจของคนให้มากที่สุด เพราะว่าพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือทางจริยธรรมเพื่อเตรียมรับมือกับปัญหาของยุคพัฒนา ยิ่งเทคโนโลยีและความเจริญก้าวหน้า ทางวัตถุพัฒนามากยิ่งขึ้นเพียงใด หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาก็ยังเป็นสิ่งจำเป็นมากขึ้น เพียงนั้น เพราะจะใช้เป็นเครื่องมือแก้ปัญหาให้กับชีวิต โดยจะทำให้คนไทยรู้จักรวบรวมศึกษา และเลือกให้ประโยชน์จากข้อมูลทั้งหลายเกี่ยวกับการสร้างเสริมความเจริญอย่างพอเพียง ยิ่งกว่านั้นสภาพความเจริญที่ร่ออยู่ข้างหน้าในวิถีทางของการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างที่ทำกันอยู่ทุกวันนี้ ก็ยังทำให้มีความต้องการจริยธรรมทางพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น⁷²

แม้ว่ามองในระดับพื้นผิว จะเห็นว่า ปัจจุบันผู้คนห่างเหินจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น แต่ระบบศีลธรรมตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ก็ยังคงสืบต่ออยู่อย่างแน่นหนา ในรากฐานทางวัฒนธรรมของไทย เพราะพระพุทธศาสนาเป็นระบบจริยธรรม ที่สอดคล้องกับพื้นฐานเดิมของสังคมไทย การเผยแผ่อบรมแนะนำสั่งสอนหลักพระพุทธศาสนา แก่คนไทย จึงเป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องกลมกลืนกับรากฐานเดิมทางวัฒนธรรม และพื้นฐาน ทางจิตใจของคนไทย เป็นจริยธรรมที่กลมกลืนบนพื้นฐานที่ต่อเนื่อง อีกทั้งเป็นการรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้วให้เป็นประโยชน์ ซึ่งทำให้พร้อมที่จะทำงานได้ง่าย ฉับไว และเบาแรงกว่า การกระทำด้วยวิธีอย่างอื่น

⁷¹ สมเกียรติ ศรีลัมพ์, อดีตสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดนครสวรรค์, ความจำเป็นในการกำหนดให้พุทธ เป็นศาสนาประจำชาติ, มติชน, วันเสาร์ ที่ 12 พฤษภาคม พ. ศ. 2550.

⁷² พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), ทำไมคนไทยจึงเรียนพระพุทธศาสนา, อ้างแล้ว, หน้า 1-25.

เพราะสังคมไทยไม่มีเหตุผล ที่จะไม่สอนหรือไม่เผยแพร่หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพื่อจากประชากรส่วนใหญ่ของประเทศเป็นพุทธศาสนิกชน การทำให้พุทธศาสนิกชนเข้าถึงหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เท่ากับช่วยสร้างความมั่นคงแก่ชาติ เพราะการเรียนรู้พระพุทธศาสนาก็เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการอยู่ร่วมกันและเพื่อมาร่วมพัฒนาสังคมไทย การศึกษาพระพุทธศาสนาก็คือการเรียนรู้สิ่งที่ดีที่อยู่ในสังคมไทยควรจะต้องรู้ ในฐานะที่เป็น การรู้จักเรื่องราวของประเทศของตน เป็นความรับผิดชอบของผู้บริหารประเทศ ที่จะต้องจัดให้ คนไทยได้เรียนรู้พระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง หากคนมีความเข้าใจพระพุทธศาสนาผิดพลาดมากเพียงไร ปัญหาต่าง ๆ ก็จะเกิดขึ้นในสังคมมากเพียงนั้น และไม่ใช่เกิดปัญหาเฉพาะแต่พระพุทธศาสนา แต่จะเกิดปัญหากระทบกับทุกคนในสังคมไทย ดังนั้นถ้าคนไทยไม่รู้จักพระพุทธศาสนาทั้งในด้านเนื้อหาและสถาบันที่ถูกต้อง ก็คงถือว่าเป็นความบกพร่องของผู้บริหารผู้รับผิดชอบด้านการศึกษา และผู้รับผิดชอบด้านพระพุทธศาสนาของประเทศ เพราะเท่ากับเป็นการบ่อนทำลายพระพุทธศาสนา และทำลายความมั่นคงของประเทศชาติ

2.5.4 นโยบายภาครัฐต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

ความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีสังคมไทยดังกล่าว มีผลให้เรื่องศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐและรัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนา ดังเช่นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 78 จึงบัญญัติว่า “รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่าง ศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนา คุณภาพชีวิต” มีนัยว่ารัฐต้องให้การช่วยเหลือ สนับสนุนกิจการทางศาสนา โดยให้เงินอุดหนุนในรูปของการตั้งงบประมาณอุดหนุนศาสนาต่าง ๆ การนำเสนอธรรมของศาสนาใช้ในส่วนต่าง ๆ ในสังคม เช่นการจัดการศึกษา รวมถึงส่งเสริมความประสานสามัคคีระหว่างชนชาวไทยที่นับถือศาสนาอื่น ๆ กับชนชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธให้อยู่ร่วมกันได้โดยสันติสุข ซึ่งผลที่ได้คืนกลับมาคือ แต่ละศาสนาจะมีความเห็นใจกันช่วยเหลือและผ่อนปรน มีความใจกว้างที่จะยอมรับความแตกต่างในความเชื่อ ความขัดแย้งทางศาสนาย่อมจะมีน้อยลง ถึงมีก็ไม่รุนแรงเท่าชาติอื่นซึ่งสภาพการณ์ที่กล่าวมานี้ ให้เห็นมาช้านานและฝังลึกในจิตใจนิสัยใจคอของคนไทยให้มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย ด้วยคนไทยส่วนใหญ่ได้เคารพนับถือพระพุทธศาสนาเป็นสรณะแห่งชีวิต สืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน นับแต่โบราณกาลช่วงจนถึงปัจจุบัน ที่ชาติไทยเรามีความมั่นคงดำรงเอกราช มีอธิปไตยเป็นอิสระอยู่ได้ครบเท่าทุกวันนี้ ก็ด้วยคน ในชาติยึดมั่นอยู่ในสามัคคีตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี อันดีงาม ซึ่งเป็นปัจจัยเสริมสร้างสามัคคีธรรมระหว่างคนในชาติ ส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนา ดังนั้นหลักธรรมคำสั่งสอนทางศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาและความมั่นคงของประเทศชาติ

การบริหารกิจการพระศาสนานั้น เป็นหน้าที่ของคณะสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ แต่เนื่องจาก อาณาจักรและศาสนจักร ต้องประสานกัน เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติ รัฐบาลในฐานะผู้รับสนอง พระราชภาระของพระมหากษัตริย์ จึงเข้าไปมีส่วนร่วม ในการดำเนินงานกิจการทางศาสนา

2.5.5 ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนากับรัฐ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันมาตั้งแต่ยุคสมัยโบราณ ความมั่นคงของ ชาติจึงเกิดขึ้นได้ เพราะศาสนาเป็นเรื่องของศีลธรรมซึ่งเป็นอำนาจทางธรรม ส่วนอาณาจักรเป็นอำนาจ ทางโลก เมื่อโลกกับธรรม ประสานกันได้ดี สันติสุขก็เกิดขึ้นได้ หมายความว่า พระพุทธศาสนากับ รัฐบาลจะต้องมีความสัมพันธ์กัน เกี่ยวเนื่องกัน ทั้งด้านนามธรรมและรูปธรรม ความสงบร่มเย็นจึงจะ เกิดขึ้น เมื่อไรที่พุทธจักรและราชอาณาจักรขาดความเชื่อมโยงเกี่ยวพันกัน ต่างฝ่ายต่างทำ ต่างฝ่ายต่าง ไม่เกื้อกูลกันแล้ว บ้านเมืองประเทศชาติก็จะเกิดปัญหาทันที รัฐกับศาสนาเป็นของคู่กัน เกื้อกูลกัน ช่วยกันสรรสร้างสังคมให้ร่มเย็นเป็นสุข โดยรัฐดูแลกายแต่ศาสนาดูแลใจ

ดังนั้น นักบริหาร นักปกครอง ตลอดถึงนักรัฐศาสตร์ ที่รับผิดชอบบ้านเมือง ในยุค ประชาธิปไตย น่าจะได้ปรับเปลี่ยนแนวการทำงานร่วมกัน มาเป็น “บวร” คือ “บ้าน วัด และราชการ” เป็น 3 ประสาน ที่ทรงพลัง ซึ่งสามารถจะขับเคลื่อนสังคมไทยได้ดี คือถ้ารัฐต้องการให้ประชาชนทำอะไร เป็น อย่างไร รัฐก็สามารถถวายนโยบายให้พระสงฆ์ได้รับรู้ พร้อม ๆ กับหน่วยงานราชการ เพื่อจักได้ช่วยกัน ทำงานให้เป็นที่ประโยชน์แก่แผ่นดินอย่างมีประสิทธิภาพ มิใช่ คัดพระสงฆ์ออกจากการรับรู้กิจการทั้งปวง ของฝ่ายอาณาจักร ทั้ง ๆ ที่อยู่สังคมเดียวกัน

การปฏิรูประบบราชการ กระทรวง ทบวง กรมหรือการบริหารบ้านเมือง เพื่อสรรสร้าง สังคมไทยให้เจริญมั่นคงและร่มเย็นเป็นสุขคู่กัน น่าจะได้ต่าง ๆ นานาเสริมสร้างศักยภาพของฝ่าย อาณาจักรคือทางราชการบ้านเมือง ซึ่งเป็นผู้นำทางกายของชาติด้วย การปฏิรูปก็จะบรรลุผลรวดเร็ว และสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเพราะนี่คือ ความมั่นคงแก่ประเทศชาติด้วย การปฏิรูปก็จะบรรลุผลรวดเร็วและ สมบูรณ์ยิ่งขึ้นเพราะนี่คือ การร่วมใจกันปลุกรากแก้วของแผ่นดิน ฉะนั้น นโยบายของรัฐ ที่จะสร้าง ความสุข ความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคงแก่ประเทศชาติและประชาชน สถาบันรัฐจึงควรประสานอย่าง ไกลชิดกับสถาบันสงฆ์อย่างที่พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ได้ทรงถือปฏิบัติสืบมาทุกยุคสมัย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับ ได้บัญญัติให้ผู้ที่จะเป็นพระมหากษัตริย์ต้องนับ ถิ่นพระพุทธศาสนา และทรงปฏิญาณพระองค์เป็นพุทธมามกะ⁷³ หมายความว่า การนับถิ่นศาสนาพุทธ เป็นเงื่อนไขของการเป็นพระมหากษัตริย์และเมื่อได้เป็นพระมหากษัตริย์แล้ว ภายหลังพระมหากษัตริย์

⁷³ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2500 มาตรา 9 บัญญัติว่า “พระมหากษัตริย์ทรงเป็น พุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก”

จะทรงเปลี่ยนไปถือศาสนาอื่น หรือกลายเป็นผู้ไม่นับถือศาสนาใด ๆ ทั้งสิ้นก็ไม่สามารถจะเป็นพระมหากษัตริย์ต่อไปได้ เพราะมาตรานี้กำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็น พุทธมามกะ ต้องนับถือพุทธศาสนาตลอดเวลาที่เป็นพระมหากษัตริย์⁷⁴ จากข้อความดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธรูปเป็นศาสนาประจำชาติไทยแม้พระมหากษัตริย์จะทรงเป็น พุทธมามกะ แต่พระองค์ทรงเป็นกลางระหว่างศาสนากับศาสนาทั้งหลายที่ชาวไทยนับถือ

บูรพกษัตริย์ไทยทรงให้ความสำคัญแก่ศาสนาต่าง ๆ ด้วยดีตลอดมา เป็นโบราณ ราชประเพณีที่พระมหากษัตริย์ไทยจะทรงอนุเคราะห์แก่ชนทุกศาสนา ตลอดจนทรงเสด็จพระราชดำเนินไปเป็นประธานประกอบพิธีทางศาสนาต่าง ๆ ทุกศาสนา เป็นลักษณะหนึ่งของการแสดงบทบาทและบารมีของพระมหากษัตริย์ในสังคมไทยที่ทรงมีอยู่เหนือมวลพลสถนิกรและการดำรงไว้ซึ่งการเป็นพระมหากษัตริย์ผู้เป็นที่พึ่งของชนทุกชาติทุกศาสนา

โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน ทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก นอกจากทรงเป็นพุทธศาสนิกชนที่เพียบพร้อมแล้ว ยังทรงทำนุบำรุงพระพุทธรูปอย่างยิ่ง ทรงอุปสมบทในพระพุทธรูปเพื่อปฏิบัติหน้าที่พุทธศาสนิกชนที่ดี นอกจากนี้ยังทรงอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธรูปเป็นอย่างดี โดยเฉพาะด้านการเผยแพร่ทรงให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยทรงบริจาคเงินจำนวน 72 ล้านบาททรงพระราชทานให้กรมการศาสนา และ มหาเถรสมาคมตั้งกองทุนเผยแพร่ “พระธรรมในพระพุทธรูป” ทำให้พุทธศาสนิกชนทุกคนต่างรู้สึกซาบซึ้งในพระกรุณาของพระองค์อย่างหาที่เปรียบไม่ได้

ด้วยเหตุนี้ ทำให้ศาสนาไม่ได้ถูกแยกจากรัฐอย่างเด็ดขาด รัฐไทยมีความสัมพันธ์กับศาสนาเป็นไปในวิถีทางอันวิเศษประ โยชน์แก่กันไม่ว่าในระดับสถาบัน องค์การศาสนาและกลุ่มศาสนาต่าง ๆ ได้รับการดูแล การอุปถัมภ์และคุ้มครองจากรัฐ

2.5.6 นโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ได้ให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมจากทุกภาคส่วน ให้มีส่วนร่วมดำเนินการในทุกขั้นตอนของแผนฯ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่การปฏิบัติ รวมทั้งการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง ในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ. ศ. 2550-2554) ประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบท ทั้งที่เป็น โอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยยังคงอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณา

⁷⁴ ทยุค แสงอุทัย, คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2511) เรียงมาตรา, หน้า 55-58.

การเป็นองค์กรร่วมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 8 และแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 9

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ ของประเทศไทยไว้ว่ามุ่งพัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) คนไทยมีคุณธรรมนำความรอบรู้เท่าทันโลก ครอบครัวยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจ มีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรมสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและ ทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกอย่างมีศักดิ์ศรี”⁷⁵

ภายใต้แนวปฏิบัติของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ทางสภาพัฒน์ฯ ได้กำหนดพันธกิจของการพัฒนาประเทศ ดังนี้ คือ พัฒนาคอนให้มีคุณภาพพร้อมคุณธรรมและรอบรู้อย่างเท่าทัน เสริมสร้างเศรษฐกิจให้มีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม ดำรงความหลากหลายทางชีวภาพ และสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม และ พัฒนาระบบบริหารจัดการประเทศให้เกิดธรรมาภิบาลภายใต้ระบอบประชาธิปไตยที่มีองค์พระมหากษัตริย์เป็นประมุข

และได้กำหนดยุทธศาสตร์ประเทศ ในยุทธศาสตร์ข้อที่ 4.1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคน และสังคมไทยผู้สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ให้มีความสำคัญกับ การพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกัน โดยพัฒนาจิตใจควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มทุกวัยตลอดชีวิต เริ่มตั้งแต่วัยเด็กให้มีความรู้พื้นฐานเข้มแข็ง มีทักษะชีวิต พัฒนาสมรรถนะทักษะของกำลังแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการ พร้อมก้าวสู่โลกของการทำงาน และการแข่งขันอย่างมีคุณภาพ สร้างและพัฒนากำลังคนที่เป็นเลิศ โดยเฉพาะในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและองค์ความรู้ ส่งเสริมให้คนไทยเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตจัดการองค์ความรู้ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้สมัยใหม่ ตั้งแต่ระดับชุมชนถึงประเทศสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ในยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ ในส่วนบทบาทของภาคีพัฒนาในส่วนสถาบันทางสังคมอื่น ๆ ได้กำหนดให้สถาบันทางศาสนามีบทบาทดังนี้

1. ปลุกฝังทัศนคติและแนวธรรมปฏิบัติที่ถูกต้องในการดำรงชีวิตเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน และให้บุคคลกรทางศาสนาเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง
2. ร่วมมือกับสถาบันการศึกษา ชุมชนและสถาบันครอบครัว ในการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์การปลุกฝังค่านิยม จิตสำนึกและการสืบสานจารีตประเพณี

⁷⁵สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10, <<http://www.nesdb.go.th>> (20 พฤษภาคม 2552)

3. เป็นศูนย์รวมใจเชื่อมโยงสายใยของคนให้มาร่วมในการพัฒนาครอบครัว ชุมชน

2.5.7 นโยบายของรัฐตามคำแถลงของรัฐบาล

การบริหารงานขององค์กรภาครัฐต่าง ๆ จะเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลในแต่ละยุค ถ้าหากรัฐบาลมีนโยบายในการส่งเสริมด้านศาสนา องค์กรภาครัฐต่าง ๆ ก็จะรับสนองนโยบาย ด้านนั้นมาปฏิบัติได้คำแถลงนโยบายของรัฐบาล จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการบริหารประเทศ จากคำแถลงนโยบายของรัฐบาลของ คณะรัฐมนตรี โดยพลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ⁷⁶ วันศุกร์ที่ 3 พฤศจิกายน 2549 ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับศาสนา คือ

จัดทำแผนปฏิรูปสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างสมานฉันท์ บนพื้นฐานคุณธรรม ร่วมกับภาคประชาชน ภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ ภาคสื่อมวลชน และสถาบันศาสนา เพื่อสร้างสังคมไทยที่ไม่ทอดทิ้งกัน สังคมที่ชุมชนท้องถิ่นและประชาสังคมเข้มแข็ง สังคมคุณธรรม และสังคมประชาธิปไตย และ เร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ มุ่งมั่น ที่จะขยายโอกาสทางการศึกษาของประชาชนให้กว้างขวาง และทั่วถึง โดยคำนึงถึงการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ เสริมสร้างคุณธรรมในคุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว ชุมชนสถาบันทางศาสนา และสถาบันการศึกษา การจัดการศึกษา จะเน้นการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่ สถานศึกษาและท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของประชาชน และภาคเอกชน เพื่อให้การศึกษาสร้างคนและสร้างความรู้สู่สังคมคุณธรรม คุณภาพ สมรรถภาพ ประสิทธิภาพ

2.5.8 นโยบายของกรมการศาสนา

หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานพระศาสนาอีกหน่วยงานหนึ่ง คือ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มีภารกิจเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐด้านศาสนา โดยการทำนุบำรุง ส่งเสริม และให้ความอุปถัมภ์คุ้มครองกิจการด้านศาสนา ตลอดจนส่งเสริมเผยแพร่วัฒนธรรม พัฒนาความรู้ คุณธรรมส่งเสริมความเข้าใจอันดีและสร้างความสมานฉันท์ระหว่าง ศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งดำเนินการเพื่อให้คนไทยนำหลักธรรมของศาสนาใช้ในการพัฒนา คุณภาพชีวิต ให้เป็นคนดีมีคุณภาพ ให้มีอำนาจหน้าที่ในการ เสริมสร้างศีลธรรม ปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ส่งเสริม ดูแล รักษาและทำนุบำรุงศาสนาสถานและศาสนวัตถุ ให้การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ ที่ทางราชการรับรอง และสนับสนุนการดำเนินการขององค์กรศาสนา ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมหรือตามที่กระทรวงหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

⁷⁶พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์, นายกรัฐมนตรี, คำแถลงนโยบาย ของ คณะรัฐมนตรี แถลงต่อ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, <<http://www.thaigov.go.th>> (20 พฤษภาคม 2552)

ซึ่งแนวนโยบายการดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาล และบริบทของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 กรมการศาสนามีแนวทางในการพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ตาม แนวโน้มของบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพื่อพัฒนาประเทศให้สามารถดำรงอยู่อย่างมั่นคง ในกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยมุ่งเน้นให้คนมีคุณภาพ คุณธรรม มีความรอบรู้อย่างเท่า ทัน มีสุขภาพจิตดีอยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น ชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งความมั่นคง ในการดำรงชีวิตอย่างมี ความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี เป็นธรรมและมีภูมิคุ้มกันความเสี่ยงจากความผันผวนของ ยุค โลกาภิวัตน์ ภายใต้อิทธิพลของทุนทางสังคมและคุณภาพของความหลากหลายทาง วัฒนธรรม เอกลักษณ์ความเป็นไทย และศาสนา เป็นฐานในการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีแนว ปฏิบัติดังนี้ คือ

1. การใช้มิติทางศาสนาพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและ การเรียนรู้ด้วยการใช้มิติทางศาสนาคุ้มกัน(safety Net) และระบบบริหารความเสี่ยงให้กับภาคสังคม พัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีจิตใจตั้งมั่นอยู่ในกรอบของศีลธรรมและมีจิตสำนึกสาธารณะสร้างสุข ภาวะคนไทยให้มีสุขภาพจิตที่แข็งแรง ใช้สถาบันทางศาสนาสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกัน ในสังคมได้ อย่างสันติสุข ใช้ศาสนาสร้างเสริมผู้สูงอายุให้มีสุขภาพจิตที่แข็งแรง ใช้สถาบันทางศาสนาสร้างคน ไทยให้อยู่ร่วมกันในสังคม ได้อย่างสันติสุข ใช้ศาสนาสร้างเสริมผู้สูงอายุให้มีคุณค่าในชีวิต จัดองค์ ความรู้ทางศาสนา ในเทคโนโลยีสมัยใหม่มาพัฒนาต่อยอดหลักธรรมทางศาสนา ที่สามารถนำไปใช้ ในชีวิตประจำวัน และสนับสนุนให้มีการวิจัยและพัฒนาในสาขาที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เป็นต้น

2. การนำมิติทางศาสนาสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและสังคม ให้เป็นฐานที่ มั่นคงของประเทศ โดยการใช้ศาสนาในการบริหารจัดการชุมชนให้เข้มแข็ง สร้างเครือข่ายศาสน สัมพันธ์ชุมชนให้เป็นส่วนหนึ่งของกลไกในการบริหารชุมชน การเชื่อมโยงบทบาทองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นกับสถาบันทางศาสนา ในการสืบสานวัฒนธรรมจารีตประเพณีที่สั่งมาของชุมชน เป็นต้น

3. การนำมิติทางศาสนาเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน เช่น ใช้สถาบันทางศาสนาสร้างและพัฒนารักรมาภิบาล ให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตในทุกกลุ่ม อาชีพของสังคมไทยเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการประเทศสู่คุณภาพและความยั่งยืน ใช้สถาบัน ศาสนาเข้ามาสร้างความเข้มแข็งกับภาคประชาชนให้สามารถเข้าร่วมในการบริหารจัดการประเทศ และฝึกอบรมผู้ประกอบการธุรกิจเอกชน ให้มีความเข้าใจในหลักธรรมาภิบาล

4. การบริหารจัดการด้านศาสนาให้มีประสิทธิภาพด้วยการ เตรียมความพร้อมในการ บริหารงานด้านศาสนาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ให้ความสำคัญต่อการนำทุน ทาง สังคม คือ สถาบันศาสนา ศาสนสถาน โรงเรียน ชุมชน ที่มีศักยภาพและความได้เปรียบ ด้านอัตลักษณ์ และคุณค่าของชาติมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน

โครงการของกรมการศาสนาที่เป็นจุดเน้นตามนโยบายรัฐบาล คือ โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มุ่งพัฒนาคุณธรรมศีลธรรมของเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ ตามนโยบายรัฐบาล ด้านสังคมคุณธรรมนำความรู้ ผ่านกระบวนการเรียนการสอนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งกรมการศาสนาเห็นว่า โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นโครงการเชิงรุกที่สามารถ นำกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสู่กลุ่มเยาวชน ให้บังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน เนื่องจากมีการบูรณาการนำมิติทางศาสนากับการศึกษาที่เข้าถึงผู้เรียน โดยมีพระภิกษุสงฆ์เข้าไป มีส่วนร่วมในการอบรมสั่งสอน และรัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญในการเพิ่มจำนวนพระสอนศีลธรรม จึงได้สนับสนุนให้มีจำนวนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนถึง 20,000 รูป เพราะในภาพรวมโครงการครูพระสอนศีลธรรมเป็นโครงการที่สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมกลุ่มเด็กและเยาวชนอย่างเป็นรูปธรรม

โครงการต่อมา คือ โครงการอุดหนุนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และโครงการบรรพชาอุปสมบทพระภิกษุสามเณรและบวชศีลจารีณีภาคฤดูร้อน เพื่อส่งเสริมให้วัดได้มีบทบาทในการเป็นสถาบันพัฒนาจิตใจสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้เด็กและเยาวชน เป็นแหล่งเรียนรู้ ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับประชาชนในทุกกลุ่มวัยซึ่งสอดคล้องกับแผนฯ 10 ซึ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลางพัฒนา⁷⁷

2.5.9 นโยบายสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา

รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 ประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2545 มีผลให้เกิดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นหน่วยงานราชการระดับกรมขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่ วันที่ 3 ตุลาคม 2545 เป็นต้นมา และเนื่องจากกฎหมายบัญญัติว่าการแบ่งส่วนราชการที่มีฐานะเป็นกรมให้ออกเป็นกฎกระทรวง พร้อมทั้งระบุอำนาจหน้าที่ไว้ด้วย ต่อมานายกรัฐมนตรีจึงออกกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. 2545 ดังนี้ ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีภารกิจเกี่ยวกับการดำเนินงานสนองงานคณะสงฆ์และรัฐ โดยการ ทำนุบำรุงส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนา ให้การอุปถัมภ์ ค้ำครอง และส่งเสริมพัฒนางานพระพุทธศาสนาดูแล รักษา จัดการศาสนสมบัติ พัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งให้การสนับสนุน ส่งเสริมพัฒนาบุคลากรทางศาสนา พุศุแบบง่าย ๆ ว่าเมื่อมีพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวง กรม เกิดขึ้น งานด้านการ

⁷⁷กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมเสริมสร้างคามสามานฉันท์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุข พุทธศักราช 2551, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, 2550), หน้า 7-15.

ศาสนาที่แยกออกเป็น 2 ทาง งานด้านศาสนาทั่วไปเป็นหน้าที่ของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ส่วนงาน ด้านพระพุทธศาสนาเป็นหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ตามรายงานของกองงาน โฆษกสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้รายงานว่าศาสตราจารย์ ชีรภัทร เสรีรังสรรค์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ในฐานะผู้กำกับดูแลสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้มอบนโยบายการดำเนินงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2550 เนื่องจากเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีบทบาทสำคัญต่อความมั่นคงของชาติ เป็นหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบกิจการพระพุทธศาสนาอันเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรม และวิถีชีวิตไทย ซึ่งเป็นสถาบันหนึ่งคู่กับสถาบันชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์ ทางรัฐบาลได้มอบนโยบายการบริหารงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยเน้น การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม ทั้งการพัฒนาจากภายในองค์กร และการพัฒนาจากภายนอกองค์กร โดยกำหนดกรอบนโยบายไว้ 3 ระยะ ดังนี้

1. นโยบายระยะสั้น

นโยบายระยะสั้น ได้แก่

1. การพัฒนาขีดศักยภาพองค์กรให้สามารถรองรับ และสนองงานคณะสงฆ์คุ้มครองและพิทักษ์พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. จัดให้มีคณะกรรมการพระพุทธศาสนาระดับชาติ และระดับจังหวัด
3. พัฒนาบทบาทของวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในทุกด้าน
4. พัฒนาวัดต้นแบบ โดยใช้หลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ที่ยังคงยึดหลักพระธรรมวินัยควบคู่กันไป นำหลักการมีส่วนร่วมของการบริหารจัดการสมัยใหม่ เข้ามาใช้
5. พัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาด้านแบบให้ได้มาตรฐานและคุณภาพ จังหวัดละ 2 โรงเรียนทั้งสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดตั้งโรงเรียนสาธิตทุกวิทยาลัยเขตที่มีการเรียนการสอนของคณะศึกษาศาสตร์

ทั้งนี้การดำเนินงานดังกล่าวจะต้องสอดคล้องกับภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์ ดังนี้

1. การปกครอง
2. การศาสนศึกษา
3. การเผยแผ่
4. การสาธารณูปการ
5. การศึกษาสงเคราะห์
6. การสาธารณสงเคราะห์

จากการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่าการที่จะสนองงานให้บรรลุตามที่คาดหวังไว้ทั้ง 6 ด้าน ทุกภาคส่วนจะต้องให้การสนับสนุน เข้ามำกำหนดบทบาท และมีส่วนร่วม หนึ่ง การที่จะดำเนินงานให้บรรลุผลทั้ง 6 ด้าน วัดและพระสงฆ์จะต้องได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านศักยภาพ ความพร้อม องค์ความรู้ การบริหารจัดการ การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการบริหารจัดการ เนื่องจากการดำเนินงานที่ผ่านมา ๆ มา เกี่ยวกับบทบาทความสำคัญของวัดยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สถานะความเป็นในการดำรงชีพ ความเชื่อมั่นศรัทธาในคณะสงฆ์ ความเปลี่ยนแปลงบทบาทดังกล่าวจึงทำให้ประชาชน ขาดแหล่งปลูกฝังอบรม ศีลธรรมอันดีงาม ตลอดจนแนวความคิดที่จะมุ่งมั่นกระทำสิ่งที่ดี และประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ส่งผลถึงภาพรวมของคุณภาพชีวิตของประชาชน ในขณะเดียวกันศักยภาพของพระสงฆ์ที่จะเป็นผู้ชี้แนะ สั่งสอน อบรมประชาชนก็ลดลงด้วย เนื่องจากขาดความต่อเนื่อง และโอกาสการมีส่วนร่วมด้านการพัฒนาต่อสังคม ประกอบกับสภาพความเป็นจริงของวัด / ศาสนาสถานขาดบุคลากรที่จะเข้ามาดูแล ตลอดจนกิจกรรมของวัดขาดคนที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษา หรือร่วมดำเนินการ จึงทำให้ความเป็นอดีตที่เคยรุ่งเรืองถูกจำกัดบทบาทลงอย่างเช่นปรากฏในปัจจุบัน

เพื่อให้ความเป็นอดีตที่เคยรุ่งเรือง กลับมาสู่ปัจจุบัน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงได้รับนโยบาย เพื่อดำเนินการโครงการวัดพัฒนาต้นแบบ อันจะเป็นรากฐานในการขับเคลื่อน การพัฒนาวัดในทุก ๆ ด้าน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมตามหลักการที่ใช้ได้ผลในอดีต คือ บวร (บ้าน วัด โรงเรียนและราชการ) เข้ามามีส่วนผลักดันในการพัฒนา

ดังนั้น การจัดโครงการวัดพัฒนาต้นแบบเพื่อสนองนโยบายของภาครัฐในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ ตลอดจนชุมชนรอบวัดมีจิตสำนึกร่วมกันดูแล ช่วยเหลือคุ้มครองวัดและพระสงฆ์และเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากขึ้น และเพื่อให้วัดมีความสะอาด ร่มรื่น สงบ สว่าง และสร้างความสุข รวมทั้งเป็นสถานที่ดำเนินกิจกรรม ด้านต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ และแหล่งรวบรวมความรู้ ทางวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชุมชน

2. นโยบายระยะกลางและระยะยาว ดังนี้

1. พัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก

2. จัดให้มีองค์กรประสานงานกลางงานทางพระพุทธศาสนาระดับจังหวัดทุกจังหวัด

โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นฝ่ายสนับสนุนอำนวยความสะดวก รวมทั้งพัฒนาที่ทำการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดให้เป็นศูนย์กลางบริหารกิจการพระพุทธศาสนา ในจังหวัด เป็นที่ทำการทั้งของเจ้าหน้าที่ หรือข้าราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดและเป็นที่ทำการสำนักงานเจ้า

คณะจังหวัด ซึ่งที่ทำการดังกล่าวจะประกอบด้วยศูนย์ฝึกอบรมและเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างครบวงจร ซึ่งทั้งคณะสงฆ์ ภาครัฐและเอกชนสามารถใช้ร่วมกันได้ทั้งในกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมทั่วไป ศูนย์ศึกษาค้นคว้าวิชาการพระพุทธศาสนาจังหวัดและเป็นที่ตั้งขององค์กรชาวพุทธในจังหวัด และพัฒนาเป็นพุทธมณฑลจังหวัดในที่สุด ภาคละ 2 จังหวัด

3. จัดให้มีกองทุนหรือมูลนิธิเผยแพร่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทุกจังหวัด โดยขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชน

4. จัดให้มีกองทุนและหรือมูลนิธิ เพื่อพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาทั้งในด้านศาสนวัตถุ ศาสนาธรรม และศาสนาพยาน โดยขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชน

5. ปรับโครงสร้างสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ให้สอดคล้องกับบทบาทและภารกิจยิ่งขึ้น การดำเนินงานในครั้งนี้เป็นการดำเนินงานตามนโยบายระยะสั้นที่ได้มอบหมายให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เร่งดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และให้เห็นผลเป็นรูปธรรมโดยกำหนดให้มีการเปิดตัวโครงการวัดพัฒนาต้นแบบ

2.6 บทบาทพระสงฆ์กับงานด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาเป็นภาระหรือหน้าที่หนึ่งที่พระสงฆ์จะต้องทำ แม้โดยความจริงการเผยแพร่พระพุทธศาสนา จะต้องช่วยกันของพุทธบริษัททั้งสิ้น แต่ภาระหนักก็ยังตกเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ ทั้งนี้ที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า พระสงฆ์มีเวลาศึกษาธรรมะวินัยมากกว่าชาวบ้าน ประกอบกับการเผยแพร่ธรรม ได้ถูกมอบหมายจากพระพุทธองค์ ตั้งแต่เริ่มแรกของการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ประชาชนทั่วไปจึงมองว่า พระสงฆ์เป็นธรรมทายาทของพระพุทธเจ้า บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระไตรปิฎกได้แก่การเป็นผู้ปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอน ของพระพุทธเจ้าเพื่อให้บรรลุพ้นทุกข์และสั่งสอนคนทั่วไปให้พ้นทุกข์ตาม หน้าที่การเทศนา สั่งสอนธรรมอันเป็นการเผยแพร่และสืบต่อพระศาสนา เป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์⁷⁸ ซึ่งงานที่เกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์นั้นในปัจจุบันพอจำแนกได้ดังนี้

2.6.1 งานบวชสามเณรภาคฤดูร้อน

งานบวชสามเณรภาคฤดูร้อนปัจจุบันได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชนและชาวบ้านเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะทุกฝ่ายมองเห็นว่าวัตถุประสงค์ของงานเป็นการเผยแพร่หลักธรรมเข้าสู่กลุ่มเยาวชน และเปิดโอกาสให้เยาวชนชายได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ โดยการได้ใช้ชีวิตภายใต้ร่มกา

⁷⁸ ภัทรพร สิริกาญจ, “ความสำคัญของพระสงฆ์ต่อชาวไทย”, พ.ศ. ๒๕๒๙, ๒๙ ฉบับที่ ๑๙๖ (ก.ค.-ส.ก ๒๕๓๘), หน้า ๖๐-๖๑.

สาวพัสต์ ได้ศึกษาหลักธรรมที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และได้รับการอบรมขัดเกลานิสัย ให้เยาวชนเป็นคนดีมีคุณภาพ มีคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งมาจากบ่อเกิดที่สำคัญ คือ หลักพระศาสนา ในการที่จะทำให้เด็กและเยาวชนมีศาสนาและจริยธรรม โดยที่ทั้งคนที่แวดล้อมและตัวเด็กนั้นต่างก็เป็นคนมีศาสนาและจริยธรรมด้วยกัน⁷⁹

2.6.2 งานอบรมค่ายคุณธรรม

งานอบรมค่ายคุณธรรม เป็นงานในลักษณะของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาอีกรูปแบบหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจจากเยาวชนเป็นอย่างมาก ลักษณะงานเป็นการอบรมช่วงระยะเวลาสั้น ๆ 3-5 วัน โดยจะเน้นเรื่อง การทำวัตรสวดมนต์ เจริญสมาธิ เดินจงกรม ศึกษาข้อธรรมต่าง ๆ เพื่อจะปลูกฝังให้ผู้เข้ารับการอบรม เกิดความรักความสามัคคี มีความกตัญญู มีความเสียสละรู้จักการทำงานเป็นหมู่คณะ เป็นต้น

ผลของการดำเนินการ มีผลทำให้พระสงฆ์สามารถนำหลักธรรมเข้าถึงกลุ่มเด็ก เยาวชน ทั้งหญิงทั้งชาย ได้ง่ายและมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นที่พักใจของผู้ปกครอง คณะครู และผู้เกี่ยวข้องเป็นอย่างมาก ดังคำกล่าวของ ประสาท สุขเกษม ที่ว่า การเข้าค่ายคุณธรรม จะเป็นโอกาสอันดีในการพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุตรหลาน ซึ่งจะเป็ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต จึงให้การสนับสนุนบุตรหลานเพื่อเข้ารับการฝึกอบรม และหลังจากบุตรหลานได้ผ่านการอบรมจากค่ายคุณธรรมแล้วเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ทำให้เกิดความประทับใจและความคาดหวังว่า ค่ายคุณธรรมจะเป็นสถานที่พัฒนาของเยาวชนในอนาคต⁸⁰ และการพัฒนาคนก็คือ การพัฒนาสังคมในทางอ้อมนั่นเองซึ่ง พระสงฆ์ได้มีบทบาทในการอบรมเด็กและเยาวชนให้อยู่ในสังคมอย่างปลอดภัย โดยอบรมให้รู้จักหน้าที่ของตน...รู้จักการปรับตัวเข้ากับครอบครัว...รู้จักแก้ปัญหาชีวิตของตนเองในทางที่ถูกต้อง มีความกตัญญูกตเวทิต ต่อสิ่งที่อำนวยความสะดวกแก่ตนเอง ไม่ทำลายสิ่งที่เป็นประโยชน์ รู้จักตอบแทนคุณบิดามารดา เป็นต้น⁸¹

⁷⁹พระธรรมปิฎก (ป.อ ปยุตโต), ศาสนาและเยาวชน, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2539), หน้า 8.

⁸⁰ประสาท สุขเกษม, “บทบาทพระภิกษุสงฆ์ในการขัดเกลาสังคมแก่เยาวชน : ศึกษากรณีค่ายคุณธรรมวัดคู โมงค์ จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), 2542, หน้า 56.

⁸¹สัญญา ธรรมศักดิ์, อ้างถึงใน ศรีทับทิม พาณิชพันธ์, “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาเด็กและครอบครัว”, (กรุงเทพมหานคร: ศรีนครการพิมพ์, 2551), หน้า 23.

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การเข้าค่ายอบรมคุณธรรมหรือบวชสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นกิจกรรมหนึ่งที่จะสามารถชักนำให้เด็กเยาวชนได้เข้าวัดขัดเกลาศูภนิสัย นอกจากจะพัฒนาด้านคุณธรรมแล้ว มีหลายวัดที่มีการพัฒนาด้านอาชีพเสริมด้วย เช่น วัดสวนแก้ว ได้พัฒนาเด็กให้เป็นเด็กดี เก่ง ฉลาด กล้า ในทางที่ถูกที่ควร สุภาพเรียบร้อย อ่อนน้อม การจัดอบรม เทศน์ ตามโรงเรียนต่าง ๆ การจัดค่ายจริยธรรมในวัดสวนแก้ว การสอนเด็กตามวัย โดยสอนให้ทำเอง ซื่อเอง เพิ่มพูนรายได้โดยการฝึกอาชีพในวัดด้วยวิธี Recycle เศษเหล็กบ้าง การทำโต๊ะ เก้าอี้ ฯลฯ และหาตลาดให้เด็ก ให้เข้าเรียนรู้จากประสบการณ์และหัดพึ่งตนเอง “อศุตาหิ อศุตนาโถ” รู้จักใช้เวลาว่าง สุภาพอ่อนโยนต่อทุกคน โดยการปฏิบัติตนทุกเช้าในวัดสวนแก้ว³² กิจกรรมตัวอย่างข้างต้นมีส่วนช่วยให้เด็กเข้าวัดมากขึ้น กลวิธีทำให้เยาวชนเข้าวัดที่พระภิกษุจะทำได้ คือ การพักแรมหรือออกค่าย ในวัด ใช้นิทานชาวบ้านที่สนุกเล่าให้นักเรียนฟัง เมื่อจบเรื่องจึงขมวดว่า นิทานเรื่องนั้นสอนธรรมข้อไหนของพระพุทธเจ้าเพื่อทำลายช่องว่างระหว่างพระสงฆ์กับเด็กและเยาวชน วัดจึงควรรวบรวมนิทานชาวบ้าน และใช้แทนที่นิทานชาดก ซึ่งผู้ฟังจะไม่ค่อยเห็นว่าเป็นธรรมคาและเป็นเรื่องของมนุษย์ธรรมดา³³

2.6.3 งานพระธรรมทูต

โครงการพระธรรมทูต เป็นโครงการที่จัดตั้งขึ้น โดยความร่วมมือของคณะสงฆ์และกรมการศาสนา โดยมีการพระธรรมทูตดูแลโดยตรง มีการนำพระสงฆ์ที่จะออกเผยแผ่พระพุทธศาสนามาอบรมซักซ้อมทำความเข้าใจก่อนออกปฏิบัติงาน วัดอุปประสงค์ของโครงการ พระธรรมทูตนั้นมีดังนี้

1. เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความอยู่รอดของประเทศชาติ
2. เพื่อส่งเสริมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และให้คำปรึกษาทางจิตใจแก่ประชาชน
3. เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดี มีความร่วมมือซึ่งกันและกัน ระหว่างข้าราชการ

ประชาชน พระสงฆ์ผู้นำทางศาสนาให้การพัฒนาประเทศ และความเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระศาสนาตามสมควรแก่สมณวิสัย³⁴

ปัจจุบันมีการแบ่งการทำงานออกเป็นสองสาย คือ สายแรก พระธรรมทูตสายภายในประเทศ มีพระสังฆาธิการรับผิดชอบตามลำดับชั้น จากระดับหน ระดับภาคระดับจังหวัดจนถึงระดับล่างสุด คือ เจ้าอาวาสวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ สายที่สอง เป็นสายต่างประเทศ มีพระเถระชั้นผู้ใหญ่ รับผิดชอบ

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 14-15.

³³ ศรีทับทิม พานิชพันธุ์ และคณะ, “บทบาทของพระสงฆ์ : ผู้นำสังคมในการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรม”, พ.ศ. ปีที่ 27 ฉบับที่ 188 (มี. ค- เม.ย 2537), หน้า 17.

³⁴ พระชนวัชฎ์ เกื้อกุลและคณะ, “การให้การศึกษแก่ชาวไทยภูเขาของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนครสวรรค์), 2543, หน้า 45.

หลายรูปหลายระดับ กระบวนการที่จะได้และส่งพระสงฆ์ไปเผยแผ่ก่อนข้างเขมร คือ จะมีการสอบเพื่อคัดเลือกพระภิกษุที่มีความรู้หลากหลายโดยเฉพาะในเรื่องหลักธรรมหลักการปฏิบัติกัมมัฏฐาน และเรื่องของภาษา นอกจากนั้นต้องผ่านการอบรมอีกหลายเดือนผ่านขั้นตอนอีกมากมาย เพื่อให้ได้พระสงฆ์ที่มีคุณภาพจริงๆ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะชาวตะวันตก นับเป็นบทบาทที่สำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่กลุ่มบุคคลที่มีความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ที่แตกต่างจากทางเอเชีย และที่ผ่านมาเป็นสิ่งที่น่ายินดี เนื่องจากมีชาวตะวันตกหันมาสนใจ เรื่องของหลักธรรมหลักการปฏิบัติในพระพุทธศาสนามากขึ้น ในหลายประเทศอนุญาตให้มี การสร้างวัดไทยขึ้น อาทิเช่น ในประเทศเยอรมัน อังกฤษ สวิตเซอร์แลนด์ อเมริกา หรือ สวีเดน เป็นต้น

2.6.4 งานพระธรรมจาริก

งาน โครงการพระธรรมจาริก เป็นโครงการในความรับผิดชอบของกรมการศาสนาและกรมประชาสัมพันธ์ จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2508 มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่วัดเบญจมบพิตร ฯ กรุงเทพฯ ฯ มีสำนักงานบริหารงานส่วนภูมิภาคอยู่ที่ วัดศรี โสดา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป้าหมายของงานอยู่ที่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านชาวเขา โดยมีวัตถุประสงค์หลัก ๆ ของโครงการมีดังนี้

1. เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขา
2. เพื่อพัฒนาทางจิตใจ การศึกษา การพยาบาลและแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า
3. เพื่อให้ชาวเขามีความรู้สึกรักเป็นคนไทยด้วยกัน
4. เพื่ออบรมศีลธรรมและหน้าที่พลเมืองแก่ชาวเขา⁸⁵

ในปัจจุบันมีพระธรรมจาริก ปฏิบัติงานอยู่ในหมู่บ้านชาวเขา 800 หมู่บ้านมีพระธรรม-จาริกจำนวน 386 รูป แยกเป็น พระสงฆ์ 344 รูป สามเณร 45 รูป⁸⁶

2.6.5 งานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล

หน่วยอบรมประจำตำบล ซึ่งเป็นหน่วยงานที่อยู่ในความรับผิดชอบของคณะสงฆ์และกรมการศาสนา หน่วยอบรมนี้จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2518 มีทั้งหมด 5,082 หน่วย⁸⁷ ลักษณะงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับท้องถิ่น ศูนย์กลางการ

⁸⁵สรุปการปฏิบัติงานของพระธรรมจาริก, รุ่นที่ 35 ประจำปี 2542, หน้า 7.

⁸⁶ประเสริฐ ชัยพิภูลิ, งานประชุมพระธรรมจาริกประจำปี, พระธรรมจาริก, ปีที่ 19 ฉบับที่ 43 (ม.ค.-ธ.ค.2544), หน้า 5.

⁸⁷ฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา, คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล, (กรมการศาสนา : กระทรวงศึกษาธิการ, 2541), หน้า 1-2

ปรึกษาหารือ การประสานงานเพื่อความร่วมมือ ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน โดยมีเป้าหมายคือช่วยเหลือและพัฒนาชาวบ้านนอกเหนือจากงานหลักคือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือสอนธรรมะ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ นายแพทย์ ประเวศ วะสี⁸⁸ ที่ว่า พระสงฆ์ต้องพร้อมเพียรสอนอภิธานิธรรม ชักชวนให้มาประชุมปรึกษาหารือกัน ชาวบ้านเกรงใจพระอยู่แล้ว ถ้าพระชักชวนก็จะมาประชุมกันง่าย ขึ้นมาประชุมกันแล้วก็ไม่ใช้พระสั่งให้ทำโน้นทำนี่ เพราะไม่ใช่การเรียนรู้ข้อสำคัญที่สุดชาวบ้านต้องเรียนรู้จากการวิเคราะห์ปัญหา วิจัยปัญหา วิเคราะห์ทางเลือกและตัดสินใจทางเลือกที่ถูกต้อง⁸⁹ งานที่หน่วยอบรมประชาชน ประจำตำบลดำเนินการ เช่นงานพระธรรมทูตประจำตำบล งานอบรมนักเรียนในโรงเรียน งานบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ฯลฯ ส่วนใหญ่จะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากภาครัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไป

2.6.6 งานโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

งานโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นงานที่พระสงฆ์พยายามจะปรับเปลี่ยนกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ จะรณรงค์แสดงธรรมเฉพาะในวันพระ วันศีล เหมือนเมื่อครั้งอดีต คงไม่ได้ยึดต่อไป สาเหตุเนื่องจากว่าวันหยุดทางราชการไม่ตรงกับวันหยุดในทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กเยาวชนเกิดความห่างเหินวัด ห่างเหินศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจึงได้ริเริ่มงานโรงเรียนดังกล่าวในปีพ.ศ. 2501 ซึ่งมีวัตถุประสงค์คือ

1. ทำให้เยาวชนคุ้นเคยกับพระพุทธศาสนา
2. ทำให้เยาวชนมีความรักวินัยและวัฒนธรรมไทย
3. ทำให้เยาวชนดำเนินชีวิตตามหลักการทางพระพุทธศาสนา
4. ทำให้เยาวชนรู้จักทำงานบริการสังคม⁸⁹

2.6.7 งานปริวาสกรรม

งานปริวาสกรรมโดยวัตถุประสงค์เกี่ยวกับกิจของพระสงฆ์ฝ่ายเดียวที่ต้องปฏิบัติ ทั้งนี้เพราะเป็นหนึ่งในกิจวัตร 10 ประการ ที่พระสงฆ์ต้องปฏิบัติ และอีกอย่างเป็นทางการเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ที่ต้องอาบัติหนัก แต่สามารถแก้ไขได้ (สังฆาทิเสส) ได้เปลื้องกรรมหนักดังกล่าวแต่ปัจจุบันได้เปิดโอกาสให้มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วย เช่น สามเณร ผู้สมาทานศีล 8 บางที่บางแห่ง วัดที่จัดงานปริวาสกรรมส่วนใหญ่ จะเชิญผู้มีความรู้ มีความเชี่ยวชาญหลายสาขาอาชีพ ทั้งในเรื่องของพระธรรมวินัย

⁸⁸ประเวศ วะสี, ศ.นพ, พระสงฆ์กับการเรียนทำทัฬหสังคม, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน, 2540), หน้า 75.

⁸⁹ภัทรพร สิริกาญ, "พระพุทธศาสนากับการศึกษา", พ.ศ.ล, ปีที่ 28 ฉบับที่ 197 (ก.ย- ต.ค 2538), หน้า 49-50.

และทางโลก ไปบรรยายถวายความรู้แก่พระสงฆ์ที่เข้าปริวาสกรรมฟังและมีส่วนให้ผู้ที่มีโอกาสเข้าร่วมงานปริวาสกรรม เช่น ไปทำบุญถวายทาน ได้ฟังธรรม ได้รับความรู้ต่าง ๆ ไปด้วย ซึ่งถือได้ว่าเป็นงานที่มีส่วนช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อีกทางหนึ่งด้วย

2.6.8 งานแสดงธรรมในวาระต่าง ๆ

งานแสดงธรรมในวาระต่าง ๆ เช่น ในวันพระ งานศพ งานแต่งงานหรือแสดงธรรมผ่านสถานีวิทยุ โทรทัศน์ ล้วนเป็นลักษณะงานเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกรูปแบบหนึ่ง ทั้งนี้ถ้าจะกล่าวถึงลักษณะการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นพระสงฆ์ควรเน้นอะไร สมพร เทพสิทธิ กล่าวไว้ว่า พระสงฆ์ควรปลูกจิตสำนึกของชาวพุทธในชุมชนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติใน 3 ประการ คือ⁹⁰

1. มีจิตสำนึกในคุณูปการของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ ที่มีต่อประชาชนสังคมและประเทศชาติ
2. มีจิตสำนึกในหน้าที่ของชาวพุทธในการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ รวมทั้งการป้องกันภัยของพระพุทธศาสนา
3. มีจิตสำนึกในหน้าที่ของชาวพุทธในการศึกษาอบรม ปฏิบัติธรรม และเผยแผ่ธรรม อยู่เสมอ เพื่อให้เป็น ผู้รู้ ผู้ตื่น และผู้เบิกบาน สอดคล้องกับคำกล่าวของ รัชนิกร เศรษฐ์ รัฐ ที่ว่า ภาระหน้าที่ของพระสงฆ์ มีดังนี้พระสงฆ์ทำหน้าที่สั่งสอนและส่งเสริมให้ชาวชนบททำบุญกุศล ต่าง ๆ สงฆ์ทำหน้าที่เป็นธรรมทูตและพระธรรมจาริก ซึ่งเผยแผ่หลักธรรมแก่ชาวเขา ทำให้ชาวเขาเกิดความรักชาติ ไม่ทำไร่เลื่อนลอย และหันมานับถือพระพุทธศาสนา⁹¹ เช่นเดียวกับพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่กล่าวว่า ตามหลักหน้าที่ของพระก็คือ การให้ธรรมแก่ประชาชน เรียกว่า ธรรมทานแต่การให้ธรรมนั้นให้อย่างไร ถ้าพูดให้เขาฟัง เช่น เทศน์ แสดงธรรม บรรยายธรรม อันนี้แน่นอนชัดเจน แต่การให้ธรรมนี้ให้โดยไม่ต้องพูด พระอัสสชิ ท่านเดินไปบิณฑบาตในเมืองราชคฤห์ แต่อาการปรากฏตัวของท่านเป็นการให้ธรรมแก่อุปติสสมาณพ คือพระสารีบุตร โดยไม่ต้องพูดเลยอุปติสสมาณพ นั้นเมื่อเห็นพระอัสสชิผู้มีอาการสงบ งามสง่า และมีลักษณะของผู้ได้ฝึกพัฒนาตนอย่างดีแล้วก็เกิดความประทับใจเลื่อมใส กล่าวก็คือแม้จะแสดงธรรมไม่เป็นเทศน์ไม่เก่ง แต่สามารถทำตัวเป็นแบบอย่างได้⁹² การเป็นแบบอย่าง

⁹⁰สมพร เทพสิทธิ, “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน”, ไบลาน, ฉบับที่ 1 (ค.ค-พ.ย. 2540), หน้า 65.

⁹¹รัชนิกร เศรษฐ์ รัฐ, อ้างถึงใน จำนง อภิวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2528), หน้า 246-247.

⁹²พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2537), หน้า 13-14.

ที่ดีย่อมง่ายกว่า คำสอนดังสำนวนไทยที่ว่า “ตัวอย่างที่ดี คือกว่าคำสอน” และถ้าพระสงฆ์ปฏิบัติได้ ย่อมจะง่ายในการที่เยาวชนจะซึมซับเอาแบบอย่างให้กับเด็กและเยาวชน ได้ซึมซับเอาความดีงามเข้าไป ในตัวเองได้เพราะเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบมาก่อน และจะถ่ายทอดความดีงามมาสู่เยาวชนที่กำลัง ใฝ่รู้ได้นำไปเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตต่อไป^{๑๓}

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)

ได้กล่าวถึง “พุทธวิธีในการสอน กลวิธี และอุบายประกอบการสอน” ไว้ว่า วิธีสอนของ พระพุทธเจ้า มีหลายแบบหลายอย่าง ที่น่าสังเกตหรือพบบ่อยได้แก่วิธี ต่อไปนี้ คือ

1. แบบสากัจฉา หรือสนทนา

วิธีนี้ทรงใช้โดยเฉพาะผู้ที่มาเฝ้าหรือทรงพบนั่น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ยังไม่เข้าใจหลักธรรม

2. แบบบรรยาย

ทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชนหรือพระสงฆ์จำนวนมาก เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจกับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้วมาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจ เพิ่มเติมและหาความสงบสุขทางจิตใจ

3. แบบตอบปัญหา

ทรงใช้กับผู้ที่ทำถามปัญหาเกี่ยวกับพระองค์ เช่น ผู้นับถือศาสนาอื่น, ผู้มาถามเพื่อต้องการรู้คำ สอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนาหรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตน, ผู้ที่มาถามเพื่อลองภูมิ, ผู้ที่มา ถามเพื่อข่มปราบพระองค์ให้จนหรือให้ได้รับความอับอาย ฯลฯ ในการตอบปัญหานี้ทรงสอนให้ พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมาะสมไว้ในสังคัสสูตร

4. แบบวางกฎข้อบังคับ

ทรงให้เมื่อเกิดเรื่อง มีภิกษุกระทำผิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นครั้งแรก พระสงฆ์หรือ ประชาชนเล่าลือโพนทนาติเตียนกันอยู่ ทรงเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามภิกษุผู้กระทำความผิด เมื่อเจ้า ตัวรับได้ความเป็นสัตย์จริงแล้วก็ทรงดำหนิ ชี้แจงผลเสียหายที่เกิดแก่ส่วนรวม พรรณนาผลร้ายของ ความประพฤติไม่ดีและคุณประโยชน์ของการประพฤติที่ดีบัญญัติสิกขาบท จนสงฆ์ยอมรับคำของ พระองค์ว่าดีแล้วไม่ทรงบังคับเอาโดยพลการ

ส่วนกลวิธีและอุบายประกอบการสอนของพระพุทธเจ้ามี 10 ประการ

1. การยกอุทาหรณ์ และการเล่านิทานประกอบ

^{๑๓}พระมหาเจติยว กิตติปาโล, “พระสงฆ์กับการพัฒนาเด็กและเยาวชน”, พุทธจักร ปีที่ 53 ฉบับที่ 4 (เม.ย 2552), หน้า 46-47.

2. การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา
3. การใช้อุปกรณ์การสอน
4. การทำเป็นตัวอย่าง
5. การเล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่
6. อุปายเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล
7. การรู้จักจังหวะและโอกาส
8. ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ
9. การลงโทษและการให้รางวัล
10. กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า⁴

พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตฺโต)

หนังสือเรื่อง การปกครองคณะสงฆ์ไทย อยู่ภายใต้การปกครองโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. 2505 พบว่า งานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ภาค 2 มุ่งเน้นที่ความรู้ความสามารถ ความเข้าใจในหลักการเผยแผ่แล้วนำไปปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยกำหนดสาระัตถะที่เป็นนโยบายในการเผยแผ่คือ

1) หลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สามารถนำหลักธรรม และวิธีการ ไปประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีรายละเอียดเกี่ยวกับขอบข่ายที่พระนักเผยแผ่ต้องรู้ในหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ

- (1) นโยบายคณะสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- (2) หลักและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- (3) ปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- (4) การตั้งหน่วยอบรมประชาชนตำบล (อ.ป.ต.)
- (5) บทบาทพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

2) บทบาทพระสงฆ์กับงานพระธรรมทูต

เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่พระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ คือ

⁴พระธรรมปิฎก (ประยูร ชาญ คุโณ), พุทธวิธีในการสอน, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2541), หน้า 46-63.

- (1) หน้าที่ของพระธรรมทูต
- (2) ความสำคัญของพระธรรมทูต
- (3) คุณสมบัติและลักษณะพระธรรมทูตที่พึงประสงค์
- (4) บทบาทพระธรรมทูตกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศ
- (5) บทบาทพระธรรมทูตกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่างประเทศ

3) พระสงฆ์กับการอบรมศีลธรรมแก่เยาวชน

เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการอบรมศีลธรรมแก่เยาวชน เพื่อสร้างอนาคตที่ดีของประเทศชาติต่อไป คือ

- (1) หลักการ วิธี และกระบวนการในการจัดอบรม
- (2) กลุ่มเป้าหมายของผู้เข้ารับการอบรม
- (3) บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในการสอนศีลธรรมแก่เยาวชน
- (4) ตัวอย่างการจัด โครงการอบรมศีลธรรมแก่เยาวชน

4) พระสงฆ์กับการใช้สื่อในการสอน

เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่อการสอนต่าง ๆ และสามารถนำไปใช้ประกอบการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ

- (1) ความหมายและความสำคัญของสื่อการสอน
- (2) ประโยชน์ในการใช้สื่อการสอน
- (3) วิธีการใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ
- (4) พระสงฆ์กับประสิทธิภาพการใช้สื่อการสอน
- (5) พระสงฆ์กับการใช้สื่อเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา

5) สื่อสารมวลชนกับคณะสงฆ์

เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่อสารมวลชน เช่น สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น และตระหนักว่าสื่อสารมวลชนมีบทบาทสำคัญในสังคมปัจจุบัน คือ

- (1) ความสำคัญของสื่อสารมวลชน
- (2) หลักการ และจรรยาบรรณของสื่อสารมวลชน
- (3) พ.ร.บ. คลื่นความถี่กับการพระศาสนา
- (4) ชนิดและรูปแบบของสื่อสารมวลชน
- (5) บทบาทพระสงฆ์กับสื่อสารมวลชน
- (6) งานประชาสัมพันธ์คณะสงฆ์

เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักและวิธีการประชาสัมพันธ์ และสามารถนำหลักการและวิธีการไปประยุกต์ใช้กับงานคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ

- (1) หลักและวิธีการประชาสัมพันธ์
- (2) องค์ประกอบของการประชาสัมพันธ์
- (3) ความสำคัญของการวางแผนประชาสัมพันธ์
- (4) การสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์
- (5) แนวทางการประชาสัมพันธ์⁹⁵

ปัจจุบันหลายต่อหลายฝ่ายมองว่าสังคมกำลังมีปัญหาอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากยาเสพติดที่กำลังระบอบอย่างหนักในกลุ่มเยาวชน ซึ่งถ้าหากเด็กเยาวชนเหล่านั้น ได้หันมาสนใจพระพุทธศาสนา สนใจหลักธรรมและซึมซับเอาคุณความดีจากพระสงฆ์ แล้วสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ก็จะส่งผลให้สังคมน่าอยู่และเข้มแข็ง สังคมเข้มแข็ง สถานะของพระสงฆ์ก็จะดีไปด้วยตรงกับคำกล่าวของพระมหาสาขันธ์ หวานคำ ที่ว่า “เมื่อสังคมมั่นคงพระสงฆ์ก็มั่นคง ไปด้วย เพราะพระสงฆ์ต้องอาศัยสังคมในการดำรงสมณะเพศ ซึ่งการเผยแพร่หลักธรรมคำสอน ก็เพื่อการดำรงชีพได้อย่างมีความสุข ถือว่าเป็นหน้าที่ของสงฆ์”⁹⁶

สรุป หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลมาถึงปัจจุบัน ได้ให้ความสำคัญต่อศาสนทายาท คือพระภิกษุสงฆ์ผู้เผยแผ่ศาสนาธรรม แต่การเผยแผ่ธรรมของพระสาวกก็ยังต้องพึ่งพาอาศัยบุคคลภายนอกที่เป็นคฤหัสถ์เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุน หรือที่เรียกว่า อุบาสก อุบาสิกา ผู้นับถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่ระลึก ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ดำรงสืบทอดพระพุทธศาสนา มาจนถึงปัจจุบัน หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีอยู่ด้วยกัน 3 ส่วน คือ

- (1) ส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระในการเผยแผ่
- (2) ส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เผยแผ่ คือ พระสงฆ์
- (3) ส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติของผู้เผยแผ่

เช่น บุคลิกภาพ คุณธรรม ความรู้ความสามารถ และสามารถยึดเอาพุทธลีลาการสอนของพระพุทธเจ้านำมาเป็นบรรทัดฐานและประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ เทคนิควิธีการเผยแผ่

⁹⁵พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ฐมภูมิ อดิ), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ 9, อ่างแล้ว, หน้า 50.

⁹⁶พระมหาสาขันธ์ หวานคำ, “บทบาทพระสงฆ์ในงานสวัสดิการสังคม : ศึกษากรณีที่ได้รับรางวัลดีเด่น”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก), 2542, หน้า 53.

พุทธธรรมของพระสงฆ์ในปัจจุบัน ซึ่งมีหลากหลายวิธี เช่น การเทศน์, การปาฐกถา, การสนทนา, การสอน, การบรรยายอบรมศีลธรรม, การจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์, การเขียนบทความลงในสิ่งพิมพ์, การใช้สื่อทางเทคโนโลยีประกอบการสอนการบรรยายธรรมและการเป็นพิธีกร วิทยากรต่าง ๆ เป็นต้น วิธีการเหล่านี้ล้วนเป็นเทคนิควิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระสงฆ์ในปัจจุบัน เพราะฉะนั้นพระสงฆ์จึงถือว่าเป็นบุคลากรสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันและเป็นผู้สืบต่ออายุของพระพุทธศาสนาในอันยาวนานอีกด้วย

2.7 สภาพพื้นที่ อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

2.7.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

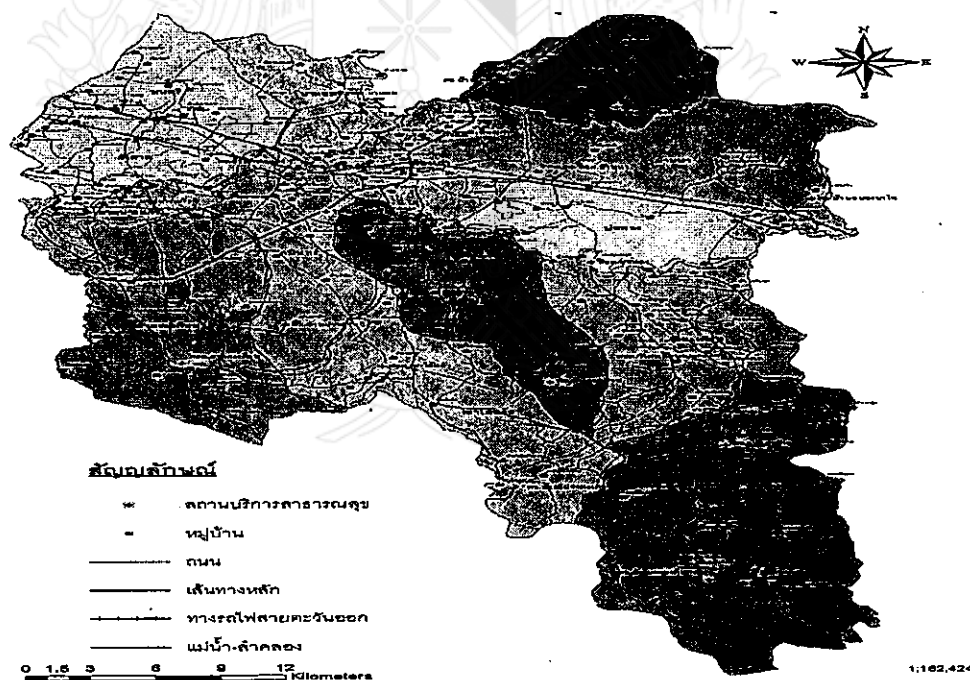
อำเภอกบินทร์บุรีตั้งอยู่ทางตะวันออกของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอข้างเคียง ดังนี้

1. ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอนาดี
2. ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอเมืองสระแก้ว (จังหวัดสระแก้ว)
3. ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอเขาฉกรรจ์ (จังหวัดสระแก้ว) และอำเภอสนามชัย

เขต(จังหวัดฉะเชิงเทรา)

4. ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอศรีมหาโพธิ์และอำเภอประจันตคาม

แผนที่อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

แผนภูมิภาพที่ 2.1 แผนที่อาณาเขตของอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาสัณฺญา ปญฺญาวิจิตฺโต (โปรงใจ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณฺจนฺโก, “หลวงตา-แพรเยื่อไม้” การเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อมวลชนแขนงต่างๆ เช่น วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร แลกบันทึกละเอียด และจัดพิมพ์หนังสือธรรมะออกเผยแผ่ เป็นต้น โดยมีจุดมุ่งหมาย คือ มุ่งที่จะให้ผู้ฟังที่มีโลภะ โทสะ โมหะ ก็ให้หายจากโลภะ โทสะ โมหะ ลงบ้าง ผู้ฟังที่มีความทุกข์ก็ให้คลายจากความทุกข์ลงบ้าง ผู้ฟังที่มีความประพฤติกุศลไม่ได้อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ให้เลิก ละ ได้ หรือผ่อนให้คลายลงได้ โดยเฉพาะวรรณกรรมเรื่องสั้น ได้สะท้อนให้เห็นว่าค่านิยมและปัญหาต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยในสมัยนั้น ท่านได้ให้คำแนะนำและเสนอความคิดเห็นเชิงแก้ไขปรับปรุงในเรื่องต่างๆ ชักจูงโน้มน้าวจิตใจบุคคลให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรม และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตนเอง เพื่อให้เกิดความสงบสุขในครอบครัว ส่งเสริม ให้เกิดความสงบสุขในสังคม และส่งเสริมให้เกิดจิตในเรื่องต่าง ๆ ที่สังคมไทยยังบกพร่อง รวมความว่า ท่านพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณฺจนฺโก, “หลวงตา-แพรเยื่อไม้” มีทั้ง “ศาสตร์” และ “ศิลป์” ในการนำเสนอหรือเผยแผ่พุทธธรรม (ศาสตร์ คือ ความรู้ ศิลป์ คือ เทคนิคหรือวิธีการ) ซึ่งท่านนำมาใช้จนเป็นเอกลักษณ์ของท่านและได้เป็นรูปแบบหนึ่งที่เป็นแนวทางขององค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสนำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน ดังนั้นรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของ (“พระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณฺจนฺโก, “หลวงตา-แพรเยื่อไม้”) จึงอาจเป็นแบบอย่าง เป็นบรรทัดฐานแห่งการเผยแผ่พุทธธรรมที่วัดต่างๆ สามารถนำไปศึกษาเพื่อเผยแผ่พุทธธรรมอย่างมีประสิทธิภาพได้”⁹⁷

พระวุฒิกุล วุฑฺฒิกุลโณ (พรหมพิมพ์) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมพระราชวรณฺณี(ประยูร ฐมฺมจิตฺโต) จากการศึกษาพบว่า เนื้อหาพุทธธรรมของพระราชวรณฺณีมีจุดเด่น คือมีเนื้อเรื่องบรรยายธรรม เป็นลำดับขั้นเป็นขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยใช้ภาษารวมสมัย ฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ลุ่มลึก ชัดเจน โดยสามารถสรุปประเภทเนื้อหาของพุทธธรรมที่ท่านนำเสนอได้ 4 ประเภทดังนี้ คือ

1. เนื้อหาประเภทพัฒนาจิตใจเพื่อชีวิตที่ดีงาม
2. เนื้อหาประเภทบูรณาการและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. เนื้อหาประเภทพระธรรมเทศนา

⁹⁷พระมหาสัณฺญา ปญฺญาวิจิตฺโต (โปรงใจ), “ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณฺจนฺโก, “หลวงตา-แพรเยื่อไม้”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2543, 206 หน้า.

4. เนื้อหาประเภทวิชาการ

จากการศึกษาวิจัยหนังสือและผลงานของพระราชวรมุนีมีจำนวน 42 เรื่องพบว่า พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) มีเทคนิคและวิธีการเผยแผ่หรือนำเสนอพุทธธรรมที่เด่นชัด 6 วิธี คือ

1. การนำเสนอ โดยการยกอุทาหรณ์ และการเล่านิทานประกอบ
2. นำเสนอโดยวิธีการยกอุปมาเปรียบเทียบ
3. นำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนาสุภายิต สุภายิต ปรัชญา คำคม โคลง บทประพันธ์ เป็นต้น
4. นำเสนอโดยวิธีการพูดเชื่อมโยงเรื่องราวหรือเหตุการณ์สถานการณ์ต่างๆ
5. นำเสนอโดยวิธีการยกบุคคลตัวอย่างประกอบการบรรยาย
6. นำเสนอโดยวิธีการแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน

ผลการสำรวจทัศนคติของพระภิกษุสามเณรทั้งสองกลุ่มที่มีต่อการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุนี ปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มส่วนใหญ่เห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยต่อบุคลิกลักษณะเนื้อหาพุทธธรรมและเทคนิคการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุนีที่นำเสนอ และมีความพอใจอยู่ในระดับดีมากต่อการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุนีในปัจจุบันหนังสือสองเรื่องที่พระภิกษุและสามเณรทั้งสองกลุ่มอ่านมากกว่าครึ่ง คือ เรื่องปลุกปลอบใจ ในยามวิฤกฤติและพระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ ส่วนข้อเสนอแนะของพระภิกษุสามเณร ทั้งสองกลุ่ม คือ ต้องการให้พระราชวรมุนีนำเสนอพุทธธรรมตามสาธารณะชนหรือตามสื่อต่างๆ ให้บ่อยและมากกว่าปัจจุบันนี้⁹⁸

อรณี ฝูงวรรณลักษณ์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปิดรับความคาดหวังและความพึงพอใจในรายการธรรมะทางสื่อโทรทัศน์ของสมาชิกชมรมพุทธศาสนาในกรุงเทพมหานคร” พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เปิดรับชมรายการธรรมะแบบนานๆ ครั้งโดยเหตุผลอยู่ที่ฝ่ายโทรทัศน์เช่น มีรายการธรรมะน้อย เพราะไม่มีผู้อุปถัมภ์รายการ และการสื่อสารก็ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะในช่วงเวลาที่ไม่เหมาะสม เนื้อหาที่ไม่หลากหลาย มีรูปแบบไม่น่าสนใจ ทำให้กลุ่มทั่วไป รวมทั้งคนที่พอจะสนใจบ้าง เปิดรับการสื่อสาร และรายการธรรมะที่มีราคาแพงในโทรทัศน์ ฉะนั้นหากคนกลุ่มนี้จะศึกษาธรรมะมักจะไม่น่าอภัยสื่อมวลชนจะใช้สื่อเฉพาะกิจ เช่น เทป หนังสือธรรมะ จากการชมทางโทรทัศน์มากกว่า⁹⁹

⁹⁸ พระวุฒิกิรณ วุฑฺฒิกิรโณ (พรหมพิมพ์), “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมพระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)”, ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2543, 163 หน้า.

⁹⁹ อรณี ฝูงวรรณลักษณ์, “การเปิดรับความคาดหวังและความพึงพอใจในรายการธรรมะทางสื่อโทรทัศน์ของสมาชิกชมรมพุทธศาสนาในกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2538, 195 หน้า.

อังกาบ พวงทอง ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการเปิดรับชมรายการเผยแพร่พระพุทธศาสนาทางโทรทัศน์ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัย พบว่า ในภาพของการเปิดรับรายการธรรมะทางโทรทัศน์ ในทางปฏิบัติที่เป็นจริงส่วนใหญ่ ของกลุ่มตัวอย่างเปิดรับรายการธรรมะ ทางโทรทัศน์แบบนาน ๆ ครั้ง แต่ในทางจิตสำนึกแล้ว คนกรุงเทพฯ ก็ยังเห็นว่าจำเป็นต้องมีรายการธรรมะทางโทรทัศน์ และเห็นว่าปริมาณรายการที่มีอยู่นั้นน้อยเกินไป อย่างไรก็ตาม หากได้เปิดรับชมแล้ว กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะนำเอาหลักธรรมะไปปฏิบัติและมักจะเพิ่มกิจกรรมการปฏิบัติทางศาสนา เช่น ทำบุญใส่บาตร ไปวัดฟังเทศน์ ฯลฯ แต่กลุ่มตัวอย่างไม่ได้ทำการเผยแพร่เรื่องราวที่เปิดรับ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากความเข้าใจของชาวพุทธว่า บทบาทดังกล่าว เป็นภารกิจของสงฆ์ มิใช่ฆราวาส กลุ่มตัวอย่างมีข้อเสนอแนะหลายประการเกี่ยวกับรายการธรรมะที่มีอยู่ในโทรทัศน์เช่นช่วงเวลาไม่เหมาะสม ช่วงเช้าก็เช้าเกินไป ควรแบ่งรายการออกเป็นหลาย ๆ รายการสำหรับคนหลายกลุ่ม ควรปรับปรุงรูปแบบและเนื้อหาให้หลากหลายมากขึ้น¹⁰⁰

ปิ่นนิตดา นพพนวัน ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแพร่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย” จากการศึกษาพบว่า รูปแบบวิธีการสื่อสารที่ใช้ในการเผยแพร่ธรรมะนั้นนับตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนปัจจุบัน เริ่มมาจากการใช้รูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยมีพระมหากษัตริย์และพระภิกษุสงฆ์เป็นหลัก ต่อมามีการใช้หนังสือ สิ่งพิมพ์ธรรมะและโสตทัศนูปกรณ์ในการศึกษาสมัยใหม่เข้าช่วย อีกทั้งมีการเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อมวลชนแขนงต่างๆ มากยิ่งขึ้นด้วย และได้มีการพัฒนารูปแบบวิธีการเผยแพร่ธรรมะจากการเทศน์ตามประเพณีดั้งเดิมมาสู่การบรรยายธรรม สนทนาธรรม ปาฐกถาธรรม และการจัดนิทรรศการทางพุทธศาสนา

สำหรับพระสงฆ์ในฐานะผู้ส่งสารที่ทำการศึกษาในครั้งที่มีจำนวน 5 รูป พระเทพวิสุทธิ-เมธี (ปัญญา นันทภิกขุ) พระทัตตะชี โวภิกขุ พระโพธิรักษ์ พระพยอม กุลยาโณ และ พระเทพเวที (ประยูร ทรัพย์โต) พบว่าพระสงฆ์ทั้ง 5 รูปมีวิธีการและกลวิธีนำการเผยแพร่ธรรมะที่เป็นลักษณะเด่น ได้ร่วมกัน คือ

1. รูปแบบการบรรยายธรรม
2. ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย
3. มีการจัดลำดับความยากง่ายของหัวข้อธรรมะและการยกตัวอย่างประกอบเหมาะสม เหตุการณ์ชีวิตปัจจุบันนำมาปฏิบัติได้
4. เป็นผู้ที่มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม

¹⁰⁰ อังกาบ พวงทอง, “พฤติกรรมการเปิดรับชมรายการเผยแพร่พระพุทธศาสนาทางโทรทัศน์ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์วารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชนมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2538, 156 หน้า.

5. ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง

6. มีวิธีการใช้สื่อเผยแพร่ธรรมในหลายระดับและหลายด้าน

หัวข้อธรรมะในฐานะสารที่ใช้ในการเผยแผ่ พบว่า พระสงฆ์ทั้ง 5 รูป ไม่มีการกำหนดหรือเน้นหัวข้อธรรมะใดเป็นพิเศษในการเผยแผ่เป็นรายปี โดยเฉพาะ อาจจะมีการเทศน์ ในหัวข้อธรรมะได้ซ้ำกันทุกปีก็ได้ ในส่วนความเห็นของผู้แทนภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ พระพุทธศาสนานั้นสามารถสรุปได้เด่นชัดคือ ควรเผยแผ่หัวข้อธรรมะที่สามารถช่วยในการดำรงชีวิตได้อย่างเป็นสุขร่วมกันของคนในสังคม

การใช้สื่อในการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์และวัดต่างๆ พบว่าส่วนใหญ่ยังคงใช้เพียงเครื่องขยายเสียงเป็นหลัก มีแต่วัดพระธรรมกายเท่านั้นที่มีการใช้สื่อและ โสตทัศนูปกรณ์สมัยใหม่อย่างสมบูรณ์แบบ

ผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มประชาชนเกี่ยวกับวิธีการเผยแผ่ธรรมะที่น่าสนใจและน่าเลื่อมใสพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนกว่า 1 ใน 3 แสดงความเห็นด้วยอย่างยิ่งต่อแนวทางแก้ไขปรับปรุงวิธีการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ไทย เช่น ควรพัฒนาพระสงฆ์ให้มีความรู้แตกฉานในหลักธรรมะและวิชาการทางโลกที่จำเป็น ควรแสดงธรรมะในเรื่องใกล้ตัวผู้ฟังและเหมาะสมแล้วกับยุคสมัย ควรยกอุทาหรณ์หรือตัวอย่างที่นำมาใช้ในชีวิตปัจจุบันได้ เป็นต้น

ปัญหาและอุปสรรคที่พบในการเผยแผ่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย แบ่งได้ 5 ประการ ดังนี้

1. ปัญหาและอุปสรรคด้านพระสงฆ์ในฐานะผู้เผยแผ่ธรรมะ เช่น การขาดแคลนพระสงฆ์ที่มีความสามารถในการเผยแผ่ธรรมะอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในเขตชนบท

2. ปัญหาและอุปสรรคด้านรูปแบบการสื่อสารเพื่อเผยแผ่ธรรมะ ปัจจุบันเน้นรูปแบบการเทศน์หรือการบรรยายธรรมภาคทฤษฎีเป็นหลัก แต่ไม่มีภาคปฏิบัติหรือจัดกิจกรรมต่อกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม ทำให้การเผยแผ่ธรรมะเข้าไม่ถึงจิตใจผู้ฟังอย่างแท้จริง

3. ปัญหาและอุปสรรคด้านวิธีการหรือกลวิธีการเผยแผ่ เช่น ไปมีการกำหนดหัวข้อธรรมะที่เหมาะสมกับผู้ฟัง หรือไม่มีการศึกษาหัวข้อธรรมะอย่างถ่องแท้ก่อนนำไปเผยแผ่ นอกจากนี้พระสงฆ์ไม่ได้มีการฝึกการผลิตและการใช้ โสตทัศนูปกรณ์มาก่อน รวมทั้งสื่อต่างๆ ส่วนใหญ่จึงมุ่งเน้นใช้แต่สื่อบุคคลเป็นหลัก ทำให้การเผยแผ่ธรรมะกระทำได้ในขอบเขตจำกัด

4. ปัญหาและอุปสรรคด้านประชาชนผู้รับฟังธรรมะ เช่น ประชาชนขาดความรู้พื้นฐานทางศีลธรรม การศึกษาทุกระดับไม่เน้นธรรมะหรือศีลธรรม นอกจากนี้สภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความเจริญวัฒนธรรมแบบตะวันตกที่หลั่งไหลเข้าสู่ประเทศไทย สภาพแวดล้อมในสังคมเช่นนี้ ไม่เอื้ออำนวยให้ประชาชนสนใจธรรมะ โดยเฉพาะเยาวชนหรือกลุ่มวัยรุ่นไม่ค่อยได้ให้ความสนใจนัก

5. ปัญหาและอุปสรรคอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ธรรมะ เช่น พระสงฆ์และสถาบันยังไม่มี การวิจัยประเมินผลในการเผยแพร่ธรรมะ เพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมในปัจจุบัน หรือพื้นฐานของผู้ฟังแต่ละกลุ่มเป้าหมาย และสถาบันสงฆ์มีการประชาสัมพันธ์และการในสื่อมวลชน ในการเผยแพร่ธรรมะในปริมาณที่น้อยมาก และขาดการประสานความร่วมมือจากหลายฝ่าย¹⁰¹

กฤตดา มมตะขบ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ทศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อ โครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ 1. เพื่อศึกษาถึงลักษณะ โครงสร้างอำนาจการปกครองวัดในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 หรือไม่ 2. เพื่อศึกษาถึงทศนคติของพระสงฆ์ต่อ โครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 3. เพื่อเสนอรูปแบบ โครงสร้างอำนาจวัดที่เหมาะสมสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ปัจจุบัน

สำหรับการวิจัยได้ใช้แนวทางการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งได้สำรวจทศนคติของพระสงฆ์ใน จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 420 รูป โดยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามและใช้การวิเคราะห์เชิงสถิติ

ผลการศึกษาเกี่ยวกับ โครงสร้างอำนาจการปกครองวัดในปัจจุบันพบว่าส่วนใหญ่เป็นไปตาม พระราชบัญญัติ พ.ศ. 2505 นั่นคือ เจ้าอาวาสเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด อย่างไรก็ตามหลาย ๆ วัดมี คณะกรรมการซึ่งมีเจ้าอาวาสเป็นประธานคอยดำเนินการกิจการของวัด คูแลทรัพย์สินสมบัติของวัด และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัด

ผลการสำรวจทศนคติของพระสงฆ์ต่อ โครงสร้างอำนาจการปกครองวัดเห็นว่าพระสงฆ์ซึ่ง โดยทั่วไปมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ โครงสร้างอำนาจ เห็นว่าโครงสร้างอำนาจเดิมไม่สอดคล้องกับ โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของประเทศ เจ้าอาวาสมีอำนาจมากเกินไปควรนำพระธรรม วินัยมายึดเป็นหลักในการตัดสินใจหา ควรมีการกระจายอำนาจให้พระสงฆ์ภูมิภาคในชั้นตอนของการ บริหาร การแต่งตั้งและถอดถอน รัฐควรเข้ามาบีบบทบาทช่วยเหลือสถาบันศาสนามากขึ้นและ นอกจากนี้ประชาชนควรเข้ามามีอำนาจในระดับที่เหมาะสม

สำหรับการศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร มีผลดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยด้านอายุ สมณศักดิ์ ตำแหน่งการบริหารและพรรษาสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แตกต่างกัน

¹⁰¹ ปิ่นนัดดา นพพานวัน, “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแพร่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย,” วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2533, 184 หน้า.

2. นิิกายที่แตกต่างกันส่งผลต่อความแตกต่างกันในการตีความเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

3. ปัจจัยต่าง ๆ คือ ที่ตั้งของวัด นิิกาย สมณศักดิ์ ตำแหน่งทางการบริหาร การศึกษาและอายุ พรรษากำหนดทัศนคติของพระสงฆ์ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดต่างกัน¹⁰²

สมพร ปากกะพอก ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนเขตอำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนพระสังฆาธิการได้ปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทั้งสองด้านแต่เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยพบว่าด้านการประพฤติปฏิบัติตนของพระสังฆาธิการค่าเฉลี่ยสูงกว่าด้านการอบรมสั่งสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนเป็นที่น่าสังเกตว่าด้านการอบรมสั่งสอนที่จำแนกเป็นด้านหลักสูตรด้านการสอน และด้านการวัดและประเมินผล พบว่าค่าเฉลี่ยด้านวิธีสอนอยู่ในระดับมากและสูงกว่า ด้านหลักสูตรและด้านการวัดประเมินผลซึ่งอยู่ในระดับปานกลางเกือบทุกข้อย่อย¹⁰³

พระสมาน กอรัมย์ ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการเจ้าคณะปกครองจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าสังฆาธิการเจ้าคณะปกครอง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2. ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการเจ้าคณะปกครอง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าเมื่อจำแนกตามอายุ พรรษา ระดับการศึกษา และตำแหน่งปกครองสงฆ์ โดยรวมไม่แตกต่างกันทางสถิติ 3. ปัญหาที่มีต่อบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการเจ้าคณะปกครอง จังหวัดบุรีรัมย์ ส่วนใหญ่การควบคุม กำกับ ดูแลพระภิกษุและสามเณรให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยไม่จริงจัง การจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรไม่ทั่วถึงการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาไม่สม่ำเสมอ¹⁰⁴

¹⁰² กฤศดา มมตะขบ, "ทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505", วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), 2543, 184 หน้า.

¹⁰³ สมพร ปากกะพอก, "บทบาทของพระสังฆาธิการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนเขตอำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1", คุรุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร), 2548, 115 หน้า.

¹⁰⁴ พระสมาน กอรัมย์, "บทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการเจ้าคณะปกครอง จังหวัดบุรีรัมย์", รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 2550), 120 หน้า.

ภัค เลิศทรัพย์สุรีย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็น ความเหมาะสมและปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรปริญญาตรี ภาคพิเศษ ของนักศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง พบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง จำแนกตามสภาพ ได้แก่ เพศ อายุ ประสบการณ์ การทำงาน ตำแหน่ง ระดับรายได้และคณะที่ศึกษาอยู่ในปัจจุบันแตกต่างกันและศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความคิดเห็นของการจัดการเรียนการสอน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรี ภาคพิเศษ ของมหาวิทยาลัยรามคำแหงที่ลงทะเบียนเรียนในปีการศึกษา 2547 จำนวน 5 คณะ ได้แก่ คณะนิติศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจ คณะมนุษยศาสตร์และคณะเศรษฐศาสตร์ จำนวน 350 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .90 การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้รับแบบสอบถาม และสามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด 344 ชุด คิดเป็นร้อยละ 98 สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าทีและการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว¹⁰⁵

ไพฑูรย์ รัตนคม ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูอาจารย์โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาส่วนกลาง กลุ่มที่ 5 ที่มีต่อดนตรีศึกษา การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและครูอาจารย์โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาส่วนกลาง กลุ่มที่ 5 ที่มีต่อดนตรีศึกษา
2. ศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูอาจารย์ ซึ่งมีตำแหน่งต่างกัน เพศต่างกัน อายุต่างกัน วุฒิการศึกษาต่างกันและประสบการณ์ทำงานต่างกัน ที่มีต่อวิชาดนตรีศึกษา

ผลจากการวิจัยพบว่า

1. ผู้บริหารและครูอาจารย์ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาส่วนกลางกลุ่มที่ 5 มีความคิดเห็นเกี่ยวกับดนตรีศึกษา 4 ด้าน 1)ด้านการบริหารหลักสูตรดนตรีศึกษา 2)ด้านการเรียนการสอนดนตรีศึกษา 3) ด้านปัญหาการเรียนการสอนดนตรีในโรงเรียนมัธยมศึกษาและ 4)ด้านบทบาทของดนตรีที่มีต่อสังคม

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนดนตรีศึกษาของผู้บริหารและครูอาจารย์พบว่า

- 2.1 ผู้บริหารและครูที่มีประสบการณ์การทำงาน 6-10 ปี มีความเห็นต่อการเรียนการสอนดนตรีศึกษามากกว่ากลุ่มตัวอย่าง 11-15 ปี, 16-20 ปี และ 25 ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ไม่พบความแตกต่างในผู้อื่น

¹⁰⁵ ภัค เลิศทรัพย์สุรีย์, “ความคิดเห็นความเหมาะสม และปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรปริญญาตรี ภาคพิเศษ ของนักศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง”, ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548), 108 หน้า.

2.2 ผู้บริหารและครูที่มีประสบการณ์การทำงาน 1-5 ปี มีความเห็นต่อการการเรียนการสอนคนตรีที่มีต่อสังคมมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์ 11-15 ปี, 16-20 ปี และ 25 ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ไม่พบความแตกต่างในคู่อื่น

2.3 ผู้บริหารและครูที่มีเพศ อายุ วุฒิการศึกษาและตำแหน่งแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนคนตรีแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05¹⁰⁶

2.9 สรุปกรอบแนวคิดในการวิจัย

2.9.1 ตัวแปรในการวิจัย

จากการศึกษา จากเอกสาร ตำราและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถรวบรวมและสรุปตัวแปรได้ดังต่อไปนี้

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)

ได้แก่ อายุ พรรษา การศึกษา(สายสามัญ) ระดับการศึกษา สายปรีดีธรรม(แผนกธรรม) และตำแหน่งการปกครองปัจจุบัน(สูงสุด)

2. ตัวแปรตาม (Dependent Variables)

ได้แก่ ทัศนคติของทหารกองประจำการ ซึ่งประกอบด้วยด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร, ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน และด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน

2.9.2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

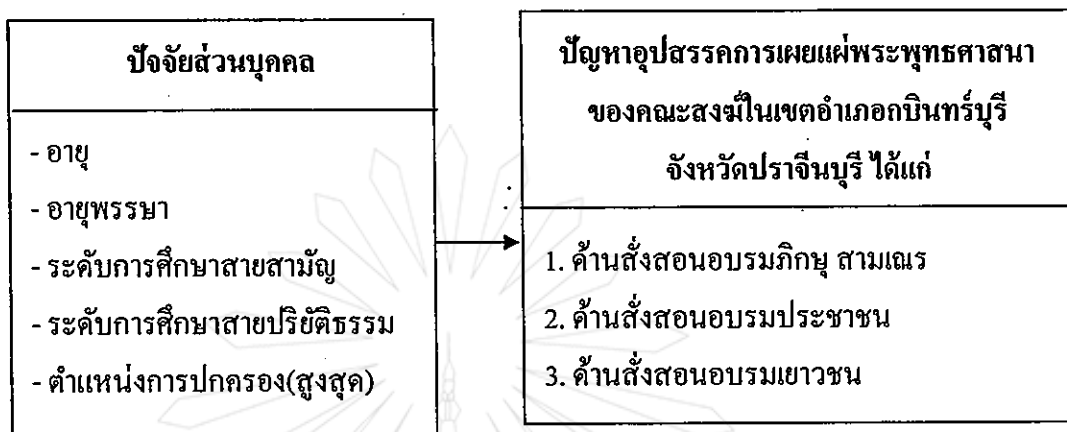
ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร แก่เยาวชนด้านสั่งสอนอบรมประชาชน และด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยกลุ่มของพระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต) และพระสมาน กอรัมย์ นำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดเพื่อให้สอดคล้องกับ ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอภินทรบุรี จังหวัดปราจีนบุรี ได้ดังต่อไปนี้¹⁰⁷

¹⁰⁶ไพฑูรย์ รัตนคม “ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูอาจารย์ โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา ส่วนกลาง กลุ่มที่ 5 ที่มีต่อคนตรีศึกษา”, ศึกษาสาตรมหาบัณฑิต, (บัณชิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550), 125 หน้า.

¹⁰⁷พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, อ่างแก้ว, 88 หน้า.

ตัวแปรอิสระ
(Independent Variables)

ตัวแปรตาม
(Dependent Variables)

แผนภูมิที่ 2.1 แสดงสรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่องปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขต อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการศึกษาและสำรวจตัวแปรในปรากฏการณ์และการค้นหาความแตกต่างของตัวแปรต่าง ๆ ด้วยวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) รวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

3.1 ประชากร

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.3 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.6 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ประชากร

3.3.1 ประชากร

ได้แก่ คณะสงฆ์ในเขตอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี เนื่องจากประชากรในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนน้อย ผู้วิจัยจึงใช้ประชากรทั้งหมด จำนวน 120 รูป

3.3.2 กลุ่มตัวอย่าง

ได้แก่ คณะสงฆ์ในเขตอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี ผู้วิจัยจึงใช้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 120 รูป

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaires) ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งโครงสร้างของแบบสอบถามออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ คือ

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามด้านปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ แบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับสภาพพื้นฐานของคณะสงฆ์ ประกอบด้วย อายุ อายุพรรษา วุฒิการศึกษาสายสามัญ วุฒิการศึกษาสายปริยัติธรรม

(แผนกธรรม) และตำแหน่งการปกครองปัจจุบัน(สูงสุด) โดยลักษณะคำถามเป็นแบบปลายปิด จำนวนรวมทั้งสิ้น 5 ข้อ

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภออินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี ทั้งหมด 3 ด้าน ได้แก่

1.ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร	จำนวน 6 ข้อ
2.ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน	จำนวน 6 ข้อ
3.ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน	จำนวน 8 ข้อ
รวมทั้งสิ้น	20 ข้อ

ผู้ศึกษาได้สร้างแบบสอบถาม โดยใช้มาตรวัดแบบ Likert Scale ซึ่งจะมีข้อคำถามที่ใช้วัด 5 ระดับ (Rating Scale)¹ ได้แก่

มากที่สุด	ให้คะแนน	5	คะแนน
มาก	ให้คะแนน	4	คะแนน
ปานกลาง	ให้คะแนน	3	คะแนน
น้อย	ให้คะแนน	2	คะแนน
น้อยที่สุด	ให้คะแนน	1	คะแนน

จากเกณฑ์การวัดดังกล่าว สามารถจัดช่วงคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 1-5 คะแนน โดยกำหนดในการแบ่งช่วงคะแนนออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

$$\begin{aligned}
 \text{ช่วงชั้นคะแนน} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{ระดับการวัด}} \\
 &= \frac{5 - 1}{5} \\
 &= \frac{4}{5} \\
 &= 0.80
 \end{aligned}$$

¹ พวงรัตน์ ทวีรัตน์, วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2538), หน้า 112-114.

จะได้เกณฑ์การแปลผลเป็น 5 ระดับ ได้ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	1.00 - 1.80	หมายถึง ระดับปัญหาน้อยที่สุด
คะแนนเฉลี่ย	1.81 - 2.60	หมายถึง ระดับปัญหาน้อย
คะแนนเฉลี่ย	2.61 - 3.40	หมายถึง ระดับปัญหาปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	3.41 - 4.20	หมายถึง ระดับปัญหามาก
คะแนนเฉลี่ย	4.21 - 5.00	หมายถึง ระดับปัญหามากที่สุด

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิดเพื่อให้คณะสงฆ์ได้เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอภินทรบุรี จังหวัดปราจีนบุรี ทั้ง 3 ด้าน คือด้านส่งเสริมอบรมภิกษุ สามเณร, ด้านส่งเสริมอบรมประชาชน, และด้านส่งเสริมอบรมเยาวชน

3.3 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเพื่อใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการดังนี้

3.3.1 ศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวคิด และผลงานวิจัยเพื่อกำหนดตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย และศึกษาเอกสาร คู่มือการสร้างเครื่องมือในการวิจัยเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ

3.3.2 สร้างแบบสอบถามแล้วนำไปปรึกษาขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ พัฒนาปรับปรุงให้เหมาะสมและถูกต้องตามข้อเสนอแนะ

3.3.3 สำหรับการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา แล้วนำมาวิเคราะห์ตามวิธีการทดสอบความเที่ยงตรงเนื้อหาของ IOC² โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Object Congruence : IOC) หรือ IOC ซึ่งผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องหรือค่า IOC เท่ากับ 0.933 ซึ่งมีค่าดัชนีมากกว่า 0.67 จึงมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ถือว่าสามารถนำไปใช้ได้จริง ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาประกอบด้วย

1) คร.บุญร่วม คำเมืองแสน

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

²สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1, เอกสารการบรรยายการจัดทำผลงานทางวิชาการ, กรกฎาคม 2550.

2) พระครูปลัดรุ่ง ปญญาวิโร

ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่บริหารทั่วไป มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาปราชญ์บุรี

3) ดร.ภาคภูมิ นิยมวิทย์พันธ์

ตำแหน่ง นิติกร กลุ่มกฎหมายและระเบียบสำนักกฎหมาย สป.กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

3.3.4 นำแบบสอบถามมาพัฒนาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะอีกครั้งหนึ่ง

3.3.5 นำแบบสอบถามที่ได้รับการแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

3.3.6 นำแบบสอบถามที่ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแก้ไขมาปรับปรุงแล้วนำไปใช้ต่อไป

ความเชื่อมั่น (Reliability) ตามแบบของครอนบาค (Cronbrach) โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ใช้สูตรดังนี้

$$a = \left\{ \frac{n}{n-1} \frac{1 - \sum S_i^2}{S^2} \right\}$$

เมื่อ a แทน สัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

n แทน จำนวนข้อ

S^2 แทน ความแปรปรวนแต่ละข้อ

S_i^2 แทน ความแปรปรวนทั้งฉบับ

ภายหลังจากตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาแล้ว ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือไปทดลองใช้กับคณะสงฆ์ ในเขตจังหวัดสระแก้ว ซึ่งมีใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ชุด และนำไปหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยใช้วิธีการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient)³ ตามวิธีการของ ครอนบาค (Cronbrach) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .811

3.3.7 นำแบบสอบถามไปจัดเก็บข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

³บุญเรียง ขจรศิลป์, วิธีวิจัยทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี เอ็น การพิมพ์, 2543), หน้า 35.

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการตามขั้นตอน ดังนี้

3.4.1 ขอความอนุเคราะห์หนังสือจากสำนักบริหารวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัยเพื่อขอความอนุเคราะห์ดำเนินการจัดเก็บข้อมูล

3.4.2 ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

3.4.3 เมื่อเก็บรวบรวมแบบสอบถามแล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลได้ตามที่ต้องการแล้ว ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลเพื่อพร้อมที่จะนำไปวิเคราะห์ การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผลการวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมทางสังคมศาสตร์ มีลำดับขั้นตอนดังนี้

3.5.1 ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลโดยหาค่าสถิติพื้นฐาน คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage)

3.5.2 ศึกษาปัญหาและอุปสรรค เกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ในเขตอำเภออินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี โดยการหาค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)

3.5.3 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มีสองกลุ่มที่เป็นอิสระของตัวแปรสองชุด โดยใช้ Chi-square

3.5.4 วิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรค การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ในเขตอำเภออินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี โดยใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency)

3.6 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

3.6.1 สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)

ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างนำเสนอ โดยใช้สถิติร้อยละ (%) หาค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (a-Coefficient)

1) การหาค่าร้อยละ (Percentage)⁴

จากสูตร ดังนี้

⁴นิภา เมธาวีชัย, วิทยาการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏธนบุรี, 2543), หน้า 128.

$$P = \frac{X \times 100}{N}$$

เมื่อ

P = ค่าร้อยละ

X = จำนวนผู้ที่เลือกคำตอบนั้น

N = จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

2) การหาค่าเฉลี่ย(Mean)⁵

จากสูตร ดังนี้

$$\bar{X} = \frac{\sum f_x}{N}$$

เมื่อ

\bar{X} = ค่าเฉลี่ย

N = จำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่าง

f = จำนวนความถี่แต่ละคำตอบ

X = ค่าน้ำหนักแต่ละคำตอบ

$\sum f_x$ = ผลรวมของคะแนนแต่ละระดับคูณกับความถี่

3) การหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(Standard Deviation)⁶

จากสูตร ดังนี้

$$S.D. = \sqrt{\frac{N \sum f_x^2 - (\sum f_x)^2}{N(N-1)}}$$

⁵สังศรี ชมพวงค์, การวิจัย, (นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 2547), หน้า 55.

⁶ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ, เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, 2540), หน้า 53.

เมื่อ

$S.D.$ = ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

N = จำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่าง

f = จำนวนความถี่แต่ละค่าตอบ

X = ค่าน้ำหนักทั้งหมด

$\sum fx^2$ = ผลรวมของความถี่คูณด้วยคะแนนแต่ละระดับยกกำลังสอง

$(\sum fx)^2$ = กำลังสองของผลรวมความถี่คูณด้วยคะแนนแต่ละระดับ

4) ความสัมพันธ์ระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง Chi-square ดังนี้

4.1) ตั้งสมมติฐาน H_0 : ข้อมูลสองชุดมีความเป็นอิสระกัน

H_1 : ข้อมูลสองชุดไม่เป็นอิสระกัน

4.2) กำหนดระดับนัยสำคัญ (α) เช่น ระดับนัยสำคัญ 0.01 df ที่ $(R-1)(C-1)$

โดยที่ R คือจำนวนแถว C คือจำนวน Column

4.3) กำหนดหาค่าไค-สแควร์ ซึ่งใช้สัญลักษณ์ว่า χ^2 ซึ่งจะสามารถหาค่า χ^2

ได้จาก

$$\chi^2 = \frac{\sum (O-E)^2}{E}$$

เมื่อ

O คือ ค่าที่ได้จากการสังเกตการณ์

E คือ ค่าที่ควรจะเป็นไปตามทฤษฎี (ในกรณีที่มีข้อมูลสองชุดไม่สัมพันธ์กัน)

การคำนวณค่า χ^2 จำเป็นต้องคำนวณค่า E ก่อน $E_{ij} = (n_i * n_j) / N$

E_{ij} คือ ค่า E แถวที่ i คอลัมน์ที่ j

n_i คือ ผลรวมของแถวที่ i

n_j คือ ผลรวมของคอลัมน์ที่ j

N คือ ผลรวมของตัวอย่างทั้งหมด

4.4) หากขอบเขตในการปฏิเสธ H_0 คือจะปฏิเสธ H_0 ก็ต่อเมื่อ ค่า χ^2 ที่ได้จากการคำนวณมีค่ามากกว่าค่า χ^2 ที่ได้

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย เรื่องปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอภินทรบุรี จังหวัดปราชินบุรี เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเกิดประโยชน์ตามคาดหวัง ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 120 รูป ด้วยวิธีแจกแบบสอบถาม รวม 120 ฉบับ ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์ นำมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมทางคอมพิวเตอร์และเสนอผลการวิเคราะห์โดยใช้ตารางประกอบคำบรรยาย ในการวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลผลความหมายของผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

4.2 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล 4 ตอน

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

μ	หมายถึง	ค่าเฉลี่ย
σ	หมายถึง	ค่าเฉลี่ยเบี่ยงเบนมาตรฐาน
df.	หมายถึง	ขั้นของความอิสระ (Degree of freedom)
*	หมายถึง	ค่าความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
X^2	หมายถึง	ค่าไคสแควร์ (Chi-Square)
Sig.	หมายถึง	มีนัยสำคัญทางสถิติ

4.2 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอภินทร์บุรี จังหวัดปราชินบุรี

ตอนที่ 3 การตรวจสอบสมมติฐานความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอภินทร์บุรีจังหวัดปราชินบุรี

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอภินทร์บุรี จังหวัดปราชินบุรี

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็น คณะสงฆ์ในเขตอำเภอภินทร์บุรี จังหวัดปราชินบุรี ผู้วิจัยได้ทำการประมวลผลข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จทางคอมพิวเตอร์แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม โดยหาค่าความถี่ (Frequency) และสถิติร้อยละ (Percentage) จำแนกตามตัวแปรอิสระ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.1 และตารางที่ 4.2 ดังนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนก ตามอายุ

	อายุ	จำนวน (รูป)	ร้อยละ (%)
1.	25-35 ปี	10	8.3
2.	36-45 ปี	47	39.2
3.	46-55 ปี	39	32.5
4.	56 ปีขึ้นไป	24	20.0
	รวม	120	100.0

จากตารางที่ 4.1 พบว่า คณะสงฆ์ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 36-45 ปีจำนวน 47 รูป คิดเป็นร้อยละ 39.2 รองลงมาคืออายุระหว่าง 46-55 ปีจำนวน 39 รูป คิดเป็นร้อยละ 32.5 อายุ 56 ปีขึ้นไปจำนวน 24 รูป คิดเป็นร้อยละ 20.0 และอายุระหว่าง 25-35 ปี จำนวน 10 รูปคิดเป็นร้อยละ 8.3 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนก ตามอายุพรรษา

อายุพรรษา		จำนวน (รูป)	ร้อยละ (%)
1.	6 – 10 พรรษา	25	20.8
2.	11 -15 พรรษา	22	18.3
3.	16 – 20 พรรษา	51	42.5
4.	20 พรรษาขึ้นไป	22	18.3
รวม		120	100.0

จากตารางที่ 4.2 พบว่า คณะสงฆ์ส่วนใหญ่มีอายุพรรษาระหว่าง 16 -20 พรรษา จำนวน 51 รูป คิดเป็นร้อยละ 42.5 รองลงมา 6 – 10 พรรษา จำนวน 25 รูป คิดเป็นร้อยละ 20.8, 11 – 15 พรรษา และ 20 พรรษาขึ้นไป จำนวน 22 รูป คิดเป็นร้อยละ 18.3

ตารางที่ 4.3 แสดงจำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนก ตามระดับการศึกษาสายสามัญ

ระดับการศึกษาสายสามัญ		จำนวน (รูป)	ร้อยละ (%)
1.	ไม่ได้รับการศึกษา	2	1.7
2.	ป.6	30	25.0
3.	ม.3	49	40.8
4.	ม.6 หรือเทียบเท่า	16	13.3
5.	อนุปริญญา ปริญญาตรี หรือสูงกว่า	23	19.2
รวม		120	100.0

จากตารางที่ 4.3 พบว่า คณะสงฆ์ส่วนใหญ่มีการศึกษาสายสามัญระดับ ม.3 จำนวน 49 รูป คิดเป็นร้อยละ 40.8 รองลงมา มีการศึกษา ป.6 จำนวน 30 รูป คิดเป็นร้อยละ 25.0, อนุปริญญา ปริญญาตรี หรือสูงกว่า จำนวน 23 รูป คิดเป็นร้อยละ 19.2, ม.6 หรือเทียบเท่า จำนวน 16 รูป คิดเป็นร้อยละ 13.3 และไม่ได้รับการศึกษาจำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 1.7

ตารางที่ 4.4 แสดงจำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนก ตามระดับการศึกษา สายปรีติธรรม (แผนกธรรม)

ระดับการศึกษา สายปรีติธรรม (แผนกธรรม)		จำนวน (รูป)	ร้อยละ (%)
1.	ไม่มีนักธรรม	4	3.3
2.	นักธรรมตรี	10	8.3
3.	นักธรรมโท	32	26.7
4.	นักธรรมเอก	74	61.7
รวม		120	100.0

จากตารางที่ 4.4 พบว่าคณะสงฆ์ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษานักธรรมเอก จำนวน 74 รูป คิดเป็นร้อยละ 61.7 รองลงมานักธรรมโท จำนวน 32 รูป คิดเป็นร้อยละ 26.7, นักธรรมตรี จำนวน 10 รูป คิดเป็นร้อยละ 8.3 และไม่มีนักธรรม จำนวน 4 รูป คิดเป็นร้อยละ 3.3

ตารางที่ 4.5 แสดงจำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนก ตามตำแหน่งการปกครอง ปัจจุบัน(สูงสุด)

ตำแหน่งการปกครองปัจจุบัน(สูงสุด)		จำนวน (รูป)	ร้อยละ (%)
1.	เจ้าอาวาส	28	23.3
2.	รองเจ้าอาวาส	18	15.0
3.	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	65	54.2
4.	รองเจ้าคณะตำบลขึ้นไป	9	7.5
รวม		120	100.0

จากตารางที่ 4.5 พบว่า คณะสงฆ์ส่วนใหญ่มีดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาส จำนวน 65 รูป คิดเป็นร้อยละ 54.2 รองลงมาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส จำนวน 28 รูป คิดเป็นร้อยละ 23.3, ดำรงตำแหน่งรองเจ้าอาวาส จำนวน 18 รูป คิดเป็นร้อยละ 15.0 และรองเจ้าคณะตำบลขึ้นไป จำนวน 9 รูป คิดเป็นร้อยละ 7.5

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ คณะสงฆ์ในเขตจังหวัดปราจีนบุรี

ตารางที่ 4.6 แสดงระดับความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
สงฆ์

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด	รวม
1.	ด้านตั้งสอนอบรมภิกษุ สามเณร	1	7	28	53	31	120
		8%	5.8%	23.3%	44.2%	25.8%	100.0%
2.	ด้านตั้งสอนอบรมประชาชน	0	11	30	46	33	120
		0%	9.2%	25.0%	38.3%	27.5%	100.0%
3.	ด้านตั้งสอนอบรมเยาวชน	1	11	46	54	8	120
		0.8%	9.2%	38.3%	45.0%	6.7%	100.0%
รวม		0	8	35	58	19	120
		0%	6.7%	29.2%	48.3%	15.8%	100.0%

จากตารางที่ 4.6 พบว่า คณะสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเรียงลำดับจากความคิดเห็นมากที่สุดไปน้อยที่สุดดังนี้ โดยรวมส่วนใหญ่คณะสงฆ์มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด จำนวน 19 รูป คิดเป็นร้อยละ 15.8 มากจำนวน 58 รูป คิดเป็นร้อยละ 48.3 ระดับปานกลาง จำนวน 35 รูป คิดเป็นร้อยละ 29.2 ระดับน้อย จำนวน 8 รูป คิดเป็นร้อยละ 6.7 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านตั้งสอนอบรมภิกษุ สามเณร มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด จำนวน 31 รูป คิดเป็นร้อยละ 25.8 มากจำนวน 53 รูป คิดเป็นร้อยละ 44.2 ระดับปานกลาง จำนวน 28 รูป คิดเป็นร้อยละ 23.3 ระดับน้อย จำนวน 7 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.8 ระดับน้อยที่สุด จำนวน 1 รูป คิดเป็นร้อยละ 0.8 ด้านตั้งสอนอบรมประชาชน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 33 รูป คิดเป็นร้อยละ 27.5 มากจำนวน 46 รูป คิดเป็นร้อยละ 38.3 ระดับปานกลาง จำนวน 30 รูป คิดเป็นร้อยละ 25.0 ระดับน้อยจำนวน 11 รูป คิดเป็นร้อยละ 9.2 และด้านตั้งสอนอบรมเยาวชน มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุดจำนวน 8 รูป คิดเป็นร้อยละ 6.7 มากจำนวน 54 รูป คิดเป็นร้อยละ 45.0 ระดับปานกลาง จำนวน 46 รูป คิดเป็นร้อยละ 38.3 ระดับน้อย จำนวน 11 รูป คิดเป็นร้อยละ 9.2 ระดับน้อยที่สุด จำนวน 1 รูป คิดเป็นร้อยละ 0.8 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.7 แสดงระดับความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาคณะสงฆ์
ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มากที่สุด	รวม
1. การสั่งสอนอบรมพระภิกษุสามเณรให้ดำรง อยู่ในสมณสังคยา(รู้ตนเองว่าเป็นสมณะ)	19 15.8%	4 3.3%	23 19.2%	40 33.3%	34 28.3%	120 100.0%
2. การสั่งสอนอบรมให้พระภิกษุสามเณรมี จรรยา มารยาทในฐานะที่เป็นพุทธบุตร	3 2.5%	6 5.0%	30 25.0%	36 30.0%	45 37.5%	120 100.0%
3. การสั่งสอนอบรมให้พระภิกษุสามเณร ปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาพิธีอย่าง ถูกต้อง	1 .8%	3 2.5%	31 25.8%	38 31.7%	47 39.2%	120 100.0%
4. การสั่งสอนอบรมพระภิกษุสามเณรให้ เจริญพุทธมนต์ตามระเบียบแบบแผน	3 2.5%	2 1.7%	35 29.2%	36 30.0%	44 36.7%	120 100.0%
5. การให้คำแนะนำพระภิกษุสามเณรที่เป็น ประโยชน์โดยใช้หลักธรรมคำสั่งสอน ของพระพุทธศาสนา	2 1.7%	4 3.3%	30 25.0%	42 35.0%	42 35.0%	120 100.0%
6. การให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียน นักธรรม/บาลี	6 5.0%	32 26.7%	54 45.0%	15 12.5%	13 10.8%	120 100.0%
รวม	1 .8%	7 5.8%	28 23.3%	53 44.2%	31 25.8%	120 100.0%

จากตารางที่ 4.7 พบว่าคณะสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร เรียงลำดับจากความคิดเห็นระดับปัญหามากที่สุดไปน้อยที่สุดดังนี้
โดยรวมส่วนใหญ่คณะสงฆ์มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด จำนวน 31 รูป คิดเป็นร้อยละ 25.8 มาก
จำนวน 53 รูป คิดเป็นร้อยละ 44.2 ระดับปานกลาง จำนวน 28 รูป คิดเป็นร้อยละ 23.3 ระดับน้อย
จำนวน 7 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.8 ระดับน้อยที่สุด จำนวน 1 รูป คิดเป็นร้อยละ 0.8 เมื่อพิจารณารายข้อ
พบว่า การสั่งสอนอบรมพระภิกษุสามเณรให้ดำรงอยู่ในสมณสังคยา (รู้ตนเองว่าเป็นสมณะ) มีความ
คิดเห็นระดับมากที่สุด จำนวน 34 รูป คิดเป็นร้อยละ 28.3 มากจำนวน 40 รูป คิดเป็นร้อยละ 33.3 ระดับ
ปานกลาง จำนวน 23 รูป คิดเป็นร้อยละ 19.2 ระดับน้อย จำนวน 4 รูป คิดเป็นร้อยละ 3.3 ระดับน้อย

ที่สุด จำนวน 19 รูป คิดเป็นร้อยละ 15.8 การสั่งสอนอบรมให้พระภิกษุสามเณรมีจรรยา มารยาทใน
 ฐานะที่เป็นพุทธบุตรมีความคิดเห็นระดับมากที่สุด จำนวน 45 รูป คิดเป็นร้อยละ 37.5 มากจำนวน 36
 รูป คิดเป็นร้อยละ 30.0 ระดับปานกลาง จำนวน 30 รูป คิดเป็นร้อยละ 25.0 ระดับน้อย จำนวน 6 รูป คิด
 เป็นร้อยละ 5.0 ระดับน้อยที่สุด จำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 2.5 การสั่งสอนอบรมให้พระภิกษุสามเณร
 ปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาพิธีอย่างถูกต้อง มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด จำนวน 47 รูป คิด
 เป็นร้อยละ 39.2 มากจำนวน 38 รูป คิดเป็นร้อยละ 31.7 ระดับปานกลาง จำนวน 31 รูป คิดเป็นร้อยละ
 25.8 ระดับน้อย จำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 2.5 ระดับน้อยที่สุด จำนวน 1 รูป คิดเป็นร้อยละ 0.8 การ
 สั่งสอนอบรมพระภิกษุสามเณรให้เจริญพุทธมนต์ตามระเบียบแบบแผนมีความคิดเห็นปัญหามากที่สุด
 จำนวน 44 รูป คิดเป็นร้อยละ 36.7 มากจำนวน 36 รูป คิดเป็นร้อยละ 30.0 ระดับปานกลาง จำนวน 35
 รูป คิดเป็นร้อยละ 29.2 ระดับน้อย จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 1.7 ระดับน้อยที่สุด จำนวน 3 รูป คิด
 เป็นร้อยละ 2.5 การให้คำแนะนำพระภิกษุสามเณรที่เป็นประโยชน์โดยใช้หลักธรรมคำสั่งสอนของ
 พระพุทธศาสนามีความคิดเห็นปัญหามากที่สุด จำนวน 42 รูป คิดเป็นร้อยละ 35.0 มากจำนวน 42 รูป
 คิดเป็นร้อยละ 35.0 ระดับปานกลาง จำนวน 30 รูป คิดเป็นร้อยละ 25.0 ระดับน้อย จำนวน 4 รูป คิด
 เป็นร้อยละ 3.3 ระดับน้อยที่สุด จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 1.7 และการให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่า
 เรียนนันทกรรม/บาลีมีความคิดเห็นในระดับมากที่สุดจำนวน 13 รูป คิดเป็นร้อยละ 10.8 มากจำนวน 15
 รูป คิดเป็นร้อยละ 12.5 ระดับปานกลาง จำนวน 54 รูป คิดเป็นร้อยละ 45.0 ระดับน้อย จำนวน 32 รูป คิด
 เป็นร้อยละ 26.7 ระดับน้อยที่สุด จำนวน 6 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.8 แสดงระดับความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม
1. การแนะนำอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธี	3 2.5%	17 14.2%	35 29.2%	50 41.7%	15 12.5%	120 100.0%
2. การแนะนำอบรมประชาชนให้ปฏิบัติตามหลักศาสนพิธีอย่างถูกต้อง	5 4.2%	11 9.2%	33 27.5%	53 44.2%	18 15.0%	120 100.0%
3. การสั่งสอนอบรมประชาชนให้โดยสื่อทางเสียงตามสายหรือทางวิทยุชุมชน	2 1.7%	23 19.2%	59 49.2%	31 25.8%	5 4.2%	120 100.0%
4. การสั่งสอนอบรมประชาชนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	2 1.7%	12 10.0%	22 18.3%	38 31.7%	46 38.3%	120 100.0%
5. การสั่งสอนอบรมประชาชนให้เป็นผู้รู้ผู้ตื่นผู้เบิกบาน	3 2.5%	12 10.0%	26 21.7%	32 26.7%	47 39.2%	120 100.0%
6. การสั่งสอนอบรมประชาชนมิให้หลงงมงายในหลักธรรมที่มีใช้คำสอนที่แท้จริง (สัทธรรมปฏิรูป)	1 0.8%	10 8.3%	25 20.8%	29 24.2%	55 45.8%	120 100.0%
รวม	0 0%	11 9.2%	30 25.0%	46 38.3%	33 27.5%	120 100.0%

จากตารางที่ 4.8 พบว่าคณะสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน เรียงลำดับจากความคิดเห็นระดับปัญหามากที่สุดไปน้อยที่สุดดังนี้ โดยรวมส่วนใหญ่คณะสงฆ์มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด จำนวน 33 รูป คิดเป็นร้อยละ 27.5 มากจำนวน 46 รูป คิดเป็นร้อยละ 38.3 ระดับปานกลาง จำนวน 30 รูป คิดเป็นร้อยละ 25.0 ระดับน้อย จำนวน 11 รูป คิดเป็นร้อยละ 9.2 เมื่อพิจารณารายชื่อพบว่า การแนะนำอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีมีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด จำนวน 15 รูป คิดเป็นร้อยละ 12.5 มากจำนวน 50 รูป คิดเป็นร้อยละ 41.7 ระดับปานกลาง จำนวน 35 รูป คิดเป็นร้อยละ 29.2 ระดับน้อย จำนวน 17 รูป คิดเป็นร้อยละ 14.2 ระดับน้อยที่สุด จำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 2.5 การแนะนำอบรมประชาชนให้ปฏิบัติตามหลักศาสนพิธีอย่างถูกต้องมีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด จำนวน 18 รูป คิดเป็นร้อยละ 15.0 มากจำนวน 53 รูป คิดเป็นร้อยละ

ละ 44.2 ระดับปานกลาง จำนวน 33 รูป คิดเป็นร้อยละ 27.5 ระดับน้อย จำนวน 11 รูป คิดเป็นร้อยละ 9.2 ระดับน้อยที่สุด จำนวน 5 รูป คิดเป็นร้อยละ 4.2 การสั่งสอนอบรมประชาชนให้ โดยสื่อทางเสียงตามสาย หรือทางวิทยุชุมชนมีความคิดเห็นปัญหามากที่สุด จำนวน 5 รูป คิดเป็นร้อยละ 4.2 มากจำนวน 31 รูป คิดเป็นร้อยละ 25.8 ระดับปานกลางจำนวน 59 รูป คิดเป็นร้อยละ 49.2 ระดับน้อย จำนวน 23 รูป คิดเป็นร้อยละ 19.2 ระดับน้อยที่สุด จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 1.7 การสั่งสอนอบรมประชาชนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนามีความคิดเห็นปัญหามากที่สุด จำนวน 46 รูป คิดเป็นร้อยละ 38.3 มากจำนวน 38 รูปคิดเป็นร้อยละ 31.7 ระดับปานกลาง จำนวน 22 รูปคิดเป็นร้อยละ 18.3 ระดับน้อย จำนวน 12 รูปคิดเป็นร้อยละ 10.0 ระดับน้อยที่สุด จำนวน 2 รูปคิดเป็นร้อยละ 1.7 การสั่งสอนอบรมประชาชนให้เป็นผู้รู้ ผู้ตื่นผู้เบิกบานมีความคิดเห็นปัญหามากที่สุด จำนวน 47 รูปคิดเป็นร้อยละ 39.2 มากจำนวน 32 รูปคิดเป็นร้อยละ 26.7 ระดับปานกลาง จำนวน 26 รูปคิดเป็นร้อยละ 21.7 ระดับน้อย จำนวน 12 รูปคิดเป็นร้อยละ 10.0 ระดับน้อยที่สุด จำนวน 3 รูปคิดเป็นร้อยละ 2.5 และการสั่งสอนอบรมประชาชนมิให้หลงมกมายในหลักธรรมที่มีใช้คำสอนที่แท้จริง (สัทธรรมปฏิรูป) มีความคิดเห็นปัญหามากที่สุด จำนวน 55 รูป คิดเป็นร้อยละ 45.8 มากจำนวน 29 รูปคิดเป็นร้อยละ 24.5 ระดับปานกลาง จำนวน 25 รูปคิดเป็นร้อยละ 20.8 ระดับน้อย จำนวน 10 รูปคิดเป็นร้อยละ 8.3 ระดับน้อยที่สุด จำนวน 1 รูปคิดเป็นร้อยละ 0.8

ตารางที่ 4.9 แสดงระดับความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม
1. การสั่งสอนให้ศิษย์วัดมีความรู้ในพระพุทธศาสนา	2 1.7%	7 5.8%	27 22.5%	47 39.2%	37 30.8%	120 100.0%
2. การอบรมศีลธรรม (สั่งสอนและปฏิบัติธรรม) ให้แก่ศิษย์วัด	3 2.5%	6 5.0%	29 24.2%	49 40.8%	33 27.5%	120 100.0%
3. การจัดตั้งห้องสมุดหรือแหล่งเรียนรู้ให้แก่เยาวชน	4 3.3%	20 16.7%	36 30.0%	44 36.7%	16 13.3%	120 100.0%
4. การเข้าไปสอนวิชาทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน	2 1.7%	11 9.2%	42 35.0%	57 47.5%	8 6.7%	120 100.0%
5. การจัดหาสื่อที่เหมาะสมให้แก่เยาวชน	3 2.5%	17 14.2%	69 57.5%	26 21.7%	5 4.2%	120 100.0%
6. การจัดหาอุปกรณ์การศึกษาให้แก่เยาวชน	4 3.3%	17 14.2%	73 60.8%	18 15.0%	8 6.7%	120 100.0%
7. การสร้างลานกีฬา ลานธรรม สำหรับเยาวชน	5 4.2%	24 20.0%	65 54.2%	19 15.8%	7 5.8%	120 100.0%
8. การจัดอุปสมบทสามเณรภาคฤดูร้อน	3 2.5%	18 15.0%	67 55.8%	19 15.8%	13 10.8%	120 100.0%
รวม	1 0.8%	11 9.2%	46 38.3%	54 45.0%	8 6.7%	120 100.0%

จากตารางที่ 4.9 พบว่าคณะสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชนเรียงลำดับจากความคิดเห็นระดับปัญหามากที่สุดไปน้อยที่สุดดังนี้ โดยรวมคณะสงฆ์มีความคิดเห็นปัญหาในระดับมากที่สุด จำนวน 8 รูปคิดเป็นร้อยละ 6.7 มากจำนวน 54 รูปคิดเป็นร้อยละ 45.0 ระดับปานกลาง จำนวน 46 รูปคิดเป็นร้อยละ 38.3 ระดับน้อย จำนวน 11 รูปคิดเป็นร้อยละ 9.2 ระดับน้อยที่สุด จำนวน 1 รูปคิดเป็นร้อยละ 0.8 เมื่อพิจารณารายชื่อพบว่าการกรรสั่งสอนให้ศิษย์วัดมีความรู้ในพระพุทธศาสนามีความคิดเห็นปัญหามากที่สุด จำนวน 37 รูปคิดเป็นร้อยละ 30.8 มาก

จำนวน 47 รูปคิดเป็นร้อยละ 39.2 ระดับปานกลาง จำนวน 27 รูปคิดเป็นร้อยละ 22.5 ระดับน้อย จำนวน 7 รูปคิดเป็นร้อยละ 5.8 ระดับน้อยที่สุด จำนวน 2 รูปคิดเป็นร้อยละ 1.7 การอบรมศีลธรรม (สั่งสอนและปฏิบัติธรรม) ให้แก่ศิษย์วัดมีความคิดเห็นปัญหามากที่สุด จำนวน 33 รูปคิดเป็นร้อยละ 27.5 มากจำนวน 49 รูปคิดเป็นร้อยละ 40.8 ระดับปานกลาง จำนวน 29 รูปคิดเป็นร้อยละ 24.2 ระดับน้อย จำนวน 6 รูปคิดเป็นร้อยละ 5.0 ระดับน้อยที่สุด จำนวน 3 รูปคิดเป็นร้อยละ 2.5 การจัดตั้งห้องสมุดหรือแหล่งเรียนรู้ให้แก่เยาวชนมีความคิดเห็นปัญหามากที่สุด จำนวน 16 รูปคิดเป็นร้อยละ 13.3 มากจำนวน 44 รูปคิดเป็นร้อยละ 36.7 ระดับปานกลาง จำนวน 36 รูปคิดเป็นร้อยละ 30.0 ระดับน้อย จำนวน 20 รูปคิดเป็นร้อยละ 16.7 ระดับน้อยที่สุด จำนวน 4 รูปคิดเป็นร้อยละ 3.3 การเข้าไปสอนวิชาทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมีความคิดเห็นปัญหามากที่สุด จำนวน 8 รูปคิดเป็นร้อยละ 6.7 มากจำนวน 57 รูปคิดเป็นร้อยละ 47.5 ระดับปานกลาง จำนวน 42 รูปคิดเป็นร้อยละ 35.0 ระดับน้อย จำนวน 11 รูปคิดเป็นร้อยละ 9.2 ระดับน้อยที่สุด จำนวน 2 รูปคิดเป็นร้อยละ 1.7 การจัดหาสื่อที่เหมาะสมให้แก่เยาวชนมีความคิดเห็นปัญหามากที่สุด จำนวน 5 รูปคิดเป็นร้อยละ 4.2 มากจำนวน 26 รูปคิดเป็นร้อยละ 21.7 ระดับปานกลาง จำนวน 69 รูปคิดเป็นร้อยละ 57.5 ระดับน้อย จำนวน 17 รูปคิดเป็นร้อยละ 14.2 ระดับน้อยที่สุด จำนวน 3 รูปคิดเป็นร้อยละ 2.5 การจัดหาอุปกรณ์การศึกษาให้แก่เยาวชนมีความคิดเห็นปัญหามากที่สุด จำนวน 8 รูปคิดเป็นร้อยละ 6.7 มากจำนวน 18 รูปคิดเป็นร้อยละ 15.0 ระดับปานกลาง จำนวน 73 รูปคิดเป็นร้อยละ 60.8 ระดับน้อย จำนวน 17 รูปคิดเป็นร้อยละ 14.2 ระดับน้อยที่สุด จำนวน 4 รูปคิดเป็นร้อยละ 3.3 การสร้างลานกีฬา ลานธรรม สำหรับเยาวชนมีความคิดเห็นปัญหามากที่สุด จำนวน 7 รูปคิดเป็นร้อยละ 5.8 มากจำนวน 19 รูปคิดเป็นร้อยละ 15.8 ระดับปานกลาง จำนวน 65 รูปคิดเป็นร้อยละ 54.2 ระดับน้อย จำนวน 24 รูปคิดเป็นร้อยละ 20.0 ระดับน้อยที่สุด จำนวน 5 รูปคิดเป็นร้อยละ 4.2 และการจัดอุปสมบทสามเณรภาคฤดูร้อนมีความคิดเห็นปัญหามากที่สุด จำนวน 13 รูปคิดเป็นร้อยละ 10.8 มากจำนวน 19 รูปคิดเป็นร้อยละ 15.8 ระดับปานกลาง จำนวน 67 รูปคิดเป็นร้อยละ 55.8 ระดับน้อย จำนวน 18 รูปคิดเป็นร้อยละ 15.0 ระดับน้อยที่สุด จำนวน 3 รูปคิดเป็นร้อยละ 2.5

ตอนที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ในเขตจังหวัดปราจีนบุรี

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อทดสอบสมมติฐาน โดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จ
สำหรับสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ สถิติ Chi-square ซึ่งมีผลการทดสอบสมมติฐาน
ดังต่อไปนี้

สมมติฐานที่ 1 อายุมีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ตารางที่ 4.10 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุของพระสงฆ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ โดยรวม

อายุ		ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์					รวม
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มาก ที่สุด	
1.	25-35 ปี	0 .0%	1 10.0%	4 40.0%	4 40.0%	1 10.0%	10 100.0%
2.	36-45 ปี	0 .0%	3 6.4%	15 31.9%	25 53.2%	4 8.5%	47 100.0%
3.	46-55 ปี	0 .0%	1 2.6%	11 28.2%	20 51.3%	7 17.9%	39 100.0%
4.	56 ปีขึ้นไป	0 .0%	3 12.5%	5 20.8%	9 37.5%	7 29.2%	24 100.0%
รวม		0 .0%	8 6.7%	35 29.2%	58 48.3%	19 15.8%	120 100.0%

$X^2 = 9.128^a$ $df = 9$ $Sig. = .426$

จากตารางที่ 4.10 พบว่า อายุ ไม่มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของคณะสงฆ์ จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อนำมาหาความสัมพันธ์ในแต่ละด้านมีผลปรากฏตามตาราง 4.12 – 4.14 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.11 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุของพระสงฆ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร

อายุ		ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์					รวม
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	
1.	25-35 ปี	0 .0%	2 20.0%	2 20.0%	5 50.0%	1 10.0%	10 100.0%
2.	36-45 ปี	0 .0%	3 6.4%	13 27.7%	23 48.9%	8 17.0%	47 100.0%
3.	46-55 ปี	0 .0%	1 2.6%	7 17.9%	20 51.3%	11 28.2%	39 100.0%
4.	56 ปีขึ้นไป	1 4.2%	1 4.2%	6 25.0%	5 20.8%	11 45.8%	24 100.0%
รวม		1 .8%	7 5.8%	28 23.3%	53 44.2%	31 25.8%	120 100.0%

$X^2=19.140^a$ df. = 12 Sig. = .085

จากตารางที่ 4.11 พบว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร

ตารางที่ 4.12 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุของพระสงฆ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน

อายุ		ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์					
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม
1.	25-35 ปี	0 .0%	1 10.0%	5 50.0%	2 20.0%	2 20.0%	10 100.0%
2.	36-45 ปี	0 .0%	4 8.5%	14 29.8%	18 38.3%	11 23.4%	47 100.0%
3.	46-55 ปี	0 .0%	3 7.7%	7 17.9%	17 43.6%	12 30.8%	39 100.0%
4.	56 ปีขึ้นไป	0 .0%	3 12.5%	4 16.7%	9 37.5%	8 33.3%	24 100.0%
รวม		0 .0%	11 9.2%	30 25.0%	46 38.3%	33 27.5%	120 100.0%

$X^2=6.888^a$ $df. = 9$ $Sig. = .649$

จากตารางที่ 4.12 พบว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน

ตารางที่ 4.13 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุของพระสงฆ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน

อายุ		ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์					รวม
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	
1.	25-35 ปี	0	1	5	4	0	10
		.0%	10.0%	50.0%	40.0%	.0%	100.0%
2.	36-45 ปี	1	4	13	25	4	47
		2.1%	8.5%	27.7%	53.2%	8.5%	100.0%
3.	46-55 ปี	0	4	15	17	3	39
		.0%	10.3%	38.5%	43.6%	7.7%	100.0%
4.	56 ปีขึ้นไป	0	2	13	8	1	24
		.0%	8.3%	54.2%	33.3%	4.2%	100.0%
รวม		1	11	46	54	8	120
		.8%	9.2%	38.3%	45.0%	6.7%	100.0%

$X^2=7.666^a$ df. = 12 Sig. = .811

จากตารางที่ 4.13 พบว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน

สมมติฐานที่ 2 อายุพรรษามีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

ตารางที่ 4.14 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุพรรษาของพระสงฆ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ โดยรวม

อายุพรรษา		ปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์					รวม
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	
1.	6-10 พรรษา	0	5	9	9	2	25
		.0%	20.0%	36.0%	36.0%	8.0%	100.0%
2.	11-15 พรรษา	0	1	13	6	2	22
		.0%	4.5%	59.1%	27.3%	9.1%	100.0%
3.	16-20 พรรษา	0	2	6	35	8	51
		.0%	3.9%	11.8%	68.6%	15.7%	100.0%
4.	20 พรรษาขึ้นไป	0	0	7	8	7	22
		.0%	.0%	31.8%	36.4%	31.8%	100.0%
รวม		0	8	35	58	19	120
		.0%	6.7%	29.2%	48.3%	15.8%	100.0%

$X^2=34.316^a$ df. = 9 Sig. = .00*

จากตารางที่ 4.14 พบว่า อายุพรรษามีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ โดยรวม อย่างมีนัยสำคัญที่สถิติที่ .05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อนำมาหาความสัมพันธ์ในแต่ละด้านมีผลปรากฏตามตาราง 4.16-4.18 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.15 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุพรรษาของพระสงฆ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร

อายุพรรษา		ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์					รวม
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	
1.	6 – 10 พรรษา	1 4.0%	4 16.0%	8 32.0%	10 40.0%	2 8.0%	25 100.0%
2.	11 -15 พรรษา	0 .0%	3 13.6%	9 40.9%	7 31.8%	3 13.6%	22 100.0%
3.	16 – 20 พรรษา	0 .0%	0 .0%	7 13.7%	27 52.9%	17 33.3%	51 100.0%
4.	20 พรรษาขึ้นไป	0 .0%	0 .0%	4 18.2%	9 40.9%	9 40.9%	22 100.0%
รวม		1 .8%	7 5.8%	28 23.3%	53 44.2%	31 25.8%	120 100.0%

$X^2 = 29.960^a$ df. = 12 Sig. = .003*

จากตารางที่ 4.15 พบว่า อายุพรรษามีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

ตารางที่ 4.16 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุพรรษาของพระสงฆ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน

อายุพรรษา		ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์					รวม
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	
1.	6-10 พรรษา	0 .0%	4 16.0%	12 48.0%	6 24.0%	3 12.0%	25 100.0%
2.	11-15 พรรษา	0 .0%	3 13.6%	9 40.9%	7 31.8%	3 13.6%	22 100.0%
3.	16-20 พรรษา	0 .0%	3 5.9%	4 7.8%	24 47.1%	20 39.2%	51 100.0%
4.	20 พรรษาขึ้นไป	0 .0%	1 4.5%	5 22.7%	9 40.9%	7 31.8%	22 100.0%
รวม		0 .0%	11 9.2%	30 25.0%	46 38.3%	33 27.5%	120 100.0%

$X^2=25.484^a$ df. = 9 Sig. = .002*

จากตารางที่ 4.16 พบว่า อายุพรรษามีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่.05

ตารางที่ 4.17 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุพรรษาของพระสงฆ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน

อายุพรรษา		ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์					
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม
1.	6-10 พรรษา	1 4.0%	4 16.0%	12 48.0%	7 28.0%	1 4.0%	25 100.0%
2.	11-15 พรรษา	0 .0%	2 9.1%	7 31.8%	11 50.0%	2 9.1%	22 100.0%
3.	16-20 พรรษา	0 .0%	2 3.9%	18 35.3%	28 54.9%	3 5.9%	51 100.0%
4.	20 พรรษาขึ้นไป	0 .0%	3 13.6%	9 40.9%	8 36.4%	2 9.1%	22 100.0%
รวม		1 .8%	11 9.2%	46 38.3%	54 45.0%	8 6.7%	120 100.0%

$X^2=12.003^a$ df. = 12 Sig. = .445

จากตารางที่ 4.17 พบว่า อายุพรรษาไม่มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน

สมมติฐานที่ 3 ระดับการศึกษาสายสามัญมีความสัมพันธ์กับปัญหาและอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

ตารางที่ 4.18 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาสายสามัญกับปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ โดยรวม

ระดับการศึกษาสายสามัญ		ปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์					
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม
1.	ไม่มีวุฒิการศึกษา	0 .0%	0 .0%	0 .0%	2 100.0%	0 .0%	2 100.0%
2.	ป.6	0 .0%	2 6.7%	18 60.0%	6 20.0%	4 13.3%	30 100.0%
3.	ม.3	0 .0%	2 4.1%	7 14.3%	33 67.3%	7 14.3%	49 100.0%
4.	ม.6 หรือเทียบเท่า	0 .0%	3 18.8%	3 18.8%	7 43.8%	3 18.8%	16 100.0%
5.	อนุปริญญา ปริญญาตรี หรือสูงกว่า	0 .0%	1 4.3%	7 30.4%	10 43.5%	5 21.7%	23 100.0%
รวม		0 .0%	8 6.7%	35 29.2%	58 48.3%	19 15.8%	120 100.0%

$\chi^2=30.040^a$ df. = 12 Sig. = .003*

จากตารางที่ 4.18 พบว่า ระดับการศึกษาสายสามัญมีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ โดยรวมอย่างมีนัยสำคัญที่สถิติที่ .05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อนำมาหาความสัมพันธ์ในแต่ละด้านมีผลปรากฏตามตาราง 4.20 – 4.22 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.19 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาสายสามัญของพระสงฆ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร

ระดับการศึกษาสายสามัญ		ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์					
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม
1.	ไม่มีวุฒิการศึกษา	0 .0%	0 .0%	0 .0%	2 100.0%	0 .0%	2 100.0%
2.	ป.6	1 3.3%	0 .0%	17 56.7%	8 26.7%	4 13.3%	30 100.0%
3.	ม.3	0 .0%	2 4.1%	4 8.2%	30 61.2%	13 26.5%	49 100.0%
4.	ม.6 หรือเทียบเท่า	0 .0%	2 12.5%	4 25.0%	4 25.0%	6 37.5%	16 100.0%
5.	อนุปริญญา ปริญญาตรี หรือสูงกว่า	0 .0%	3 13.0%	3 13.0%	9 39.1%	8 34.8%	23 100.0%
รวม		1 .8%	7 5.8%	28 23.3%	53 44.2%	31 25.8%	120 100.0%

$X^2=41.120^a$ df=16 Sig. = .001*

จากตารางที่ 4.19 พบว่า ระดับการศึกษาสายสามัญ มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

ตารางที่ 4.20 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาสายสามัญของพระสงฆ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน

ระดับการศึกษาสายสามัญ		ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์					รวม
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	
1.	ไม่มีวุฒิมัธยมศึกษา	0 .0%	0 .0%	0 .0%	1 50.0%	1 50.0%	2 100.0%
2.	ป.6	0 .0%	4 13.3%	13 43.3%	8 26.7%	5 16.7%	30 100.0%
3.	ม.3	0 .0%	2 4.1%	8 16.3%	25 51.0%	14 28.6%	49 100.0%
4.	ม.6 หรือเทียบเท่า	0 .0%	4 25.0%	2 12.5%	4 25.0%	6 37.5%	16 100.0%
5.	อนุปริญญา ปริญญาตรี หรือสูงกว่า	0 .0%	1 4.3%	7 30.4%	8 34.8%	7 30.4%	23 100.0%
รวม		0 .0%	11 9.2%	30 25.0%	46 38.3%	33 27.5%	120 100.0%

$X^2=20.706^a$ df.=12 Sig. = .055

จากตารางที่ 4.20 พบว่า ระดับการศึกษาสายสามัญ ไม่มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน

ตารางที่ 4.21 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาสายสามัญของพระสงฆ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน

ระดับการศึกษาสายสามัญ		ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์					รวม
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	
1.	ไม่มีวุฒิมัธยมศึกษา	0 .0%	0 .0%	1 50.0%	1 50.0%	0 .0%	2 100.0%
2.	ป.6	1 3.3%	3 10.0%	15 50.0%	9 30.0%	2 6.7%	30 100.0%
3.	ม.3	0 .0%	4 8.2%	16 32.7%	26 53.1%	3 6.1%	49 100.0%
4.	ม.6 หรือเทียบเท่า	0 .0%	1 6.2%	7 43.8%	7 43.8%	1 6.2%	16 100.0%
5.	อนุปริญญา ปริญญาตรี หรือสูงกว่า	0 .0%	3 13.0%	7 30.4%	11 47.8%	2 8.7%	23 100.0%
รวม		1 .8%	11 9.2%	46 38.3%	54 45.0%	8 6.7%	120 100.0%

$X^2=8.397^a$ $df=16$ $Sig. = .936$

จากตารางที่ 4.21 พบว่า ระดับการศึกษาสายสามัญ ไม่มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน

สมมติฐานที่ 4 ระดับการศึกษาสายปรียัติธรรม(แผนกธรรม) มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ตารางที่ 4.22 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาสายปรียัติธรรม (แผนกธรรม) ของพระสงฆ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ โดยรวม

ระดับการศึกษา สายปรียัติ ธรรม (แผนกธรรม)		ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์					รวม
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มาก ที่สุด	
1.	ไม่มีนักรธรรม	0 .0%	0 .0%	2 50.0%	1 25.0%	1 25.0%	4 100.0%
2.	นักรธรรมตรี	0 .0%	0 .0%	5 50.0%	4 40.0%	1 10.0%	10 100.0%
3.	นักรธรรมโท	0 .0%	2 6.2%	6 18.8%	21 65.6%	3 9.4%	32 100.0%
4.	นักรธรรมเอก	0 .0%	6 8.1%	22 29.7%	32 43.2%	14 18.9%	74 100.0%
รวม		0 .0%	8 6.7%	35 29.2%	58 48.3%	19 15.8%	120 100.0%

$X^2=9.140^a$ $df=9$ $Sig. = .424$

จากตารางที่ 4.22 พบว่า ระดับการศึกษา สายปรียัติธรรม (แผนกธรรม) ไม่มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์โดยรวม จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อนำมาหาความสัมพันธ์ในแต่ละด้านมีผลปรากฏตามตาราง 4.24 – 4.26 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.23 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษา สายปรียัติธรรม (แผนกธรรม) ของพระสงฆ์ กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านตั้งสอนอบรมภิกษุ สามเณร

ระดับการศึกษา สายปรียัติ ธรรม (แผนกธรรม)		ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์					รวม
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มาก ที่สุด	
1.	ไม่มีนักธรรม	0 .0%	0 .0%	1 25.0%	3 75.0%	0 .0%	4 100.0%
2.	นักธรรมตรี	0 .0%	0 .0%	4 40.0%	5 50.0%	1 10.0%	10 100.0%
3.	นักธรรมโท	0 .0%	2 6.2%	6 18.8%	14 43.8%	10 31.2%	32 100.0%
4.	นักธรรมเอก	1 1.4%	5 6.8%	17 23.0%	31 41.9%	20 27.0%	74 100.0%
รวม		1 .8%	7 5.8%	28 23.3%	53 44.2%	31 25.8%	120 100.0%

$X^2=6.477^a$ $df=12$ $Sig. = .890$

จากตารางที่ 4.23 พบว่า ระดับการศึกษา สายปรียัติธรรม (แผนกธรรม) ไม่มีความสัมพันธ์ กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านตั้งสอนอบรมภิกษุ สามเณร

ตารางที่ 4.24 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษา สายปรียัติธรรม (แผนกธรรม) ของพระสงฆ์ กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน

ระดับการศึกษา สายปรียัติ ธรรม (แผนกธรรม)		ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์					
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มาก ที่สุด	รวม
1.	ไม่มีนักธรรม	0 .0%	0 .0%	3 75.0%	0 .0%	1 25.0%	4 100.0%
2.	นักธรรมตรี	0 .0%	0 .0%	6 60.0%	2 20.0%	2 20.0%	10 100.0%
3.	นักธรรมโท	0 .0%	2 6.2%	4 12.5%	16 50.0%	10 31.2%	32 100.0%
4.	นักธรรมเอก	0 .0%	9 12.2%	17 23.0%	28 37.8%	20 27.0%	74 100.0%
รวม		0 .0%	11 9.2%	30 25.0%	46 38.3%	33 27.5%	120 100.0%

$X^2=17.261^a$ df.=9 Sig. = .045*

จากตารางที่ 4.24 พบว่า ระดับการศึกษา สายปรียัติธรรม (แผนกธรรม) มีความสัมพันธ์กับ ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมประชาชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

ตารางที่ 4.25 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาสายปรีติธรรม (แผนกธรรม) ของพระสงฆ์กับ
ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน

ระดับการศึกษา สายปรีติ ธรรม (แผนกธรรม)		ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์					รวม
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มาก ที่สุด	
1.	ไม่มีนักธรรม	0 .0%	1 25.0%	0 .0%	3 75.0%	0 .0%	4 100.0%
2.	นักธรรมตรี	0 .0%	0 .0%	6 60.0%	4 40.0%	0 .0%	10 100.0%
3.	นักธรรมโท	1 3.1%	1 3.1%	16 50.0%	13 40.6%	1 3.1%	32 100.0%
4.	นักธรรมเอก	0 .0%	9 12.2%	24 32.4%	34 45.9%	7 9.5%	74 100.0%
รวม		1 .8%	11 9.2%	46 38.3%	54 45.0%	8 6.7%	120 100.0%

$X^2=14.733^a$ df=12 Sig. = .256

จากตารางที่ 4.25 พบว่า ระดับการศึกษา สายปรีติธรรม (แผนกธรรม) ไม่มีความสัมพันธ์
กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน

สมมติฐานที่ 5 ตำแหน่งการปกครองปัจจุบันมีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

ตารางที่ 4.26 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งการปกครองปัจจุบันของพระสงฆ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ โดยรวม

ตำแหน่งการปกครอง ปัจจุบัน		ปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์					รวม
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มาก ที่สุด	
1.	เจ้าอาวาส	0 .0%	1 3.6%	15 53.6%	11 39.3%	1 3.6%	28 100.0%
2.	รองเจ้าอาวาส	0 .0%	2 11.1%	7 38.9%	7 38.9%	2 11.1%	18 100.0%
3.	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	0 .0%	5 7.7%	9 13.8%	37 56.9%	14 21.5%	65 100.0%
4.	รองเจ้าคณะตำบลขึ้นไป	0 .0%	0 .0%	4 44.4%	3 33.3%	2 22.2%	9 100.0%
รวม		0 .0%	8 6.7%	35 29.2%	58 48.3%	19 15.8%	120 100.0%

$X^2=20.589^a$ $df=9$ $Sig. = .015^*$

จากตารางที่ 4.26 พบว่า ตำแหน่งการปกครองปัจจุบันมีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านพระสงฆ์กับการอบรมศีลธรรมแก่เยาวชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อนำมาหาความสัมพันธ์ในแต่ละด้านมีผลปรากฏตามตาราง 4.28 – 4.30 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.27 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งการปกครองปัจจุบัน(สูงสุด) ของพระสงฆ์ กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร

ตำแหน่งการปกครอง ปัจจุบัน		ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์					รวม
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มาก ที่สุด	
1.	เจ้าอาวาส	0 .0%	2 7.1%	13 46.4%	9 32.1%	4 14.3%	28 100.0%
2.	รองเจ้าอาวาส	0 .0%	1 5.6%	5 27.8%	10 55.6%	2 11.1%	18 100.0%
3.	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	1 1.5%	3 4.6%	8 12.3%	31 47.7%	22 33.8%	65 100.0%
4.	รองเจ้าคณะตำบลขึ้นไป	0 .0%	1 11.1%	2 22.2%	3 33.3%	3 33.3%	9 100.0%
รวม		1 .8%	7 5.8%	28 23.3%	53 44.2%	31 25.8%	120 100.0%

$X^2=18.104^a$ df=12 Sig. = .113

จากตารางที่ 4.27 พบว่า ตำแหน่งการปกครองปัจจุบัน (สูงสุด) ไม่มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร

ตารางที่ 4.28 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งการปกครองปัจจุบัน(สูงสุด)ของพระสงฆ์กับ ปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรม ประชาชน

ตำแหน่งการปกครอง ปัจจุบัน		ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์					รวม
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มาก ที่สุด	
1.	เจ้าอาวาส	0 .0%	4 14.3%	12 42.9%	8 28.6%	4 14.3%	28 100.0%
2.	รองเจ้าอาวาส	0 .0%	2 11.1%	7 38.9%	5 27.8%	4 22.2%	18 100.0%
3.	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	0 .0%	4 6.2%	8 12.3%	31 47.7%	22 33.8%	65 100.0%
4.	รองเจ้าคณะตำบลขึ้นไป	0 .0%	1 11.1%	3 33.3%	2 22.2%	3 33.3%	9 100.0%
รวม		0 .0%	11 9.2%	30 25.0%	46 38.3%	33 27.5%	120 100.0%

$X^2=17.292^*$ df.=9 Sig. = .044*

จากตารางที่ 4.28 พบว่า ตำแหน่งการปกครองปัจจุบัน (สูงสุด) มีความสัมพันธ์กับปัญหา อุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ .05

ตารางที่ 4.29 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งการปกครองปัจจุบัน(สูงสุด)ของพระสงฆ์กับ
ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน

ตำแหน่งการปกครอง ปัจจุบัน		ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์					รวม
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มาก ที่สุด	
1.	เจ้าอาวาส	0 .0%	1 3.6%	13 46.4%	11 39.3%	3 10.7%	28 100.0%
2.	รองเจ้าอาวาส	0 .0%	3 16.7%	10 55.6%	5 27.8%	0 .0%	18 100.0%
3.	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	1 1.5%	7 10.8%	17 26.2%	35 53.8%	5 7.7%	65 100.0%
4.	รองเจ้าคณะตำบลขึ้นไป	0 .0%	0 .0%	6 66.7%	3 33.3%	0 .0%	9 100.0%
รวม		1 .8%	11 9.2%	46 38.3%	54 45.0%	8 6.7%	120 100.0%

$X^2=15.568^a$ df=12 Sig. = .212

จากตารางที่ 4.29 พบว่า ตำแหน่งการปกครองปัจจุบัน (สูงสุด) ไม่มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอภินทรบุรี จังหวัดปราจีนบุรี

ข้อเสนอแนะจากคำถามปลายเปิด (Open-ended Question) ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แสดงข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.30 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านอบรมสั่งสอนภิกษุ สามเณร

ข้อ	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขอุปสรรค	ความถี่
1	ควรมีการประชุมพระภิกษุสามเณรอยู่เสมอ	7
2	การนำเข้าสู่หลักการปฏิบัติให้มากขึ้นเนื่องจากปัจจุบันใช้แต่หลักปฏิบัติฟุ่มเฟือย	5
3	ควรสนับสนุนสื่อการเรียนการสอนให้มากกว่านี้	4
4	ก่อนบวชต้องเข้าวัดศึกษาธรรมก่อนอย่างน้อย 1 เดือน	3
5	ต้องมีกฎระเบียบในการปฏิบัติให้เป็นที่เลื่อมใสแก่พุทธศาสนิกชน	2
6	แก้เรื่องสื่ออธิบายมุข	1
7	ภิกษุบวชใหม่ไม่ค่อยสนใจในการอบรมสั่งสอน	1
8	ควรเป็นผู้มีความรู้อย่างจริงจังและมีสื่ออุปกรณ์การสอนให้เห็นอย่างรูปธรรม	1
รวม		24

จากตารางที่ 30 พบว่า คณะสงฆ์ในเขตอำเภอภินทรบุรี จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 24รูป ได้เสนอแนะเกี่ยวกับด้านอบรมสั่งสอนภิกษุ สามเณร โดยข้อที่กล่าวถึงมากที่สุดก็คือ ควรมีการประชุมพระภิกษุสามเณรอยู่เสมอ รองลงมาคือการนำเข้าสู่หลักการปฏิบัติให้มากขึ้นเนื่องจากปัจจุบันใช้แต่หลักปฏิบัติฟุ่มเฟือย, ควรสนับสนุนสื่อการเรียนการสอนให้มากกว่านี้, ก่อนบวชต้องเข้าวัดศึกษาธรรมก่อนอย่างน้อย 1 เดือน, ต้องมีกฎระเบียบในการปฏิบัติให้เป็นที่เลื่อมใสแก่พุทธศาสนิกชน, แก้เรื่องสื่ออธิบายมุข, ภิกษุบวชใหม่ไม่ค่อยสนใจในการอบรมสั่งสอน และควรเป็นผู้มีความรู้อย่างจริงจังและมีสื่ออุปกรณ์การสอนให้เห็นอย่างรูปธรรม

ตารางที่ 4.31 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ด้านตั้งสอนอบรมประชาชน

ข้อ	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขอุปสรรค	ความถี่
1	มีสื่อชักชวนประชาชนได้รับรู้หลักสั่งสอน	12
2	ควรมีสื่อในการเผยแผ่ให้เข้าใจในหลักคำสอน	5
3	การเทศน์ในแต่ละปีหรือเทศกาลพระควรกำหนดหลักการเป็นไตรมาศหรือเป็นกระบวนทัศน์ในแต่ละปี	4
4	ให้ตั้งตนอยู่ในพุทธศาสนาที่ดี และนำหลักคำสั่งสอนไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์	3
5	ขอความร่วมมือทุก ๆ หน่วยงานให้ร่วม โครงการ	2
6	ด้านศาสนพิธีควรเน้นให้มาก	2
7	การอบรมสั่งสอนให้เห็นสาเหตุของปัญหาโดยยกตัวอย่างประกอบ	1
รวม		29

จากตารางที่ 31 พบว่า คณะสงฆ์ในเขตอำเภออินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 29 รูป ได้เสนอแนะเกี่ยวกับด้านตั้งสอนอบรมประชาชน โดยข้อที่กล่าวถึงมากที่สุดคือมีสื่อชักชวนประชาชนได้รับรู้หลักสั่งสอน รองลงมาควรมีสื่อในการเผยแผ่ให้เข้าใจในหลักคำสอน, การเทศน์ในแต่ละปีหรือเทศกาลพระควรกำหนดหลักการเป็นไตรมาศหรือเป็นกระบวนทัศน์ในแต่ละปี, ให้ตั้งตนอยู่ในพุทธศาสนาที่ดี และนำหลักคำสั่งสอนไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์, ขอความร่วมมือทุก ๆ หน่วยงานให้ร่วมโครงการ, ด้านศาสนพิธีควรเน้นให้มาก และการอบรมสั่งสอนให้เห็นสาเหตุของปัญหาโดยยกตัวอย่างประกอบ

ตารางที่ 4.32 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขอุปสรรคการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ด้านอบรมสั่งสอนเยาวชน

ข้อ	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขอุปสรรค	ความถี่
1	การฝึกฝนด้านสมาธิภาวนาให้เยาวชนมีความเชื่อที่ถูกต้องปลูกฝังแนวคิดด้านศาสนาที่ถูกต้อง	8
2	มีอุปกรณ์และสื่อจูงใจแฝงด้วยคติธรรม และทำกิจกรรมร่วมในการออกความคิดเห็น	5
3	เวลาเด็กนักเรียนกับวัดไม่สอดคล้องกัน ควรให้ผู้นำประชุมความพร้อม	4
4	เยาวชนเป็นผู้อ่อนต่อสังคมโลก บางครั้งต้องพ้องพັນกันบ้าง	3
5	ทำให้เด็กมีความเข้าใจในพระพุทธศาสนานำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน	2
6	ใช้เอกสาร วิทยากรที่มีคุณภาพ แก่เรื่องสื่อ	2
7	ด้านมีมารยาทชาวพุทธควรเน้นให้มาก	1
รวม		25

จากตารางที่ 32 พบว่า คณะสงฆ์ในเขตอำเภออินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 25 รูป ได้เสนอแนะเกี่ยวกับ ด้านอบรมสั่งสอนเยาวชน โดยข้อที่กล่าวถึงมากที่สุดคือการฝึกฝนด้านสมาธิภาวนาให้เยาวชนมีความเชื่อที่ถูกต้องปลูกฝังแนวคิดด้านศาสนาที่ถูกต้อง รองลงมาคือ มีอุปกรณ์และสื่อจูงใจแฝงด้วยคติธรรม และทำกิจกรรมร่วมในการออกความคิดเห็น, เวลาเด็กนักเรียนกับวัดไม่สอดคล้องกัน ควรให้ผู้นำประชุมความพร้อม, เยาวชนเป็นผู้อ่อนต่อสังคมโลก บางครั้งต้องพ้องพັນกันบ้าง, ทำให้เด็กมีความเข้าใจในพระพุทธศาสนานำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน, ใช้เอกสาร วิทยากรที่มีคุณภาพ แก่เรื่องสื่อ และด้านมีมารยาทชาวพุทธควรเน้นให้มาก

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอภินทรบุรี จังหวัดปราชินบุรี” เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามทัศนะของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอภินทรบุรี จังหวัดปราชินบุรี 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอภินทรบุรี จังหวัดปราชินบุรี และ 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอภินทรบุรี จังหวัดปราชินบุรี ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ คณะสงฆ์ในเขตจังหวัดปราชินบุรี จำนวน 120 รูป โดยจำแนก อายุ อายุพรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ ระดับการศึกษาสายปริยัติธรรม ตำแหน่งการปกครอง(สูงสุด) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaires) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และการทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติไคว์ สแควร์ (Chi-Square) โดยนำเสนอผลการวิจัยเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอภินทรบุรี จังหวัดปราชินบุรี

ตอนที่ 3 การตรวจสอบสมมติฐานความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอภินทรบุรีจังหวัดปราชินบุรี

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอภินทรบุรี จังหวัดปราชินบุรี

นำมาสรุปผลการค้นคว้าวิจัยตามลำดับดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผล

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี” สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

5.1.1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิจัย พบว่า คณะสงฆ์ ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 36-45 ปี จำนวน 47 รูป คิดเป็นร้อยละ 39.2 มีพรรษาระหว่าง 16 -20 พรรษา จำนวน 51 รูป คิดเป็นร้อยละ 42.5 มีการศึกษาสายสามัญระดับ ม.3 จำนวน 49 รูป คิดเป็นร้อยละ 40.8 มีระดับการศึกษาสายปริยัติธรรม (แผนกธรรม) นักธรรมเอก จำนวน 74 รูป คิดเป็นร้อยละ 61.7 และดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาส จำนวน 65 รูป คิดเป็นร้อยละ 54.2

5.1.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

ผลการวิจัย พบว่าคณะสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยรวมและรายด้านส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก คือ ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุสามเณร และด้านสั่งสอนอบรมประชาชน ตามลำดับ ซึ่งแยกพิจารณา 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร คณะสงฆ์

พบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อเรียงจากลำดับความคิดเห็นมากที่สุด ไปหาน้อยที่สุดพบว่า ระดับมากที่สุด เกี่ยวกับการสั่งสอนอบรมให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนพิธีอย่างถูกต้อง, การสั่งสอนอบรมให้พระภิกษุสามเณรมีจรรยาบรรณาธิปไตยในฐานะที่เป็นพุทธบุตร, การสั่งสอนอบรมพระภิกษุสามเณรให้เจริญพุทธมณฑลตามระเบียบแบบแผน, การให้คำแนะนำพระภิกษุสามเณรที่เป็นประโยชน์โดยใช้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ระดับมากเกี่ยวกับการสั่งสอนอบรมพระภิกษุสามเณรให้ดำรงอยู่ในสมณสัญญา (รู้ตนเองว่าเป็นสมณะ), การสั่งสอนอบรมให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนพิธีอย่างถูกต้อง และระดับปานกลาง เกี่ยวกับการให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนนักธรรม/บาลี ตามลำดับ

2. ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน

พบว่า คณะสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อเรียงจากลำดับความคิดเห็นมากที่สุด ไปหาน้อยที่สุด พบว่า ระดับมากที่สุด การสั่งสอนอบรมประชาชนมิให้หลงงมงายในหลักธรรมที่มีใช้คำสอนที่แท้จริง (สัทธรรมปฏิรูป), การสั่งสอนอบรมประชาชนให้เป็นผู้รู้ผู้ตื่นผู้เบิกบาน, การสั่งสอนอบรมประชาชนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา, ระดับมาก เกี่ยวกับการแนะนำอบรมประชาชนให้ปฏิบัติตามหลักศาสนา

พิธีอย่างถูกต้อง, การแนะนำอบรมประชาชนให้เข้าใจ ในศาสนพิธี และลำดับปานกลางเกี่ยวกับ การสั่งสอนอบรมประชาชนให้โดยลือทางเสียงตามสายหรือทางวิทยุชุมชน ตามลำดับ

3. ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน

พบว่า คณะสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อเรียงจากลำดับความคิดเห็นมากที่สุดไปหาน้อยที่สุดพบว่า ระดับมากที่สุด การอบรมศีลธรรม(สั่งสอนและปฏิบัติธรรม)ให้แก่ศิษย์วัด,การเข้าไปสอนวิชาทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน, การจัดตั้งห้องสมุดหรือแหล่งเรียนรู้ให้แก่เยาวชน, และระดับปานกลาง การจัดหาอุปกรณ์การศึกษาให้แก่เยาวชน, การจัดหาสื่อที่เหมาะสมให้แก่เยาวชน, การจัดอุปสมบทสามเณรภาคฤดูร้อน, การสร้างลานกีฬา ลานธรรม สำหรับเยาวชน ตามลำดับ

5.1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ในเขตอำเภออินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทดสอบค่า Chi-Square เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ในเขตอำเภออินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี โดยมีสมมติฐานดังนี้

สมมติฐานที่ 1 อายุของพระสงฆ์ มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ในเขตอำเภออินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

จากการวิจัย พบว่า โดยรวมและรายด้านไม่มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 2 อายุพรรษาของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภออินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

จากการวิจัย พบว่า โดยรวม ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร ด้านสั่งสอนอบรมประชาชนอายุพรรษามีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ อย่างมีนัยสำคัญที่สถิติที่ .05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้ง แต่ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน อายุพรรษาไม่มีความสัมพันธ์

สมมติฐานที่ 3 ระดับการศึกษาสายสามัญของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภออินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

จากการวิจัย พบว่า โดยรวมและด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร ระดับการศึกษาสายสามัญ มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ อย่างมีนัยสำคัญที่สถิติที่ .05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้ง แต่ ด้านสั่งสอนอบรมประชาชนและด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน ระดับการศึกษาสายสามัญไม่มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์

สมมติฐานที่ 4 ระดับการศึกษาสายปริยัติธรรม (แผนกธรรม) ของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอekinบุรีบุรี จังหวัดปราจีนบุรี

จากการวิจัย พบว่าโดยรวมและด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร แต่ ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน ระดับการศึกษาสายปริยัติธรรม (แผนกธรรม) ไม่มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้ง แต่ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน ระดับการศึกษาสายปริยัติธรรม (แผนกธรรม) มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์

สมมติฐานที่ 5 ตำแหน่งการปกครองปัจจุบันของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอekinบุรีบุรี จังหวัดปราจีนบุรี

จากการวิจัย พบว่า โดยรวมและด้านสั่งสอนอบรมประชาชนตำแหน่งการปกครองปัจจุบัน มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ อย่างมีนัยสำคัญที่สถิติที่ .05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้ง แต่ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร และด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน ตำแหน่งการปกครองปัจจุบัน ไม่มีความสัมพันธ์กับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์

5.1.4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอekinบุรีบุรี จังหวัดปราจีนบุรี

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ทั้ง 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านอบรมสั่งสอนภิกษุ สามเณร

พบว่า ควรมีการประชุมพระภิกษุสามเณรอยู่เสมอ, การนำเข้าสู่หลักการปฏิบัติให้มากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันใช้แต่หลักปฏิบัติฟุ่มเฟือย, ควรสนับสนุนสื่อการเรียนการสอนให้มากกว่านี้, ก่อนบวชต้องเข้าวัดศึกษาธรรมก่อนอย่างน้อย 1 เดือน, ต้องมีกฎระเบียบในการปฏิบัติให้เป็นที่เลื่อมใสแก่พุทธศาสนิกชน, แก้เรื่องสื่ออบายมุข, ภิกษุบวชใหม่ไม่ค่อยสนใจในการอบรมสั่งสอน, ควรเป็นผู้มีความรู้จริงจังและมีสื่ออุปกรณ์การสอนให้เห็นอย่างรูปธรรม

2. ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน

พบว่า มีสื่อชักชวนประชาชนได้รับรู้หลักสั่งสอน, ควรมีสื่อในการเผยแผ่ให้เข้าใจในหลักคำสอน, การเทศน์ในแต่ละปีหรือเทศกาลพระควรกำหนดหลักการเป็น ไตรมาสหรือเป็นกระบวนทัศน์ในแต่ละปี, ให้ตั้งตนอยู่ในพุทธศาสนาที่ดี และนำหลักคำสั่งสอน ไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์, ขอความร่วมมือทุก ๆ หน่วยงานให้ร่วมโครงการ, ด้านศาสนพิธีควรเน้นให้มาก และการอบรมสั่งสอนให้เห็นสาเหตุของปัญหา โดยยกตัวอย่างประกอบ

3. ด้านอบรมสั่งสอนเยาวชน

พบว่า การฝึกฝนด้านสมาธิภาวนาให้เยาวชนมีความเชื่อที่ถูกต้องปลูกฝังแนวคิดด้านศาสนาที่ถูกต้อง, มีอุปถัมภ์และสื่อจงใจแฝงด้วยคตินิยม และทำกิจกรรมร่วมในการออกความคิดเห็น, เวลาเด็กนักเรียนกับวัดไม่สอดคล้องกัน ควรให้ผู้เฒ่าประจักษ์พร้อม, เยาวชนเป็นผู้ต้อนรับสังคมโลก บางครั้งต้องผ่นผันกันบ้าง, ทำให้เด็กมีความเข้าใจในพระพุทธศาสนาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน, ใช้เอกสาร วิทยากรที่มีคุณภาพ แก่เรื่องสื่อ และด้านมีมารยาทชาวพุทธควรเน้นให้มาก

5.2 อภิปรายผล

จากผลการวิจัย เรื่องปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอ กบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี ผู้วิจัยมีประเด็นที่นำมาอภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

5.2.1 ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอ กบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอ กบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี โดยรวมส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก อภิปรายผลได้ว่า คณะสงฆ์ยังพบปัญหาอันเกิดจากจัดการและการวางแผนงานในด้านการสั่งสอนเยาวชนซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญของสังคม ซึ่งอยู่ในครอบครัวที่แตกต่างกัน สภาพการณ์เรียนรู้ที่แตกต่างกัน แต่มีจุดมุ่งหมายที่จะให้เขาต้องเจริญเติบโตเป็นคนดีต่อไปในอนาคต รวมถึงด้านการสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร เพื่อเป็นพุทธบุตรทางธรรมและต้องนำธรรมะไปเผยแผ่ให้ถูกต้อง ซึ่งเป็นเรื่องยากเพราะต่างมีความรู้พื้นฐานแตกต่างกัน รวมถึงการใส่ใจในการเรียนรู้ที่แตกต่างกันบางก็ไม่สนใจในทางธรรมแต่ถูกบังคับให้บวช เป็นต้น และด้านการสั่งสอนประชาชนซึ่งมีอยู่หลายหลายความรู้ ความคิด และความสามรถและประสบการณ์ที่ผ่านมาของแต่ละบุคคลที่จะยอมเชื่อและปฏิบัติตามสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างไม่ง่ายนัก ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมพร ปากกะพอก ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนเขตอำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนพระสังฆาธิการได้ปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามรายด้าน พบว่าด้านการประพฤติปฏิบัติตนของพระสังฆาธิการค่าเฉลี่ยสูงกว่าด้านการอบรมสั่งสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียน และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสมาน กองรัมย์ ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทที่พึงประสงค์ของ พระสังฆาธิการเจ้าคณะปกครอง จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า สังฆาธิการเจ้าคณะปกครอง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ปัญหาที่มีต่อบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการเจ้าคณะปกครอง จังหวัดบุรีรัมย์ ส่วนใหญ่การควบคุม กำกับ ดูแลพระภิกษุและสามเณรให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยไม่

จริงจัง การจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรไม่ทั่วถึง การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาไม่สม่ำเสมอ

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยรายด้านทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการสั่งสอนเยาวชน ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุสามเณร ด้านการสั่งสอนประชาชน มีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร คณะสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก อภิปรายผลได้ว่า เนื่องจากการสั่งสอนอบรมพระภิกษุสามเณรนั้นเป็นไปตามหลักพระพุทธศาสนาและหลักกรรมมารยาทของพุทธบุตร แต่พระภิกษุสามเณรนำไปปฏิบัติผิดวิธีหรือไม่เคร่งครัด รวมถึงการปฏิบัติกิจของพระภิกษุสามเณร เช่น เจริญพุทธมนต์ตามระเบียบแบบแผนไม่ได้รับการสนใจ ขาดการให้คำแนะนำประโยชน์ที่จะได้รับในการใช้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ขาดการให้ความรู้อย่างแท้จริงในการดำรงอยู่สมณสัญญา (รู้ตนเองว่าเป็นสมณะ) รวมถึงพระภิกษุสามเณร ไม่สนใจที่จะศึกษาเล่าเรียนนักธรรม/บาลี ซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวคิดของ พระเมธีธรรมาภ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวว่า งานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ มุ่งเน้นที่ความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจในหลักการเผยแผ่ แล้วนำไปปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องและปฏิบัติอย่างจริงจัง แต่สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสมาน กอธรมย์ ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทที่พึงประสงค์ของ พระสังฆาธิการเจ้าคณะปกครองจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบปัญหาที่มีต่อบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการเจ้าคณะปกครองจังหวัดบุรีรัมย์ คือการควบคุม กำกับ ดูแลพระภิกษุและสามเณรให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยไม่จริงจัง การจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรไม่ทั่วถึง การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาไม่สม่ำเสมอ

2. ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน

พบว่า คณะสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก อภิปรายผลได้ว่า เนื่องจากประชาชนมีความหลงใหลมกมายในหลักธรรมที่มีใช้คำสั่งสอนที่แท้จริง ประชาชนไม่มีความเลื่อมใส และขาดศรัทธา ในพระสงฆ์ การอบรมประชาชนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ก็ปฏิบัติอย่างไม่สม่ำเสมอ ทำให้ประชาชนละเลยธรรมะ มีการปฏิบัติตนผิดหลักศาสนา ประชาชนเข้าใจผิดในศาสนพิธีต่าง ๆ การสั่งสอนอบรมประชาชนยังขาดสื่อต่าง ๆ ที่ทันสมัย เช่น เสียงตามสายหรือทางวิทยุชุมชน ซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวคิดของ นายแพทย์ ประเวศวะสี ที่ว่า พระสงฆ์ต้องพร้อมเพียรสอนและ ชักชวนให้ประชาชนมาประชุมปรึกษาหารือกัน ชาวบ้านเกรงใจพระอยู่แล้ว ถ้าพระชักชวนก็จะมาประชุมกันง่ายขึ้นมาประชุมกันแล้วก็ไม่ใช่พระสั่งให้ทำโน้นทำนี่ เพราะไม่ใช่การเรียนรู้ข้อสำคัญที่สุดชาวบ้านต้องเรียนรู้จากการวิเคราะห์ปัญหา วินิจฉัยปัญหา

วิเคราะห์ทางเลือกและตัดสินใจทางเลือกที่ถูกต้อง และไม่สอดคล้องกับแนวคิดของ รัชนิกร เศรษฐ์ โส กล่าว ว่า ชาวเขาเกิดความรักชาติ ไม่ทำอะไรเลือนลอย และหันมานับถือพระพุทธศาสนา ไม่ปฏิบัติศีลค ร์รลองครองธรรม เพราะพระสงฆ์ทำหน้าที่สั่งสอนและส่งเสริมให้ชาวชนบททำบุญกุศลต่าง ๆ สงฆ์ ทำหน้าที่เป็นธรรมทูตและพระธรรมจาริก ซึ่งเผยแพร่อห้ลัทธิธรรมแก่ชาวเขา

3. ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน

พบว่า คณะสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาส่วนใหญ่ อยู่ในระดับมาก อภิปรายผลได้ว่าเนื่องจาก การเข้าไปสอนวิชาทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียนไม่เป็น ที่ยอมรับ ศิษย์วัดไม่เชื่อฟังคำอบรมศีลธรรม (สั่งสอนและปฏิบัติธรรม) ห้องสมุดหรือแหล่งเรียนรู้ ด้านธรรมะมีน้อยแต่หายากกว่าหนังสือทั่วไป ความสำคัญในการจัดหาสื่ออุปกรณ์มีน้อย ขาดความ สนใจเกี่ยวกับการสร้างลานกีฬา ลานธรรม และงานเกี่ยวกับค่ายคุณธรรม สำหรับเยาวชน ซึ่งไม่ สอดคล้องกับแนวคิดของ ประสาท สุขเกษม ที่ว่าการเข้าค่ายคุณธรรม จะเป็นโอกาสอันดีในการ พัฒนาจิตใจและพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุตรหลาน ซึ่งจะเป็ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตทั้งในปัจจุบัน และอนาคต จึงให้การสนับสนุนบุตรหลานเพื่อเข้ารับการฝึกอบรม และหลังจากบุตรหลานได้ผ่านการ อบรมจากค่ายคุณธรรมแล้วเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ทำให้เกิดความประทับใจและความ คาดหวังว่า ค่ายคุณธรรมจะเป็นสถานที่พัฒนาของเยาวชนในอนาคต และการพัฒนาคนก็คือ การ พัฒนาสังคมในทางอ้อมนั่นเองซึ่ง พระสงฆ์ได้มีบทบาทในการอบรมเด็กและเยาวชน ให้อยู่ในสังคม อย่างปลอดภัย โดยอบรมให้รู้จักหน้าที่ของคน รู้จักการปรับตัวเข้ากับครอบครัว รู้จักแก้ปัญหาชีวิต ของตนเองในทางที่ถูกต้อง มีความกตัญญูกตเวที ต่อสิ่งที่อำนาจประโยชน์แก่ตนเอง ไม่ทำลายสิ่งที่ เป็นประโยชน์ รู้จักตอบแทนคุณบิดามารดา เป็นต้น และไม่สอดคล้องกับแนวคิดของ กรมการศาสนา : กระทรวงศึกษาธิการ ที่กล่าวว่า งานโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นงานที่พระสงฆ์พยายามจะ ปรับเปลี่ยนกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ จะรอตแสดงธรรมเฉพาะในวันพระ วันศีล เหมือน เมื่อครั้งอดีตคงไม่ได้อีกต่อไป สาเหตุเนื่องจากว่าวันหยุดทางราชการไม่ตรงกับวันหยุด ในทาง พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่ง ที่ทำให้เด็กเยาวชนเกิดความห่างเหินวัด ห่างเหินศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจึงได้ริเริ่มงาน โรงเรียนดังกล่าวในปี พ.ศ. 2501 ซึ่งมี วัตถุประสงค์ คือ 1) ทำให้เยาวชนคุ้นเคยกับพระพุทธศาสนา 2) ทำให้เยาวชนมีความรักวินัยและ วัฒนธรรมไทยและ3) ทำให้เยาวชนดำเนินชีวิตตามหลักการทางพระพุทธศาสนา

5.2.2 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับปัญหาและอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอภินทร์บุรี จังหวัดปราชญ์บุรี

โดยแบ่งตามปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ อายุ อายุพรรษา ระดับการศึกษา(สายสามัญ) ระดับการศึกษา(แผนกธรรม) และตำแหน่งการปกครองปัจจุบัน(สูงสุด)มีผลต่อปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอภินทร์บุรี จังหวัดปราชญ์บุรี ดังนี้

ตัวแปร พรรษา ระดับการศึกษา(สายสามัญ) และตำแหน่งการปกครองปัจจุบัน(สูงสุด)มีความสัมพันธ์กับปัญหาและอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอภินทร์บุรี จังหวัดปราชญ์บุรี ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐาน ข้อที่ 2, 3 และ 5 อภิปรายผลได้ดังนี้

1. พรรษา

พบว่า มีความสัมพันธ์กับปัญหาและอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐานข้อที่ 2 ซึ่งอภิปรายผลได้ว่าคณะสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน ย่อมมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กฤษดา มมตะขบ ได้กล่าวว่า อายุ สมณศักดิ์ ตำแหน่งการบริหารและพรรษาสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แตกต่างกัน ทศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อ โครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

2. ระดับการศึกษา

พบว่า มีความสัมพันธ์กับปัญหาและอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐาน ข้อที่ 3 ซึ่งอภิปรายผลได้ว่า คณะสงฆ์มีระดับการศึกษาต่างกันมีความสัมพันธ์กับปัญหาและอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า ระดับการศึกษาของคณะสงฆ์ไม่ทำให้แนวความคิดของคณะสงฆ์ที่มีต่อการปฏิบัติหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนา แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ไพฑูรย์ รัตนคม ได้กล่าวว่า ผู้บริหารและครูที่มีเพศ อายุ วุฒิการศึกษาและตำแหน่งแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนคนตรีแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ตำแหน่งการปกครองปัจจุบัน(สูงสุด)

พบว่า มีความสัมพันธ์กับปัญหาและอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐาน ข้อที่ 5 ซึ่งอภิปรายผลได้ว่าคณะสงฆ์มีตำแหน่งการปกครองปัจจุบัน(สูงสุด) ต่างกัน ความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนา แตกต่าง ทั้งนี้ อภิปรายได้ว่า ตำแหน่งของคณะสงฆ์ไม่ทำให้แนวความคิดของคณะสงฆ์ที่มีต่อการปฏิบัติหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนา แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กฤษดา มมตะขบ ได้กล่าวว่า

ตำแหน่งการบริหาร และพรรษาสัมพันธ์กับความรู้อีกเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แตกต่างกัน

ตัวแปร อายุ และระดับการศึกษาสายปริยัติธรรม (แผนกธรรม) ไม่มีความสัมพันธ์กับปัญหา และอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอภินทรบุรี จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐาน ข้อที่ 1 และ 4 อภิปรายผล ได้ดังนี้

1. อายุ

พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ คณะสงฆ์ซึ่งเป็นการ ไม่ยอมรับสมมติฐาน ข้อที่ 1 ซึ่งอภิปรายผล ได้ว่า อายุ เป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคล ไม่ มีความแตกต่างกันด้านพฤติกรรม เนื่องจากอยู่ในวัยต่างกันย่อม ไม่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับระดับ ความคิดและการตัดสินใจในการศึกษาครั้งนี้พบว่าอายุที่แตกต่างกัน ไม่มีความสัมพันธ์กับปัญหาและ อุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ เพราะ คณะสงฆ์ที่มีอายุต่างกันต่างก็ได้รับข่าวสาร การจูงใจ ประสบการณ์ และความคิด ไม่ต่างกันจึงมีผลทำให้ ความคิดเห็นของคณะสงฆ์ ต่างกันด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ภักดิ์ เลิศทรัพย์สุริย์ ได้กล่าวว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง จำแนก ตาม อายุ พบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่มี อายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการ เรียนการสอน ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ สอดคล้องกับแนวคิดของพระสมาน กองรัมย์ ได้กล่าวว่า การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระ สังฆาธิการที่มีต่อบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการเจ้าคณะปกครอง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าเมื่อ จำแนกตามอายุ พรรษา ระดับการศึกษา และตำแหน่งปกครองสงฆ์ โดยรวมไม่แตกต่างกันทางสถิติ 3. ปัญหาที่มีต่อบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการเจ้าคณะปกครอง จังหวัดบุรีรัมย์ ส่วนใหญ่การ ควบคุม กำกับ ดูแลพระภิกษุและสามเณรให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยไม่จริงจัง การจัดตั้งกองทุนเพื่อ ส่งเสริมการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรไม่ทั่วถึง การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาไม่ สม่าเสมอ

2. ระดับการศึกษา สายปริยัติธรรม (แผนกธรรม)

พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ คณะสงฆ์ ซึ่งเป็นการ ไม่ยอมรับสมมติฐาน ข้อที่ 3 ซึ่งอภิปรายผล ได้ว่า คณะสงฆ์มีระดับการศึกษา ต่างกัน ไม่มีความสัมพันธ์กับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ผลการวิจัย จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า ระดับการศึกษาของคณะสงฆ์ทำให้ แนวความคิดของคณะสงฆ์ที่มีต่อการปฏิบัติหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนา ไม่แตกต่างกันซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสมาน กองรัมย์ ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆา ธิการเจ้าคณะปกครอง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า สังฆาธิการเจ้าคณะปกครอง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมอยู่ใน

ระดับมาก 2. ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการเจ้าคณะปกครอง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าเมื่อจำแนกตามอายุ พรรษา ระดับการศึกษา และตำแหน่งปกครองสงฆ์ โดยรวมไม่แตกต่างกันทางสถิติ ซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวคิดของ ไพฑูรย์ รัตนคม ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารและครูที่มีประสบการณ์การทำงาน 1-5 ปี มีความเห็นต่อการการเรียนการสอน คนตรีที่มีต่อสังคมมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์ 11-15 ปี, 16-20 ปี และ 25 ปีขึ้นไป อย่างไรก็ตาม มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ ผู้บริหารและครูที่มีเพศ อายุ วุฒิการศึกษาและตำแหน่งแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนคนตรีแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง ปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี ในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร

พบว่า ปัญหาที่อยู่ในระดับมากที่สุด คือการสั่งสอนอบรมให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาพิธีอย่างถูกต้อง ซึ่งต้องหามาตรการแก้ไข โดยจัดให้มีการเปิดอบรมหลักสูตรหลักพระธรรมคำสั่งสอนอย่างจริงจังและมีการจัดสอบอย่างเป็นทางการ เมื่อภิกษุ สามเณรสอบได้คะแนนดีเด่นก็มีการจัดรางวัลมอบให้ เพื่อเป็นแรงจูงใจ แต่พบว่าข้อที่มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางคือการให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนนักธรรม/บาลี ซึ่งควรได้รับการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น โดยมีการมอบรางวัลให้กับบุคคลที่ได้รับคะแนนดีเด่น และจัดให้พบปะการวาระพระผู้ใหญ่ เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจในการศึกษา

2. ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน

พบว่า ปัญหาที่อยู่ในระดับมากที่สุด คือ การสั่งสอนอบรมประชาชนมิให้หลงงมงายในหลักธรรมที่มีคำสอนที่แท้จริง(สัทธรรมปฏิรูป) ซึ่งต้องหามาตรการแก้ไข ปรับปรุง เพื่อเป็นการลดปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยจัดกิจกรรมและสื่อเผยแผ่ให้ประชาชนเข้าใจ เมื่อมีวันสำคัญต่างๆ มีการจัดอบรมหลักพุทธศาสนาอย่างชัดเจน เพื่อเป็นการจัดเกลาจิตใจแก่ประชาชน แต่พบว่าข้อที่มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง คือ การสั่งสอนอบรมประชาชนโดยสื่อทางเสียงตามสายหรือทางวิทยุชุมชน ซึ่งควรได้รับการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น โดยการจัดดูงานในหน่วยงานที่มีชื่อเสียงและมีความทันสมัยเกี่ยวกับสื่อเพื่อจะได้นำมาปรับปรุงระบบให้ดียิ่งขึ้น

3. ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน

พบว่า ปัญหาที่อยู่ในระดับมากที่สุด การสั่งสอนให้ศิษย์วัดมีความรู้ในพระพุทธศาสนา ซึ่งต้องหามาตรการแก้ไข ปรับปรุง เพื่อเป็นการลดปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยจัดให้เขาได้เรียนหนังสือเหมือนเด็กคนอื่น ๆ และจัดให้มีเวลาสอนธรรมะอยู่เป็นประจำและไม่ควรสอนอย่างจำเจควรหาวิธีการอบรมแนวใหม่ๆ มาใช้ แต่พบว่าข้อที่มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง คือ การจัดหาอุปกรณ์การศึกษาให้แก่เยาวชน ซึ่งควรได้รับการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น โดยจัดให้มีการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับ “การจัดหาอุปกรณ์ที่ทันสมัย” เพื่อเป็นการสร้างแนวคิดใหม่

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการวิจัย เรื่องปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี ดังนี้

1. ควรมีการทำการศึกษาลักษณะเช่นนี้ อย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการตรวจสอบความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ โดยมีจุดมุ่งหมายหลักในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
2. ควรทำการศึกษาอย่างเจาะลึกเป็นเรื่อง ๆ ไป เพื่อหาข้อมูลในเชิงลึก เพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจต่อการดำเนิน โครงการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ เช่น โครงการที่ดำเนินการไปแล้ว ได้ผลมากน้อยเพียงใด มีปัจจัยตัวใดบ้างที่เป็นปัญหาและอุปสรรคทำให้โครงการล้มเหลว และปัจจัยตัวใดเป็นตัวส่งเสริมให้โครงการประสบความสำเร็จ
3. การศึกษาครั้งต่อไป ควรขยายขอบเขตการศึกษา ทั้งนี้เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปในทางบวก เพื่อพัฒนาระดับประเทศต่อไป

บรรณานุกรม

เอกสารปฐมภูมิ

1. พระไตรปิฎก

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยพร้อมอรรถกถา. ในพระบรมราชูปถัมภ์ รวม 91 เล่ม. เล่มที่ 1, 4, 6, 9, 10, 11, 19, 20, 22, 25, 28 พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, พ.ศ. 2525.

เอกสารทุติยภูมิ

2. หนังสือทั่วไป

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. “แผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมเสริมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุข” พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, 2550.

คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เชียงใหม่. ธรรมวิภาคและคิปปิปฏิบัติฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เชียงใหม่, 2535.

คณะกรรมการการศึกษาและกำหนดหลักวิชาการรัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์. รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กราฟิเคอาร์ท, 2526.

ประเวศ วะสี. (ศ.นพ). พระสงฆ์กับการเรียนเท่าทันสังคม. กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน, 2540.

ประเสริฐ ชัยพิกุล. งานประชุมพระธรรมจาริกประจำปี. พระธรรมจาริก. ปีที่ 19 ฉบับที่ 43, 2544.

ปิยโสภณ. ก้าวใหม่แห่งคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : หจก.สามัญนิติบุคคล เขียวข้าว, 2536.

บุญเรียง ขจรศิลป์. วิจัยวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี เอ็น การพิมพ์, 2543.

นิภา เมธาวีชัย. วิทยาการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏธนบุรี, 2543.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). ทำไมคนไทยจึงเรียนพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2533.

_____. พระธรรมทูตไทย ภารกิจสู่อารยธรรมใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2545

พระเทพปริยัติสุธี. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2540.

- พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตฺโต). เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2531.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). “การเผยแผ่ธรรมะในยุคข้อมูลข่าวสาร”. หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : เอ.พี. กราฟิเคิล ไซน์และการพิมพ์, 2539.
- _____. คู่มือบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของมหาพ พลไพรินทร์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การ-ศาสนา, 2531.
- _____. ปาฐกถาพิเศษ “นิตินศาสตร์แนวพุทธ”. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543.
- _____. นิตินศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม 2541.
- _____. พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2541.
- _____. พุทธวิธีในการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2541.
- _____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (ฉบับประมวลธรรม). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538.
- _____. พิธีกรรมใดที่ไม่สำคัญ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2537.
- _____. รวบรวมบทความทางวิชาการพระพุทธศาสนาและปรัชญา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540.
- _____. ตั๊กแตนสังคมพุทธ. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิ โกมลคีมทอง, 2531.
- _____. ศาสนาและเยาวชน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2539.
- พระเมธีธรรมภรณ์. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2539.
- พระมหาเถรลีลาว กิตติปาโล. พระสงฆ์กับการพัฒนาเด็กและเยาวชน. พุทธจักร ปีที่ 53, 2552.
- ฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา. คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล. กรมการศาสนา : กระทรวงศึกษาธิการ, 2541.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์ (ช่วง วรปุลฺ โย). คู่มือพระสังฆาธิการเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2540.
- สังศรี ชุมพวงส์. การวิจัย. นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 2547.
- พระมหาแหวนทอง บุญคำ (บุญญาโกโม). วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าตามที่ปรากฏในพระสูตรและพระวินัย. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2540
- ไพบุลย์ เสียงก้อง. วัดพัฒนา 44. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2544.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. **วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2538.

ภัทรพร สิริภาณุ. **ความสำคัญของพระสงฆ์ต่อชาวไทย**. พ.ศ.ปีที่ 29, 2538.

มาณพ พลไพรินทร์. **คู่มือบริหารกิจการคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร : หจก. ชูติมาการพิมพ์, 2531.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระธรรมนูญกฎศาลาแปล ภาค 1**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา มกุฏราชวิทยาลัย, 2529.

ราชบัณฑิตสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, 2539.

ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ. **เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, 2540

สิริวัฒน์ วันคำสา. **ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท จรัลสนิทวงศ์การ จำกัด, 2542.

เสฐียร โกเศศ. **การศึกษาเรื่องประเพณีไทย**. กรุงเทพมหานคร : หน่วยพิมพ์และหน่วยจำหน่ายศาสนา ภัณฑ์, 2514.

สมบุญ สุขสำราญ. **บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในอนาคต**. กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการศาสนา เพื่อการพัฒนา, 2525.

สมหวัง คล่องการเรียน. **ประมวลกฎหมายคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตการพิมพ์, 2522.

สำนักงานเข้าคณะภาค 2. **คู่มือโครงการอบรมหลักสูตรพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา รุ่นที่ 2**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมศาสนา, 2546.

สมพร เจริญพงศ์. **พจนานุกรมไทยฉบับพิสดาร**. กรุงเทพมหานคร : ชรรมสภา, 2544.

สมพร เพทสิทธา. **บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน**. ไบลาณ ฉบับที่ 1, 2540.

ศรีทัฬหิม พานิชพันธ์. **บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาเด็กและครอบครัว**. กรุงเทพมหานคร : ศรีนครการ พิมพ์, พ.ศ.2548.

หยุด แสงอุทัย. **คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย**. เรียงมาตรา. 2511, พ.ศ. 2550.

3. วิทยานิพนธ์

กฤตดา มมตะขบ. **“ทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อ โครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505”**. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.

ปิ่นนิตดา นพพานาวิน. “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแพร่ธรรมของสถาบันสงฆ์ไทย”

วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

ประสาธ สุขเกษม. “บทบาทพระภิกษุสงฆ์ในการขัดเกลาสังคมแก่เยาวชน : ศึกษากรณีค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.

พระมหาสาขันธ์ หวานคำ. “บทบาทพระสงฆ์ในงานสวัสดิการสังคม : ศึกษากรณีที่ได้รับรางวัลดีเด่น”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก, 2542.

พระมหาสัญญา ปญญาวิจิตโต (โปร่งใจ). “ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กฤษณีโก, “หลวงตา-แพรเยอไม้” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2543.

พระวุฒิกมล วุฑฒิกมล โฉ (พรมพิมพ์). “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมพระราชวรมุนี (ประยูร ธรรมจิตโต)”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2543.

พระชนวัชฌ์ เกื้อกุลและคณะ. “การให้การศึกษาแก่ชาวไทยภูเขาของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2543.

พระสมาน กองรัมย์. “บทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการเจ้าคณะปกครอง จังหวัดบุรีรัมย์”. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 2550.

ไพฑูริย์ รัตนคม. “ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูอาจารย์ โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา ส่วนกลาง กลุ่มที่ 5 ที่มีต่อคนตรีศึกษา”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550.

ภัค เลิศทรัพย์สุรีย์. “ความคิดเห็นความเหมาะสม และปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรปริญญาตรี ภาคพิเศษ ของนักศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548.

สมพร ปากกะพอก. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน เขตอำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต1”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2548.

อรณี ผู่วรรณลักษณ์. “การเปิดรับความคาดหวังและความพึงพอใจในรายการธรรมะทางสื่อโทรทัศน์ของสมาชิกชมรมพุทธศาสนาในกรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

อังกาบ พวงทอง. “พฤติกรรมกรเปิดรับชมรายการเผยแพร่พระพุทธศาสนาทางโทรทัศน์ของประชาชน
ในกรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชนมหาบัณฑิต. บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538.

4. เอกสารอื่นๆ ที่ไม่ได้ตีพิมพ์

พระมหาธรรมวราธิบดี อริยธมฺโม. หลักการเผยแผ่และวาทศิลป์. นครศรีธรรมราช : มจร วิทยาเขตศรี-ธรรมมา
โสกราช, 2548. (อัครสำเนา).

ไสว มาลาทอง. พระพุทธศาสนากับความมั่นคงของชาติ. “บทบาทของพระสงฆ์ผู้นำสังคมในการ
อนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรม”. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543. (อัครสำเนา).

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1. เอกสารการบรรยายการจัดทำผลงานทางวิชาการ, กรกฎาคม
2550.

5. บทความจากอินเทอร์เน็ต

สมเกียรติ ศรีลัมพ์, อดีตสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดนครสวรรค์, ความจำเป็น ในการกำหนดให้พุทธ เป็น
ศาสนาประจำชาติ, มติชน, วันเสาร์ ที่ 12 พฤษภาคม พ. ศ. 2550.

พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรี. คำแถลงนโยบาย ของ คณะรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติบัญญัติ
แห่งชาติ, 10 กันยายน 2550, <<http://www.thaigov.go.th>> (20 พฤษภาคม 2552)

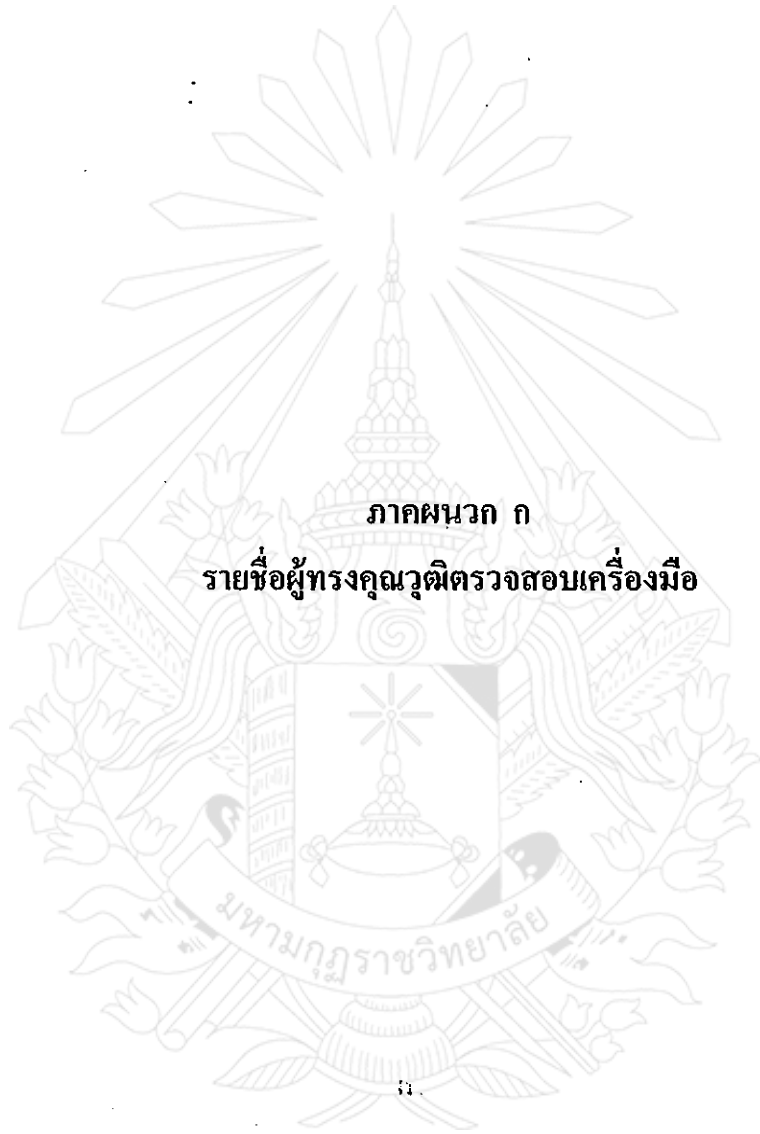
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชมพู โกติรัมย์. รอยต่อความทันสมัยและการพัฒนา กับบทบาทอุดมศึกษาต่อ
สังคมไทย. กรุงเทพ ธุรกิจ. วันศุกร์ที่ 13 กรกฎาคม พ. ศ. 2550 <<http://www.midambel.l.net>>
(20 พฤษภาคม 2552)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติฉบับที่ 10 <<http://www.nesdb.go.th>> (20 พฤษภาคม 2552)

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ

1. ดร. บุญร่วม คำเมืองแสน

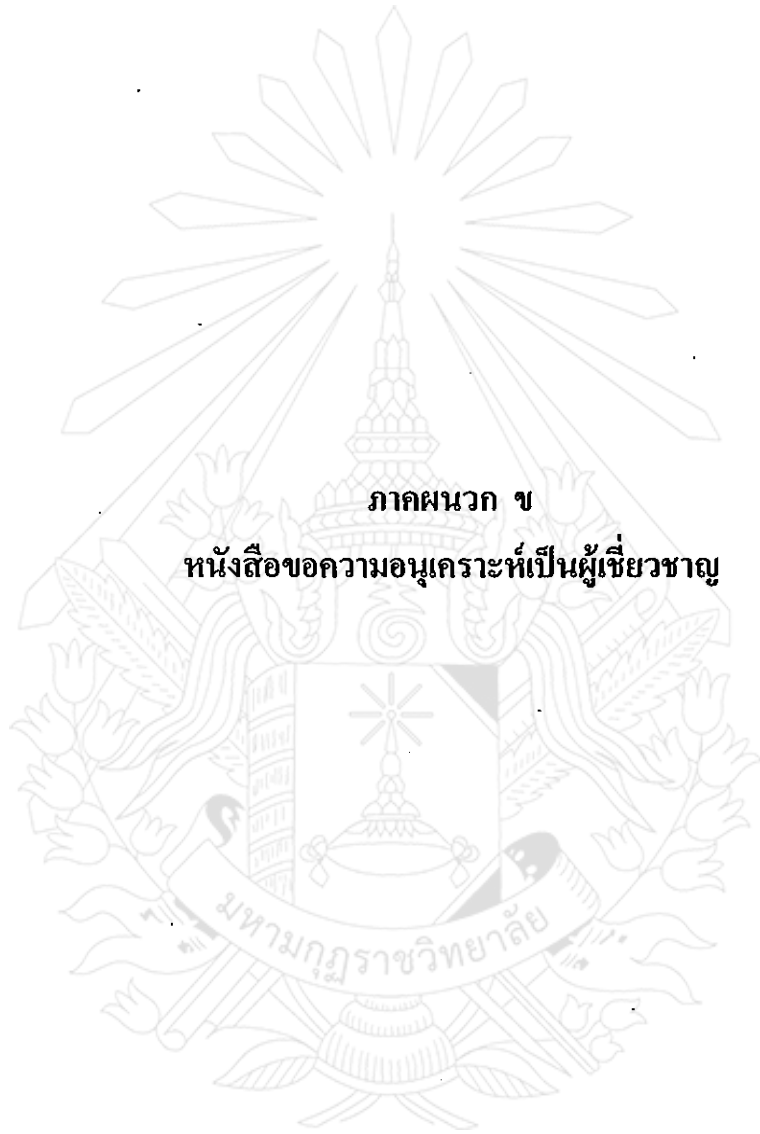
การศึกษา	ศน.บ.(ภาษาอังกฤษ), M.A.(Buddhist Studies), Ph.D. (Philosophy)
ตำแหน่ง	อาจารย์พิเศษประจำ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

2) พระครูปลัดรุ่ง ปลูกาวชิโร

การศึกษา	ศาสนศาสตรบัณฑิต คณะศาสนาและปรัชญา (ศน.บ.) ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต พุทธศาสนศึกษา (ศน.ม.)
ตำแหน่ง	เจ้าหน้าที่บริหารทั่วไป มมร วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาปราจีนบุรี

3) ดร.ภาคภูมิ นิยมวิทยพันธ์

การศึกษา	ศึกษาศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) เหรียญเงิน (ดุริยางค์ไทย) ศิลปศาสตรบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ชนบทศึกษาและการพัฒนา) นิติศาสตรบัณฑิต ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สังคมศาสตร์)
ตำแหน่ง	นิติกร กลุ่มกฎหมายและระเบียบสำนักกฎหมาย สป.กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญ

ที่ ศร ๖๐๑๐(๒.๓)/๑๓๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๒

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแบบสอบถาม

เรียน คร. บุญร่วม คำเมืองแสน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระพระจิตรกร จิตติไป(ยังจิตร) รหัสประจำตัว ๕๐๑๒๖๐๔๐๐๑ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภออินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี” โดยมีกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑. คร. ปัญญา กล้ายเดช

อาจารย์ที่ปรึกษา

๒. พระวินัยเมธี

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

ในการนี้ มหาวิทยาลัยฯ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถในด้านนี้ โดยเฉพาะ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจแบบสอบถามของนักศึกษา ดังกล่าว ตามแบบสอบถามที่ส่งมาพร้อมนี้

จึงเรียนเพื่อ โปรดพิจารณา หวังว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้.

ขอแสดงความนับถือ

(พระวินัยเมธี)

รองอธิการบดี

ศูนย์การศึกษานันท์วิทยาลักษณ์

โทร ๐-๓๕๗๔-๕๐๑๕ ต่อ ๑๑๒

โทรสาร ๐-๓๕๗๔-๕๐๓๗

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ที่ ศธ ๖๐๑๐(๒.๓)/๑๓๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๒

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแบบสอบถาม

เจริญพร พระครูปลัดรุ่ง ปัญญาวิโร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระพระจิตรกร จิตติโป(ยังจิตร) รหัสประจำตัว ๕๐๑๒๗๐๔๐๐๑ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภออินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี” โดยมีกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑. คร.ปัญญา คล้ายเดช	อาจารย์ที่ปรึกษา
๒. พระวินัยเมธี	อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

ในการนี้ มหาวิทยาลัยฯ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถในด้านนี้โดยเฉพาะ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจแบบสอบถามของนักศึกษา ดังกล่าว ตามแบบสอบถามที่ส่งมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรเพื่อโปรดพิจารณา หวังว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านและเจริญพรขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้.

ขอเจริญพร

(พระวินัยเมธี)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

ปฏิบัติกรแทนอธิการบดี

ศูนย์การศึกษานันท์นาครวิทยาลัย

โทร ๐-๓๕๗๔-๕๐๑๕ ต่อ ๑๑๒

โทรสาร ๐-๓๕๗๔-๕๐๓๗

ที่ สร ๖๐๑๐(๒.๓)/๑๓๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๒

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแบบสอบถาม

เรียน ดร.ภาควงนิ นิมววิทยพันธ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระพระจิตรกร จิตติปิโย(ยังจิตร) รหัสประจำตัว ๕๐๑๒๗๐๔๐๐๑ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภออินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี” โดยมีกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑. ดร.ปัญญา กล้ายเดช

อาจารย์ที่ปรึกษา

๒. พระวินัยเมธี

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

ในการนี้ มหาวิทยาลัยฯ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถในด้านนี้โดยเฉพาะ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจแบบสอบถามของนักศึกษา ดังกล่าว ตามแบบสอบถามที่ส่งมาพร้อมนี้

จึงเรียนเพื่อโปรดพิจารณา หวังว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้.

ขอแสดงความนับถือ

(พระวินัยเมธี)

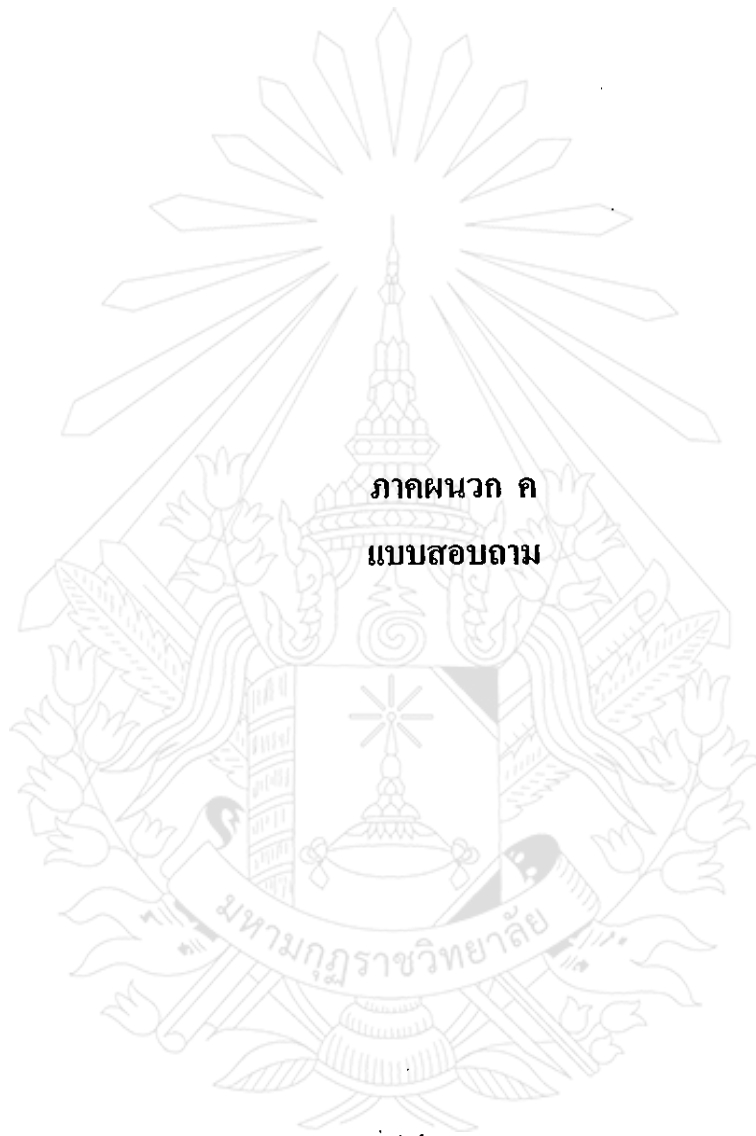
รองอธิการบดี

ศูนย์การศึกษานันท์วิทยาลัย

โทร ๐-๓๕๗๔-๕๐๑๕ ต่อ ๑๑๒

โทรสาร ๐-๓๕๗๔-๕๐๓๗

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ภาคผนวก ค

แบบสอบถาม

มหามกุฏราชวิทยาลัย

แบบสอบถาม

เรื่อง

ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอภินทรบุรี
จังหวัดปราจีนบุรี

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปและคุณลักษณะ

คำชี้แจง กรุณาเติมข้อความหรือใส่เครื่องหมาย / หน้าข้อความที่ตรงกับตัวท่านมากที่สุด

1. อายุ

- 25-35 ปี 36-45 ปี
 46-55 ปี 56 ปีขึ้นไป

2. อายุพรรษา

- 6-10 พรรษา 11-15 พรรษา
 16-20 พรรษา 20 พรรษาขึ้นไป

3. ระดับการศึกษา สายสามัญ

- ไม่มีวุฒិการศึกษา ป.6
 ม.3 ม.6 หรือเทียบเท่า
 อนุปริญญา ปริญญาตรี หรือสูงกว่า

4. ระดับการศึกษา สายปริยัติธรรม (แผนกธรรม)

- ไม่มีนักธรรม นักธรรมตรี
 นักธรรมโท นักธรรมเอก

5. ตำแหน่งการปกครองปัจจุบัน (สูงสุด)

- ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส
 เจ้าอาวาส รองเจ้าคณะตำบลขึ้นไป

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขต
อำเภอภินทร์บุรี จังหวัดปราชญ์บุรี

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย / ลงในช่องขวามือแต่ละข้อ เพียงข้อเดียวที่ตรงกับระดับความ
คิดเห็นของท่าน

รายละเอียด	ระดับปัญหาและอุปสรรค				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
1. ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณร					
1. การสั่งสอนอบรมพระภิกษุสามเณรให้ ดำรงอยู่ในสมณสัญญา(รู้ตนเองว่าเป็น สมณะ)					
2. การสั่งสอนอบรมให้พระภิกษุสามเณรมี จรรยา มารยาทในฐานะที่เป็นพุทธบุตร					
3. การสั่งสอนอบรมให้พระภิกษุสามเณร ปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาพิธีอย่าง ถูกต้อง					
4. การสั่งสอนอบรมพระภิกษุสามเณรให้ เจริญพุทธมนต์ตามระเบียบแบบแผน					
5. การให้คำแนะนำพระภิกษุสามเณรที่เป็น ประโยชน์โดยใช้หลักธรรมคำสั่งสอนของ พระพุทธศาสนา					
6. การส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรศึกษา เล่าเรียนนักธรรม/บาลี					

รายละเอียด	ระดับปัญหาและอุปสรรค				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
2. ด้านสั่งสอนอบรมประชาชน					
7. การสั่งสอน/แนะนำ/อบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธี					
8. การแนะนำอบรมประชาชนให้ปฏิบัติตามหลักศาสนพิธีอย่างถูกต้อง					
9. การสั่งสอนอบรมประชาชนให้โดยสื่อทางเสียงตามสายหรือทางวิทยุชุมชน					
10. การสั่งสอนอบรมประชาชนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา					
11. การสั่งสอนอบรมประชาชนให้เป็นผู้รู้ผู้ตื่นผู้เบิกบาน					
12. การสั่งสอนอบรมประชาชนมิให้หลงงมงายในหลักธรรมที่มีใช้คำสอนที่แท้จริง(สัทธรรมปฏิรูป)					

รายละเอียด	ระดับปัญหาและอุปสรรค				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
3.ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชน					
13.การสั่งสอนให้เยาวชนมีความรู้ในพระพุทธศาสนา					
14.การอบรมศีลธรรม(สั่งสอนและปฏิบัติธรรม)ให้แก่เยาวชน					
15.การจัดตั้งห้องสมุดหรือแหล่งเรียนรู้ให้แก่เยาวชน					
16.การเข้าไปสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน					
17.การจัดหาสื่อสารเทคโนโลยีในการเยาวชนที่เหมาะสม					
18.การจัดหาวัสดุอุปกรณ์การศึกษาเพื่อใช้ในการอบรมสื่อกับเยาวชน					
19.การสร้างลานกีฬา ลานธรรม สำหรับเยาวชน					
20.การจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน					

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี ทั้ง 3 ด้าน

คำชี้แจง กรุณาแสดงข้อเสนอแนะของท่านต่องานทั้ง 3 ด้านที่เห็นว่าควรมีวิธีการแก้ปัญหาและอุปสรรคอย่างไร

1. ด้านสั่งสอนอบรมภิกษุ สามเณรควรมีวิธีการแก้ปัญหาและอุปสรรคอย่างไร เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับปัจจุบัน

เสนอแนะ

.....

.....

2. ด้านสั่งสอนอบรมประชาชนควรมีวิธีการแก้ปัญหาและอุปสรรคอย่างไร เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับปัจจุบัน

เสนอแนะ

.....

.....

3. ด้านสั่งสอนอบรมเยาวชนควรมีวิธีการแก้ปัญหาและอุปสรรคอย่างไร เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับปัจจุบัน

เสนอแนะ

.....

.....

ขอกราบขอบพระคุณในความร่วมมือนมา ณ โอกาสนี้

พระจิตรกร จิตสิปปโก (ยังจิต)

นักศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ-สกุล : พระจิตรกร จิตติโป (ยังจิตร)
- วัน / เดือน / ปี เกิด : วันที่ 25 สิงหาคม 2514
- สถานที่เกิด : อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดโนนสาว
หมู่ที่ 1 ตำบลวังตะเคียน
อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี
- วุฒิการศึกษา : ปริญญาตรี
วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
- ตำแหน่ง : เจ้าอาวาสวัดโนนสาว
ตำบลวังตะเคียน อำเภอกบินทร์บุรี
จังหวัดปราจีนบุรี

